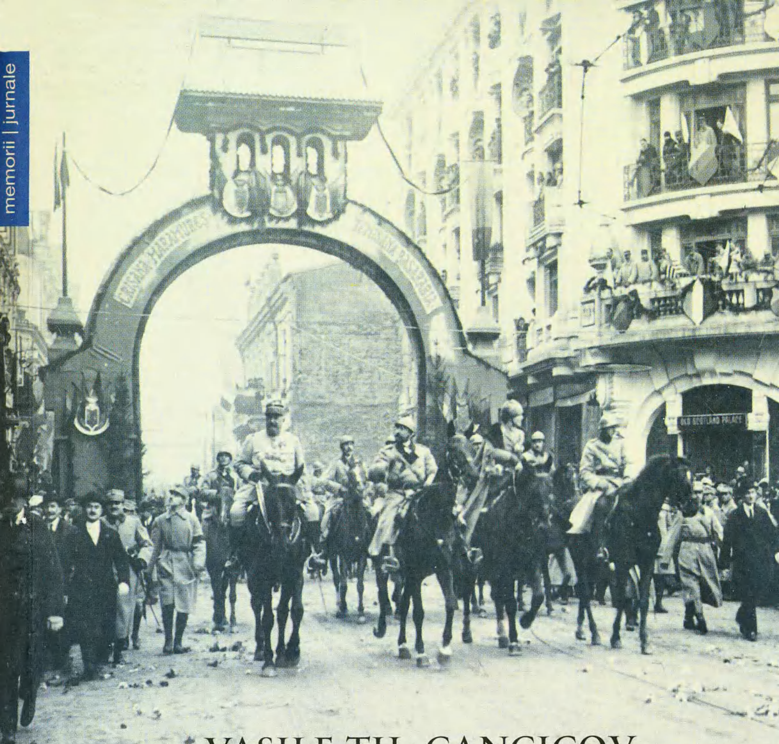
memorii | jurnale

VASILE TH. CANCICOV

JURNAL DIN VREMEA OCUPAȚIEI

**

IMPRESIUNI ŞI PĂRERI PERSONALE DIN TIMPUL RĂZBOIULUI ROMÂNIEI

— JURNAL ZILNIC —

14 AUGUST 1917–31 DECEMBRIE 1918

HUMANITAS

Vasile Th. Cancicov s-a născut la 16 octombrie 1873, într-o familie de condiție modestă din Bacău. Este al doilea născut din cei șase copii ai cuplului Theodor Al. Cancicov (funcționar) și Raluca, născută Stanciu (casnică, fiică de funcționar). Fratele mai mic al lui Vasile, cunoscutul om politic liberal Mircea Th. Cancicov (1884–1959), a fost în mai multe rânduri ministru la sfârșitul anilor 1930; persecutat și încarcerat de comuniști, avea să moară în închisoarea de la Râmnicu Sărat.
După studii primare la Bacău și Iași, Vasile Cancicov se înscrie în 1892 la Facultatea de Drept a Universității București. Se implică activ în mișcările studențești de protest din vara anului 1894, declanșate de procesul intentat, la Cluj, liderilor mișcării memorandiste a românilor transilvăneni. În 1896 obține diploma de licențiat în drept și se înscrie în Baroul București. Activează în cadrul influentei Ligi pentru Unitatea Culturală a tuturor Românilor. În primăvara lui 1898 intră în politică și se înscrie în Partidul Conservator. La nici 26 de ani împliniți este ales, în mai 1899, deputat de Bacău. În alegerile din februarie 1905 obține un nou mandat de deputat. În 1908 părăsește rândurile Partidului Conservator și decide să-l urmeze pe Take Ionescu în nou creatul Partid Conservator-Democrat. În această perioadă devine director al cotidianului *Ordinea*, „organ conservator-democrat“. În noiembrie 1912 obține un al treilea (și ultim) mandat de deputat. În 1914 se retrage de pe scena politică și, până la sfârșitul vieții, se va ocupa, cu destul succes, doar cu avocatura. Unele dintre pledoariile sale sunt publicate sub forma câtorva broșuri, apărute între 1915 și 1928.
După ce România intră în prima conflagrație mondială, decide să rămână în Bucureștii aflați sub ocupația Puterilor Centrale. Din cauza trecutului său politic, este reținut și privat de libertate timp de 20 de luni. Jurnalul ținut în toată această perioadă va fi publicat în 1921, sub titlul *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României*. A fost decorat atât de regele Carol I, cu ordinul „Coroana României“, în grad de comandor (1913), cât și de regele Ferdinand, cu „Steaua României“, în grad de ofițer (1921). Se stinge din viață la 27 mai 1931, la București.
Jurnalul său este reeditat acum pentru prima oară după aproape o sută de ani.

Daniel Cain (n. 1972) a lucrat ca cercetător la Institutul de Studii Sud-Est Europene, din cadrul Academiei Române (2005–2014), și este în prezent cercetător la Universitatea „Al.I. Cuza“ din Iași, în cadrul proiectului „Diplomați străini în Vechiul Regat. Forme de socializare și experiențe mondene (1881–1914)“. Cadru didactic asociat la Universitatea din București; secretar al părții române în Comisia Mixtă de Istorie româno-bulgară. Autor și editor al unor volume și studii despre realitățile din spațiul sud-est european de la începutul secolului trecut.

VASILE TH. CANCICOV

JURNAL DIN VREMEA OCUPAȚIEI

**

IMPRESIUNI ŞI PĂRERI PERSONALE DIN TIMPUL RĂZBOIULUI ROMÂNIEI

——— JURNAL ZILNIC ———

14 AUGUST 1917–31 DECEMBRIE 1918

Selecție de texte și ediție îngrijită de
Daniel Cain

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Adina Săucan
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Georgeta-Anca Ionescu
DTP: Radu Dobreci, Carmen Petrescu

Tipărit la Proeditură și Tipografie

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Cancicov, Vasile Th.
Jurnal din vremea ocupației / Vasile Th. Cancicov;
selecție text, ed.: Daniel Cain. – București: Humanitas, 2015–
2 vol.
ISBN 978-973-50-4988-1
Vol. 2: Impresiuni și păreri personale din
timpul războiului României – jurnal zilnic:
14 august 1917–31 decembrie 1918. – 2016 –
ISBN 978-973-50-4990-4
I. Cain, Daniel (text.; ed.)
821.135.1-94
94(498)(0:82-94)

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

NOTA EDITURII

Acest al doilea volum (și ultimul) al jurnalului pe care l-a ținut Vasile Th. Cancicov în anii 1916–1918 a fost pregătit conform criteriilor de selecție a textelor și de editare detaliate în „Nota asupra ediției“ din primul volum (*13 august 1916–13 august 1917*), apărut la Editura Humanitas la sfârșitul anului 2015. Contextul istoric, biografia lui Cancicov și importanța documentară a însemnărilor lui sunt expuse și explicate în introducerea editorului din volumul I. Au fost preluate din acel volum unele note de subsol, completându-se, acolo unde a fost cazul, biografia diverselor personaje în funcție de contextul istoric.

Imaginile care ilustrează volumul au fost selectate și adăugate în editură. Realizarea dosarului iconografic a fost posibilă cu ajutorul Muzeului Național de Istorie a României și cu ajutorul domnului Radu Oltean; editura le mulțumește.

*

Reamintim cititorului că datele din jurnal sunt consemnate ca în ediția princeps, conform calendarului iulian (pe stil vechi), aflat în vigoare pe atunci în Vechiul Regat; astfel, 1 decembrie 1918 (stil nou) este de fapt 18 noiembrie pe stil vechi.

PREFAȚĂ

Prefața ce figurează în fruntea volumului I lămurea atmosfera opiniei publice din regat, în momentul începerei războiului nostru, deci anterioară celor ce aveam să scriu și fără să mă ocup întru nimic de ce urma să citească publicul în lucrarea mea.

A fost poate o lacună.

Azi când încep publicarea volumului II sunt dator a da câteva explicațiuni privitoare la cuprinsul ambelor volume, fără de cari s-ar putea da interpretări greșite scopului urmărit de mine.

Letopisițiul acesta – ca să-l numesc așa – este o amestecătură între viața mea zilnică și între evenimentele ce am străbătut. Amestecul acesta e datorat faptului că atunci când l-am scris nu credeam că îl voi da publicității.

Prietenii ce mi-au citit manuscrisul m-au convins că trebuie publicat.

Trebuia să-l ciuntesc în ce privea viața mea intimă? N-ar fi avut explicație multe din cele scrise și cari se explică numai prin starea sufletului meu din acele momente. Omul public are ascunse împrejurări cari îl fac de multe ori de neînțeles în actele vieții lui publice. Aceste secrete n-am vrut să le păstrez numai pentru mine, tocmai pentru ca cetitorul să mă înțeleagă și să nu vadă contradicțiuni acolo unde numai zdruncinări morale profunde le pot justifica.

Dacă războiul și consecințele lui nu m-ar fi atins atât de dureros personal, cititorul ar fi avut Impresiunile și părerile mele

personale *cu totul sub altă înfățișare și care poate ar fi interesat mai puțin, avându-se în vedere neînsemnata mea personalitate. Așa însă cum le-am scris, impresiunile mele au o altă importanță. În cele scrise de mine dacă nu se va găsi istorie nepărtinitoare, fiecare cetățean, ce a suferit, ce a asistat ca și mine la tragedia războiului, se va revedea pe el însuși și își va reaminti viața lui proprie. Acest lucru cred că va interesa pe toată lumea; revederea celor petrecute și transmiterea lor pentru mâine m-au determinat să public jurnalul meu de zi.*

Am fost nevoit, în primul volum mai puțin, în cel al doilea mai mult, să înregistrez evenimentele războiului și ale catastrofei universale și în afară de războiul nostru. Am făcut-o pentru că între aceste evenimente și noi era o strânsă legătură, mai ales la sfârșit, luptele și politica din Apus erau considerate de cei zdrobiți și desființați ca propriile lor lupte și propriile lor victorii. Cu atât mai rămăsesem în umilință, cu speranța în Apus, după cum și nenorocirea ne venise din evenimentele din Răsărit.

Puteam să nu mă ocup zilnic de ele?

Dacă însă, în înregistrarea acestor evenimente și în aprecierea mea personală asupra lor, publicul va găsi neexactități sau aprecieri greșite, e rugat să nu uite un lucru, că mai ales în timpul ocupațiunii noi n-am fost hrăniți decât cu otrava știrilor false și interesate, pornite de la inamic. Acele timpuri le-am trăit, așa cum s-au desfășurat. Asta e și cauza că n-am intitulat lucrarea mea „istorie“, ci „impresiuni și păreri personale“.

În volumul al II-lea și mai ales în partea finală am alunecat poate prea mult pe panta politicii și a evenimentelor politice, dar era inadmisibil să-ți pui pe hârtie impresiunile zilei fără să atingi această dureroasă parte a vieții de stat a țării noastre, a politicii duse de câțiva inși în timpul ocupației, înainte, pe timpul și după rușinoasa Pace de la București. Și dacă am un regret e că fără voia mea, ca și operatorul de cinematograf care, pe când înregistrează scene, prinde în obiectivul lui chiar pe cei ce n-ar fi dorit să-i coprindă, așa am pățit și eu, am prins în

angrenajul evenimentelor, ce îmi făcusem o datorie de a le înregistra aşa cum se petreceau, personagii dintre acelea, ce pentru anumite considerente aş fi dorit să nu am ocazia să mă ocup de ele.

A fi şters aceste figuri şi acţiunea lor ar fi fost nu să falsific istoria, cum s-ar exprima clişeul locurilor comune, dar aş fi falsificat viaţa de toate zilele a concetăţenilor mei, cu cari am trăit cele mai amare zile ale vieţii mele de român.

V.T.C.

1917
14 august–31 decembrie

UN AN DE LA MOBILIZAREA ROMÂNIEI

Luni, 14 august

Dacă ar fi să se serbeze și zilele de amintire ale marilor nenorociri, ziua de azi ar fi mare sărbătoare în România.

Azi e anul de la intrarea noastră în război.

Ce distanță am străbătut într-un singur an!

Nu mai departe decât acum un an eram o țară cu un mare – nu zic și meritat – prestigiu, bogată, mai bogată de cum ne-am cunoscut noi vreodată, grânarul Europei și una din cele mai mari exploatatoare de petrol; acum un an aveam o armată de 600 000 oameni cu care ne mândream, pentru că pretutindeni avea o reputație de oștire eroică; acum un an eram o țară liberă și independentă, iar populația se bucura de cele mai largi libertăți constituționale; acum un an bogăția circulațiunii era imensă, aurul curgea în visteria statului, piața gemea de cumpărători și de concurență. În viața de toate zilele strălucea vigoarea și sănătatea.

Așa era acum un an.

Iar după un an suntem o ruină. Ca un vânt ce sufla peste un castel de cărți de joc, așa a prăbușit războiul România; din țară liberă și independentă, trei sferturi e invadată de dușmani, strivită și stoarsă în vlaga și bogăția ei; iar din popor neatârnat am ajuns sclavi nemților, ungurilor și bulgarilor; restul de un sfert din țară e și el sclav rușilor, înnebuniți în anarhie.

Din cei 600 000 soldați au pierit jumătate fără eroism, grație incapacității conducătorilor și jertfă boalelor infecțioase.

Acum un an aveam un ideal măreț și posibil de îndeplinit prin victorie, încurajați și sprijiniți de aliați puternici; după un an suntem abandonați propriilor noastre puteri istovite de pretutindeni, iar de idealul nostru nu mai vorbește nimeni. Dacă din când în când simpatia unui aliat se mai manifestă este ca să ne dorească *„refacerea"*. Bătuți de inamici și abandonați de aliați, idealul țării a ajuns de a ne putea reface ce am fost *„acum un an"*.

După un an întreg de înfrângeri și umilire, a vrut D-zeu să ne dea o singură mângâiere, licărirea din nou a vechii vitejii a soldatului român. Noi natural că știm puțin, mai mult simțim din instinct decât știm că vitejia a reînviat pe frontul Siretului. Câteva gazete străine, ce ne-au parvenit pe ascuns, aduc știri foarte încurajatoare. Ziarele engleze scriu că *„pe Siret soldatul român a salvat întreg frontul oriental"*. Când ofensiva germano-austriacă din Galiția și Bucovina ajunsese la dezastrul rus, s-a știut de pretutindeni că din cauza anarhiei rusești nu mai există speranță ca germanii să fie opriți în planul lor, care era de a pune mâna pe Moldova și Basarabia, două noi grânare importante pentru aprovizionare, de a ocupa Odessa și a deschide libera comunicare pe Dunăre, comunicație imposibilă prin rămânerea Galațiului în mâinile românilor.

Presa franceză și engleză recunoșteau pericolul ce consta în faptul că Puterile Centrale căpătau noi forțe de rezistență. S-a pus chiar chestiunea dacă nu cumva acest succes ar anihila efectul blocusului maritim. Ofensiva nemților era în așa plin mers la un moment dat, încât Basarabia fără Moldova însă constituia un mare pericol strategic, de aceea în prim loc trebuia cucerită Moldova. Cum? Oprindu-se ofensiva asupra Basarabiei și trecerea lui Mackensen[1] peste Siret.

1. August von Mackensen (1849–1945), feldmareșal german, comandant al trupelor Puterilor Centrale în campania din România (1916–1918).

Acest plan al lui Hindenburg[1], spune ziarul englez, a fost aflat în Moldova. Eu cred că a fost cunoscut și în teritoriul ocupat. Atunci, cei de aci s-au pus pe lucru să ajute pe nemți în realizarea planului lor. Atunci a început acțiunea dlui Carp[2] pentru detronarea Regelui, formarea unui guvern după cucerirea Moldovei, care să ajute acțiunea Puterilor Centrale și să primească în schimb Basarabia din mâna puterilor ce ar fi ocupat-o. [...]

În Moldova din contra, lumea încrezătoare în oștirea refăcută a avut încredere în generalii ei și în vitejia soldatului ce s-au pus strajă în Carpați și pe Siret. Trădată de armata rusă, armata română a rezistat și a făcut față atacurilor formidabile ale lui Mackensen și Arhiducelui Iosef[3]. Se zice în această gazetă amică că *„de piepturile soldaților români s-au zdrobit planurile lui Hindenburg"*. Nereușind acțiunea de la sud, cea de la nord nu se mai putea desfășura.

E singura noastră mângâiere când încheiem un an întreg de nenorociri. [...]

Marți, 15 august

Puținii patrioți ce se mai găsesc în Capitală și-au schimbat radical moralul. Am întâlnit în drumul meu la spital câțiva, sunt cu mare încredere într-un rezultat favorabil al războiului în ce privește pe aliații noștri și care se va repercuta și asupra noastră. Sunt entuziasmați de eșuarea planurilor dlui Carp; în schimb, ni se spune că au dispărut din circulație de două zile toți filo-germanii cu pariurile. Au intrat ca șobolanii în găuri. România n-a vrut să fie sugrumată. [...]

---

1. Paul von Hindenburg (1847–1934), militar și, ulterior, om politic german. În august 1916 a devenit șeful Statului-Major german.

2. Petre P. Carp (1837–1919), lider conservator și diplomat, prim-ministru (1900–1901, 1910–1912).

3. Arhiducele Joseph August de Austria (1872–1962), comandantul armatei austro-ungare pe frontul de luptă cu Rusia și România.

Miercuri, 16 august

Ieșind din casă, două zile în șir m-am obosit cumplit, ceea ce mi-a dat azi și indispoziție, și febră, așa că mi-e greu să pun azi ceva pe hârtie. De altfel nici o bucurie de pe câmpurile de resbel. [...]

Joi, 17 august

Azi s-a redat publicului Capitalei o mare înlesnire în ce privește circulațiunea; s-a reluat circularea liniei tramvaiului electric No. 15, 16 și 17. Ele fuseseră suprimate încă de la începutul ocupației. Populația a suferit grozav prin suprimarea totală a tramvaiului. Orașul nostru are o suprafață prea mare pentru ca orice cursă să poată fi făcută pe jos. Multă lume s-a stabilit pe la periferii numai bazați că au linia de tramvai care îi poate aduce la centrul orașului; la un moment dat lumea aceasta s-a văzut în neputință de a-și mai putea căuta de treburi. Sunt curse ce trec de două ore. [...] Un om pentru o singură afacere își pierde ziua întreagă. Când vremea e bună mai merge, dar când e ploaie, călduri mari sau zăpadă, te lipsești să-ți mai vezi de treabă. Dar bătrânii? Dar cei bolnavi? [...] Pe timpul când circulația cu birjele se făcea numai cu ausweisuri[1], se găseau trăsuri; de când s-a dat libertate tuturor a circula, nu mai e posibil să găsești trăsură liberă, ele fiind extrem de puține și cererea extrem de mare. Iată de ce salutăm cu bucurie evenimentul punerii în circulație a tramvaiului electric, chiar așa redus cum se anunță. E lume în Capitală care nu s-a văzut de un an din cauza lipsei mijloacelor de transport, ca și cum n-ar locui în unul și același oraș.

Ca răspuns la manifestul prin care d. P. Carp – cu permisiunea komandaturei – cere populației mandatul de a trata o colaborare cu Puterile Centrale, s-a răspândit zilele acestea un „*contra manifest*“ anonim și poligrafiat, prin care cetățenii sunt făcuți atenți asupra necesității de a rămâne „*buni români*“.

---

1. Permise (germ.).

Li se amintește că armata română compusă din frații și copiii noștri luptă eroic în acest moment chiar, contra germanilor cu cari d. Carp pretinde să ne înfrățim, așa că ar fi să luptăm noi în contra copiilor și fraților noștri. Se mai amintește poporului român faptul că Regele Ferdinand, pe care noi suntem rugați să-l alungăm, este german, este un Hohenzollern rudă cu Kaiserul, dar că n-a vrut să ție nici o seamă de rudenia și neamul lui când a fost vorba de interesele poporului peste care domnește și, în loc să meargă cu germanii și ungurii cum i-ar fi fost ușor să facă, deoarece aveam și o convenție pe care n-o încheiase el, a preferat să meargă cu armata română în contra intereselor germane și ale lui proprii, de familie.

Acest „*contra manifest*" a făcut o mare impresie în popor și a produs o mare alarmă în administrația și Poliția Militară germană. [...]

Vineri, 18 august

[...] Pe fronturi se mențin pretutindeni lupte fără succese. Românii ar fi atacat din nou la sud de Târgu-Ocna, fără succes. [...]

PRIMUL NUMĂR DIN *LUMINA*

Sâmbătă, 19 august

Dl C. Stere[1] a scos azi primul număr din ziarul său *Lumina*.

În afară de un program foarte frumos – dacă ar fi sincer și dezinteresat –, ziarul nu conține nimic de seamă; e mai prejos de toate așteptările. Spuneam că de ar fi sincer și dezinteresat, ceea ce n-ar fi cazul cu d. Stere; în adevăr, ambițios peste măsură, abia ieșit din Partidul Liberal, care după propria-i mărturisire

1. Constantin Stere (1865–1936), om politic, publicist și scriitor, rector al Universității din Iași (1913–1916) și președinte al Sfatului Țării (1918).

a fost cloaca din care au pornit toate nenorocirile țării acesteia, mai are și dezavantajul că a părăsit partidul într-un moment în care șeful este peste front și, după unii, chiar fără putința de a se mai întoarce. Trăit în trecut din cașcavalul Băncii Naționale, a intrat a doua zi după ocupație în cașcavalul Băncii Generale. Iată pentru ce mie nu-mi inspira încredere programul prea frumos din fruntea primului număr al *Luminei*.

La vremuri noi – oameni noi, merge. Dar la vremuri noi, aceiași oameni vechi nu miroase a bine. Nu e vorba, se poate ca în fapt mulți din cei vechi să devină oameni noi; d. Stere însă nu se poate schimba, căci e omul *pornit*. [...]

El nu vede în toate decât mâna Rusiei; acest lucru e evanghelie pentru el de 25 de ani. Chiar dacă în unele lucruri ar avea dreptate, lumea nu-l urmează, deoarece îl știe pornit. Acum mai mult ca oricând și-a reluat cântecul și apa e la moara lui. Germanii, ce ne stăpânesc, sunt dușmanii Rusiei; ce câmp vast și liber pentru propaganda sa; asta însă nu-i dă dreptul să pretindă că e *om nou*, la vremuri noi. [...]

Duminică, 20 august

Jaful continuă. Se cară din țară în afară și se rechiziționează de inamici tot ce ne-ar putea servi la alimentare. Se transportă nu numai grânele, fără să se fi achitat un ban proprietarilor până acum, dar se transportă vitele: vaci, oi, porci, tot felul de paseri, ouă, brânză, grăsimile, fructele și zarzavaturile, în natură sau transformate în conserve.

Acum a ieșit zvonul că vor să confiște averile celor aflați în Moldova. Deocamdată s-au fixat custodii care să strângă veniturile acestor refugiați în comptul administrației de ocupație. Custozii sunt în mare parte germani. [...]

Luni, 21 august

Sub impresiunea prevederilor financiare viitoare ale statului, a cărui șubriditate e zugrăvită zilnic de gazeta de aci, mă

gândesc la falimentul nostru viitor. Statul va ieși din acest război cu o datorie publică imensă, neimaginabilă încă, așa că nu văd cum se va plăti din veniturile țării măcar cuponul datoriei publice. Țara ruinată, căi de comunicație distruse și populația sărăcită sunt cei chemați să dea veniturile necesare. Cum să le dea? Și atunci, mă gândesc la noi, contribuabilii ce mai avem încă bruma ceva și mă întreb, nu cumva ne vom egala în sărăcie?

Și până la sărăcia viitoare, ne pândește lipsa putinței de a ne alimenta la iarnă. Pacea ce un moment se strevăzuse nu se mai zărește de nicăieri. Zdrobirea rușilor nu a zdruncinat și nu va zdruncina frontul din Apus, dar ne distruge pe noi. Anarhia a cuprins întregul imperiu rusesc, și armata toată e infestată de revoluție. Dacă până azi mai luptă unele unități e grație energiei și curajului lui Kornilow[1], dar nimic nu văd să oprească prăbușirea Rusiei; or de Rusia e legată soarta țării noastre. [...]

Marți, 22 august

Pe când noi tremuram de nerăbdarea de a afla din moment într-altul un succes decisiv al aliaților noștri, succes care să ne reînvieze speranțele pierdute, ne-am trezit din contra azi cu titluri mari în gazete: „*Noi mari succese germane*“!

Unde? În Apus? – Nu. În Italia? – Nu. Tot în Rusia, în putregaiul pe mâna căruia ne-au dat iubiții noștri aliați. O nouă mare ofensivă germană a pornit la nordul frontului rusesc. Dintr-un prim elan germanii au trecut Dvina, pe malul cărui râu stăteau în tranșee de doi ani de zile, și au ocupat Riga. Ca și în Galiția și aci, armata rusă a refuzat să lupte și a fugit. Rușii sunt în plină retragere și debandadă. De astă dată trebuie să se aleagă la un fel, sau dictatura înfrânge anarhia socialistă, sau triumfă anarhia și Rusia va încheia pacea separată în orice condițiuni.

1. Lavr Kornilov (1870–1918), general rus, comandantul unicei ofensive rusești care mai repurta victorii în iunie 1917; câteva luni mai târziu, avea să organizeze o tentativă eșuată de lovitură de stat împotriva guvernului Kerenski, care avea să ducă la accentuarea crizei politice din Rusia și să înlesnească venirea la putere a bolșevicilor.

Nici o țară din lume n-a avut în acest război situația noastră nenorocită. Învecinați numai cu un singur aliat, și acela cel mai ticălos; de celelalte trei laturi ne învecinăm cu dușmanul. [...]

Soarta României e din ce în ce mai rea. [...]

Miercuri, 23 august

Nimic pe ziua de azi. Starea mea s-a mai îmbunătățit întru câtva, mă mișc cu mai multă înlesnire. Mă pot hrăni puțin, dorm și mă simt mult mai puțin obosit. De o săptămână fac și puțină gimnastică de cameră, ceea ce pare a opri atrofia musculară ce mă îngrijora foarte mult. [...]

Nemții au pavoazat orașul cu drapelele lor ca să sărbătorească marea victorie din Rusia, luarea orașului Riga. [...]

ȘTIRI FANTASTICE DIN MOLDOVA

Joi, 24 august

În tot timpul ce a trecut de la ocupațiunea germană și până azi, noi n-am mai avut nici o cunoștință de ce este în Moldova, în afară de unele cancanuri și câteva comunicate ale Marelui Stat-Major.

În ce privesc însă chestiile de familie și relațiunile prietenești n-am putut nimeni să aflăm nimic, de la cei plecați acolo. Mai trăiesc sau nu? Un mare semn de întrebare, mai ales că mereu ni se spune că s-a pierdut din oștire și multă populație a fost secerată de boli molipsitoare. Cine sunt victimele?

Câțiva privilegiați au primit – se zice – prin intermediul Crucii Roșii telegrame cu conținuturi: „*suntem bine*". Nimic, dar nici acest nimic eu nu l-am avut de la ai mei. [...]

Lipsa aceasta de putința comunicării a dat naștere la fel de fel de legende transmise de inventatori [...] după cari nenorociri fantastice s-ar fi petrecut în Moldova [...], legende descrise

cu tendința de a ne îngrozi și demoraliza, ca să conchidem că tot mai bine e cu nemții.

Nimeni nu dă însă crezământ la aceste povești, chiar când ele ar conține un sâmbure de adevăr, cum ar fi chestia sanitară mizerabilă în care suntem convinși că trebuie să se scalde Moldova. [...]

Vineri, 25 august

Azi am primit de la Central Polizei Stelle[1] un bilet prin care sunt autorizat [...] să mă duc la Palatul de Justiție, ca să dau oarecari informații la Tribunalul german într-un proces. [...]

De altfel nu le-am fost de nici un folos. Permisul l-am primit la ora 2 jum. p.m., iar procesul se judecase de Tribunalul Militar încă de la ora 8 jum. dimineața. În schimb am pășit pentru prima oară pragul Palatului de Justiție cu sentimentul că am libertatea de a pătrunde în el. [...]

Sâmbătă, 26 august

Am făcut azi un act de curaj; cu tot consemnul, am ieșit din București, m-am dus la moșie la Pipera, unde am stat toată ziua. Am profitat de iluzia unei complete libertăți. Cum ieși din Capitală uiți de ocupațiunea germană, ce nu-ți mai sare în ochi la orice pas. În afară de o santinelă ce am întâlnit la podul de la Herăstrău, drumul și câmpia e liber de prezența lor. Pretutindeni munca câmpului se executa fără să ai impresia catastrofei prin care trecem. La moșie am găsit la muncă prizonieri ruși, oameni foarte voinici, dar extrem de leneși. De altfel prizonierul e plătit numai cu 0,30 bani pe zi plus hrana, lucru foarte nedrept. [...]

Seara m-am reîntors cu grija omului ce a făcut o faptă ce îi era oprită. Nimeni nu m-a căutat în lipsă, așa că escapada a fost reușită; sunt puțin obosit, prea mult aer și am umblat prea mult în soare, lucru de care mă dezobișnuisem. [...]

1. Secția Centrală de Poliție (germ.).

CINE E PROVOCATORUL RĂZBOIULUI EUROPEAN?

Duminică, 27 august

De mai bine de trei ani de zile Germania se silește să dovedească cine a provocat războiul mondial. Pentru incalculabilele consecințe ce a provocat această catastrofă unică în omenire, pentru imensa răspundere față de lumea întreagă, desigur că e interesant a se stabili cine este autorul.

Pentru un om simplu și de bun-simț, chestia ar fi dintre cele mai lămurite. În adevăr, când Austro-Ungaria a declarat război Serbiei sub pretext de a pedepsi asasinarea a doi oameni de seamă, ea a știut că dezlănțuiește un război european, prin urmare a primit întreaga răspundere. Diplomația Austro-Ungariei știa că Serbia nu poate fi atacată fără ca Rusia să-i ia apărarea, deoarece Rusia afirmase prin guvernul său sus și tare, în auzul tuturor, înainte de a interveni declarația formală de război, că consideră orice atac îndreptat în contra Serbiei ca un atac în contra ei. Austro-Ungaria mai știa că ea singură nu va putea lupta contra colosului de la nord și că, în baza tratatului Triplei Alianțe, urma să fie sprijinită de Imperiul German, dacă nu chiar și de Italia și România. Mai târziu s-a dovedit că Austria s-a bizuit realmente, când a declarat războiul, pe sprijinul real al acestor două regate cu care avea convențiuni scrise.

Mai știa diplomația austro-ungară că, în contra acestei triple alianțe create de Bismark, avea să răspundă Rusia cu sprijinul Franței și al Angliei. Atât e de adevărat acest lucru, încât, înainte de 1914, o sumă de conflicte între Franța și Germania au fost aplanate, tocmai spre a se evita grozăvia unui război care ar fi atras inevitabil în luptă Europa întreagă.

Și când toate acestea erau lucruri cunoscute, omul de bun-simț rămâne mirat de ce se mai strădănuiesc popoarele să afle pe provocatorul răspunzător al războiului, căci pentru el e clar – Austro-Ungaria.

Că Austro-Ungaria s-a înșelat în calculele ei este altă chestiune. A știut că dezlănțuiește războiul european și totuși a

făcut-o, pentru că avea credința că aliații ei constituiesc o forță formidabilă.

Planul ei a fost dejucat [...]. Diplomația Austriei n-a contat nici pe ieșirea din alianță a Italiei și a României, cu atât mai mult n-a contat că aceste două țări vor lupta contra ei, după cum n-au prevăzut că America va veni în Europa să lupte contra Germaniei. În așa împrejurări, din provocatori și ofensivă s-au transformat în defensivă, ca să-și apere propria lor piele și să lupte pentru existența lor.

S-a schimbat oare cu aceasta acțiunea provocării?

Desigur că Puterilor Centrale în situația în care se găsesc nu le convine azi ca răspunderea catastrofei să apese în contra lor, de aceea s-au căznit să inventeze fel de fel de țapi ispășitori. [...] De pe fronturi nimic de seamă; pretutindeni atacuri fără succes.

În București, nemții publică o ordonanță prin care se oferă a cumpăra de la populație cadavrele tuturor animalelor moarte, plătind pentru un cal sau bou mort 30 de lei, pentru un porc 20 lei, pentru o oaie moartă 5 lei, pentru un câine 2 lei; pisicile le primesc fără plată. Probabil că le cumpără pentru piele și grăsime din care fac săpun, dar populația e convinsă de spurcăciunea neamțului și că le cumpără ca să facă conserve pentru poporul lor. De altfel ne-au spurcat și abatorul, deoarece toate aceste cadavre se strâng și se măcelăresc la abatorul nostru comunal.

RĂSPUNSUL LUI WILSON LA NOTA DE PACE A PAPEI

Luni, 28 august

Avui azi ocazia să mă cântăresc; n-am făcut această operație de mai bine de un an, mai mult de frică să nu mă îngrozesc de slăbiciunea mea. Azi curiozitatea a învins frica; în timp normal om debil cântăream 61-62 kilograme; bolnav mă scoboram la 58; azi cântăresc 46, am pierdut deci încă 14-16 kilograme de la debilitate încoace. E enorm. [...]

Găsind de vânzare *Gazette des Ardennes*[1], am pus în fine mâna pe răspunsul președintelui Wilson[2] la nota Papei[3]; așa că ceea ce nemții n-au vrut să ne traducă ca să citim și noi, ne vând tot ei în franțuzește. [...]

„Simpatizând cu apelul pe care Papa l-a adresat națiunilor beligerante, îmi permit totuși de a spune că ar fi o nebunie de a ne angaja pe drumul păcii, cum ne invită dânsul, dacă acest drum nu ne-ar conduce drept la scopul pe care îl căutăm. Răspunsul nostru trebuie să aibă ca bază fapte palpabile și nimic altceva. E vădit că nici o parte din programul pontifical nu poate să fie în mod fericit realizat fără ca mai întâi și mai întâi să aibă loc restabilirea absolută a «statului quo ante» și înainte ca inamicii noștri să ne fi dat puternice și suficiente garanții pentru viitor.

Scopul acestui război – o spun aci pentru că e adevărul adevărat – este de a dezrobi popoarele și de a le libera de amenințarea militarismului formidabil pus în serviciul Guvernământului responsabil, care, după ce a proiectat în secret să stăpânească lumea, nu s-a dat îndărăt pentru a-și realiza planul, înaintea respectului datorat tractatelor, nici dinaintea textelor de atâta timp respectate de națiunile civilizate, ale dreptului internațional și ale onoarei. [...]

Pacea durabilă pe care noi o voim trebuie să fie bazată pe justiție, lealitate și respectul categoric al drepturilor umanității. Noi nu putem privi vorba acelor ce guvernează în Germania ca o ofertă de garanții îndestulătoare a unei stări de lucruri trai-

---

1. Publicație scoasă de germani, pe teritoriul ocupat din Franța.

2. Thomas Woodrow Wilson (1856–1924), președinte al Statelor Unite (1913–1923), care a încercat pe durata Conferinței de pace de la Paris (1919) să impună ideea de „pace dreaptă“, pe baza unui proiect alcătuit din 14 puncte.

3. Nota papei Benedict XV a fost considerată cea mai importantă încercare a unei părți neutre de a pune capăt primei conflagrații mondiale, prin negocieri diplomatice. Vezi însemnarea lui Cancicov din 8 august 1917 (*Jurnal din vremea ocupației*, vol. 1, Humanitas, București, 2015, p. 355).

nice. Va trebui, pentru ca să credem, ca ea să fie sprijinită prin o manifestaţiune atât de evidentă a voinţei şi a scopurilor poporului german, încât ea să poată legitima acceptarea fără rezervă a celorlalte popoare. Fără asemeni garanţii, în starea actuală a lucrurilor, nici un om şi nici o naţiune nu poate să acorde încrederea sa unui tractat încheiat cu guvernul german, chiar dacă el stabileşte baza unui acord pentru dezarmare dacă el înlocuieşte printr-un sistem de arbitraj încrederea în forţa militară şi chiar dacă el conţine angajamente formale în vederea împăcării naţiunilor.

Noi va trebui să aşteptăm deci oarecari noi şi vădite demonstraţiuni a adevăratelor intenţiuni ce însufleţesc popoarele ce constituiesc puterile Imperiilor Centrale. Nimic n-ar fi posibil mai înainte.

Să dea Dumnezeu ca această mărturie să se producă cât de curând şi cu modul acesta să redea tuturor popoarelor încrederea ce ele aveau altădată în angajamentele ce uneau naţiunile între ele şi în acest mod să grăbească posibilitatea încheierii păcii."

Din acest răspuns, presa germană degajează o intrigă pe care Statele Unite ale Americii ar voi să o vâre între guvernul german și poporul german, ceea ce nu va reuși, deoarece Germania așa cum este – spun ziariștii nemți – e mai democrată decât America lui Wilson și, mai ales, nu va putea convinge poporul să renunțe la arma militarismului în momentul în care le e mai necesară ca oricând. [...]

CÂTE CEVA DIN NEPREGĂTIREA NOASTRĂ MILITARĂ

Marţi, 29 august

[...] În drumul spre casă întâlnind pe prizonierul Maior Castano, unul dintre răniții lăsați în libertate, m-a întrebat între altele cum explic eu că un om de inteligența și cunoștințele

lui Take Ionescu[1] s-a putut înșela asupra oportunității intrării noastre în război, nu asupra alegerii momentului, ci asupra pregătirii noastre militare. El afirma că, dacă ar fi fost întrebat, orice ofițer superior [...] ar fi răspuns că, față cu noua tehnică de război, noi nu avem nici o pregătire.

I-am răspuns că Take Ionescu n-a putut cunoaște nepregătirea oștirii, în halul în care mai târziu s-a putut vedea, dar că rolul acestui om politic în dezlănțuirea războiului nostru a fost de altă natură, indiferent de ce rol eroic va juca armata României în conflictul mondial, el a avut intima convingere că trebuiam să ne găsim la terminarea lui alături de Antantă și să ne justificăm pretențiunile cu sacrificii reale. El a avut o sinceră convingere că Englitera va învinge.

Că pentru România a ieșit rău din punct de vedere militar este o nenorocire; rezultatul politic nu-l putem încă prevedea, Germania încă n-a impus omenirii pacea. Take Ionescu în convingerile lui nu e însă un învins. Numai viitorul ne va spune dacă a fost un om nefast țării sau un om prevăzător și cuminte.

Un fapt însă pare cert, că nimeni n-a știut starea de nepregătire în care se afla oștirea la 14 august 1916. Un exemplu. Maiorul îmi istorisește că puțin timp înainte de rezbel a avut o misiune de a verifica la corpul său de armată starea materială a puștii infanteriei. Din totalul armelor, aproape 40 la sută erau neutilizabile pentru război și e știut că am avut mai puține arme decât a trebuit armatei de prima linie.

Alt exemplu. [...] Odată cu intrarea în război s-a împărțit trupelor granatele „*Savopol*" pe cari nimeni nu le mânuise.

Maiorul nu știe dacă la alte regimente s-a trimis odată cu materialul și instrucțiile necesare, lui și regimentului lui nu i s-a dat. Deci pe poziție, singura lui salvare, cele 400 granate, nu puteau fi întrebuințate. S-a cerut imediat instrucțiuni, deoarece inamicul poate ataca în tot momentul, dar sectorul la care s-a adresat n-a putut nici el să-i dea nici o lămurire. S-au cerut

---

1. Take Ionescu (1852–1922), om politic, avocat și publicist; președinte fondator al Partidului Conservator Democrat. În perioada neutralității organizează mitinguri și campanii de presă pentru intrarea imediată în război, alături de Antanta. După dezastrul militar din 1916, intră în guvernul de uniune națională condus de Ion I.C. Brătianu.

instrucţiuni pe calea ierarhică, dar trei zile n-a sosit nici un răspuns. După trei zile nemţii au atacat cu forţe numeroase poziţia pe care batalionul a trebuit să o abandoneze neavând mijloace de apărare. Aşa s-o fi pierdut Carpaţii? E ceea ce-mi spune maiorul o poveste? El trăieşte şi îmi spune că are şi dovadă. [...]

În Rusia situaţia se tulbură din nou. O luptă făţişă s-a declarat între Kerenski[1], şeful guvernului provizoriu, şi generalul Kornilow, generalisimul armatei. Situaţia acestor doi conducători s-ar fi rezumând aşa: Kerenski, şeful socialiştilor revoluţionari; Kornilow, şeful burgheziei, dar comandantul armatei. Socialiştii, sub pretextul severităţii generalului pe front, cer sacrificarea lui şi desfiinţarea pedepsei cu moartea în oştire, ceea ce, în împrejurările actuale de pe front, pare a fi o aberaţiune. Până acum Kerenski a rezistat acestor cereri având credinţa că Kornilow e singurul general ce ar putea menţine, cu disciplina, frontul contra inamicului; azi o telegramă ne anunţă că socialiştii au triumfat şi Kerenski a ridicat lui Kornilow comanda. [...]

CEVA DIN FIZIONOMIA NOUĂ A CAPITALEI

Miercuri, 30 august

În urma cererii sechestrilor puşi la Soc. Româno-Americană, am primit iar de la Central Polizei Stelle un permis de a mă duce azi la o consfătuire [...] şi apoi am rămas în oraş, aşa că pentru prima oară am avut ocazia să văd fizionomia Capitalei între orele 6–8 seara.

O imensă mulţime face trotuarul, ca şi mai înainte, pe Calea Victoriei între Ateneu şi B-dul Carol, rar însă poţi găsi în mulţimea asta o figură cunoscută. Peste 30 la sută dintre cei ce se

1. Socialistul Aleksandr Kerenski (1881–1970) a deţinut funcţia de prim-ministru al guvernului provizoriu rus (iulie–octombrie 1917), chiar înainte de venirea lui Lenin la putere.

plimbă sunt tineri în vârsta de a purta arma și cari desigur că n-au venit în Capitală odată cu armatele străine. Multe dame străine, de la Crucea Roșie; nici o damă româncă de bună condiție nu am întâlnit în mulțimea aceasta; în schimb, sute de fete și femei, de toate vârstele, mai mult sau mai puțin elegant îmbrăcate, fac promenada întovărășite de grupuri de ofițeri străini, cei mai mulți turci, cari se disting prin căciulile ce port, în mijlocul verii. Străzile și localurile publice sunt pline de militari ai puterilor ocupante. Sunt localuri expres rezervate militarilor după naționalități.

Fosta cafenea Bristol e pentru militari turci; berăria Jubileu de lângă bodega Mircea e cafenea pentru austriaci; cafeneaua de la Hotel de France e pentru militari germani, ca și cea de la Luvru; Capșa e cafenea bulgărească; la Imperial e cafenea germană. Nici unui civil nu-i este permis a intra în cafenelele acestea militare; de altfel, ele sunt numai pentru soldați și cadrele lor inferioare. Pentru ofițeri, iarăși pe naționalități, și chiar naționalitățile pe servicii, li s-au creat localuri de cazinouri și restaurante. Unde s-a găsit o casă mai luxoasă și mai încăpătoare, a fost transformată în cazinou. Sunt nu mai puțin de o sută de cazinouri. Citez pe unele din ele: pe B-dul Colței, casa doctorului Dinu Brătianu e cazinou german; casa d-nei general Arion e restaurant pentru ofițerii germani de la serviciul de prizonieri; casa arhitectului Cerchez de pe Calea Victoriei e cazinou german; casa Monteoru de pe Calea Victoriei e cazinou german; palatul prințului Barbu Știrbei e cazinou german; casa doctorului Anghelescu din Clemenței[1] e cazinou german; Clubul agricol, fosta casă Boerescu din Clemenței, e cazinoul Statului-Major a lui Mackensen. O sumă de case din cartierul Clemența, strada Gogu Cantacuzino, Rotari etc. sunt cazinouri turcești.

Pe lângă acestea, o sumă de restaurante au fost reținute pentru militari, așa: Enescu, Andrei Dumitrescu, Capșa, Athénée Palace, Palace Hotel etc.

---

1. Astăzi strada C.A. Rosetti.

Cu toată această selecțiune de localuri special militare, celelalte localuri lăsate populației civile sunt și ele infestate de militari de toate gradele, așa e la Bulevard, Riegler, Continental, și e normal, deoarece militarii iubesc compania damelor, or în localurile lor damele nu pot intra. [...]

La Capșa în cofetărie sunt rafturile goale și pustiu înăuntru. În cafenea sunt militari bulgari și țin transparentele lăsate în jos, să nu-i vadă nimeni. Bulgarii s-au păcălit cu Capșa, nu le place deloc localul, mai ales rău întreținut și mizerabil servit. [...]

În oraș am întâlnit azi și colegi de pușcărie; pe generalul Stoica, care e liberat, pe pictorul Bran în concediu de la Săveni, pe Victor Duculescu liberat și pe Husar în permisie la dentist.

Pe ostaticii de la Săveni s-au decis să-i strămute de iarnă, din Bărăgan, în Bulgaria. Deja au început a face pregătiri de transportare. Data și localitatea se ține însă secret.

Orașul a fost azi umplut de zvonul că Kerenski a fost asasinat. În Petersburg s-ar fi dezlănțuit un groaznic război civil. Kornilow, demis din comanda armatei, refuză să părăsească postul, iar în fruntea trupelor ar fi plecat asupra Capitalei. La Kiev guvernul provizoriu ar fi fost arestat. Dacă știrile acestea se vor confirma, un groaznic război civil începe în Rusia. Armata și cetățenii se vor pune în două tabere: revoluționarii și burghezia. Revoluționarii au pe Kerenski, burghezia pe Kornilow, o mână energică, care poate conduce o contrarevoluție. Ce va mai fi pe front când armata se va diviza în două tabere? Va avea Germania interes să ocupe în Rusia atâta teritoriu cât va putea cuceri în debandada războiului civil? Și noi, România, ce vom deveni? Ce va deveni guvernul și armata ce spera un refugiu în Rusia? [...]

Joi, 31 august

Nu știu căror împrejurări datorez azi vizita ce mi s-a făcut pe la orele 5 de către un Oberartz[1] german.

---

1. Medic militar (germ.).

El neștiind decât nemțește, iar eu neînțelegând nimic din vorba lui, nu ne-am înțeles decât din semne.

Am priceput că e doctor, că a fost trimis să mă examineze. M-a dezbrăcat, m-a examinat, a salutat și s-a dus. [...]

Fel de fel de griji îmi dă vizita aceasta care retrezește în mine ideea că sunt încă în mânile lor.

Se poate că un binevoitor i-a înștiințat că m-au văzut teafăr în oraș, poate chiar la berea de ieri, și au vrut să constate dacă nu-i înșel cu boala. Poate că în vederea transportării ostaticilor în Bulgaria au vrut să-mi clarifice situația. Și iarăși se mai poate că cererile sechestrilor de la Româno-Americană i-au zgândărit în contra mea, mirându-i că, pe de o parte, să fiu lăsat acasă ca bolnav, iar pe de alta să fiu autorizat să mă ocup de afacerile profesiunii. [...]

Asasinarea lui Kerenski nu se confirmă, se confirmă însă că generalul Kornilow refuză să se demită din comanda oștirii. Presa germană trage de aci consecințe favorabile lor. Precis, nu știe nimeni ce se petrece în Rusia. [...]

Vineri, 1 septembrie

Pe când telegramele agențiilor germane descriu situația din Rusia ca fiind o înrăutățire a situației lui Kornilow, agențiile suedeze și engleze descriu situația ca fiind o înrăutățire a poziției lui Kerenski. [...]

În răstimp războiul civil stă să izbucnească cu furie. [...]

Sâmbătă, 2 septembrie

Încă nu s-a produs nici o consecință a vizitei medicului german, nici în bine, nici în rău. Eu însă, din prudență, continui de a nu mă mai urni din casă, căci atât mi-ar mai trebui, după ce m-am mai restabilit puțin să mă duc să fac iarna în lagărele bulgărești.

Speranțele de pace stau la zero. La nota Papei n-a mai răspuns nimeni; Franța n-are guvern, Rusia e în anarhie, cine să răspundă? [...]

Toamna își face apariția, termometrul arată ziua numai +14 grade. Ploi reci au început să cadă, iar Guvernământul a reintrodus din nou ora de iarnă, adică ne-a dat ceasurile îndărăt cu o oră.

Operația e nesimțită de un popor ce a dat îndărăt nu cu orele, ci cu cincizeci de ani.

Duminică, 3 septembrie

Azi pe când dejunam a venit un domn Rișmond, funcționar la Soc. de asigurări „Generala“, unde sunt avocat. El e trimis din partea direcțiunii să-mi comunice că Societatea a făcut la Poliția Centrală un demers ca să mi se permită să mă ocup de afacerile societății; că Poliția a acordat această permisiune, adăugând că zilele acestea voi fi verificat de un medic militar și, dacă va găsi că pot suporta deportarea, voi fi trimis în Bulgaria, iar de voi fi găsit bolnav, mi se va reda libertatea, putând să mă ocup de afacerile mele. În consecință sunt rugat a veni la Societate.

Am răspuns că nu pot primi declarații verbale și prin terțe persoane pentru a ieși din casă și că să mi se dea un permis scris. A rămas decis ca mâine să mă prezint împreună cu acest domn la Poliția Centrală și să mi se comunice personal cele auzite azi. [...]

Luni, 4 septembrie

Încă de dimineață, întovărășit de supusul austriac Rișmond, m-am prezentat la Central Polizei Stelle, în localul Creditului Urban. Ne-a primit căpitanul Elckman. Mi-a comunicat în persoană că încă rămân considerat „*ostatic*“, dar voi fi liber să mă mișc în limitele orașului București, căutându-mi de treburi fără nici un permis special. Mi-a adăugat că, dacă după ultima vizită medicală voi fi găsit încă bolnav, voi fi scos dintre „*ostatici*“, lucru pentru care voi primi o încunoștiințare scrisă.

Am mulțumit și am plecat.

Ajuns în stradă, mă simt pentru prima oară liber. Ce fericire! În primul rând recapăt dreptul de a munci și a-mi câștiga traiul, ridicându-mi-se de pe suflet cea mai mare grijă în care mă zbat. Așa mă simt de fericit străbătând liber străzile, încât pare că toată lumea mă privește și mă admiră că sunt „*liber*“. [...]

Vânzătorii de ziare strigă în gura mare pe străzi – *Proclamarea republicei în Rusia!*

În urma înfrângerii lui Kornilow, Kerenski a profitat de ocazie și a proclamat republica.

Nici o altă lămurire nu se dă.

De pe fronturi, nimic.

PRIMA MEA ZI LIBERĂ

Marți, 5 septembrie

După 96 zile de arest celular la Imperial, după cele 96 zile de prizonier la spitalul Colțea și după alte 96 zile de prizonier la domiciliu, adică *după 261 zile de ridicare a libertății*, iată prima mea zi „*liberă*“. Am fost unde m-a tras ața – la Palatul Justiției. Palatul e aproape pustiu. Tribunalele judecă puțin, mai mult diferende de chirii și reduceri de arenzi. Baroul este rău reprezentat, afară de rari excepții, avocații rămași sunt cei de categoria a patra. Am asistat la dezbateri așa de scăzute ca nivel, încât mi s-a părut că mă aflu în cel mai înapoiat oraș de provincie. Cunoscuții îmi fac o primire ca și cum m-am reîntors din vreo expediție la Pol. [...]

Proclamarea republicei rusești se confirmă.

Miercuri, 6 septembrie

[...] Acum că am putința de a ieși orișicând și a intra chiar prin localuri publice, îmi pot da socoteală că lumea ce se frământă în centrul Capitalei, lumea aceea ce petrece, ce consumă, umple teatrurile și concerturile, cafenelele și cofetăriile, nu se

cam sinchisește de situațiunea țării, deși am fost o generațiune sub ochii căreia s-au desfășurat evenimente cari ar fi trebuit să zguduie opiniunea publică. O țară liberă, independentă și bogată ca a noastră s-a prăbușit fără să întrezărim o rază de scăpare, și totuși publicul a rămas același, rece și nepăsător. Sub ochii noștri renaște un regat mort de atâta vreme, cu care străbunii noștri au avut strânse legături, și cu toate acestea care e românul care să manifeste măcar o curiozitate la renașterea Poloniei? A dispărut vechiul imperiu al țarilor și s-a născut republica rusă la granița țării noastre, iar în sufletele noastre nici un răsunet mai deosebit decât acel produs de schimbarea noilor filme de cinematograf. Privim zilnic la mulțimea de soldați străini ce s-au instalat în mijlocul nostru, în casele și avutul nostru, cu o indiferență uimitoare. Dacă n-ar fi grija alimentării, care nici ea nu înseamnă nimic pentru cei avuți, ar fi ca și cum am trăi timpurile cele mai normale. [...]

Pe fronturi au încetat luptele mari și se reduc la hărțuieli inevitabile, numai românii atacă puternic încă pe Oituz și pe Siret, fără rezultat – așa cel puțin ne spune generalul Ludendorff[1] în comunicatul lui.

NEMȚII NE VORBESC DEJA DE FOSTUL REGAT AL ROMÂNIEI

Joi, 7 septembrie

M-am dus azi la Tribunalul german să văd ce lămuriri vrea să-mi ceară în procesul Soc. Româno-Americană. Tribunalul e instalat în Palatul Justiției în sala Tribunalului Comercial Sec. II, fosta sală a Curții cu Jurați. Impresiunea ce o ai când intri e dureroasă pentru un român ce se simte. [...]

Judecătorii siejează îmbrăcați militărește în loc de robă. Toți sunt militari. Grefierul și el e ofițer, ca și cei trei judecători ce judecă. Avocatul ce văd că pledează azi e și el militar german,

1. Erich Ludendorff (1865–1937), general german, adjunct al șefului Marelui Cartier General (1916–1918).

iar ca culme reclamantul e și el militar neamț, proprietar de mult al unui imobil din Capitală.

Asist, dar nu pricep nimic.

Până să se facă apel la mine, mă retrag într-un colț al sălii și îmi pierd timpul citind ultimul buletin al ordonanțelor. Citesc o ordonanță prin care se reglementează intratul și ieșitul cetățenilor din țară. În principiu, nici un cetățean român nu poate părăsi teritoriul ocupat. Cum însă ar putea să fie și excepțiuni, ordonanța prevede o autorizare specială și cu termen, cu pașaport, vize, ausweisuri și mai presus de toate depunerea unei importante cauțiuni care să garanteze că ai să te întorci înapoi, precum și că ai să ai o bună purtare în țara unde te vei duce.

Toate acestea sunt jigniri cari nu ne privesc, deoarece știm că nici un bun român nu va fi autorizat să iasă din țară; ceea ce însă mă înfioară din cuprinsul acestei ordonanțe oficiale este o frază aruncată așa în vânt:

„Ieșirea sau intrarea în FOSTUL REGAT AL ROMÂNIEI“.

Fostul regat al României! E pentru prima oară că în mod oficial se pronunță vorba asta. [...]

Așadar, Von Tülff[1] ne amintește că a fost odată un regat al României! Și e cu atât mai dureros cu cât nu văd pe nimeni care să simtă vorba asta. [...]

BRĂTIANU VORBEȘTE PRESEI RUSEȘTI

Vineri, 8 septembrie

Ziarul *Nowoje Wremya* din Petrograd publică un interviu cu d. Ionel Brătianu[2], la Iași, interviu pe care îl reproduce azi

---

1. Franz Erich Theodor Tülff von Tschepe und Weidenbach (1854–1934), general și guvernator militar al României aflate sub ocupația Puterilor Centrale (1916–1918).

2. Ion (Ionel) I.C. Brătianu (1865–1927), președinte al Partidului Național Liberal, prim-ministru pe aproape întreaga durată a primei

gazetele din București. Interesul acestui interviu pentru noi, românii rămași în teritoriul ocupat, este de mare importanță; din el aflăm pentru prima dată ceva din Moldova bazat pe știri necontestate. Conversația cu ziaristul rus a avut loc în urma retragerii frontului rus din Bucovina și denotă o stare de spirit foarte descurajată la Primul nostru ministru și un enorm regret că a intrat în război alături de Rusia. Raporturile guvernului român cu rușii ce se găsesc în Moldova sunt din cele mai rele, confirmându-se amestecul trupelor rusești în politica internă a țării noastre. Brătianu se plânge în contra presei din Rusia și de amestecul în politica noastră a organizațiilor democrate ruse. [...]

Brătianu se mai plânge de soldatul rus care nu vrea să lupte. Din toate acestea rezultă un lucru, că guvernul de la Iași regretă intrarea României în război. [...]

PUTERILE CENTRALE RĂSPUND NOTEI PAPALE

Sâmbătă, 9 septembrie

[...] În modul cel mai ascuns, Împăratul Wilhelm al II-lea[1] a venit în România. Ziarul *Bukarester Tagblatt* anunță că Kaiserul a fost la Curtea de Argeș, unde a vizitat mormântul Regelui Carol I, de acolo s-a dus pe front, probabil la Focșani. Presa n-are voie a scrie nimic despre această vizită, totul se ține în cel mai strict secret.

Azi s-a publicat textul de răspuns al Austro-Ungariei și Germaniei la nota Papei. Ambele au același ton și constituie o completă deziluzie pentru naivii ce credeau că nota papală ne poate apropia de pace. Cu fraze largi și întortochiate, nota de răspuns nu răspunde nimic marelui Pontif. Ambii suverani

---

conflagrații mondiale. Este cel care a negociat intrarea țării în război. A dominat scena politică a României între 1914 și 1927.

1. Wilhelm II (1859–1941), împărat al Germaniei și rege al Prusiei (1888–1918).

sunt încântați și fericiți de intervențiunea Sfântului Scaun pentru ca să vină odată pacea pe pământ, dar, pentru ca aceasta să se întâmple, ei nu sunt gata de a face nici un sacrificiu. Principiul dezarmărilor îl cred excelent – pentru viitor, după ce inamicul va fi îngenuncheat. Ce asigurare fericită contra revanșei! Și pentru moment? Pentru carnagiul actual ei nu spun nimic în răspunsul lor și acest lucru e caracteristic. [...]

Cauza? Cauza e însuși întârzierea acestui răspuns, ea e în noile evenimente, e dezastrul frontului rusesc. Căpătând acum convingerea că Rusia e pierdută, că pot înainta în ea până unde vor voi, că pot anexa din Rusia cât ar dori, ea nu mai contează ca o putere a Înțelegerii.

În așa împrejurări, cred ei, forțele Înțelegerii vor slăbi. [...] Comunicatul de seară anunță vag, frontul rus a fost iarăși spart. E atât de natural, că știrea nu ne mai face nici o impresie, rușii nu mai luptă, Rusia e ca un cașcaval, oriunde vor voi să treacă nemții, vor trece. De ce mi-e frică, e de Siret. Pe acest front sunt, pe cât se pare, încă trupe rusești, mai ales spre Galați, dacă și aceste trupe intră în anarhie, atunci și Siretul va fi trecut.

În Rusia anarhia e în urcare spre apogeu.

Duminică, 10 septembrie

Komandatura pare decisă la o primenire de ostatici, liberează din cei vechi și caută alții noi. [...]

În Capitală mare curiozitate de a se afla ce e cu Kaiserul. E în București sau nu? Sau măcar a fost? Mai este în țară sau a plecat? Presa nu scoate o vorbă, iar militarii germani sunt în privința asta muți.

Teribilă disciplină. [...]

Luni, 11 septembrie

[...] Situația din Moldova se mai confirmă printr-un document ce merită crezare; e un interviu dat de Regina Maria unui ziarist de la *Figaro* și reprodus azi de *Lumina*.

Majestatea Sa confirmă ingratitudinea Rusiei față de noi. Ea spune între altele:

„România așteaptă ca bravii pe care i-a trimis Franța (misiunea militară) să spună într-o zi ceea ce noi nu putem spune, ca dreptate să ni se facă“.

Aluzie străvezie la modul cum ne-a tratat Rusia și armata ei venită și adăpostită în Moldova.

Pe fronturi nimic de seamă.

O telegramă din Stockholm anunță că refugiații români ce se găsesc în sudul Rusiei părăsesc în grabă această țară. Ce panică trebuie să fie și acolo! [...]

KAISERUL ÎN ROMÂNIA

Marți, 12 septembrie

[...] În sfârșit, după ce Cenzura s-a convins că Kaiserul a ajuns la Berlin, a dat voie să se scrie ce a făcut el în România. Popular și simpatic personagiu; i-a fost frică ca în țara în care populația n-a călcat pe bătătură pe un simplu unterofițer[1] să n-aibă el vreo aventură. Inutilă prevenire, venise în țara cea mai liniștită.

La 20 septembrie st. n., adică acum 6 zile, Împăratul, venind din Budapesta, a fost la Curtea de Argeș, unde a ținut să aducă personal omagiu de recunoștință memoriei Regelui Carol[2], pe care cât a trăit nu l-a putut suferi. Kaiserul a fost la acest mormânt ca să facă în România un gest politic, nu din dragoste pentru Suveranul mort. El ar dori să readucă România la politica Regelui Carol, adică alături de Puterile Centrale, și pentru

1. Subofițer.

2. Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen (1839–1914), domnitor (1886–1881), ulterior rege al României (1881–1914). S-a stins la Peleș, pe 27 septembrie/10 octombrie 1914, și a fost înmormântat la mănăstirea Curtea de Argeș, devenită necropolă regală.

a face să reiasă un sensibil contrast în ochii poporului român, între fericirea României de ieri și nenorocirea României de azi, s-a dus el *tiranul* să se îngenunche pe mormântul Regelui nostru de ieri, ca poporul ce stă sub călcâiul castei lui să simtă că în viitor va fi mai bine, dacă ar relua politica din trecut.

La 21 septembrie st. n., Împăratul a trecut de la Curtea de Argeș la Giurgiu, fără a se spune dacă s-a oprit în București – probabil că nu –, iar de la Giurgiu, cu un vapor s-a dus la Cernavodă, unde s-a întâlnit cu regele Ferdinand[1] al Bulgariei. După ce au trecut pe jos podul de la Fetești – ceea ce ar denota că podul e în refacere –, s-a reîntors cu trenul în țară, ca în dimineața de 22 septembrie să fie la Focșani, unde a vizitat frontul, ținând trupelor sale un discurs, care, în politica ce urmărește, să fie complimentul celui ținut cu gestul la mormântul de la Curtea de Argeș. În acest discurs a insultat pe Hohenzollernul Rege, Ferdinand al României, numindu-l *apostat* și *trădător*. Poporul român a fost invitat indirect să ia bine aminte, că fericirea, ca și în trecut, nu-i poate veni decât de la Germania, cotorosindu-se de Regele Ferdinand.

De la Focșani, Împăratul a mers la Sinaia de a vizitat Castelul Peleș și de acolo s-a dus la Berlin.

Iată după *Bukarester Tagblatt* programul ce a urmat Împăratul.

Pe fronturi nici o schimbare în situația cunoscută. [...]

Miercuri, 13 septembrie

[...] În interviul dat de d. Brătianu și de care am vorbit acum câteva zile se spune că, indignat la un moment dat, a spus ziaristului:

— Ce-i asta, domnule, război sau nebunie?

Înșelați de promisiuni nesincere, ne-am aruncat în război pentru ideal. Nu fac vină celor ce au fost sinceri în nebunia aceasta; s-au putut bizui pe tăria și sprijinul real al Rusiei, s-au

1. Ferdinand de Saxa Coburg-Gotha (1861–1948), principe (1887–1908), ulterior rege (țar) al Bulgariei (1908–1918).

bizuit pe semnătura Franței și Angliei că Rusia își va ține cuvântul și ne va fi un aliat adevărat, că având sprijinul marilor aliați vom obține Banatul, Ardealul și Bucovina, am fost îndrituiți a face chiar nebunii. Asta înțeleg. A urmat însă că am pierdut jumătate milion de suflete, am prăbușit regatul și am pierdut independența ca consecință a înfrângerii, am distrus bogăția imensă a țării. Nici acest lucru nu regret, când mă gândesc că sacrificiul s-a făcut pentru *idealul național*. Dar, din ce văd azi, acest *ideal* devine o himeră, Rusia aliată a dispărut, în locul forței marelui imperiu e un pustiu de anarhie, fără șef de stat, fără guvern și cu o armată care își asasinează ofițerii și nu mai vrea să lupte. Anarhia de azi nu mai vrea războiul, nu mai are nici o pretenție și de se poate e gata să renunțe la propriile ei teritorii. Din aliați am devenit azi dușmani, iar armata rusă, care nu mai vrea să lupte cu Puterile Centrale, e gata să se lupte cu noi. Moldova se zguduie de devastările și cruzimile fostului aliat. Semnătura geranților e și ea în deconfitură. Nici Anglia, nici Franța nu mai pot impune Rusiei să-și respecte iscălitura. Pe lângă acestea mai vine și guvernul englez să declare că nu mai urmărește dezmembrarea Austro-Ungariei, ca fiind un ideal reclamat de fostul aliat rus. În așa împrejurări ni se răpește de însuși aliații noștri singura rațiune ce am avut de a intra în război: *idealul național*.

Și atunci pentru ce mai luptăm noi? Și întorcând vorba dlui Brătianu, întreb și eu:

— E război sau nebunie ceea ce facem noi azi? [...]

Ni s-a liberat cartele de lemne și zarzavat, dar încă nu s-au pus în aplicare ca să știm la cât avem dreptul să cumpărăm. [...]

Nu sunt mărfuri de alimente, totuși s-au înființat o puzderie de prăvălii noi. Ceea ce vând e de o înfățișare oribilă, untul, brânza, magiunul, carnea afumată de pe tejghelele lor, ce vând cu prețuri nemaiauzite, au o înfățișare dubioasă. E ceva ceea ce cumperi, dar desigur nu este ceea ce răspunde la numele scris pe ele. Brânza e de o compoziție între ceară, săpun și ghips.

Și populația cumpără de se spetește.

Joi, 14 septembrie

Toamna începe să se simtă. Termometrul scoboară dimineața la +10 grade și cade o ploaie rece și măruntă. Nici știri noi, nici evenimente noi. Convoiuri întregi de prizonieri români sunt readuși din Germania și liberați pentru munca câmpului.

Pe fronturi nimic nou. [...]

Vineri, 15 septembrie

Românul are un proverb: ferește-mă, Doamne, de prieteni, că de dușmani mă feresc singur. Taman așa ar putea spune azi d. Ionel Brătianu. Nimeni nu-l atacă mai rău astăzi în România ocupată, ca propriii lui prieteni. Toată acțiunea filo-germană și anti-brătienistă nu o conduce azi adversarii liberalilor, ci d. C. Stere, intimul amic al Primului-ministru: iar între fruntașii politici ce urmează acțiunea dlui Stere, cari au semnat articole și interviuri prin ziare și prin cari s-a descris „*Criminala purtare a șefului*“ sunt toți partizanii săi [...].

Diferite zvonuri au circulat în ultimul timp relativ la remanierea guvernului din Iași, dar niciodată ceva precis nu s-a confirmat. Azi pentru întâia dată avem o informație sigură. Ea ne vine dintr-un ziar rus foarte vechi, ce a parvenit aci. E din 25 iulie și e *Nowoje Wremya*; el publică lista guvernului remaniat: Ionel Brătianu, Președintele Consiliului și Externele, Take Ionescu, vicepreședinte al Consiliului fără portofoliu; Alecu Constantinescu, Internele și *Aprovizionarea* – ce noroc porcesc![1] –, I.G. Duca, Cultele și Instrucția Publică; Mihai Cantacuzino, Justiția; Georgel Mârzescu, Domeniile; Dem. Greceanu, Lucrările Publice; Barbu Delavrancea, Industria și Comerțul; Neculai Titulescu, Finanțele; Vintilă Brătianu, Războiul, în mod provizor până la sosirea titularului, care ar fi generalul Iancovescu; în fine, miniștri fără portofolii mai figurează Emil Costinescu și Mih. Ferichide. [...]

---

1. Trimitere la porecla liberalului Alexandru (Alecu) Constantinescu (1859–1926), zis Porcu.

Sâmbătă, 16 septembrie

Plictisit de viața uniformă și leneșă ce duc, azi m-am hotărât să ies din casă, deși n-am nici o țintă. Cum în localuri publice – cafenele – nu voi să intru, m-am dus în Cișmigiu. E pentru prima oară că revăd parcul nostru comunal. Auzisem într-o vreme, de la un răuvoitor, că iarna trecută s-au tăiat arborii pentru combustibil; neadevăr. Grădina are aspectul ei obișnuit și e destul de măturată de un grup de femei, rechiziționate pentru serviciu. Singura deosebire, în aspectul ei de mai înainte, e că, în loc de straturile de flori și trandafiri, anul acesta predomină zarzavatul. Pe marea alee din mijloc, transformată în peluză de ultimul primar, se răsfață un imens câmp de varză roșie și creață. Același lucru în partea grădinii din dosul pavilionului de muzică și pe malul întreg al lacului.

De altfel nu e de mirat, în mai toate grădinile particulare, locurile virane și grădinile publice s-a plantat din ordin zarzavaturi. Pe Bulevardul Colței se răsfață o mulțime de asemeni grădini. Ceapa și pătlăgelele roșii abundă, spre marea satisfacție estetică a militarilor bulgari ce se găsesc în Capitală.

În Cișmigiu mai văzui un fapt de deosebită atenție pentru populația Capitalei. Toate băncile poartă o tăbliță cu inscripția „*Nur für militär personen*“[1]. Băncile sunt destinate a odihni numai pe militarii inamici. Noroc că militarii se îndeletnicesc aiurea mai cu profit și băncile stau goale, așa că trecătorii se așază pe ele în sfidarea inscripțiunii pe care de altfel nici nu o pricepe. Nu e mai puțin adevărat, că cel întâi soldat ce ți-ar ordona să te scoli, trebuie să te supui. [...]

Pe fronturi nimic nou.

1. Doar pentru personalul militar (germ.).

UN IMPOZIT COMUNAL PE PÂINE

Duminică, 17 septembrie

Comuna București, sub pretextul că n-are venituri suficiente în buget ca să-și acopere cheltuielile pentru cumpărare de registre și pentru plata unor sinecure, a dispus înființarea unui impozit indirect, pe care aș putea să-l calific, fără să fiu nedrept, de criminal. Las la o parte justificarea ridicolă ce dă pentru obținerea a 300 000 lei de care are nevoie, s-ar fi găsit cel puțin o sursă onorabilă. E fără exagerare în populația Capitalei azi 100 000 suflete care cu scumpetea și lipsa de alimente își reduce hrana la cele 440 gr. de pâine pe zi, pe care o plătește cu 20 bani. Ei bine, Comuna a pus un impozit de 5 parale pe fiecare pâine, impozit ușor de încasat, deoarece pâinea nu se vinde fără cartelă, iar cartela nu ți se liberează până n-ai plătit cu anticipație impozitul. Așa că, în vreme ce o imensă categorie de indivizi s-au îmbogățit de pe urma războiului, luând și pielea de pe noi, Comuna a găsit ca primul impozit de care a avut nevoie să-l pună în sarcina omului flămând. Dna Ecaterina Cantacuzino[1] plătește aceleași 5 parale pentru pâinea ce consumă ea, ca și cerșetorul fără picere din colțul străzii. Iată de ce am numit acest impozit criminal, cu atât mai mult că Primăria știe că azi nimeni nu poate contesta. [...]

În Rusia, situația lui Kerenski continuă de a se înrăutăți prin creșterea puterii Sovietelor în hotărârile guvernului provizoriu. [...]

Luni, 18 septembrie

Literalmente nimic, nici pe fronturi, nici în politică, nici în Capitală. Profităm de vremea ce se menține destul de bună ca să ne pregătim de iarnă, căci o ducem greu. Cum caloriferele

1. Văduva celui mai bogat om din România acelei epoci, Gheorghe Grigore Cantacuzino, zis Nababul (1832–1913), fost prim-ministru în două rânduri.

nu vor putea fi încălzite în lipsă de combustibil, am făcut o lucrare care să-mi permită să instalez o sobă de fier pe sală și de la care indirect să încălzesc cele două odăi de culcare și baia. [...] Nu vom avea odăi încălzite, ci un frig amorțit, ca să nu înghețăm. Mai bine e exclus pentru iarna aceasta.

O altă chestie ce ne preocupă sunt alimentele și aprovizionarea cu ele. Conserve nu există în lipsă de tinichea pentru cutii, iar singurul aliment cu care am trecut vara – zarzavaturile – ne vor lipsi. Deja acum s-a oprit aprovizionarea particularilor cu zarzavat; negustorul n-are voie să vândă decât maximum trebuinței unei zile. Cartofii au fost scoși din comerț în mod formal. Nădejdea ne e să aducem ceva de la țară și cu puțină făină și mălai să o ducem până la vară. [...]

Marți, 19 septembrie

[...] Marina rusă din Marea Neagră și Marea Baltică a cerut pace imediată cu Germania. Finlanda s-a proclamat independentă și cere ajutorul Germaniei pentru definitiva ei liberare. Ucraina s-a declarat independentă și vrea să fie nucleul unei Rusii federative; acum se zvonește că și Siberia și-a declarat independența.

Socialiștii ruși guvernează dar fără cap și fără autoritate; au distrus fără putința de a reclădi ceva. Rusia e pierdută. Statele amice ce au ajutat-o își văd imense capitaluri pierdute. Pentru salvarea împrumuturilor unii văd o ocupație franco-anglo-americano-japoneză.

În acest timp Moldova e ocupată de armata rusă, fără să știi cum să o consideri, prietenă sau dușmană.

Pe fronturi tunul bubuie mereu fără caracter de lupte serioase. Să fie tactică? Să fie oboseală? Să fie pregătire? Cine poate ști?

Miercuri, 20 septembrie

Viața amorțită continuă. De frontul român nu s-a mai pomenit de vreo 2 săptămâni. [...]

În București a amorțit și acțiunea d-lui Carp. Cel ce se mai agită încă e dl Const. Stere. El luptă ca să îndreptăm răul ce am făcut îndepărtându-ne de puterile aliate și strigă în fiecare zi: – *a venit timpul!* Și nimeni nu se mișcă, nimeni nu face nimic. [...]

PUTEM ÎNVĂȚA CEVA DE LA NEMȚI?

Joi, 21 septembrie

Iată-mă și la Tribunalul Militar german. Româno-Americana e chemată în judecată la acest tribunal de un supus austriac. Cum eu nu știu nemțește și nici nu voi să pledez, am angajat un avocat evreu, pe care trebuie însă să-l asist pentru a-i da lămuririle necesare, ca să fie la curent. Așa mă găsesc azi la Tribunalul german.

Fără dușmănie, iată o instituție de la care am putea învăța ceva. Deși te doare inima a-i vedea siejând în localul Palatului nostru de Justiție, totuși vecinătatea cu instituția justiției noastre ar putea fi ocazia ca magistratura noastră să poată profita ceva.

Mai întâi o constatare: magistrații germani ce siejează aci muncesc, și pentru asta merită toată simpatia mea; dar bunii români îmi vor obiecta: ce, la noi magistratura nu muncește? Ba bine că nu! Muncește, dar zilnic avem ocazia de a vedea de exemplu că la ora 3 judecătorii nu au intrat încă în judecata primului proces de pe condică. Aș putea spune că azi, cu dezorganizarea justiției, din cauza războiului, lucrul s-a generalizat. [...]

Acum să vedem ce poate învăța magistratul român de la nemții ce lucrează în sala Curții cu Jurați. Fix la ora 8 (ora 9 românească) Tribunalul compus din trei ofițeri în uniformă intră în ședință. La ora 8 și 5 minute, primul proces e în plină judecare; pentru un proces se fixează o jumătate de oră.

X. e citat pentru ora 8, Y. pentru 8 jum., Z. e citat pentru ora 9. Ultima citație e pentru ora 11 jum. Dacă procesul fixat pentru ora 9, de exemplu, se amână, Tribunalul strigă părțile

din procesul fixat pentru ora 9 jum.; dacă toate părţile răspund şi primesc judecata, Tribunalul continuă şedinţa; dacă cineva lipseşte, atunci Tribunalul suspendă şedinţa după ce avertizează părţile că, dacă înainte de oră, cel ce lipseşte va veni şi va fi gata a se judeca, să avizeze Tribunalul, care le stă în acest interval la dispoziţie. Putem noi imagina magistraţii noştri la dispoziţia părţilor, care să-i scoată din camera de consiliu când vor voi ele?

Tribunalul german judecă maximum până la ora 1. Când Tribunalul german a terminat munca zilei, Tribunalele româneşti încă n-au început-o. [...]

Vineri, 22 septembrie

[...] *Lumina* are azi ceva ştiri din Moldova sub titlul sugestiv: *„Persoane ce se găsesc în viaţă“* – desigur, pe lângă mulţi alţii. Cel întâi e notat amicul meu generalul Eremia Grigorescu[1], eroul de pe Oituz [...].

Cum se vede, *Lumina* a început să ne facă servicii reale. Tot din ea aflăm că la Iaşi au reposat ziarele *Universul*, *Adevărul* şi că din cele vechi nu mai apar decât *Neamul românesc* şi *L'Indépendance roumaine*. Cotidian apare un ziar, *România*, care a ajuns şi pe aci prin prizonieri. [...]

D. CARP ÎNDEAMNĂ SLUJBAŞII SĂ-ŞI STRÂMTEZE STOMACURILE

Sâmbătă, 23 septembrie

Plictiseala inacţiunii mă face din când în când să ies să hoinăresc fără nici un scop. Aş vrea să întâlnesc un prieten, un

1. Eremia Grigorescu (1863–1919), general, s-a distins în campaniile militare din 1916 şi 1917; ministru de război în perioada octombrie–noiembrie 1918.

cunoscut măcar, cu care să stau de vorbă, dar e imposibil. Nimeni, oriunde te duci. [...]

Puținii prieteni ce mai am aci probabil că nici ei nu mai ies; dar ceilalți, cunoscuții, și care sunt destui? Îmi spune cineva, trebuie să le cunoști retragerile, cuiburile; dar cum să le cunoști? Unii se adună în familii unde au format adevărate cercuri, alții stau strânși în jurul unei mese prin localuri publice. La café High Life s-a menținut vadul românilor, am intrat și acolo, dar, afară de câteva figuri de pensionari cunoscuți și de câțiva agricultori, numai samsari și evrei. La noua bodegă Ciobanu mi s-a spus că sunt vechii vizitatori de la Capșa, am fost și aci, aci am găsit însă cercul mâncătorilor de takiști [...] și ca prudență și ca higienă morală am trebuit să mă îndepărtez repede. Am colindat azi, după aprinderea luminilor, de curiozitate, și pentru a da de urma cunoscuților, încă câteva localuri, dar, nici aci nevăzând pe nimeni, am intrat și am ieșit. Pe B-dul Elisabeta s-au instalat cu mult lux două cafenele; la hotelul Princiar și la Clubul austriac. Pe când noi, populațiunea, trebuie să facem cea mai mare economie de lumină, sub amenințare de pedeapsă, am găsit aceste localuri scăldându-se în lumină, e ceva feeric! Sălile arhipline de o populație civilo-militară absolut străină, de la nici o masă nu se aude o vorbă românească. Dacă cumva ar fi adus cineva aci cu ochii legați și fără a ști că e în București, ar jura că nu este în țara românească, ci într-o cafenea din Viena sau Berlin. În clădirea Clubului austro-ungar s-a deschis un local de concert, foarte frecventat de femei și militari, și frumos aranjat, dar nici o figură de cunoscut. O lume imensă umple trotuarele Bulevardului și Căii Victoria; nici aci n-am întâlnit pe nimeni. Ambetat mă îndreptez spre casă; la Capșa lumină, înăuntru nimeni; în ușă, pe trotuar, tremură în niște bluze de dril trei soldați bulgari, probabil că germanii nu le-au dat încă haine de iarnă.

În dreptul Palatului Regal întâlnesc în fine un cunoscut, pe Negreanu, casier la Camera Deputaților, pe care îl opresc, și intrăm la Cinema Regal să luăm o bere. În preajma paharului de bere ne spovedim grijile și necazurile. De la el țin o istorioară.

În luna ianuarie, funcționarii cei mici de la drumul de fier, în frunte cu un funcționar mai de seamă, un inginer, s-au pre-

zentat dlui P. Carp pentru a-i cere să intervină să li se dea de lucru și să li se dea ceva din leafă că mor de foame. Dl Carp le-a răspuns să aibă puțină răbdare, căci în câteva săptămâni vor cuceri germanii Moldova și că atunci crede că se va putea face ceva și pentru ei. Cum însă delegații insistau să dovedească că până atunci le mor copiii de foame, dl Carp, cu aerul lui de zeflemist, i-a îndemnat să-și mai strâmteze stomacurile. Cu acest răspuns delegația a plecat. [...]

Duminică, 24 septembrie

De câteva zile suntem amenințați cu găzduirea unor ofițeri germani. Vin mereu, vizitează casa, vor să se instaleze, dar nu le convine împărțeala. Excelenta împărțeală pentru noi e proastă, imposibilă pentru încartierarea lor, asta înseamnă pentru neamț că casa e rău împărțită. De-ar da D-zeu să nu le convină nici acestora, că din mare bucluc ne-ar scăpa. Dacă până acum suntem dintre puținii bucureșteni ce au scăpat de încartierare de ofițeri – căci soldați am avut în repețite ori – e grație a o mulțime de împrejurări. Mai întâi că pentru ofițeri suntem foarte departe de oraș. Ei, cari au avut la dispoziție frumoasele cartiere, nu-i îndeamnă nimic să vină în Șoseaua Bonaparte[1]. În al doilea rând, nu suntem expuși văzului permanent al celor ce se plimbă, casa noastră pe altă stradă le-ar sta în ochi în tot momentul, așa însă unde se găsește circulația ofițerilor e mică. Al treilea, șeful comisar al circumscripției este un fost client al meu și, fără a-l fi rugat – căci abia acum aflu cine e șeful circumscripției –, desigur că de la el m-a menajat puțin. În fine, cumnatul meu fiind agricultor, casa noastră a obținut un bilet, că, pe tot timpul necesar prezenței agricultorului la moșie, casele vor fi scutite de rechiziție și încartierare. Un asemeni bilet stă pe poarta casei. Deși multe case cu tot biletul n-au scăpat de încartierare, noi am scăpat până azi; dovadă că nu vor să ție seamă de scutire este insistența ofițerilor de acum, cari dacă le-ar plăcea împărțirea s-ar instala. Biletul însă expiră la 1 noiembrie;

---

1. În prezent, bulevardul Iancu de Hunedoara.

ce va fi pe urmă? Dumnezeu știe. Modul însă cum se fac încartierările este scandalos. Mai toate casele mari, în cari s-ar fi putut adăposti 10-15 ofițeri având fiecare odaie, s-au prefăcut în cazinouri. Multe edificii somptuoase servesc încartierării unui singur ofițer. Fiecare vrea un palat pentru el singur; rar se va vedea 2 ofițeri într-o clădire cu 8 și 10 odăi. În schimb, familiei căreia îi ia casa îi cere să se restrângă într-o odaie sau două. [...]

Luni, 25 septembrie

Starea de enervare ce-mi produce nevoile casnice de aprovizionare, alergătura, drumurile lungi, oboseala mi-a trezit o teribilă stare de febră. Am vrut să înving cu voința tare și am continuat să-mi văd de treburi; spre seară însă febra m-a doborât literalmente. [...]

Noaptea foarte rea; insomnia a întovărășit febra până la ziuă, când temperatura a scăzut.

MI SE DĂ DOMICILIU FORȚAT LA ROȘIORII DE VEDE

Marți, 26 septembrie

[...] La ora 10, încă nu plecasem, când servitoarea mă vestește că un domn ar voi să-mi vorbească și că e în curte. Mă scobor, și în adevăr un domn necunoscut mă salută și se apropie de mine. Aerul lui misterios, primele lui gesturi cabalistice mă face să bănuiesc că am de-a face cu un nebun; îmbrăcămintea chiar lasă de dorit.

— Ce poftești d-ta cu mine?

— Ați primit hârtia?

— Care hârtie?

— Hârtia de la Poliția nemțească?

De astă dată bănuiala că nu e în toate mințile se întărește și voi să mă retrag.

Omul se uită mirat la mine și mă întreabă:

— Ascultă, mă rog, nu ești d-ta d. Cancicov, fost deputat?

— Ba da, eu sunt.

— Uite, domnule, ce s-a întâmplat: azi-dimineață, e un ceas de atunci, a venit la mine un soldat neamț cu hârtia aceasta și mai avea una pentru d-voastră. În ea spune că în ziua de 11 octombrie st. n., adică poimâine, să plecăm împreună la Bechet, unde o să stăm până la sfârșitul războiului.

Iau hârtia din mâna omului; e în adevăr de la Militärpolizei și adresată lui Ardeleanu, fost slujbaș la C.F.R.

— Și de aceea venisem să vă întreb, ce facem? Mergem? Că trebuie să mergem împreună.

Nu știu cum m-am debarasat de el, nu știu cum și când am urcat scările până sus, unde mi s-au tăiat picioarele; atât am putut spune soției mele:

— Mi-au dat domiciliul forțat la Bechet.

Toți ai casei cred că e o farsă, o minciună. Eu care îmi cunosc norocul cred că e purul adevăr.

Azi, după stilul lor, e 9 octombrie, deci poimâine trebuie să și plec. Soldatul cu hârtia trebuie să sosească dintr-un moment în altul. Ce să fac? Ce să cred? De unde să o iau și de unde să încep? Îmi pun palmele în tâmplele încă fierbinți de febra de astă-noapte și reîncep plânsul meu nervos, de care nu pot să mă mai debarasez. Ai mei insistă să nu-mi pierd curajul, că nu va fi nimic, că poate nu e adevărat, că d. Marghiloman[1], avizat, mă va servi și de data aceasta. [...]

Voi să-mi înștiințez prietenii; din fericire găsii o trăsură. [...] Mă reîntorc acasă să văd de a venit ordinul. A venit, dar nu l-a lăsat soldatul; va reveni la ora 3. Plec la Marghiloman, de astă dată pe jos, nu mai găsesc trăsură. Febra a revenit și mă scutură grozav. Marghiloman nu e acasă; feciorul spune că e la Crucea Roșie. Mă duc, aproape mă târăsc, la Crucea Roșie. Nu e nici acolo și, dacă până la ora aceasta n-a venit, nu va mai

---

1. Alexandru Marghiloman (1854–1924), om politic, președinte al Partidului Conservator în timpul războiului, prim-ministru (1918). În timpul mandatului său s-a realizat unirea cu Basarabia. În perioada 1914–1925 a fost președinte al Crucii Roșii Române.

veni. Mă [...] reîntorc acasă să scriu scrisoarea către d. Marghiloman, pe care nu-l mai pot vedea până mâine-dimineață, deoarece nu mai primește și ar fi prea târziu. În grabă, îi scriu scrisoarea aceasta:

9 octombrie st. n. 1917

Stimate domn Marghiloman,

„Lucrul de care mă temeam s-a împlinit. Primii acum ordinul ca în ziua de 11 octombrie să mă duc la Bechet. Toată bunăvoința d-voastră nu mi-a servit decât provizoriu. În plin tratament, cu speranțe bune de a mă mai îndrepta, acum trebuie să părăsesc orice îngrijire şi să mă duc la Bechet. Ce vrea bunul Dumnezeu cu mine se va împlini.

N-aş vrea însă să mă cufund fără să dau din mâini, de aceea nu voi să plec cu conştiința neîmpăcată că n-am făcut ultimul demers la omul de bine, singurul ce am întâlnit de un an de zile şi care a avut atâta inimă, că a vrut, a încercat să-mi salveze viața. Vă implor pentru ultima oară să interveniți ca să mă lase aci, arestat acasă, ca să continui îngrijirea medicală, ce acolo, cu toată bunăvoința, nu pot să o am. Acum 3 săptămâni fusesem chemat la Poliție de către un domn căpitan Elckman şi mi s-a spus că pot să-mi caut de treburi, că pot ieşi din casă, şi acum deodată sunt lovit din nou. Cum v-am mai spus şi cum vă poate confirma d-rul Cealâc, boala mea e incurabilă, binele ce-mi faceți e numai ca să mai prelungesc o viață destul de amară. Am căutat să vă văd; acasă n-am fost primit, desigur că nu erați acasă. V-am căutat la Crucea Roşie, nu v-am găsit. Sunt nevoit a vă scrie, deoarece timpul e scurt şi n-am decât 36 ore înaintea mea. Voi cerca să vă văd mâine-dimineață, de voi fi mai norocos; dacă nu, atunci voi pleca, poate ca să nu mă mai întorc. Profit de ocazie ca să vă mulțumesc încă o dată pentru ceea ce ați făcut pentru mine până acum".

Al d-voastră recunoscător,
V.T. Cancicov

I-am lăsat scrisoarea acasă.

La ora 3 soldatul a revenit și mi-a lăsat două hârtii:

M.V.i.R.Z.st. n. 17.700
București, 2 octombrie 1917

„Ridicându-se calitatea de Ostatic, în baza Ordonanței mele din 9 mai 1917 cu Nr. 6953 dată în România ocupată, lui

VASILE T. CANCICOV

Avocat și fost membru al Parlamentului, locuind în București, Șoseaua Bonaparte 10, Ordon:

Ca pe tot timpul cât va dura războiul să locuiască la Roșiorii de Vede, unde îi dau domiciliu forțat“.

Guvernator militar:
General Tülff von Tschepe,
General de infanterie
Contrasemnat: Hauptmann[1]*,*
Indescifrabil.

Iar a doua hârtie, pe care mi-a lăsat-o probabil din greșală, conținea:

Către Militärpolizei al Cetății București

6 octombrie 1917

„În urma dispozițiunilor luate de M.V.i.R. din 9 mai 1917 cu Nr. 6963, se recomandă următoarelor persoane ca domiciliu forțat:

1) Roșiorii de Vede: Avocatului și fostului membru al Camerei deputaților Vasile T. Cancicov, din București, Șos. Bonaparte 10;

2) Bechet (Etapa com. Săgârcea) lui Ștefan Ardeleanu, fost înainte funcționar la C.F.R., domiciliat în București, Calea Griviței 107.

Aceste dispoziții sunt a se înainta numiților, cari la 11 octombrie 1917 sunt a se porni acompaniați de sentinelă către Roșiorii de Vede și respectiv Săgârcea și a fi predați comandanților de Etape respective, cari sunt deja informați despre sosirea lor și cari vor lua dispoziții mai departe.

---

1. Căpitan (germ.).

Se vor emite bilete de călătorie.

Persoanele numite voiajează nu ca prizonieri, iar întovărășirea de sentinelă are de scop ca să numească cu siguranță localitatea de destinație.

Instrucțiuni trebuiesc date în acest sens sentinelei".

(ss) Hauptmann Volkman

Gravitatea măsurii stă în faptul că însuși von Tülff îmi face cinstea să semneze decretul de exilare, deci orice intervenție la alții decât personal la el e de prisos.

Din actul acesta văd însă că nu mai am calitatea de ostatic, ceea ce nu mi se comunicase. Ducându-mă la „Generala" să mi se traducă hârtiile acestea, pun la cale o intervenție directă și imediată pentru amânarea plecării, destinată a da putință intervenției dlui Marghiloman și iată de ce. Nu mai am decât ziua de mâine, or mâine guvernatorul va lipsi din Capitală deoarece este un parastas la Curtea de Argeș la mormântul Regelui Carol.

Un funcționar al societății ca interpret mă acompaniază la d. Hauptmann Volkman, cel al II-lea Comandant al Cetății. Acesta ne trimite la un militärpolițai, singurul competent. E ora târzie și publicul nu mai e primit; cu mare greutate reușim să pătrundem la Oberleutenentul ce ocupă slujba asta. El îmi cere să-i fac o petiție explicativă și să i-o dau mâine.

Doborât de oboseală, mă reîntorc acasă să fac petiția. S-a înnoptat. [...]

Sunt așa de zdrobit de oboseală și de friguri încât nu fac nici o pregătire. M-am lăsat pe o canapea, de unde nu m-am sculat până a doua zi.

C. STERE ȘI REGELE CAROL

Miercuri, 27 septembrie

După o noapte de insomnie și agitație nervoasă, m-am sculat de dimineață de tot să fac petițiunea, la 8 ore plec deja obosit,

a mă duce la „Generala“ să traduc și să transcriu în nemțește reclamația ce urmează să dau la Militärpolizei Maister. [...]

Locotenentul ne primește ceva mai prietenos ca aseară, citește petiția și o găsește bine îndreptată și voiește a-i da curs. A-i da curs înseamnă însă să obțină semnătura șefului său, Volkman; Volkman fără să facă vreo obiecțiune a acceptat, ca să mai rămân în Capitală până la noi ordine, mi se dă chiar un ausweis doveditor că am voie de a mai rămâne în București până la 15 octombrie, când urmează să mă prezint la komandatură, ca să-mi dea rezultatul demersului făcut prin petițiune.

Cu asta am obținut ceea ce doream, timpul material ca să fac toate demersurile; acum am 5 zile înaintea mea. Nu mai am timpul de a vedea azi pe dl Marghiloman, e ora 12 și el nu primește decât până la ora 10. Deși nu-mi simt capul de grijă, am un presentiment că nu voi pleca, de aceea nici nu voi să mă ocup serios de aranjarea afacerilor mele. [...]

Spre seară, m-am liniștit de-a binelea, am luat ziarele, pe cari nu le-am citit de două zile.

Cu ocazia parastasului pentru Rege s-au ordonat azi slujbe religioase în toate bisericile din teritoriul ocupat. Servicii oficiale se vor sluji însă la Mitropolia din București și la Curtea de Argeș. La Curtea de Argeș s-au dus nemții cu autoritățile românești, geranții de ministere etc., la Mitropolie s-au dus politicianii neoficiali români.

C. Stere a scos un număr comemorativ din *Lumina*, memoriei Regelui Carol. Importanța acestui număr stă în oarecari destăinuiri inedite. După primul Consiliu de Coroană ținut la Sinaia în august 1914 s-a păstrat până azi cel mai strict secret publicului asupra dezbaterilor ce au avut loc cu acea ocazie. Niciodată vreunul din oamenii politici ce au luat parte la el n-a venit cu autoritatea lui să afirme că acolo s-a spus cutare sau cutare lucru, sau ce a susținut Regele. Au fost unele conjecturi, s-a vorbit la ureche, s-a afirmat unele lucruri, dar nimeni n-a putut pune bază pe așa ceva. Acum vine d. Stere să afirme [...] că deține faptele din însuși gura Regelui Carol. În asemeni împrejurare, până la o dezmințire formală din partea celor interesați care trăiesc, d. Stere are șansa de a fi crezut, și chiar sunt convins că n-a putut inventa asemeni lucruri.

Stere afirmă că Regele l-a primit în audiență câteva zile numai după faimosul Consiliu, chiar în ziua sosirii lui în țară, și că atât avea Regele dorința să i se destăinuiască lui, încât l-a avertizat prin aghiotant că îl primește la castel chiar în hainele de voiaj. Regele în această audiență i-a afirmat că a convocat Consiliul de Coroană numai în urma asigurării ce i-a dat d. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, că se poate sprijini pe concursul său, după ce a comunicat primului său consilier că el, Regele, nu vede altă soluție în fața războiului european decât că România trebuie să-și ție cuvântul dat prin convenția ce avea cu statele Puterilor Centrale. Aceeași asigurare de sprijin, Regele spune că a avut-o din partea dlui Alex. Marghiloman; înainte de Consiliu, adică de convocarea lui, d. Marghiloman a fost chemat la Peleș, cu care ocazie a asigurat pe Suveran că Partidul Conservator îl va sprijini în tendința ca România să facă față Convențiunii. În fine, că domnul Take Ionescu*, sosit în țară chiar în ziua consiliului, a fost chemat de dimineață la Palat și a dat Suveranului aceeași asigurare. Numai pe baza acestor asigurări Suveranul a acceptat ținerea Consiliului de Coroană sau, mai corect zis, convocarea lui. Abia în dimineața zilei în care consiliul trebuia să se adune, d. Ionel Brătianu a prevenit pe Majestatea Sa că cabinetul, adică ceilalți miniștri, nu-l susține, fiind de părere că România să nu intre în război.

— Era prea târziu ca să mai contramandez Consiliul de Coroană, ar fi zis Regele dlui Stere.

Cu alte vorbe, Regele s-a plâns d-sale că a fost tras într-o cursă de Primul său ministru și de oamenii politici.

În ce privește discuția ce-a urmat în acel consiliu, tot Regele i-ar fi declarat:

Că dânsul a citit un memoriu, arătând convențiunile încheiate de România, cum și convenția militară ce aveam cu Austro-Ungaria, și a conchis că datoria României este de a-și ține cuvântul dând sprijinul de care ne-am obligat, Triplei Alianțe,

* Când s-a putut relua raporturi cu Moldova, d. Take Ionescu a dezmințit formal pe d. Stere.

în contra Rusiei. – *„Nu avem,* ar fi spus Regele, *decât două căi posibile de urmat, sau să mergem cu tripla alianță în contra Rusiei, sau să mergem cu Rusia în contra aliaților noștri, ceea ce ar fi un act de felonie, pe care eu, Carol I, ce-am semnat tractatul de alianță, nu-l voi putea face. Neutralitate nu există pentru România, o asemeni situație este absolut exclusă.“*

Consiliul a hotărât însă ca *„România să rămână în espectativă“*, iar după ce d. Carp s-a sculat și a zis: *„Așadar Regele e părăsit de sfetnicii săi“*, d. Costinescu[1] s-a ridicat și a explicat espectativa decisă cu aceste vorbe:

„Un lucru este unanim recunoscut, că ar fi o imposibilitate morală ca să mergem alături cu Rusia“.

Regele ar fi încheiat conversația cu d. Stere zicând: *„Așadar, nu e o neutralitate ceea ce s-a hotărât, ci espectativă; în acest timp ne vom pregăti și nu vom părăsi espectativa decât mergând contra Rusiei, după declarația unanimină admisă, a dlui Emil Costinescu“.*

Ce-a urmat se știe, înțelesul espectativei admise s-a pus în discuție chiar de a doua zi. Regele Carol a murit, iar țara s-a împărțit în două tabere, unii partizani ai espectativei cerând ca să stăm gata și să sărim în spinarea celui ce va fi învins, iar alții ca să mergem imediat cu Rusia și Quadrupla[2] în contra Austro-Ungariei. [...]

O ANECDOTĂ CU ROST

Joi, 28 septembrie

Nerăbdător să pot obține o întrevedere cu d. Marghiloman, la ora 10 eram deja la el. Deși avea multă lume ce aștepta, am fost primit. M-a întâmpinat cu surâsul său obișnuit, dar cu multă compătimire pentru suferințele mele.

---

1. Emil Costinescu (1844–1921), important lider liberal, deținea în acel moment portofoliul Finanțelor.

2. Alianță militară formată de Franța, Anglia, Rusia și, ulterior, Italia, mai cunoscută sub numele de Antanta sau Tripla Înțelegere.

— Ce-ai făcut până acum în chestiunea d-tale?

I-am istorisit înmânarea cererii de revenire și amânarea plecării cu 5 zile. Îmi promite că va interveni imediat la căpitanul Volkman, pe care-l cunoaște foarte bine și în care are încredere că mă va servi. Cu încurajarea că speră să obțină și de data asta o măsură „*mai omenoasă*" pentru mine, mi-a promis că îmi va comunica acasă rezultatul ce va obține. Natural, i-am mulțumit cu multă afecțiune. [...]

Pe când mă aflam în salonul de așteptare de la Marghiloman, un om politic istorisea unui prefect de județ următoarea anecdotă.

Când Kaiserul a fost în România, venise din Bulgaria, unde asistase la înmormântarea Reginei Eleonora[1]. Regele bulgar și-a manifestat dorința de a avea o întrevedere publică cu el și a-l primi oficial. În realitate, Ferdinand avea planul de a face pentru poporul lui o manifestație politică, care să încolțească speranța că Dobrogea întreagă se cuvine Bulgariei. Planul ar reuși dacă Împăratul ar primi să-i facă vizită în *Dobrogea românească*, considerându-se cu această ocazie pe *teritoriu bulgăresc*. Ideea i-a fost însă suspectată și dejucată de Împărat. Kaiserul i-a comunicat că îl va vizita la Rusciuk[2]; Regele a răspuns că se găsește la Cernavodă și că n-are timpul necesar de a fi la Rusciuk, de aceea roagă pe Împărat să vie la Cernavodă. Împăratul a acceptat și Cernavodă, însă a dat ordin comandantului său de acolo ca onorurile să fie date de o companie germană, iar imnul ce se va cânta la sosirea lui va fi imnul bulgăresc.

După protocol, când doi suverani se întâlnesc, cel ce primește dă onoruri militare cu trupele lui și se cântă imnul național al musafirului. Or la Cernavodă garda de onoare a fost germană și s-a cântat imnul bulgăresc. Ferdinand în Cernavodă era dar oaspetele Împăratului german. *Si non è vero, è ben trovato.*[3] [...]

---

1. Eleonora de Reuss-Köstritz (1860–1917), cea de-a doua soție a regelui Ferdinand al Bulgariei.

2. Astăzi Ruse.

3. Chiar dacă nu-i adevărat, e o bună găselniță (it.).

Vineri, 29 septembrie

Cam îngrijat am plecat azi de dimineață de acasă, deoarece încă până la ora 10 n-am primit nici un răspuns de la d. Marghiloman. Am umblat toată dimineața după bancherul Eh. Bercovici, care îmi făgăduise la nevoie un împrumut, iar acum nevoia s-a ivit, dacă plec. Nu pot lăsa acasă pe soția mea cu nimic. [...] Mă reîntorc acasă cu grabă și nerăbdare. Răspunsul dlui Marghiloman mă așteaptă. Scrisoarea e scurtă, dar promițătoare.

„Stimate domn Cancicov,

Căpitanul Volkman foarte bine dispus. Povățuieşte să stăruiți asupra constatărilor medicale.

Strâng mâna“,

(ss) Alex. Marghiloman

E acum o speranță serioasă. Nu mai e loc la nici o intervenție până luni, când trebuie să mi se dea răspunsul petițiunei deja înaintate.

Ziua mi-o trec alergând în toate părțile ca să aranjez pretutindeni diferitele mele afaceri, căci voiajul pentru care mă trimite nemții la Roșiori va fi destul de lung. [...]

Sâmbătă, 30 septembrie

[...] Din Moldova vin știri fără însemnătate, și acolo ar fi lipsă și viața grea, iar dovadă de starea financiară rea, după ziarele de aci, ar fi faptul că au introdus moneda măruntă de 5, 10 și 25 de bani în hârtie. Constatarea aceasta e falsă; aci moneda măruntă a dispărut cu totul și hârtia monedă mică ar fi o mulțumire. Orice lucru costă din cauza asta de la 25 bani în sus. Cursa de tramvai e 15 bani, dar te costă 25, că conductorul n-are rest; o gazetă costă 10 bani, dar dacă vrei să o citești dai 25, n-are rest vânzătorul. Pretutindeni același lucru. Măsura din Moldova ar fi excelentă și la noi. Moneda măruntă de hârtie nu e semn de sărăcie; sărăcie e hârtia de 1 000 lei lansată de Banca Generală Română, în București, că nu se sprijină pe nimic.

UN OM NĂSCUT ÎN ZODIA PORCULUI

Duminică, 1 octombrie

Azi am primit vizita lui Costică Rădulescu-Motru[1]. Înainte de a pleca deportat în Bulgaria a venit să revadă pe fostul tovarăș de la Imperial. [...] Atențiunea lui m-a mișcat foarte mult.

El pleacă vineri în Bulgaria deoarece guvernatorul militar a hotărât ca toți ostaticii să fie transportați în Bulgaria, atât cei din Tismana, cât și cei din Săveni, inclusiv cei aflați în concediu; în concediu era Motru, C. Băicoianu, I. Pake Protopopescu, Const. Antoniade. Motru e resemnat, deși se vede bine că îndura și el mari dureri morale lăsându-și soția foarte greu bolnavă de nervi, în urma efectului produs de deportarea lui la Săveni. Mi-a povestit că a văzut și dânsul pe Marghiloman, de la care ține destăinuirea că noi, așa cum am fost desemnați și culeși de Poliția inamică, am fost victimele propriei noastre administrațiuni. De altfel Motru îmi istorisește o discuție ce a avut cu căpitanul Elckman, șeful de la Central Polizei Stelle. Neamțul i-ar fi spus:

De prisos vă plângeți de nedreptatea și de neajunsurile ce pretindeți că ați suferit, căci o datorați propriei d-voastre administrații, care la cererea noastră de a ne desemna persoane ce pot fi luate *ostatici* v-a desemnat pe d-voastră. Așa că ceea ce spune și d. Marghiloman coincide perfect cu ce spune șeful Poliției germane. Dar care e acea administrație românească ce ne-a desemnat?

Trei pot fi: prefectul Poliției, primarul Capitalei și gerantul Ministerului de Interne, deoarece Guvernământul nu vrea să aibă direct legătură cu alte instituțiuni.

Elckman a recunoscut, spune Motru, situația grea a ostaticilor de război români, dar el o pune pe seama unei lipse de solidaritate națională românească. Elckman înainte de a fi

1. Constantin Rădulescu-Motru (1868–1957), filozof și om politic, președinte al Academiei Române (1938–1941).

militar neamț e un magistrat, consilier de curte, într-o țară civilizată, și și-a dat socoteală că vorbește cu un profesor universitar român, de aceea în conversația lor a lansat aceste vorbe:

— În care țară din lume crezi d-ta că am fi putut aresta un episcop, iar cei rămași să continue să slujească în biserică? Am arestat înalți magistrați, ceilalți au continuat să siejeze pe scaunele lor; am arestat profesori universitari, protestat-a colegii ceilalți? Din contră, ne cer redeschiderea cursurilor; am arestat avocați, a protestat măcar baroul d-voastră? Când ni se dă o așa mână liberă, când chiar ai d-voastră vă desemnează, când nu întâmpinăm nici o opunere, nici o protestare de nicăieri, pentru ce vă plângeți de ce facem noi? Uitați că suntem inamicul?

Și nu mă mir de ce spune Elckman; e om cult, e magistrat superior în țara lui și nu e singurul ce am simțit că e scârbit de mișelia și lașitatea caracterului românesc ce a întâlnit în Capitala Regatului român. [...]

La Paris a fost numit ministru al României Victor Antonescu. [...] În zicătoarea noastră populară se spune despre asemeni oameni că sunt născuți în zodia *„porcului"*. [...]

Luni, 2 octombrie

Pe când mă pregăteam să plec la komandatură, la ora 9 trebuind să mă prezint pentru rezultat, iată o santinelă germană că vine să mă ridice. [...] I-am arătat ausweisul că pot rămâne în Capitală până la noi ordine. Soldatul a citit actul și a plecat. [...]

La komandatură, Polițai Maister m-a primit numaidecât, mi-a luat ausweisul și a scris pe dosul lui că mi se prelungește permisiunea de a sta în Capitală până după rezolvarea petițiunii date și că în ziua de 20 octombrie st. n. să mă prezint din nou la el. [...] În așteptare continui să-mi văd de treabă, adică de puținele procese vechi ce mai aveam pendinte, și de a continua aprovizionarea pentru hrana celor ce las acasă. [...]

LA ARTZTKOMANDATUR

Marți, 3 octombrie

La ora 9 un soldat prusac îmi aduce un plic cu antetul komandaturei. Ce o mai fi și asta? *Der Komandaturartzt*[1], de astă dată, mă invită ca azi la ora 11 să mă găsesc în odaia cu No. 17 de la etajul I al Ministerului Lucrărilor Publice – komandatura, actualmente.

Natural că fix la ora 11 am fost acolo. De pe ușă văd că cel ce mă cheamă e d-rul Volf, căci o placă pusă pe ușă indică că e biroul lui. Volf este vechea cunoștință de la spitalul Colțea. Sunt îndată primit. Vorbește puțin franțuzește, îmi cere să-i istorisesc ce am. Pe birou stă petițiunea mea adresată zilele trecute guvernatorului. Ea poartă o rezoluție pe care nu o pot citi. Sunt dezbrăcat și examinat.

D-rul Volf este vădit informat de cazul meu și dispus a-mi fi favorabil, dovadă vorba blândă și cuviincioasă ce întrebuințează cu mine [...]; de altfel în toate actele lor oficioase sunt trecut ca fost membru al Parlamentului. După ce îi istorisesc tratamentul ce urmez cu d-rul Cealâc – pe care îl consideră ca un excelent specialist –, mă întreabă dacă la Roșiorii de Vede nu aș putea urma acest tratament. Apoi a cerut telefonul cu un birou sanitar al lor, informându-se de ce este Roșiorii de Vede, dacă are medic militar german, dacă are medic civil, dacă are lazaret. Eu insist să-l lămuresc că Roșiorii de Vede este un târgușor, cu un spital lipsit de toate celea, cu medici desigur de mâna cincea, cari în împrejurările de față nu pot avea nici instrumente, nici pansamente, nici medicamente. Îi explic ce sunt la noi medicii de spitale în târgușoare și el zâmbește, aprobându-mă din cap: Hotărât *„la Roșiorii de Vede nu poți avea îngrijirea necesară“*. E însă ceva, Volf ține să-mi explice că cazul meu e complicat; boala ce am nu se poate lecui în ani de zile; ceea ce ar face ca măsura luată în contra mea să nu se poată executa, *ceea ce iar nu se poate*. Mirat, îl întreb:

---

1. Medicul comandant (germ.).

— Sunt atunci un om pedepsit? Am fost *ostatic*. Asta a putut fi o pedeapsă; am suferit-o, până ce mi-au ridicat-o; azi nu mai sunt *ostatic*. De unde vedeți pedeapsa? [...]

— În definitiv, eu nu am calitatea de a decide nimic [...], rolul meu este să mă pronunț asupra boalei d-tale, iar concluzia mea este: *„Boala d-tale este foarte gravă. Ea nu poate fi lecuită decât cu mari îngrijiri speciale de care ai nevoie“*. Mă salută militărește și mă concediază. [...]

În urma acestei examinări sper ca sâmbătă să nu mai fiu amânat și că se va decide definitiv într-un fel. Am ajuns să prefer plecarea la Roșiori decât continuarea frământării pe loc în nesiguranța aceasta. [...]

Spuneam mai zilele trecute că aci, în România ocupată, campania mai înverșunată în contra d-lui Brătianu o duc foștii lui partizani. [...]

Toți acești domni sunt nu numai activi membri ai Partidului Liberal, ei sunt chiar în Parlament membri ai majorității guvernamentale. Toți acești domni ne povestesc azi că au fost contra războiului alături de Rusia și pentru războiul alături de Germania. Cum azi nimeni nu-i poate contrazice, de frică că capătă cel puțin exilul, acești domni pretind că au ținut pe timpuri dlui Brătianu un limbaj din cele mai drastice. Noi nu știm asta, dar ceea ce pozitiv știm e că țara aceasta n-a avut Parlament mai umil, mai mut, mai supus, mai fără demnitate ca ultimul și actualul Parlament liberal. În afară de d. Stere, și acesta nu cu îndrăzneala și curajul de azi, nu s-a auzit un glas, nu s-a ridicat un om care să spună șefului guvernului o vorbă, care să-l provoace să vorbească țării sau să le comunice lor politica pe care o urmează România. Nici pomeneală măcar de vreunul care să-i pretindă război alături de Austria.

Sfinxul stătea neurnit, iar Parlamentul sta mut; și deodată acum se ivesc atâția membri ai majorității cari să ateste că ei au fost pentru Germania, dar că șeful a fost un ticălos. Lași! Atunci tăceau pe încrederea că ce face șeful impenetrabil va ieși bine și va profita partidul. [...]

Cine era atunci, în primăvara anului 1916, Ionel Brătianu? Marele Brătianu, Marele Pontif, singurul guvernator prezent

și viitor al României, deținătorul apetisantului sac cu grăunțe, favoruri și concesiuni, icoanele sfinte a oricui s-a rugat cu credință în bisericuța liberală.

Iar azi în 1917? În concepția și în convingerea multora, Brătianu este șters pentru totdeauna din fruntea treburilor publice. Azi omul viitorului apare d. Alexandru Marghiloman, în mâna lui trece sacul și icoanele. Pricepeți de ce viitorul României, după acești domni, stă în mâna dlui Marghiloman?

Ce pepinieră de mameluci încercați, pentru viitorul Parlament a dlui Marghiloman!

Și ne mai mirăm noi, de ce facem noi pe ostaticii, răspunzători de faptele dlui Brătianu, iar partizanii lui din Parlament stau și beau aperitive la Bodega de pe Calea Victoriei, ciocnind în sănătatea lui Mackensen? [...]

Miercuri, 4 octombrie

Azi komandatura m-a lăsat în pace, totuși, cu cât am reflectat mai mult asupra celor ce mi-a spus d-rul Volf, cu atât capăt credința că nu e posibil să mă lase liniștit.

Vor inventa zilele acestea ceva, vor căuta aiurea un lazaret, vor cerceta un oraș, dacă nu orășel, în care să mi se dea putința de a continua tratamentul, numai în București, la căminul meu, să nu stau. [...] Încep a crede și eu că sunt convinși că sunt un personaj periculos.

Dacă n-ar fi prea tragică situația mea, aș râde. [...]

KOMANDATURA VREA SĂ NUMEASCĂ PROFESORI UNIVERSITARI

Joi, 5 octombrie

[...] În așteptarea rezultatului de la komandatură stau în casă cuprins de neliniște, ceea ce face ca ziua să-mi pară destul de lungă. [...]

O informație din ziar: *„Zilele acestea, Administrația militară va decide noile numiri la catedrele vacante de la facultatea de medicină"*. [...] Guvernământul Imperial proiectează redeschiderea facultății de medicină; în lipsă de profesori vrea să-i creeze. În orice caz e curios: profesori universitari români, numiți de Administrația militară germană! Și, cum la ordinea zilei și în grațiile acestei Administrații sunt dezertorii și trădătorii, e de așteptat ca și Universitatea să fie dată pe mâna unor asemeni elemente. [...]

Vineri, 6 octombrie

Când m-am întors la amiază acasă, am găsit o atmosferă de îngrijorare, ca și cum s-ar fi întâmplat ceva rău. Cu menajamente mi se comunică că a venit de la komandatură o hârtie prin care mi se spune că cererea mea a fost respinsă și că trebuie să plec irevocabil la Roșiorii de Vede, la 28 octombrie. Deși nu mă așteptam la această soluțiune, mai ales în urma examinării doctorului Volf, totuși inima mea împietrită nu mai saltă la orice cruzime nemțească, ca până acum. Numai după ce am verificat hârtia venită mi-am dat socoteala că încă nu e pierdută orice speranță. Mi se spune prin această adresă că, în urma cererii făcute, mi se prelungește șederea în București până la 28 octombrie.

N-am mai avut încă două prelungiri independente de rezolvarea cererii? De ce din aceasta să deduc că de astă dată petiția mi-a fost respinsă? E deci încă de sperat, doar d-rul Volf a spus: *„La Roșiorii de Vede boala d-tale nu se poate îngriji"*. Mă voi duce mâine la komandatură și cu orice chip voi să mă prezint căpitanului Volkman.

Toți ostaticii au fost porniți azi în Bulgaria. Cei din București și din Săveni au fost adunați azi la hotelul Bratu din Calea Griviței la ora 12 și apoi îmbarcați pentru Giurgiu, la Gara de Nord, cei din Tismana au trecut Dunărea, pe la Turnu-Severin. Cu chipul acesta s-a golit țara de ostatici. Poliția a scăpat de intervențiuni, așa că acum are timpul liber să se ocupe de alții, căci nimeni nu ne închipuim că vor sta neactivi.

PRIN BIROURILE KOMANDATUREI ALERG DE PRISOS

Sâmbătă, 7 octombrie

La ora 9, conform ordinului ce mi s-a dat la 15 oct. st. n., m-am prezentat Polițai Maistrului de la komandatură. El îmi comunică că a primit ordinul de a executa negreșit deciziunea guvernatorului relativ la plecarea mea la Roșiorii de Vede. În consecință, mă anunță să fiu gata la 26 oct. Asta e dovada că reclamațiunea mea a fost respinsă. Prezint ofițerului înștiințarea de la Central Polizei Stelle ce am primit ieri, prin care termenul de plecare e 28 octombrie, nu 26. Mi s-a reținut o copie după acest ordin și mi-a zis că la 26 oct. să vin la dânsul spre a mi se libera o foaie de călătorie. Toate acestea mi se spune prin interpret, nu pot scoate o vorbă, nu pot cere o lămurire; nu plec din komandatură până nu voi vedea pe Volkman. [...]

Comandantul m-a primit. Bazat că știe franțuzește, am intrat singur. Într-un salon spațios, la un birou stă instalat un munte de om, sever în înfățișare, dar elegant îmbrăcat în uniforma lui gri. E un invalid în felul lui, a pierdut ochiul stâng și acum are unul de sticlă, destul de prost montat, așa că se vede de la prima ochire. Lângă el mă privește cu interes un enorm St. Bernard negru, ce stă culcat. Volkman mă primește destul de cuviincios, însă din franțuzeasca ce îndrugă nu se înțelege nimic, decât prin ghicite. Regretă că chestia n-a depins întru nimic de dânsul; el este executarul ordinelor Poliției secrete.

Nu văd nici în vorbele, nici în conduita lui pe *omul dispus*, cum mi-a scris dl Marghiloman, nici pe omul ce va face *„totul“*, cum mă asigurase cumnatul meu.

Vorbind cu el, fără să vreau mi-a dat o lacrimă în ochi. Căpitanul a văzut-o, ar voi să nu ies de la el descurajat și nemulțumit.

— Spune-mi mie drept, ce ai făcut, de sunt așa de înverșunați și nemiloși cu d-ta? Vei fi poate unul din oamenii politici ce au târât țara în acest război?

I-am arătat cine sunt, cine am fost, ce rol am jucat și documentul prin care la arestare am fost asigurat că n-au a-mi reproșa nimica.

Mi-a spus apoi că cei ce ar putea încă face ceva este Central Polizei Stelle.

— Du-te acolo, întreabă de dl căpitan Cadenbach, spune-i ceea ce mi-ai spus mie, spune-i chiar că eu te-am trimis la el, el mai poate încă face ceva.

Am mulțumit omului în care îmi pusesem toată nădejdea și am plecat la Central Polizei Stelle.

Central Polizei Stelle este instalat în str. Doamnei, în localul Creditului Urban. Este aceeași autoritate unde fusesem chemat de căpitanul Elckman ca să-mi comunice că sunt liber.

La căpitanul Cadenbach pătrundem cu anevoie și numai după ce i-am trimis vorbă că vin din partea căpitanului Volkman. El are pe birou chiar dosarul meu. În josul petiției mele sunt vreo 8 referate. Câtă lume și-a dat avizul ca cererea să fie respinsă!

Nici aci nu e nici o speranță. Toate argumentele mele n-au nici o valoare, el invocă raportul d-rului Volf. Uimit, căci știam favorabil acest raport, îl rog să mi-l citească, să știm și noi ce a spus acest doctor. Din cetirea lui reiese cele trei concluzii ce mi le-a anunțat în ziua examinării: 1) Boală foarte gravă; 2) Tămăduire lungă; 3) Roșiorii de Vede impropriu pentru a mă căuta; dar în acest raport mai e a 4-a concluzie, pe care el nu mi-a comunicat-o. A fost întrebat:

— Dacă, cu toate acestea, va trebui să locuiască Roșiorii, care va fi rezultatul, va muri acolo?

Iar d-rul Volf răspunde:

— Nu va muri. Boala fiind veche, va rămâne staționară.

Mă întreb, acest individ e medic sau câine? Cum? [...] N-am cuvinte să-mi arăt indignarea față de ofițerul german, nu contra ofițerilor de poliție, dar contra medicului care a făcut un asemeni referat.

Cadenbach îmi spune că Roșiorii de Vede a fost ales tocmai pentru că are medici și spital și că dânșii sunt și ei oameni și, dacă se va dovedi că acolo nu-mi va fi bine, să fac de acolo o cerere și vor lua măsuri în consecință. Vorbă să fie! Odată dus, adio!

Am plecat cu ideea de a renunța la orice altă intervenire. Am scris îndată dlui Marghiloman rezultatul intervenției lui și că voi face sacrificiul de a pleca în halul în care mă găsesc. [...]

PENTRU CE OSTATICII SUNT DUȘI ÎN BULGARIA ȘI EU LA ROȘIORII DE VEDE

Duminică, 8 octombrie

[...] Dl Alexandru Marghiloman a avut gentilețea de a-mi răspunde la scrisoarea mea de ieri, cu următoarea scrisoare ce mi-a trimis-o azi:

14, Str. Mercur. – 21 oct. 1917

„Scumpe Domn Cancicov,

Îmi pare foarte rău că n-am fost informat că expertiza era încredințată d-rului Volf. Cred că aș fi avut mijloace de acțiune pe lângă dânsul. Îl cunosc bine personal.

În momentul de față, aci în București nu este nimic de făcut. Prefectul însă de Teleorman, dl Polimeride, este un prieten al meu, și voi avea grijă să-l vestesc. El are credit pe lângă autoritățile germane din județul lui. Nu este imposibil ca după câtva timp să obțineți ca de acolo să vină o propunere pentru înapoierea d-tale la București. La cea întâi ocaziune vorbește și d-ta cu Polimeride în sensul scrisorii mele, căci se poate să nu am ocazia foarte apropiată de a-i scrie.

La Roșiori caută să vezi pe amicii mei Petre Protopopescu sau Minică Belitoreanu, pe care poate i-ai cunoscut în Parlament și cari îți vor putea ușura traiul.

Noroc bun!

Primește te rog încredințarea sentimentelor cele mai bune“.

(ss) Alex. Marghiloman

Mă simt așa de umilit și de jenat de bunătatea ce-mi arată omul acesta, de care mă desparte politica, încât nu știu ce să cred. Așadar, nici o nădejde de nicăieri. [...]

Plecarea ostaticilor de vineri se confirmă. [...] Guvernământul pentru prima oară a ținut să spună lumii cauza care a determinat înăsprirea situației internaților ostatici români, dând un comunicat prin ziarele de azi.

Iată acest comunicat în întregimea lui:

„Administrația militară a dispus ca ostaticii români internați la Săveni și la Tismana să fie duși și instalați în afară de hotarele României.

Această hotărâre s-a luat ca o măsură de represalii, întrucât guvernul român din Iași a pus piedici, fără nici un motiv, tratativelor pentru liberarea supușilor Puterilor Centrale duși cu sila în Moldova.

Mii de germani, austriaci, unguri, bulgari și turci nevinovați au fost încă de la începutul războiului internați de către guvernul român, și în chinuri nespuse târâți apoi în Moldova. Acolo ei sunt și azi ținuți închiși în lagăre, în condițiuni rele igienice, fără hrană și fără îmbrăcăminte îndestulătoare.

Rudele acestor nenorociți nu știu măcar care din ei a murit și care mai este în viață.

Guvernele aliate, prin intermediul legațiunilor neutrale, au cerut de mai multe luni ca cei târâți în Moldova să fie puși în libertate, amenințând pe guvernul român cu măsuri de represalii prin luare de ostatici români.

Când amenințarea a devenit realitate, guvernul român a consimțit să pună în libertate pe cei internați, convenind chiar ca ei să fie înapoiați în Muntenia printre liniile frontului.

Dar acum de curând guvernul român și-a retras fără nici un motiv angajamentul luat, și azi amână mereu tratativele în curs pentru eliberarea internaților prin Suedia.

Aceasta este cauza care silește pe guvernul imperial german să hotărască ca ostaticii români să fie transportați în afară de teritoriul patriei lor.

Puterile Centrale, cari întotdeauna au fost conduse de principii umanitare, nu vor răsplăti cu aceeași monedă grozăviile rânduite sau tolerate de guvernul român. Ostaticii vor fi numai transportați în afară de teritoriul patriei lor. Localitatea unde ei vor fi internați are o climă sănătoasă și ostaticii vor avea deplină libertate de mișcare în oraș. Ei se pot întreține cum vor voi după mijloacele lor proprii.

Ei vor putea corespunde liber cu familiile lor și vor putea primi bani.

Conducătorii celor 5 ministere[1]*, dnii Lupu Costache, Dumitru Nenițescu, Virgil Arion, Grigore Antipa și Alexandru Hina, au intervenit în mod colectiv rugându-se ca ostaticii să fie cel puțin lăsați în țară. Această rugăminte nu a putut fi satisfăcută, deoarece trista soartă a celor internați în Moldova nu poate fi ușurată decât sub presiunea unei măsuri de represalii.*

Acum nu mai stă decât în puterea guvernului român de la Iași ca, prin punerea în libertate a supușilor Puterilor Centrale târâți în Moldova, să redea românilor, cari sunt duși acum în țară străină, patria și libertatea lor".

Măsura luată deci și contra mea face parte din lanțul represaliilor înrăutățite. Nici n-ar fi avut altă explicație.

Conduita guvernului român n-are nici o scuză, cel puțin noi nu vedem ce profită guvernului și intereselor României încăpățânarea de a ține încă acolo pe nenorociții ce i-a târât după ei, căci o spun sincer că, dacă aș vedea un profit pentru România din toate aceste măsuri, n-aș crâcni de represaliile ce se resfrâng asupra persoanei și libertății mele, dar, încă o dată, nu văd decât aceeași desconsiderare și ură a celor de la Iași în contra celor ce am rămas aci. [...]

ROMÂNII JUSTIFICĂ GUVERNĂMÂNTUL GERMAN PENTRU DEPORTAREA OSTATICILOR

Luni, 9 octombrie

Comunicatul de ieri al Guvernământului Imperial în chestia internaților a dezlegat limbile unora cari până azi nu îndrăznise

1. Autoritățile germane de ocupație au recunoscut autoritatea doar a cinci ministere, în fruntea cărora au numit geranți. Vezi însemnarea lui Cancicov din 3 martie 1917 (*Jurnal din vremea ocupației*, vol. 1, ed. cit., p. 239).

a deschide gura în această privință. Vai, și ce nevoie era ca unele guri să continue a tăcea! Ostatici se iau de un an de zile și suferințe au avut și mai mari decât a fi lăsați liberi într-un oraș din Bulgaria, dar încumentatu-s-a cineva să se ocupe de ei? Acum d. C. Stere se încumentează să deschidă gura și, cu o jale prefăcută, arată că i se rupe inima după compatrioții nevinovați exilați, dar nu poate – i s-ar permite oare? – să critice măsura Guvernământului. Și dacă nu poate să o critice, n-ar fi fost mai bine să tacă? Pentru ce nevoia de a vorbi azi? Pentru că e încă o ocazie de a se da curs urilor și criticilor în contra guvernului din Moldova. Pentru asta, d. Stere n-are nici o piedică, nici o îngrădire din partea Guvernământului Imperial, din contră, acest Guvernământ e încântat că mișeliile lui sunt explicate și justificate de însuși propriii fii ai țării românești. Și ce avantaj încă? Că cel insultat și acuzat nu poate și n-are dreptul să se apere. Nu era deci mai bine ca d. Stere să tacă? Căci de ce este vorba? De jalea ce i-o inspiră situația compatrioților nevinovați. Natural ar fi fost ca pentru ei să auzim un cuvânt de îmbărbătare, pentru familiile lor abandonate o vorbă de încurajare, nu cuvinte de apărare a dușmanului pentru actul său neumanitar, act care îi sângerează chiar lui inima. Dușmanul să se apere singur, era destul *Bukarester Tagblatt* și *Gazeta Bucureștilor*, nu mai era nevoie să fie apărat și de d. Stere. [...]

Ziua mi-o trec căutând să-mi procur cele necesare exilului, un lucru nu găsesc deloc, pansamente și vată. Vata de care am o imperioasă nevoie este afară din comerț. Am făcut o petiție Eforiei spitalelor civile ca, în împrejurările în cari sunt nevoit să plec, să-mi vândă 2 kilo de vată. Toți de aci fiindu-mi mai mult sau mai puțin prieteni, mi s-a admis cererea, așa că mi-am luat de pe suflet una din cele mai presante griji. [...]

SOVIETELE RUSEȘTI PROPUN ÎNȚELEGERII UN PROGRAM DE PACE

Marți, 10 octombrie

[...] Chestia internaților stă mereu deschisă. D. Lupu Costache[1], gerantul Ministerului de Interne, se crede și el dator să justifice măsura Guvernământului german; oamenii aceștia, de i-ar lega ceva de neamul românesc, ar găsi în Convențiunile internaționale de la Haga destule argumente în sprijinul apărării noastre; ei bine nu, ei preferă, spre a lovi în Brătianu sau în polițistul Panaitescu[2], să susțină actul inamicului. D. Costache pretinde că a făcut un demers la guvernul român încă de pe când internații străini nu fuseseră duși în Moldova, dar că nu a fost ascultat; dacă acest demers l-a făcut tot așa de necuviincios cum l-a făcut și pe cel în chestia tezaurului, nu e de mirare că n-a fost ascultat. Ceea ce e însă un fapt precis e acela că atât d-sa, cât și celelalte autorități, atunci când familiile noastre i se adresau ca să ne ușureze soarta, toată ardoarea și-o punea ca să-i convingă că ce ne fac nemții e puțin față de purtarea dlui Brătianu față de internații străini. Și, dacă familiilor noastre li se vorbea așa, ne dăm seama ce limbaj putea ține lui Mackensen sau polițailor nemți și ce curaj prindeau aceștia în severitatea lor, când represaliile groaznice erau în fața lor justificate însuși de autoritățile românești și de românii de seamă.

Din Moldova știrile de azi sunt fără importanță. [...]

În Rusia, comitetul Sovietelor a trimis un delegat la conferința aliaților din Paris [...].

---

1. Lupu Kostaki (1851–1923) deține mai multe funcții administrative, inclusiv pe cea de director general al Penitenciarelor. Rămâne în Capitală în calitate de secretar general al Ministerului de Interne, cu acceptul lui Ion I.C. Brătianu.

2. Ion Panaitescu (1875–1929), director al Poliției și Siguranței Generale (1908–1919).

D. MARGHILOMAN ŞI OSTATICII ROMÂNI

Miercuri, 11 octombrie

Ziarul *Lumina* publică următoarea scrisoare, pe care d. Marghiloman ar fi trimis-o încă de astă iarnă Regelui Ferdinand în chestia internării noastre.

10/23 ianuarie 1917

„Sire,

Rog pe Majestatea Voastră, cu o foarte respectuoasă stăruinţă, să binevoiască să examineze rugămintea pe care am onoarea să I-o supun.

De a doua zi după instalarea lor, autorităţile imperiale au procedat la arestarea de notabilităţi, ca represalii pentru internarea, de către autorităţile noastre, a supuşilor germani şi austro-ungari aflaţi în România sau aduşi din Transilvania. Ni s-a spus în chip lămurit că dacă un singur din aceşti deţinuţi ar părăsi pământul românesc şi ar fi expediat în Rusia, proprii noştri deţinuţi ar fi trimişi îndată în Asia Mică.

Aceste arestări, cari se aplică la înalţi magistraţi, oameni de bancă, comercianţi, personalităţi politice, nu vor înceta decât atunci când autorităţile româneşti vor fi pus în libertate pe deţinuţii asupra cărora nu apasă o condamnare de drept comun.

Starea îngrozitoare în care au sosit aici deţinuţii care se aflau la Ialomiţa şi pe cari desigur M.V. n-o cunoaşte n-a fost de natură să îndulcească rigorile acestor măsuri de represiune.

De o parte şi de alta sunt suferinţi zadarnice.

Majestatea Voastră va binevoi, ca şef suprem al armatei, să fie de părere că nu e nici un interes strategic ca ostaticii luaţi în Transilvania şi cari în ultimul timp se aflau la Răducăneni, precum şi acei din internaţii la Ialomiţa cari au fost transportaţi în Moldova să nu fie puşi în libertate.

Ei sunt de prea mult timp izolaţi, ca să poată da vreo informaţie militară de vreo valoare oarecare. Studiind procedura de

urmat pentru cazul când M.V. ar intra în aceste vederi, pot să supun M.V. următoarea combinaţie.

Prizonierii civili ar fi aduşi la un punct al frontierii pe care ar desemna-o M.V. şi care presupun că ar fi pe frontul Carpaţilor, care e mai accesibil decât frontul de la sud. O delegaţie oficială ar certifica cum că nici unul din civilii cari intră în categoria mai sus specificată n-a fost reţinut. Îndată ce aceşti prizonieri vor fi predaţi autorităţilor militare austro-germane, avem asigurarea că represaliile exercitate la Bucureşti şi în celelalte oraşe ocupate ar înceta îndată.

Nu ştiu dacă M.V. a putut să primească telegrama pe care d. Lupu Costache I-a adresat-o în această privinţă în numele administraţiunii. Dar am crezut că e de datoria mea cea mai strictă să fac tot ce îmi stă în putinţă ca să pun în cunoştinţă pe M.V. cu ceea ce se petrece şi ca să sugerez o soluţiune care poate fi materialmente executată.

Suferinţele sunt prea mari ca să n-am ferma speranţă că M.V. va voi să uşureze pe acelea cari sunt în puterea Sa să le îndulcească.

Sunt al M.V. foarte supus şi foarte devotat servitor".

(ss) Alex. Marghiloman

Nu pentru că ultimele mele raporturi cu acest om sunt pline de recunoștință, și am arătat în trecut pentru ce, dar este drept că intervenția lui a fost încă de la început oferită tuturor ostaticilor, sincer în dorința de a ne ușura suferințele, contrar domnului P.P. Carp, care răspundea celor ce i se adresau lui – „*Bine vă face, l-aţi vrut pe Brătianu să vă guverneze, duceţi consecinţele*".

Presa germană de aci are însă nerușinarea de a afirma cu această ocazie că măsura Guvernământului imperial a fost executată fără a se face vreo selecțiune. N-am cuvinte să mă ridic cu toată indignarea contra acestei mincinoase afirmări. Am spus-o totdeauna, o țară, un popor, poate cădea în nenorocire, iar fiilor ei să li se ceară orice sacrificiu, dar acest sacrificiu să aibă caracterul demn al *datoriei*, și nu al unei *pedepse*. Înțeleg să mă jertfesc pentru copilul și numele meu, să fiu luat ostatic

și chiar împușcat pentru că sunt român; înțeleg. Dar n-a fost așa. Unii, protejați, înlesniți, puși în slujbe și demnități, primiți la masa cu guvernatorul și cu feldmareșalul, deși și ei sunt tot români din România zdrobită și ocupată, iar alții trimiși în pușcărie tot pentru că sunt români, dar desemnați inamicului ca periculoși pentru a satisface răzbunări politice. A le spune că suferă pentru că sunt români e o batjocură. E și infam, e și laș; să spună verde:

— Ai făcut parte dintr-un partid politic care a vrut mărirea României; ai fost învins și eu sunt învingătorul; viața ta îmi aparține și te tratez așa cum voi vroi.

Bine; în acest caz primesc pedeapsa, nu pentru că sunt român, ci pentru că am fost din acei ce au crezut în nebunia măririi țării lor, când forțele nu ne ajutau; pentru asta sunt gata să fac orice sacrificiu fără să crâcnesc. Mișeii n-au vrut însă aceasta; ar fi creat din noi martiri și nu aveau interesul să o facă. În răutatea sufletului lor, după ce au spurcat și devastat casa lui Take Ionescu, după ce au arborat pe acoperiș drapelul german ca o batjocură a politicii lui, mă găsesc pe mine, care intram în casa aceea, munceam alături de el, mă bucuram de considerația lui, în lipsa putinței de a lovi în el, mă lovesc pe mine cu inconsecvența celor ce bat valurile mării pentru că au înghițit corabia.

Acest lucru neamțul nu vrea să-l mărturisească, că îi e rușine și lui. Acesta este adevărul. Au făcut selecțiune în strângerea ostaticilor. [...]

Am umblat azi ca omul ce nu mai are decât două zile libere înaintea lui. [...]

Mi-am luat rămas-bun de la prieteni ca pentru o plecare definitivă. [...]

Joi, 12 octombrie

E ziua în care trebuie să termin cu târguielile, pentru mine și pentru casă. Tot timpul am umblat pe jos. Când soarele a apus am căzut literalmente de oboseală; dar sunt mulțumit că am aranjat toate cele necesare pentru cei ce rămân aci.

Mâine trebuie să mă prezint la komandatură, deși permisul de la Central Polizei Stelle îmi este dat până duminică 15 (28) octombrie; mă tem încă de surprize.

Sentinela a venit azi să mă anunțe că va veni să mă ia duminică seara la ora 11.

Eu sunt gata. [...]

Vineri, 13 octombrie

Chemarea mea azi la komandatură a fost ca să mă poarte prin 4 birouri ca să se pregătească o foaie de drum pe calea ferată fostă română. Un adevărat Stat-Major, de unterofițeri și soldați din birouri, caută pe hartă și mersul trenurilor, pe unde trebuie să facă biletul ca să ajung la Roșiorii de Vede. Ei nu vor să se servească în treburile acestea de români, așa lucrează ei singuri; un soldat bărbos caută urmărind cu degetul pe hartă Roșiorii, prin Ialomița; eu îl las să caute, ține tot lungul Dunării, când a ajuns prin Dolj m-a plictisit: – Uite să-ți arăt eu unde e, și îi arăt cu degetul. Până să găsească în mersul trenurilor legătura Costești–Roșiori a fost altă halima, a găsit-o. Sunt două trenuri pe zi, unul de zi, acceleratul pentru militarii Puterilor Centrale și prin rari excepții pentru civili de seamă sau evrei, cu trecere; al doilea e un tren personal de noapte, pentru uzul tuturor.

Eu trebuie să plec cu cel de noapte ce pleacă din Gara de Nord la ora 12 jum. (1 jum. ora românească) și mi se emite un bilet cl. III-a. Considerația cine sunt și sănătatea mea nu cântărește nimic. O excepție s-ar putea face, dar pentru asta trebuie să intervin la al II-lea Comandant al Cetății. [...] M-am lipsit. Biletul va fi încredințat sentinelei.

Pentru atâta lucru nu era nevoie să mă mai deranjeze pe mine. [...]

Sâmbătă, 14 octombrie

Azi n-a mai intervenit nici o surpriză; tot mai trăgeam speranțe într-o minune, că de undeva să vină salvarea. Prietenii

au venit să mă vază și să-și ia rămas-bun. [...] Accept cu cea mai mare resemnare exilul; nu știu de nu voi regreta, dar, neputând duce bagaj mult, mi-am luat foarte puțin de citit [...]. Mi-am mai luat o colecție de legi și noile legi excepționale, cine știe, poate că voi face acolo advocatură.

Avocat la judecătoria de ocol din Roșiorii de Vede, la sfârșitul carierei pe care atâția mi-au invidiat-o, e ceva. Sunt decis să muncesc ceva acolo, stau în cea mai completă lipsă de activitate de un an de zile [...]. De nu se va putea face avocatură, voi căuta un serviciu, la o fabrică, la un negustor, la o bancă care va profita de serviciile mele, nu se poate să nu găsesc, dar în definitiv voi face ceva și voi omorî urâtul. Probabil că jurnale vor sosi în orășelul acesta, așa că și acolo ne vom ține în curent cu evenimentele.

Plec într-un moment în care pe teatrul de rezbel se desfășoară evenimente mari. [...] Fapt e că formidabile lupte sunt în curs. În timp ce în Occident șansele Puterilor Centrale stau rău, în Italia, ei atacă cu succes pe italieni. [...]

Duminică, 15 octombrie

[...] Santinela mea n-a mai venit, așa că sunt îngrijat de bagaj, căci nu știu nici la cât am dreptul, nici cum îl voi transporta la gară. El a lăsat vorbă că va veni să mă ia la ora 11 germană și să am trăsură pentru bagaj. Și dacă nu găsesc trăsură?

Încă de la ora 10 am ieșit în oraș să tocmesc o trăsură care să aștepte la poartă până la ora 11 jumătate. Spre norocul meu am găsit un birjar care pentru 12 lei a primit să mă aștepte la poartă. La ora 11 santinela a venit. Se numește Max și l-am primit nu ca pe un dușman. L-am tratat cu o băutură și pare a fi un om de treabă. Cum nu cunosc limba, aranjăm de acasă tot serviciul ce îi cer până acolo. Cum trenul așteaptă în gara Costești 12 ore, am convenit că ne oprim la 4 în ziuă la Pitești, vom merge la un hotel să ne odihnim și vom sta acolo cele 12 ore. El mai convine să aducă soției mele scrisoare de la mine cum am ajuns, deși purtatul de scrisori chiar între particulari e riguros și sub grea pedeapsă oprit. De altfel, ne promite să facă

poșta ori de câte ori va veni la Roșiori, deoarece deseori face acest drum.

La ora 12 jumătate, după o duioasă despărțire de toți ai mei, am plecat.

PLEC SPRE DOMICILIUL FORȚAT

Luni, 16 octombrie

Gara de Nord, pe care o revăd pentru prima oară de la ocupațiune, îmi face o impresie penibilă. Desigur că, cu toate cele trei incendii ce a avut, zidăria e aceeași, nu mai este însă gara orașului civilizat București, de altădată. Murdară și neîngrijită, numai scândurărie provizorie pretutindeni, e lăsată pur și simplu fără nici o întreținere. Aproape neluminată, noroiul de pe scări se întinde cât vezi cu ochii pe sălile spațioase de la intrare. Closetele publice ce dau pe sala de lângă restaurant exală un miros groaznic și răspândește necurățenia din ele, pe o rază de trei metri în jurul ușilor. Deși e miezul nopții și mai sunt două ore până la plecarea singurului tren, sălile de la intrare sunt pline de lume: dar ce lume! Trei sferturi sunt soldați, probabil ce vin sau pleacă în concediu de pe front. Nu sunt soldații chipeși ce îi vedem pe străzi. Îmbrăcămintea le e zdrențuită, și duc în spinare sau târâie după ei fel de fel de desagi și boarfe de o culoare dubioasă. Unii circulă, alții stau rezemați de pereți, alții culcați pe jos, alții urcați pe baloturi, pe lăzi, pe cufere. Unii dorm, alții stau și privesc la lumea ce se frământă în fața lor și trag mereu din trabucuri sau din lulele ce răspândesc un fum și mai ales un miros asfixiant, de-abia îți poți trage sufletul.

Printre ei sunt răspândiți grupuri de țărani, femei și muncitori de ai noștri. Nici un surtucar nicăieri. Pe pereți sumedenia de firme și inscripții, ordine și ordonanțe nemțești. Sunt instrucții necesare, dar pe care populația nu le înțelege. Nu e un hamal sau funcționar român ca să-ți dea o informațiune. [...]

Ne-am urcat. Pe peron e puțină lumină, în vagon e întuneric, totuși din puțina lumină a peronului putem vedea unde am

intrat. Cabina are 2 bănci pe cari pot sta câte 3 persoane. Eu mă așez în fund la geam. Santinela se așază în fața mea. Imediat după noi se urcă un soldat neamț cu arma, ce întovărășește un sergent român de infanterie. Figura nu i-o pot distinge, dar intru în vorbă cu el. E plutonier din Regimentul 6, evadat din lagărul de prizonieri de la Slatina și readus la lagăr pentru a fi dus în Germania. Înainte de plecarea trenului se mai urcă două santinele austriace, ce trag după ele patru ruși prizonieri evadați și prinși în niște bordeie din marginea Bucureștiului. Soldații au ocupat cele două locuri libere pe bănci, rușii nu mai au loc, ei își pun niște boarfe mizerabile în filea, iar ei se trântesc la pământ, doi se vâră sub bănci și sub picioarele noastre. Când trenul plecând a ieșit de sub acoperișul gării, cabina s-a luminat, afară e o lună splendidă. Acum am putut privi rușii. Sunt ca niște fiare, animale, nu mai sunt oameni. I-a desfigurat mizeria și vai ce zdrențe și murdărie pe ei. Păduchii trebuie să colcăie. Frica de tifos exantematic ne-a cuprins pe toți. Nu e însă nici o scăpare. Ideea ne face mâncărime, așa că toată lumea cât a ținut drumul s-a scărpinat. Pe lângă toate, rușii exală și un miros ce ne-a silit să deschidem ferestrele, cu tot frigul ce vine de afară.

Grozav voiaj. [...]

La Pitești am ajuns la ora 6 dimineața. Conform înțelegerii de acasă cu Max, ne-am dat jos să rămânem cele 12 ore în oraș pentru a ne odihni și a nu aștepta în gara Costești legătura. [...]

Gara Pitești e și mai degradată ca gara București. Aci, pe lângă murdărie, lipsesc și geamurile de pe la odăi. În locul geamurilor sunt bătute scânduri. Intrăm într-o odaie unde e un pic de lumină. E fostul restaurant. Odaia e împărțită în două compartimente printr-un zid de scânduri nedate la rândea. Pe o ușă improvizată stă scris pe nemțește *„numai pentru ofițeri“*. Așa că noi rămânem dincoace, unde este tejgheaua. Aci un individ vinde pâine, vin și cafea. Cafeaua e cerută de toți. E o zeamă neagră de orz prăjit fără zahăr și se vinde 25 bani jumătate de pahar de apă. Toți soldații ce intră o cer și o beau cu multă plăcere.

Sunt și două mese mari de brad nevopsite și îmbibate de vin, cafea, grăsime și apă, iar în jurul lor câteva scaune. Spre

marea mea mirare, Max se descinge, își scoate ranița din spinare și își face loc de odihnă pe scaun. Are aerul că nici vorbă nu e să mergem la hotel așa cum fixasem la București. Ocup și eu un scaun și aștept. De la o vreme fac semn lui Max dacă nu mergem să dormim la hotel. El îmi răspunde ceva ce nu pricep. Voia să-mi spuie că nu putem intra în oraș până nu se luminează. La ora 7 am pornit-o spre oraș, încet și pe jos.

Am întrebat de un hotel bun pe un cetățean și mi-a recomandat hotelul Bristol. Cetățeanul trebuie să fi fost vreo rudă cu hotelierul, de l-a protejat așa. În loc de hotel am dat peste un fel de han. Am cerut 2 odăi. Am călătorit mult în țară, cunosc toate orașele, n-am dat niciodată de hotel mai murdar și mai ruinat decât acest pretențios „Hotel Bristol" – ba să fiu drept, la Turnu-Măgurele am văzut unul și mai rău. Odaia ce mi s-a dat a avut însă o calitate, a avut pat cu saltea și asta m-a făcut să iert murdăria. M-am aruncat așa îmbrăcat pe pat și, cu toată iritația drumului, am adormit și am dormit până la ora 10 jum.

Pe urmă, de urât, am scris notele de drum și, profitând că alături Max sforăie încă, am șters-o în oraș. Timpul s-a făcut frumos, e soare și destul de cald. Și orașul acesta e ocupat militărește de germani. Toate clădirile importante sunt ocupate de militari. [...]

Drumul Pitești–Costești–Roșiori l-am făcut în condițiuni mai bune. [...]

La ora 10 am ajuns la Roșiori. Nefiind trăsuri, am luat-o pe jos. Max, supraîncărcat cu muniția lui și bagajele mele. Orașul e în complet întuneric, iar luna nu a apărut încă, așa că abia putem înainta pe străzile pe cari nu le cunoaștem. Nici o licărire de lumină în casa cuiva, ca să ai impresia că ești într-un mediu locuit. Am mers direct la komandatura Etapei locale. Ea e instalată într-un impunător palat, e fosta Primărie a orașului, o clădire ce contrastează grozav cu restul târgului, de o modestie remarcabilă, ca să nu spun altfel. Palatul komandaturei strălucește de lumină, și încă de lumină electrică, ceea ce e un contrast izbitor cu întunecimea târgului. Deși ora e așa de înaintată, funcționarii militari germani încă lucrează. Max a dat explicațiile necesare unui birou și a cerut bilete de cvartir pentru

amândoi. Toate casele particulare sunt înscrise la încartierare cu capacitatea lor; se țin tablouri zilnice de locurile vacante; oricine vine în interesul ocupanților sau din ordinul lor trebuie să fie încartierat. Cum nu voiesc să deranjez pe vreun cetățean în mijlocul nopții, am cercat să explic printr-un interpret că eu n-am nevoie de încartierare și că sunt dispus a merge la hotel. Nemții din birou s-au uitat la mine, au zâmbit, iar cel ce scrisese biletul de cvartir l-a rupt.

Am plecat la hotel. Din București cunoscuții mi-au recomandat hotelul Belitoreanu. La hotel același întuneric beznă ca și pretutindeni. Un om pe care-l găsesc în gang îmi explică că nu mai există hoteluri, au fost desființate prin rechiziționarea lor. Acum pricep de ce a zâmbit neamțul când i-am refuzat cvartirul. Ce e de făcut? E ora 11, nu cunosc nici orașul, nici pe orășeni. Câțiva indivizi se strâng în jurul nostru; un bătrân se recomandă comisar de poliție și se oferă să-mi găsească o odaie provizorie. Cu un sergent de stradă desculț și în izmene, sculat nu știu de unde, mă trimite în str. Elena Doamna No. 1. O pornim imediat, Max abia își ține muniția și geamantanul. La gazda unde ajungem repede, e întuneric complet. Gardistul bate într-un geam, iar o femeie bătrână, dezbrăcată, aproape în piele, despletită, cu părul alb și cu fața oribilă, apare la un geam cu un opaiț în mână.

— E liber cvartirul?

— Liber, a răspuns bătrâna.

Urcăm pe o scară laterală de scânduri putrede și demontate ce joacă sub picioarele noastre, cu riscul să ne frângem gâtul. Intrați pe o săliță în care mizeria strigă de la prima ochire, suntem introduși într-o odăiță mică, îngustă și care are în loc de fereastră un mic ochi de lumină. În cameră este un pat de fier, o măsuță și un scaun de paie. Pe un alt scaun de lemn e un lighean ce odată a fost smălțuit cu alb și o cană pentru apă. E tot mobilierul. N-am nici o alegere de făcut, rămân noaptea aceasta aci. Concediez pe Max, care are un cvartir probabil mai agreabil, iar mâine-dimineață înainte de a pleca la București va veni să-mi dea instrucțiuni ce mai am de făcut și să-i dau o scrisoare pentru soția mea.

Bătrâna a pus opaițul pe masă și se apucă să facă așternutul. Acum o văd bine; e o femeie între 60–70 ani, ce probabil a dus multă mizerie. Impresia ce îmi face capul ei nepieptănat și zbârcit, cu ochii omului trezit din somn pe neașteptate, și mai ales cămașa cu care e îmbrăcată așa de sumar, făcută din niște cârpe de diferite culori, sfâșiată la piept și la poale, pe unde se vede o piele vânătă și încrețită, ca de friptură de vițel la tavă, este a unei vrăjitoare ce vedem în filmurile de cinematograf.

O rog să mă lase singur.

Vai, ce mizerie e în jurul meu! Trebuie să uit cine sunt, să uit că sunt om, să mă consider un simplu animal ca să pot rămâne să mă odihnesc până la ziuă. [...]

Înainte de a mă culca scriu câteva rânduri pentru acasă ca să le expediez prin soldatul Max, de dimineață. N-am terminat scrisul când observ pe masă, pe mâini, pe haine, peste tot zeci, sute de gândaci roșii și scârboși ce mișună cu repeziciune. Caut să mă scutur și să-i ucid, sunt mai bine de cincizeci. Hotărât lucru că aci e cuibul unei vrăjitoare. [...]

Înainte de a putea închide ochii, mi-am amintit că astăzi este aniversarea nașterii mele.

ÎN ORAȘUL DE EXIL

Marți, 17 octombrie

Frigul din odaie, unit cu oboseala m-au ajutat să n-am o noapte albă. Când s-a luminat de ziuă am putut examina odaia; e o simplă magherniță alipită de corpul principal al clădirii și fostă bucătărie. Zidul e de vălătuci, crăpați așa de tare, că din odaia întunecoasă văd prin crăpăturile zidului că afară e lumină. Max a venit la 6 dimineața, căci se reîntoarce la București cu trenul de 8. Mă ajută să merg la gară să-mi scot cufărul și să mi-l aduc la faimoasa gazdă. I-am dat scrisoarea și, după ce am primit instrucțiile lui într-o limbă păsărească și prin gesturi, a plecat.

La ora 9 a trebuit să mă prezint la Etapă, colonelul-șef este colonelul Zimerman, care m-a primit în asistența unui interpret, un evreu din localitate. Mi-a spus că e dator să-mi dea instrucțiunile conduitei ce am de urmat în localitate. Mi le-a prezentat scrise pe o hârtie în nemțește, iar interpretul mi le-a tradus. Ele sunt:

1) Mă voi prezenta aghiotantului său în biroul komandaturei de două ori pe zi, la ora 8 jum. dimineața și la ora 5 seara.

2) Nu voi părăsi locuința ce mi-am ales-o, de la ora 8 seara până la ora 6 dimineața.

3) Nu voi trece bariera orașului în afară.

4) Nu voi expedia nimănui scrisori, fără a fi depuse pe biroul komandaturei spre cenzurare.

După ce am semnat că am luat notă de instrucțiuni, m-a concediat.

Mi-am făcut apoi apariția în târg. Centrul târgului e la încrucișarea celor două strade mai principale. În acest punct, pe o rază de maximum 100 de metri în toate direcțiile, se reduce orașul propriu-zis. [...]

În fața Poliției am întâlnit prima figură cunoscută, pe Gogu Cristodorescu, fost coleg în Parlament. E moșier în județ și a venit din întâmplare la oraș. După ce a aflat pățania mea, mi-a prezentat pe niște domni din anturajul lui: pe polițaiul târgului, C. Jalova, pe directorul Poliției, C. Axentie, și pe un director de bancă. Toți erau preveniți de sosirea mea, de un inspector al societății de asigurări „Generala“. Prima mea grijă a fost să mă interesez de dnii Petre Protopopescu și Minică Belitoreanu, despre cari îmi vorbise d. Marghiloman. Nici unul nu e în Roșiori, unul este la țară, altul la București. Vestea nu mă încântă deloc, deoarece chiar azi trebuiește să mă aranjez într-un fel. În bucătăria din str. Elena Doamna nu pot rămâne. Administratorul de plasă, Ion Jinga, o veche cunoștință, se oferă a-mi fi de ajutor, cu multă bunăvoință. În ce privește o găzduire din partea fruntașilor târgului, Protopopescu sau Belitoreanu, nu-mi dă mare nădejde. Mi-i descrie ca oameni ce nu pot face asemeni gentilețe, deși sunt foarte bogați. Și pe lângă toate nu sunt nici oameni de curaj să găzduiască pe cineva văzut rău de nemți,

mai ales că unul are în cvartir pe colonelul Zimerman, iar celalt pe un locotenent Manel. [...]

Peste zi a venit să mi se prezinte un tânăr B. Stambler, evreu, avocat din București, doctor în drept din Paris, trimis și el în Roșiori cu domiciliul forțat. Un tovarăș forțat prin urmare. [...] Cineva din localnici mi-a strecurat și o vorbă urâtă, după ce m-a văzut conversând cu el.

Ferește-te, e un spion!

Se poate să fie o calomnie, în tot cazul e o tendință la modă *„ferește-te și de umbra ta"*. [...]

Prefectul Polimeride a trecut azi prin oraș. Am căutat să-l văd în chestiunea despre care îmi scrisese d. Marghiloman. Deși cunoșteam ca coleg de barou pe acest domn, mi-a făcut o impresie rea, așa că îmi iau încă de azi nădejdea de a-i cere vreun serviciu.

Seara am luat în tovărășia farmacistului masa, în același local. Aceiași cinci soldați de la dejun, singura diferență este că acum mâncăm în complet întuneric. Într-o sală spațioasă e o singură lampă de petrol pusă pe un perete. Lumina ce dă e suficientă atât, ca să nu duci furculița în ochi în loc de gură, altfel nu te ajută să vezi ce ți-a adus în farfurie Nae – lucru ce îl determină să-ți anunțe el însuși cu glas tare. Chestia iluminatului e o mare problemă în târgul Roșiorilor, cum trebuie să fie de altfel pretutindeni în târgurile și satele din teritoriul ocupat. [...]

Străzile sunt luminate literalmente numai de lună și de stele. Casele particulare ar putea să fie luminate cu lumânări sau petrol.

Lumânările sunt excluse, nu există. Petrolul? Îl distribuie nemții. Fie că nu au suficient, fie că vor să se răzbune pe populație pentru faptul că guvernul român la evacuare a distrus sondele și rafinăriile, nu dă populației de la oraș și țară decât câte jum. litru gaz pe lună. E imens de puțin, lumea însă se bate ca să-l obțină. Populația stă zile întregi și face coadă să-i vină rândul ca să-și ia bonul de la komandatură. [...]

Concluzia e că nici o casă, cu rari excepții, nu aprinde seara lumina. Populația mănâncă pe întuneric, se culcă pe întuneric și doar vine iarna și noaptea se face de la 6.

În opaițul meu e un pic de gaz, dar nu-l aprind, nu numai de mila gazului, ci și din cauză ca să-mi mai menajez privirea de mizeria ce mă înconjoară.

Nevoit a trece noaptea tot în odaia aceasta, nu m-am dezbrăcat nici astă-seară și aș fi trecut-o fără incident, dacă n-aș fi pus mâna în părul capului pe un șoricel. Când am simțit ce este, am țipat. Bătrâna a venit în odaie crezând că m-a gâtuit cineva. Nu știu de ce, spre rușinea mea, am mai mare frică de șoareci decât de oameni.

Cum era și de așteptat, până la ziuă n-am mai închis ochii de frică.

GRAV CONFLICT CU UN UNTEROFIȚER

Miercuri, 18 octombrie

Azi m-am prezentat pentru prima oară la komandatură la 8 ½ dimineața, conform instrucțiunilor ce am semnat. La intrare am avut un incident penibil. În fața ușii de intrare sunt niște scări, în fața cărora stăteau îngrămădite vreo sută de femei ce așteptau să le vină rândul la bonul de gaz. Pe pragul ușii și ocupând ostentativ intrarea, stătea înțepenit un unterofițer german, excesiv de gras, învârtind în mână o cravașă groasă de vână de bou. El controlează ținerea ordinii în publicul înghesuit.

Când am ajuns în dreptul intrării mi-am făcut loc printre femei și am urcat scara. Ușa este complet barată de corpolența unterofițerului, care nici gând n-are să se miște să-mi facă loc a intra. Îi fac un semn că voi să intru, el cu un gest degajat, fără a se urni din loc, întinde mâna, mă ia de piept și mă împinge îndărăt pe scară în jos, întovărășind gestul brutal de un zbierăt în limba lui pe care nu l-am priceput. Dacă înghesuiala femeilor n-ar fi fost așa de mare ca să împiedice prăbușirea mea, aș fi venit jos peste cap, așa brutală a fost împingerea. Publicul a izbucnit într-un hohot de râs, îl distra situația mea. [...] Roșu de rușine, cerc să revin pe scară să lămuresc bruta că eu nu vin

de bunul meu plac acolo, că vin din ordinul colonelului, sub amenințare de pedeapsă. N-am putința de a mă exprima în limba lui, iar gesturile mele nu-l lămuresc deloc. Încercarea de a mă reîntoarce la intrare, o interpretează probabil rău și, cât ai clipi, mă lovește peste obraz cu palma, iar cu vâna de bou îmi aruncă jos pălăria de pe cap. Gesturile brutale le întovărășește de un zbierăt înecat doar de ilaritatea generală a mulțimii spectatoare. O evreică îmi explică ce spune, îmi cere socoteală de ce nu mi-am scos pălăria de pe cap în fața lui, când am vrut să trec. Rog pe evreică să-i explice că vin din ordinul colonelului și ca să mă lase să intru; îi explică, iar el răspunde că, de nu plec din fața lui, mă vâră la subsol.

Tremură dinții în gura mea de ură și de răzbunare. N-am avut bastonul la mine, că îl loveam și mă nenoroceam. Umilit, mă retrag și revin în centru să văd ce am de făcut.

Întâlnesc pe polițai, îi istorisesc și îl rog de știe nemțește să vină cu mine să reclam comandantului Etapei. Polițaiul s-a eschivat. E rău ce a făcut neamțul, dar și mai rău de voi reclama. [...] Întovărășit de polițai, revin la komandatură. Bestia nu mai e în ușă și am intrat nejenat de nimeni. În birou întâlnesc pe interpretul oficial, un tânăr Segal, ce mi se păruse un om foarte îndatoritor. I-am istorisit incidentul și i-am cerut să-mi servească de interpret la reclamația ce voi să fac colonelului. După semnalmentele ce i-am dat, agresorul este un unterofițer ce așteaptă decretul de înaintare la sublocotenent, pentru marile servicii ce aduce ocupațiunii, se numește Keller, e un nebun cunoscut și spaima populațiunii. Dacă l-aș reclama ar fi în stare să-mi facă viața imposibilă în oraș. Argumentul acesta m-a determinat să renunț la reclamația către colonel, nu însă și la aghiotantul loc. Neuman, care a promis că va lua măsuri, dându-mi și un ausweis de a intra în komandatură. Neuman îmi comunică însă că în oraș este dată o ordonanță prin care populația e obligată să salute pe ofițeri pe stradă când trec, sub grea pedeapsă de închisoare și amendă. Cum acest lucru nu l-am știut, puteam să o pățesc și mai rău, căci ieri n-am salutat nici un ofițer. Nu pricep însă pentru ce pretenția de salut o are și unterofițerii?

La cafenea am găsit pe Petre Protopopescu, fost coleg în Cameră. I-am arătat scrisoarea d-lui Marghiloman, dar drept răspuns m-a trimis la polițai să-mi găsească el o gazdă. Am priceput. Ce să mai caut la Belitoreanu, care nici nu mă cunoaște? Nădejdea este la doamna către care am o recomandație din București. [...] Abia am găsit strada Zânelor, dar n-am găsit acasă gazda. Am revenit la ora 3 și din două vorbe mi-a dat odaie. Camera este bună și foarte curată, e chiar agreabilă de a sta în ea. Nu se obligă cu luminatul, totuși n-am ce face, pe întuneric n-am să stau, asta e sigur. Masa însă nu mi-o poate procura, neavând servitoare. Așa mi-a fost de grabă de a scăpa din cotineața din str. Elena Doamna, încât în jumătate de oră eram și instalat în noua locuință.

Seara la komandatură, prin intermediul interpretului Segal, am obținut un bon de 2 kilograme de petrol. Cum? M-a dus la loc. Manel, i-a explicat cine sunt și dacă n-aș avea un pic de lumină, aș muri de urât. Neamțul a dat gazul. Faptul m-a uimit și, deși mie îmi profită, m-a scandalizat. Nedreptatea e aceeași pretutindeni. Afară stă populația zile întregi să-i vină rândul la o jum. kg de gaz și nu se alege decât cu bicele unterofițerului, iar mie, un străin de târg, un om pedepsit ca dușman, cum am cerut am și obținut 2 kilograme, totul în cinci minute, fiindcă a intervenit cineva. Trăiască în veacul veacurilor favoarea.

La 8 jum. am reintrat acasă conform ordinului. Proprietăreasa mi-a făcut un foc strașnic și un așternut moale și curat. Mă culc și eu, după 3 nopți de zvârcolire, într-un culcuș omenesc, și parcă numai pentru atât uit necazurile și relele zilei.

CUM A FOST OCUPAT DE NEMȚI ROȘIORII DE VEDE

Joi, 19 octombrie

Măsura stupidă de a mă prezenta de două ori pe zi la komandatură, pe lângă că e ridicolă, îmi cauzează dezagramente. Mai întâi, ea îmi strică odihna dimineții. [...] Servitoare nu este,

trebuie să mă scol de dimineață să-mi fac ghetele, hainele, să mă doftoricesc, toate pe repezeală, ca fix la ora 8 ½ să fiu la prezentare. Și în ce constă formalitatea asta? E un caraghiozlâc umilitor. Stăm toți trei, căci trei suntem – în picioare smirnă lângă ușă, în cancelaria scriitorilor, până ce ni se face semn că putem să ne apropiem de ușa aghiotantului. Aci fiecare pe rând facem același gest: batem în ușă, deschidem încet ușa și vârâm numai capul înăuntru. La un birou în fața ușii stă loc. Neuman, care ridică capul și, fără a spune o vorbă, ridică mâna în semn că a văzut și poți pleca. Toată formalitatea nu ține 15 secunde. Nu e păcat de liniștea noastră? Ce să mai faci acum? Să te reîntorci să te culci? Liniștea ți-a stricat-o. Același lucru la ora 5, poți fi ocupat, trebuie să lași totul să mergi să dai din cap la ușa aghiotantului. Și la ce profită asta? Să n-o faci? Vai de capul tău, imediat pedeapsa, arestul. [...]

Peste zi am luat pe polițai la promenadă și l-am pus să-mi povestească peripețiile ocupațiunii orașului. Două ceasuri mi-a istorisit o poveste adevărată, în care nu știu ce să admir mai întâi, nepriceperea celor ce conduceau la acea epocă războiul? Incuria și incapacitatea administrației? Sau lașitatea populațiunii?

Rețin în jurnalul meu o schiță numai din povestirea lui Jalova.

Roșiorii de Vede au fost atacați de trupele inamice ce veneau din două direcțiuni, cele de pe Jiu și cele dinspre Zimnicea, în drumul lor spre București. În primul moment al panicii, autoritățile au rămas în localitate să încurajeze populația și să țină ordinea. Armata română, după ce a rechiziționat și ridicat tot ce se putea ridica, s-a retras spre Costești și spre Alexandria.

O patrulă germană de cavalerie compusă din trei oameni, dintre cari un ofițer, a intrat în oraș. Primarul s-a ascuns. Polițaiul, deși bolnav de inimă, a ieșit înaintea patrulei și, ca să n-aibă bucluc, a declarat patrulei că orașul se predă. După ce șeful de patrulă a luat toate informațiile ce i-au fost necesare, precum localitățile unde se găsesc trupele noastre, efectivul lor, la cari bietul polițai îmi declară că le-a spus tot, ca să n-aibă bucluc, șeful patrulei a scos din buzunar ceasornicul și, vârându-l sub ochii omului ce reprezenta autoritatea, i-a spus că în

40 de minute să aibă la dispoziție o trăsură cu patru cai, în caz contrar, i-a arătat revolverul. Cum în oraș nu mai era nici un cal, nici o trăsură, fiind rechiziționate la retragere, iar ce mai rămăsese servise celor ce fugiseră, a răspuns ofițerului că, cu toată bunăvoința ce o are, n-are să-l poată servi, că nu sunt cai. Neamțul n-a vrut să asculte nici o scuză, i-a arătat gura revolverului și cu ceasornicul în mână i-a spus că așteaptă să treacă cele 40 de minute.

— Ce să-ți spun, domnule, a fost să cad jos, când cineva de lângă mine mi-a șoptit: nu pierde vremea, nene Costache, că te ucide neamțul. Numaidecât mi-am adus aminte că primarul își salvase caii și îi ascunsese. Am luat câțiva oameni și când s-a împlinit 40 de minute eram și eu gata cu trăsura înhămată.

I s-a mai cerut ca într-un ceas să fie gata mâncare și serviciu de masă pentru 49 de inși. Lucrul s-a executat. Peste puțin a venit o mare patrulă, a mâncat, a devastat câteva prăvălii din centru și a plecat spre Costești, pe urmele armatei noastre.

Ca cineva să-și dea seama de debandada celor ce de la Statul-Major informa guvernul de la București de mersul operațiunilor în acele momente, povestesc cu această ocazie o scenă pe care mi-a istorisit-o administratorul plășii. Cum a plecat din oraș prima patrulă germană, a cerut telefonul cu București, căci legătura nu fusese încă tăiată, și i s-a dat Ministerul de Interne. Între Secretarul general Costică Dumitriu și administrator a urmat dialogul acesta:

— Alo! Domnul Secretar general?

— Alo! Aci Secretarul general, cu cine vorbesc?

— Cu orașul Roșiori. Aci e administratorul de plasă.

— Și ce poftești?

— Am onoarea a vă raporta că chiar în acest moment orașul nostru a fost predat unei patrule germane, care a găsit orașul evacuat de trupe. De la noi patrula a luat direcția Costești.

— Se vede că ești nebun, domnule. Cine spui că e la aparat?

— Ion Jinga, administratorul plășii.

— Dacă nu ești nebun, atunci trebuie să fii beat.

Secretarul general crezându-se mistificat a trântit telefonul. Peste zece minute, linia telefonică cu Bucureștii era deja suprimată. Ministerul de Interne, prin funcționarul său cel mai

superior, se credea mistificat că nemții au ocupat Roșiorii, deoarece în acel moment Statul-Major le comunica:

— Armata rezistă la est de Craiova.

După plecarea din Roșiori a primei patrule germane, orășenii s-au trezit cu o patrulă de cavalerie românească, care habar n-avea de trecerea patrulei germane spre Costești, sau de vreo trupă germană prin apropiere. Patrula aceasta era condusă de locotenentul de rezervă Costache Climescu, consilier la Curtea de Apel din Constanța. El a anunțat autoritățile și populația să n-aibă nici o frică de nemții ce au trecut, deoarece aproape de oraș sunt 4 regimente românești, pentru care patrulează. Natural că populația a prins curaj; n-a trecut însă mult după plecarea patrulei românești, că și sosește un automobil în care o sentinelă întovărășea pe dl Ștefan Belu, prefectul județului, ce fusese făcut prizonier. Prizonierul fusese adus în Roșiori pe nădejdea că orașul se predase. Autoritățile din Roșiori, pe nădejdea ce le-o insuflase patrula Climescu, că în apropiere sunt 4 regimente românești, s-a sfătuit să pună mâna pe sentinela germană și să libereze pe prefect. Așa s-a și făcut. Polițaiul îmi spune că n-a lipsit mult să împuște chiar el cu revolverul sentinela, numai sfatul și rugămintea prefectului să nu-l ucidă pe neamț, deoarece cu el se purtase bine, l-a scăpat numai cu arestarea. Mai spre seară, în locul regimentelor române, cetățenii s-au pomenit însă cu noi patrule germane. În centru, de la o fereastră s-au tras trei focuri de armă, doborându-se trei ulani din patrulă. Unul a murit pe loc, unul s-a putut târî și a dispărut, iar altul a fost dus la spital. Nemții au aflat de atacarea patrulei și au deschis imediat un foc de artilerie și mitraliere asupra orașului. În geamurile clădirii unde e instalată acum Poliția se văd găurile gloanțelor ce s-au tras. O panică a cuprins populația și pe autorități și au început să fugă și să se ascundă. Autoritățile mai ales aveau o grea situație. După ce predaseră orașul, liberaseră pe prefect, iar populația a tras asupra celor 3 ulani. Prefectul Belu, polițaiul Jalova și maiorul de jandarmi rurali, după ce s-au travestit, s-au urcat în automobil și au plecat spre Alexandria–București.

Pe această șosea au întâlnit o patrulă germană din armata ce trecuse Dunărea la Zimnicea. Automobilul a fost oprit, iar

pasagerii arestați și percheziționați. La întrebarea cine sunt, au dat nume și indicii false, ceea ce nu a corespuns cu hârtiile găsite la ei și cari vorbeau: Domnule prefect, domnule polițai, domnule șef de jandarmi. Din această cauză, șeful patrulei a hotărât să fie împușcați pe loc. Dl Belu și maiorul au fost duși în marginea șanțului, în timp ce 2 soldați se căzneau să ridice din automobil pe polițaiul Jalova, căruia îi venise rău. Cu această operație patrula a cam întârziat și, spre norocul celor prinși, o mare patrulă de cavalerie românească și-a făcut apariția pe muchea unui deal din apropierea șoselei. Ca să se poată salva repede, patrula germană ce era descălecată a lăsat arestații și au alergat la caii lor, făcându-se nevăzuți.

Convoiuri de tren cu furaje și munițiuni românești ce veneau dinspre Alexandria și se refugiau din cauza trupelor dușmane ce ocupaseră și acel oraș, trecând pe șosea, au luat pe dl Belu și maiorul de jandarmi, căci automobilul printr-o mișcare forțată dăduse într-un șanț și se defectase; pe bolnavul Jalova l-au lăsat în starea în care se găsea, pe loc. Polițaiul îmi istorisește că debandada convoiurilor de trupe și muniții ce se retrăgeau din Roșiori și Alexandria a fost mare, ei fiind prinși între cele două armate ce le închidea calea la Costești. Patrule de câteva zeci de oameni au făcut prizonieri batalioane întregi. Două baterii de artilerie s-au predat lângă Alexandria unei companii de 80 de oameni, fără a trage un foc.

După trecerea convoiurilor românești, Jalova s-a putut târî spre un sat, noaptea, a intrat într-o curte și s-a vârât într-o căpiță de coceni, de unde a doua zi s-a putut reîntoarce în Roșiorii de Vede. Numeroase trupe dușmane au intrat în oraș. Pentru uciderea patrulei, Comuna a fost condamnată la o amendă de 500 000 lei; un cetățean industriaș a depus numaidecât suma ca să scape târgul de luare de ostatici. După câteva zile nemții au dat foc târgului.

Un ordin, prin care polițaiul e chemat la komandatură, a pus capăt povestei și ne-a întrerupt distracția. [...]

În ce privesc știrile de pe front, ele sunt covârșite de explicațiile dezastrului italian.

Tot frontul e în plină retragere. Tot teritoriul austriac, pe care-l cucerise în doi ani și jumătate, a fost abandonat. Șesul

de nord al Italiei e invadat în mijlocul unei debandade la fel cu cea din Galiția, la fel cu cea din România. [...]

Vineri, 20 octombrie

[...] Confratele Stambler mi-a spus azi că a găsit într-o mahala o femeie bulgăroaică, care gătește foarte bine și ieftin, să încerc și dacă mi-o plăcea să luăm masa împreună. Am fost deci invitatul lui la dejun. În fundul unei curți pe strada gării, într-o odăiță joasă, fără urmă de mobilă în ea, un ciment pe jos, probabil o spălătorie, cu pereții umezi și plini de mucegai, cu un singur ochi de lumină drept fereastră, este sufrageria în care mănâncă Stambler. O măsuță mică de lemn nevopsit acoperită cu un ștergar roșu are pe ea două tacâmuri deja aranjate și lângă fiecare tacâm câte un scaun de lemn de brad. În odaie e un frig umed și un miros de pivniță mucegăită ce te asfixiază. Un moment am stat la îndoială dacă să rămân; apariţiunea însă a bulgăroaicei cu un castron de supă de găină, galbenă și limpede, din care ieșeau nori de aburi, m-a decis să rămân. Cu pălăriile pe cap, cu paltoanele pe noi ne-am așezat la ospătat. Nu o dată în viața mea am făcut pe la vânători haz de asemeni ospățuri, cu o condiție, să fie mâncarea bună. Or supa bulgăroaicei a fost delicioasă și mai ales fierbinte. Ea ne-a dezmorțit complet și aproape ne-a făcut să uităm mirosul de mucegai. A urmat o pasăre friptă admirabil, apoi brânză și unt proaspăt. Am dejunat excelent, spre marea pagubă a domnului Nae. Seara am luat masa tot acolo, dar am spus femeii cine suntem, că suntem mulțumiți, dar că nu putem mânca în încăperea aceea și, dacă ne dă masa în odaia ei, rămânem musafiri permanenți. Femeia a convenit, așa că de mâine suntem abonați la Cuțitoaia, așa o cheamă. O curiozitate este prețul. Masa și dejunul la un loc nu costă de persoană mai mult de 4 lei 50. Plătim materialul din care gătește: o găină 1 leu 50 și îi mai plătim câte 0,50 bani de masă și de persoană munca ei, casa, serviciul etc. E pe degeaba.

Restul zilei am stat în casă, vremea fiind foarte rece. [...]

ȚĂRANII SUB OCUPAȚIE ȘI ZAIFETUL DE LA LUPU COSTACHE

Sâmbătă, 21 octombrie

Viața de aci se precizează zilnic aceeași, ca după un calapod. După ce la ora 8 jum. dimineața dau din cap în ușa locotenentului aghiotant, rămân în oraș. Unde? După ce iau ziarele ce au sosit cu trenul de noapte, intru la cafenea la Leon să iau o cafea și să citesc ziarele. Vizitatorii cafenelii sunt zilnic aceiași, câțiva soldați germani, câțiva samsari rămași fără lucru și vreo opt sau zece cetățeni, între cari cel mai de seamă e Petrache Protopopescu. Edecurile nelipsite sunt polițaiul, perceptorul, un funcționar de la gară, directorul Poliției, un medic evreu, un bătrân veterinar și un director de bancă locală. Toți împerecheați doi câte doi, joacă de cum s-a luminat de ziuă *écarté*, *piket* sau *66*, pe câte o cafea. Discuțiunile între ei sunt glume nesărate și mai ales cu caracter local, pe care nu-ți dai măcar osteneala să le pricepi. De la cafenea trec la judecătorie, unde iar nu fac purici și mă retrag la farmacie, unde un cerc de băieți de treabă se adună zilnic să discute, într-un cerc mai liber, evenimentele zilnice. Sunt câțiva medici excelenți, mobilizați și căzuți prizonieri, pe cari i-au adus nemții ca să conducă spitalele de exantematici ce au instalat în județ. Când pot să se abată și ei, vin la târg și descind la farmacie, unde se pun la curent cu ce e mai nou.

Bulgăroaica s-a ținut de vorbă și ne-a pus la dispoziție odaia ei curată și înzorzonată cu fel de fel de flori de hârtie, de sfinți, de cărți poștale ilustrate, agățate prin toate colțurile, ca să placă ochiului. Poșta de scrisori cu Bucureștii circulă, scrisorile însă nu se împart la domiciliu. Pe peretele de afară a oficiului e o tablă mare neagră, pe care se scrie în fiecare zi numele fericiților cărora le-au sosit scrisori. Aci publicul defilează toată ziua să citească lista. Ora poștei am fixat-o după dejun. Deși regulat mă duc de când am venit, numele meu n-a figurat niciodată pe tabelă și nu mă mir de asta, mă mir de ce mă duc în fiecare zi.

De la poștă reintrăm la cafenea, unde m-am înscris și eu regulat la o partidă de table cu bătrânul veterinar Catescu sau la un 66 cu Stambler, ca să se aleagă cine plătește cafeaua. Am devenit deci un stâlp de cafenea, dar nu stau mult, deoarece la ora 2 trebuie să fiu acasă, e ora când mă doftoricesc. Până la 5 stau acasă, scriu notele zilnice, citesc ceva sau dorm. La ora 5 trebuie să fiu la komandatură să dau din cap. Între 5 jum. și 7 reintru la farmacie, la cerc. La 7 masa și la 8 culcare. În vederea insuficienții gazului, seara e exclus orice citit. [...]

Când veneam azi spre casă am intrat în vorbă cu un țăran ce mergea și el agale în direcția mea. E din satul Beuca și a venit la târg cu carul de porumb ca să i se dea mălai. Din gura omului acestuia avui ocazia să aud cuvintele de binecuvântare pe cari *Gazeta Bucureştiului* pretinde că le au țăranii pentru Administrația militară germană.

— Dar de ce blestemi așa, moșule? Eu am auzit că de când e lumea n-ați dus-o mai bine ca acum. Că de când sunteți n-ați avut pământuri mai întinse de muncit și că munca vi se plătește în bani și peșin.

— Dar pentru cine să muncim, domnișorule? Noi muncim ca să putem avea o bucățică de mămăligă în casă, nu pentru bani, și acum n-avem nici pâine, nici mălai, de ne mor copiii și câinii de foame în bătătură.

— Dar de ce vorbești așa, eu am auzit adineauri că spuneai că ai venit cu un car cu porumb.

— Apoi să vezi dumneata. Porumb am făcut, e la mine în coteț, dar nu-i al meu, e al neamțului și morarul nu vrea să ne macine, că și el are ordin; ca să capăt mălai trebuie să aduc aci porumbul, ni-l plătește și îmi dă dreptul să cumpăr câte o jum. kilogram de mălai de om pe zi, pentru o lună. Ce să fac, boierule, cu o mână de mălai pe zi? Și dacă porumbul e al meu, că eu l-am muncit, eu l-am cules, de ce să-mi fie mălaiul cu porția? Cât ne dă nu ni se ajunge, că noi asta mâncăm, mămăligă cu sare și cu ceapă, și acum n-avem de nici una. Dar câinii noștri ce să mănânce? Ei nu sunt suflete? Copiii plâng toată ziulica, că așa e copilul, înainte le mai dădeai un codru de mămăligă rece și cât mânca el, cât mâncau câinii, cât se frământa cu pământul le tăcea gura, acum ce să le dăm? Că nu vine un prăpăd, domni-

șorule, odată, să se mântuie și cu noi, și cu ei – nu i-ar mai ierta Dumnezeu cel sfânt.

— Dar bani aveți, moșule?

— Ce să facem și cu banii dacă-i avem? Bem și noi când venim la târg țuică cu 8 lei litrul, că vin nu se mai pomenește, și încolo? Că de avem nevoie de opincă, nu e; de o cămașă, nu e; nici doftorii nu sunt. Că de avem nevoie să îngropăm un mort, nu e nici lumânare, nici sicriu. Veneam înainte colea la târg și luam cherestea, că era berechet și o lucra meșterul în sat și îngropam omul ca omul, dar acum nu e nici cherestea. Este ea, dar nu ne-o mai dă neamțul, că e pentru el. Negustorul te întreabă: pirmis ai? De unde să ai? Tot din cauza pirmisului n-avem nici gaz în lambă, și ca să iei hârtia îți trece săptămâna.

— Și dacă nu găsiți scânduri pentru sicrie, cum îngropați morții?

— Până acum am mai rupt și noi zaplazurile, am mai stricat cotețele și tot le-am făcut, când s-or termina om vedea și noi ce-om face.

Și pare că a fost un făcut, ajuns acasă cu o dureroasă impresie de halul în care se zbate țărănimea, deschid gazetele și văd că, în timp ce populațiunii i s-a luat și mămăliga, și putința de a-și îngropa morții, cei mari din București, boierii noștri, beau și chefuiesc de gât cu asupritorii. Ce scârbă! [...]

Ca model de inconștiență și de lașitate, redau aici [...] o dare de seamă pe care o citesc acum în *Gazeta Bucureştiului* de azi, despre un chef monstru pe care *„bătrânul boier moldovean“* Lupu Costache l-a oferit *„învingătorilor armatei române“*.

„Sâmbătă seara a avut loc un dineu dat de dl Lupu Costache, gerantul Ministerului de Interne, urmat de o recepţiune la care au luat parte numeroşi invitaţi dintre fruntașii administraţiei superioare, militare şi civile din teritoriul ocupat. În casa bătrânească a lui Iancu Marghiloman, cedată dlui Lupu Costache, invitaţii au fost primiţi cu o călduroasă amabilitate de bătrânul boier moldovan, în lipsa dnei Lupu Costache, care se află acum la moşia Dealu Mare de lângă Bârlad, leagănul vechii familii a Costăcheştilor. Figura patriarhală a dlui Lupu Costache

în cadrul plin de amintirea vieţii de odinioară, cu ospitalitatea şi amabilitatea caracteristică boierului român de viţă veche, au făcut de la început impresie asupra invitaţilor. Vechea locuinţă, luminată cu gaz şi lumânări, n-are nimic modern. Ea păstrează în totul înfăţişarea atât de plăcută a caselor boiereşti în care buna stare şi belşugul şi mai cu seamă spiritul primitor nu au nevoie de străluciri feerice ca să placă şi să farmece. La masă a domnit o atmosferă de deosebită cordialitate, atât de propice cunoştinţelor mai strânse şi prieteniilor mai trainice cari se leagă de asemeni plăcute festivităţi.

Au luat parte la masă: Ex. Sa Generalul Tülff von Tschepe und Weidenbach, Generalul Dr. von Goetz, şeful serviciului sanitar al Administraţiei militare, Colonelul Hentsch, şeful Statului-Major al Administraţiei militare, maiorul von Behr, şeful Statului-Major economic al Administraţiei militare, maiorul von Vendt, maiorul Heltz, Căpitanul Decker, Căpitanul de cavalerie Horstmann, reprezentantul departamentului politic, Căpitanul Harlenstein, locotenentul Boltze, Ex. Sa P.P. Carp, domnii Lupu Costache tatăl şi fiul, Dem. Neniţescu, Virgil Arion, Alex. Hina, C.C. Arion, C. Bălăceanu Stolnici, Oscar Niculescu, Primul preşedinte al Curţii de Apel, I. Dobrovici, preşedintele Comisiei administrative a Capitalei, Paul Teodoru, profesorul Ţigara Samurcaş, prefectul Poliţiei, Victor Beldiman, şef de cabinet. [...]

Recepţiunea a avut loc după dineu în saloanele de sus ale locuinţei dlui Lupu Costache, unde era pregătit un bogat bufet. Se făcu cerc în jurul distinşilor oaspeţi. Excelenţa Sa Generalul Tülff von Tschepe, precum şi Colonelul Hentsch, în convorbirile pe cari le-au avut cu fiecari din invitaţi, au insistat asupra nevoilor publice şi asupra măsurilor ce trebuiesc luate pentru satisfacerea lor.

Cu deosebit interes a fost ascultat bătrânul nostru om de stat dl P.P. Carp, care povestea din trecutul său de student la Bonn, trecând apoi la chestiuni de înaltă actualitate pe cari le-a expus cu limpezimea şi competenţa-i cunoscută.

La orele 12 noaptea a luat sfârşit neuitata şi atât de plăcuta reuniune de la dl Lupu Costache".

Și acum să ne odihnim puțin ca să ne venim în fire și să ne întrebăm în ce sentimente lumea aceasta s-a privit ochi în ochi și și-a simțit atingerea, când ciocnea paharele cu șampanie.

Germanii și aliații săi au venit în România ca dușmani, cu armele lor au înfrânt oștirea țării noastre, a vărsat sângele nevinovat a sute de mii de români, frații, copiii, părinții noștri. Au devastat satele și orașele noastre, au tăiat pădurile, au curățat lanurile și subsolul țării de toată producțiunea lui. Ne-au impus grele contribuții de război, ne-a ridicat libertatea și inviolabilitatea domiciliului, ne-a rechiziționat tot, neplătind nimic, dându-ne în seama Comunei București, sărăcită. Ne-au adus în sapă de lemn, ne va desființa independența când va cuceri Moldova sau când, constrânși, vom conveni la pace, ne va lua din teritoriu, dacă nu ne va anexa cu totul, și totuși toată lumea aceasta, înșirată mai sus, a benchetuit, a petrecut și a toastat cu ei. Primarul orașului, care a fost silit să plătească zeci și sute de milioane în numele cetățenilor, a stat alături de ei, a mâncat, a băut, nu ca să se hrănească, căci și eu mănânc aci cot la cot cu soldații germani, de nevoie, ci ca să sărbătorească ceva alături de Von Tülff la stânga și alături de Von Hentsch la dreapta, oameni a căror ordonanțe îngheață sângele în vinele fiecărui cetățean. Oamenii aceștia ce își zic români, când au stat grup sub candelabrele lui Iancu Marghiloman[1], orice politică ar fi dus înainte, n-au putut să n-aibă conștiință că în acel moment țara încă n-a încheiat o pace, că oștirea încă luptă pe Oituz, Trotuș și Siret unde mulți își au încă copiii lor și că acei copii își fac datoria, jertfindu-și viața pentru a scăpa țara de acei cu cari ei erau adunați și ciocneau paharele.

Excelența Sa d. P.P. Carp, așa de dispus și vesel în acea seară, s-a gândit oare un moment că ofițerimea aceea străină și dușmană pe care o distra cu giubușlicurile sale, ca să poată veni să benchetuiască în casa ospitalieră a lui Iancu Marghiloman, a trecut peste cadavrul fiului său, ce a apărat pământul țării la Oituz?

Ce rușine și ce uitare de sine!

---

1. Tatăl omului politic Alexandru Marghiloman.

Lumea aceasta trebuia să simtă, chiar dacă germanul va rămâne victorios, că ceea ce face este o rușine, să simtă ce a simțit desigur șeful lor, domnul Al. Marghiloman, care și-a trimis pe șeful său de cabinet; am credința că omul acesta a avut o licărire de judecată când s-a gândit că, în casa în care s-a născut și copilărit ca român, nu se poate să benchetuiască cu dușmanii țării.

Mai știu că unii au fost induși în eroare, iar unii siliți să vină din ordin superior, în calitatea funcțiunii lor, cu atât mai rău pentru cei ce le-a impus.

Dar măcar după ce au băut bine și s-au împrietenit și au făcut cerc, românimea aceasta profitat-a măcar că sunt la chef și că limba e mai dezlegată decât are dreptul, să mai ceară ocupantului o îndulcire a situației populațiunii? Ce întrebare? [...]

Pe seară, polițaiul îmi comunică că un subcomisar al său pleacă la București la noapte. I-am încredințat o scrisoare pentru acasă la mine.

Duminică, 22 octombrie

Toată noaptea n-am închis ochii la gândul că am comis o infracțiune, care, de va fi descoperită, îmi va atrage o grea pedeapsă. Am semnat declarația că nu voi scrie nimic și nimănui din Roșiorii de Vede fără cenzura komandaturei; pe lângă aceasta, orice cetățean ce ar purta scrisori sau ar scrie scrisori și le-ar trimite pe altă cale decât cea a poștei supusă cenzurii e foarte aspru pedepsit. În trenuri, la ieșirile din gări, la bariere, se fac severe percheziţiuni corporale pentru a face imposibilă circulația scrisorilor necenzurate. Tentația de a scrie celor de acasă m-a învins aseară când polițaiul mi-a spus că subcomisarul său pleacă la București. Fi-va el un om destul de inteligent pentru a ascunde bine scrisoarea mea? Ce nădejde să am într-un om pe care nu l-am mai văzut niciodată? Simt că nu voi avea liniște până nu-l voi vedea reîntors. Probabil că mai târziu mă voi mai obișnui cu acțiunile rele, deocamdată sunt novice și îmi tremură inima în mine. [...]

Târgul are azi o înfățișare deosebită de alte zile. Toată populația de la periferie, toți muncitorii agricoli au venit la centru și stau grupuri compacte în ușa Primăriei, Poliției și cafenelei. E zi de duminică și au venit și ei să mai afle noutăți de la boieri. Trotuarele sunt pline de sute de fete și femei cu capetele goale, cu rochii scurte ca la oraș și cu ghete jumătate de postav și cu carâmbul de două palme, taman ca la București. Sunt fete de țărani bivolari sau agricultori. N-am văzut în nici o regiune din țară tip de femei și fete mai urâte ca în târgul acesta. Trebuie să fie o rasă bulgărească degenerată. [...]

Luni, 23 octombrie

[...] D. C. Stere, simțindu-se provocat de o aluzie a ziarului *L'Indépendance roumaine*, ce apare încă la Iași, face azi în *Lumina* oarecari destăinuiri politice de o importanță colosală.

În toamna anului 1914, d. C. Stere a fost acuzat prin presă și în Parlament că ar fi fost trimis de d. Ionel Brătianu în Transilvania cu știrea contelui Czernin[1], pentru a sfătui românii de acolo să meargă la război contra Rusiei, să rămână credincioși Împăratului, deoarece în curând și România va intra în război alături de unguri; atât ziarele dlui Brătianu, cât și însuși d. Stere, în plină Cameră, au dat o formală dezmințire. Or astăzi d. Stere pretinde că are o datorie de a se spovedi și de a vorbi în această chestie și de a arăta cine a fost d. Ionel Brătianu.

Înainte de ținerea Consiliului de Coroană din 1914, imediat după declararea războiului european, d. Brătianu s-a înțeles cu d. Stere, ca acesta din urmă să înceapă o campanie de presă prin *Universul*, ziar popular și independent, pentru a pregăti opinia publică pentru soluția ca România să intre în război alături de Puterile Centrale. S-a mai decis ca d. Stere să plece imediat în Transilvania și la Viena, unde să convoace pe fruntașii români din Ardeal și Banat, ca să-i sfătuiască la o politică

1. Ottokar von Czernin (1872–1932), ministru plenipotențiar la București (1913–1916) și șef al diplomației austro-ungare (1916–1918).

leală față de Împărat, deoarece și România va merge cu ei în acest război. Pentru acest rol d. Brătianu, personal, a recomandat contelui Czernin pe d. Stere și i-a dat și o scrisoare de recomandație, pentru ca contele Czernin să ia măsuri urgente ca d. Stere să aibă peste graniță sprijinul oficialității austro-ungare, atât în Ardeal, cât și la Viena. Un detaliu, în grabă d. Brătianu a pus la dispoziția dlui Stere însuși automobilul său personal.

Tot d. Brătianu l-a însărcinat să sondeze părerile dlui Emil Costinescu. D. Costinescu s-ar fi declarat față de d. Stere gata să meargă cu Austria, dacă Germania își însușește programul lui Bismarck.

Destăinuirile acestea, cari vor continua, promit să fie din cele mai interesante pentru judecata răspunderilor. Un lucru eu rețin, falsitatea politicii lui Ionel Brătianu, Primul-ministru al României. [...]

Marți, 24 octombrie

[...] D. Stere continuă în *Lumina* de azi cu destăinuirile lui. Ele sunt din ce în ce mai stupefiante.

D. Ionel Brătianu i-ar fi afirmat că colegii săi de minister – în timpul neutralității – ar fi luat parale de la ruși, că pe alți colegi de minister îi știa că se ocupă cu afaceri și gheșefturi, dar nu-i știa să se ocupe cu chestiuni economice. Și la întrebarea dlui Stere – de ce nu se cotorosește de ei sau să se retragă de la guvern, d. Brătianu i-ar fi răspuns că nu vrea să lase pe Rege în mâna unor asemeni bandiți.

Totuși cu acești bandiți a declarat războiul alături de Rusia.

E adevărat că în momentul când d. Stere face asemeni destăinuiri nimeni nu-l poate contrazice sau controla, cred însă că nu e în stare să mintă. E în stare altceva, să destăinuiască inamicului micimea și ticăloșia sufletului nostru al tuturor, ca să profite și mai mult dușmanului; asta se vede.

Porniți pe panta aceasta de a ne ridica poalele în fața dușmanului, oamenii noștri politici rămași în teritoriu ocupat, cari își închipuiesc că s-a sfârșit cu preponderența celor de la Iași

și chiar cu domnia Regelui Ferdinand, nu se mai pot opri. În *Gazeta Bucureștilor* de azi d. Dem. Nenițescu[1], fost ministru, divulgă și el un secret, că Regele Ferdinand a înșelat pe d. Titu Maiorescu în ajunul Consiliului de Coroană din august 1916. După ce la 9 august, prin d. Von den Bussche[2], îl anunțase să vină să formeze un guvern pentru menținerea neutralității, la 14 august decide intrarea în război contra Austriei.

Și câte nu o să ne audă încă urechile? Putredă țară am fost și suntem și, spun drept, nu văd cum va fi când cei mai mediocri dintre cei putrezi ne vor guverna. [...]

Miercuri, 25 octombrie

Inospitalitatea târgului acestuia e rușinoasă și până azi nu-i găsisem nici o explicație. Acum pare că i-am dat de rost. Polițaiul Jalova mi-a mărturisit azi că tare ar dori să mă cheme la masa lui, dar n-o face că îi este frică.

— Frică de ce?

— Apoi vedeți, d-voastră cari sunteți trimiși aci sunteți rău văzuți de nemți, sunteți considerați de orășeni ca pedepsiți ținuți sub strictă supraveghere; ce să facem noi slujbașii? Să nu ne bănuiască că complotăm ceva cu d-voastră.

Administratorul de plasă, un prieten și om de treabă, care nu numai mă servește, dar mă și respectă, mi-a spus același lucru, mi-ar da pensiune la el, dar îi este frică de ce vor zice nemții de el, slujbaș al statului.

Acum îmi explic de ce oameni ca Protopopescu și Belitoreanu, cu toată scrisoarea dlui Marghiloman, nu m-au primit în casa lor, cel întâi găzduiește pe loc. Manel, cel al doilea pe însuși colonelul Zimerman.

În așa condiții cei ce stau să schimbe două vorbe cu mine fac un sacrificiu, sacrificiu ce încep a fi jenat de a-l mai ocaziona. Când văd un cunoscut trebuie să-l evit, să nu-i cauzez un rău. [...]

---

1. Dimitrie S. Nenițescu (1861–1930) a deținut portofoliul Industriei și Comerțului în cabinetul P.P. Carp (1910–1912).

2. Hilmar von dem Bussche-Haddenhausen (1867–1939), ministru plenipotențiar german la București (1914–1916).

Joi, 26 octombrie

Dacă simt mai mult urâtul în târgul acesta îndepărtat e că de copil n-am mai trăit viața de provincie. [...] N-ai un om cu care să scoți două vorbe mai deosebite decât evenimentele zilei. Dacă primești compania cuiva, o accepți în cafeneaua lui Leon, unde trebuie să te așezi în fața postavului cu perechea de cărți sleioase sau a cutiei de table. Ai intrat în horă, trebuie să joci; trebuie să accepți glumele stupide și nesărate ce se fac între parteneri și să te pretezi spiritelor locale; altfel nici la Leon n-ai fi primit. [...]

Vineri, 27 octombrie

Încă o zi de viață tembelă. De acasă nici o știre. Am scris și expediat până acum de aci patru scrisori; și în buzunar am încă două gata așteptând ocazia să le pot strecura spre București. [...]

Sâmbătă, 28 octombrie

Se împlinesc 13 nopți de insomnie. Am luat toate calmantele, dar de prisos. Nevoit să mă culc la ora 9, dorm până la 12, la ora 12 începe canonul și ține până la ziuă. Câte gânduri rele pot străbate creierul unui individ cu judecată, căzut în neurastenie, se zbat în capul meu în intervalul celor șapte ore de *„între vis și viață“*. Planuri peste planuri, iluzii și deziluzii, nenorociri trecute și altele în perspectivă, îmbinate cu regretul timpurilor fericite, timpuri pe cari la epoca lor le credeam banale. În nimicuri văd catastrofe, în catastrofe străvăd încă speranțe. [...]

Spre ziuă, pe când gândul mi se ducea la un vis urât ce l-am avut și care privea copilul meu, o gălăgie în curtea caselor mă dezmeticește; o bătaie în geam; e un soldat german ce mă caută și care vine de la București. E Max, fosta mea santinelă. El vine din Capitală în interes de serviciu, a fost pe la mine pe acasă și îmi aduce, în cel mai mare secret, o scrisoare de la soția mea. Peste un ceas pleacă înapoi, va veni peste jumătate de oră să ia scrisoarea ce aș voi să scriu acasă.

Bietul Max. E posibil ca și între nemți să se găsească inimi bune și miloase? [...]

Soția mea îmi scrie pentru prima oară de când sunt aici, dar veștile ce îmi dă îmi măresc amărăciunea în loc să mă bucure. [...] Necazuri mici, dar pe cari de aci le văd printr-o prismă mărită. Am scris cu încrederea desăvârșită că de astă dată scrisoarea va ajunge la destinație. [...]

Administratorul de plasă mi-a spus azi la cafenea că toți administratorii, învățătorii și preoții au fost convocați de autoritatea germană la o consfătuire la Turnu Măgurele; li este frică nemților de o revoltă țărănească. Țăranii au început să zbârnie. Li s-au luat vitele, li s-au luat căruțele, li s-a luat grâul, porcii, păsările, și acum li se ia porumbul, ca în schimb să li se dea mălai cu porția.

Soldații și în special unterofițerii se poartă brutal cu ei; într-o comună, săptămâna trecută, în fața primăriei plină de oameni, un jandarm bavarez, supărat că un țăran protesta revoltat de o nedreptate, a scos revolverul și l-a ucis pe loc. Dacă vor să aducă la oraș o găină, un ou sau lapte, soldații le confiscă la barieră sau le iau pe nimic. E natural ca țăranul din Teleorman să zbârnie: s-au luat măsuri preventive severe.

Din Rusia se anunță că în Petrograd a izbucnit războiul civil, guvernul ar fi fost răsturnat, Parlamentul dizolvat. Extrema stângă socialistă, un fel de comuniști ce își zic *„bolșevici“*, ar fi triumfători și cer pacea cu orice chip. Desigur că Rusia oficial, chiar revoluționară, nu poate face o pace separată, dar dacă îi va împinge la această anarhie neînfrântă a armatei?

Pentru noi e o grozăvie numai să ne gândim la așa ceva.

D. Take Ionescu a declarat zilele trecute unor ziariști din Petrograd că *„România și-a legat soarta ei de soarta Rusiei. Dacă prin imposibil Rusia va face pace separată, soarta României este pecetluită“* – îngenuncheată intereselor Germaniei, umilită ungurilor și batjocorită de bulgari!

Și, când vom ajunge la acest capăt, vom face bilanțul de ce ne-a costat: două treimi din teritoriul României ocupat de inamic și stors literalmente de toată vigoarea și bogăția lui, iar restul de o treime terorizat de armata rusă revoltată. [...]

Dacă la acestea mai adăugăm și dezastrul financiar al unei datorii de peste zece miliarde, sutele de mii de vieți tinere dispărute pentru totdeauna și bejănia celor ce și-au părăsit căminurile, pasivul ar fi înspăimântător.

Și toate acestea pentru că în numele țării întregi un singur om a judecat, a decis, a ales momentul și a executat soarta României fără a consulta și fără a cere sprijinul și sfatul nimănui. [...]

ZVONURI DE PACE SEPARATĂ

Duminică, 29 octombrie

Toată ziua au circulat versiuni că Rusia și România au cerut Puterilor Centrale un armistițiu de 21 zile.

Spre seară zvonul se confirmă și de către militarii de la komandatură, cari spun că li s-a telegrafiat de Etapa din Turnu-Măgurele. Vestea este așa de senzațională încât nimeni nu o credem serioasă. [...]

Ziarul *Lumina*, singurul ce a sosit azi în Roșiori, dă știri din cele mai grave din Rusia. Sovieturile bolșevice au răsturnat guvernul și au arestat pe miniștri. Kerenski a reușit să fugă. Trupele de pe front au fost înștiințate să supravegheze pe comandanți, iar armata nu se mai supune decât ordinelor provenite de la Sfaturile muncitorești și ale soldaților. Programul noului guvern ar fi *pacea imediată*. [...]

Pentru situația noastră personală, pacea ar fi singura soluțiune posibilă. Se pricepe deci nerăbdarea în care ne aruncă zvonurile ce au circulat azi. Soldații germani ce au umplut astă-seară cafeneaua sunt veseli că se vor reîntoarce teferi acasă. Numai de nu i-o duce pe frontul apusean, mai dezagreabil decât cel de la Roșiorii de Vede.

Vremea se menține frumoasă, e soare și cald ca în mijlocul verii. Populația auzind de pace, și fiind și zi de duminică, a invadat strada ce duce spre centru.

Și-or fi făcând oare iluzii cei de la Iași? Aci nu este om care să nu dorească pacea.

Luni, 30 octombrie

Din gazetele sosite azi nu se confirmă zvonul circulat ieri asupra armistițiului. De altfel, ziarele ce ne-a sosit azi aci sunt cele apărute ieri-dimineață în Capitală, așa că s-ar explica neconfirmarea; oricum, să așteptăm până mâine. Se confirmă însă războiul civil din Rusia; noua revoluție are în fruntea ei pe Lenin[1]; guvernul Kerenski a fost depus în închisoare. Se pare a fi un progres; în timpul marii revoluții franceze guvernele de ieri mergeau la eșafod, aci guvernele merg numai la închisoare. Se scrie că noul guvern va face imediat propuneri de pace și armistițiu Puterilor Centrale. Probabil de aci a născut zvonul că armistițiul a și fost încheiat.

Mai zilele trecute expediasem de aci o scrisoare acasă printr-un subcomisar de poliție, lucru ce îmi dăduse multă grijă din cauza interzicerii ce mi s-a făcut formal. Azi subcomisarul s-a înapoiat și mi-a adus răspunsul soției mele. Mi se scrie de acasă un detaliu caracteristic banditismului sub care trăim, fapt ce dezminte crud afirmațiunile celor ce scriu la ziarele nemțești și care prezintă situația populației civile sub ocupație ca de invidiat. Înainte de a pleca din București închiriasem un apartament, din casele ce avem în B-dul Colței, văduvei lui Toma Cămărășescu. Femeia și-a mobilat casa, s-a așezat în ea, dar, fiindcă cultivă și o moșie, s-a dus la țară să-și culeagă porumbul. În lipsa ei au venit niște ofițeri germani, au încărcat în camioane toate lucrurile din casă și s-au dus cu ele, lăsând casa goală.

Și câtă lume n-a pățit la fel? [...]

1. Vladimir Ilici Lenin (1870–1924) avea să fie ales peste o săptămână (8 nov.) Președinte al Consiliului Comisarilor Poporului (prim-ministru) de către Congresul Sovietului Rus (până în 1924).

CUM SE CARĂ AVUTUL POPULAȚIEI

Marți, 31 octombrie

Nici o schimbare în situație. Cu tot cheful ce au făcut nemții acum două zile la Turnu Măgurele ca să serbeze încheierea armistițiului, el este azi oficial dezmințit. [...]

În lungul șoselei ce duce la komandatură staționau de dimineață vreo patruzeci de care țărănești încărcate cu porci vii, legați de picioare.

— Ce e asta, oameni buni?

— Suntem veniți cu porcii din comuna Ceolănești. S-a dat ordin să-i aducem azi la komandatură.

— Cum așa, vi-i ia pe degeaba?

— Ba ni-i plătește cu 70 bani kilogramul viu.

Un asemeni ordin aflu că s-a dat tuturor comunelor din județ, numai zilele de executare diferă; azi a fost rândul comunei Ceolănești.

În Teleorman, fiind și mai mult pământ cultivabil, și mai roditor, țăranii sunt mai chiaburi, ei nu cultivă porcul pentru crescătorie și speculă, fiecare muncitor are porcul lui pentru Crăciun, din care își satisface la timp multe nevoi pe tot restul anului. Se explică deci de ce sunt foarte nemulțumiți că li se ia porcii din bătătură. [...]

SCHIMBAREA OREI GERMANE LA ROȘIORI

Miercuri, 1 noiembrie

Pentru a nu știu câta oară, administrațiunea de invazie schimbă sistemul calculării orelor. Mai întâi au introdus ora germană, dând ceasornicile cu o oră înapoi: pe urmă au revenit și au fixat ora de vară, dând ceasurile cu o oră înainte. Când s-a terminat vara au revenit la ora germană, numind-o ora de

iarnă; acum când începe iarna s-au convins că nu e vorba nici de oră de vară, nici de oră de iarnă, ci de ora leneșilor, de aceea au revenit acum iar la ora românească.

Deocamdată în capul publicului e o zăpăceală de ore, ceea ce dă naștere la multe neajunsuri și nepotriviri, unii scapă trenurile, alții randevuurile. [...]

În vedere că la noapte, la ora 11 – ora germană –, va reintra în vigoare ora veche românească, komandatura de la centru a dat o ordonanță privitoare la întreg teritoriul ocupat, prin care stabilește că, în noaptea de 14 spre 15 noiembrie stil nou, adică azi, toată lumea, la ora 11 noaptea, va da ceasurile cu o oră înainte. Era natural să se fixeze matematicește ora, momentul când această operațiune va fi considerată oficial ca executată.

Ordonanțele komandaturei sunt aduse aci la cunoștința populației, prin agenți de poliție cari întovărășiți de un toboșar se opresc pe la răspântii sau în piețe, adună lumea și le citește voința stăpânirii. [...]

Komandatura etapei de aci a înaintat azi petiția mea către Central Polizei Stelle din București prin care cer putința unui ajutor medical, sau un concediu să merg la București. Mi s-a spus că în 7 zile voi avea un răspuns. [...]

Joi, 2 noiembrie

Trupele germane ce trec mereu pe aci înspre Capitală, activitatea zilnică a numeroase automobile, camioane, încărcate probabil cu munițiuni, plecarea companiei de Etapa din localitate ne îndreptățește să bănuim că se prepară iarăși ceva pe frontul Siretului. Situația ce ne-a creat-o rușii nu știu dacă ne-ar permite să mai putem rezista cu succes. Ne mai încurajează vremea rea și ploile. Regiunea Siretului acolo unde este frontul este inundabilă și mlăștinoasă, ceea ce vara era un obstacol serios; înghețul iernei ne-ar îngreuna mai mult situația. Și dacă rușii de pe Siret nu vor mai lupta – cum e de prevăzut – cred că armata noastră ar face un sacrificiu sângeros crud și absolut inutil, când ni se spune că idealul ni se reduce numai la *reconstruirea României de ieri*.

Anarhia în Rusia se menține; aceleași lupte civile (război civil) între trupele rămase încă credincioase fostului guvern Kerenski și cele maximaliste ale actualului guvern Lenin, pe străzile Petrogradului. Rezultatul este încă nedecis. [...]

Am reușit să trimit scrisori acasă prin Stambler, care a obținut un concediu de 8 zile. Vremea este ploioasă și rece, noroiul tinde să ne înece cu desăvârșire. [...]

Vineri, 3 noiembrie

Fie umezeala de afară, fie neobișnuința de a mai sta seara până la o oră așa de înaintată, fapt e că azi mi-a fost foarte rău. E prima zi de când sunt aci că n-am părăsit casa decât de a mă duce să fac actul de prezență la komandatură.

În gazete, nimic de seamă pe toate fronturile. [...]

Din Moldova nici o știre.

NOROIUL ȘI CÂINII DIN ROȘIORII DE VEDE

Sâmbătă, 4 noiembrie

Ploaia continuă a cădea măruntă și deasă, spre marea satisfacție a agricultorilor și mai ales a nemților, pentru cari D-zeu a destinat roadele țării acestia, dar spre dezolarea noastră a târgoveților, mai ales a bucureștenilor găsiți în Roșiorii de Vede. [...]

Aseară, când m-am dus la komandatură să mă prezint, fiind și întuneric beznă, am intrat în noroi de cel puțin 20 cm. Și pare că e un făcut, când nu vezi, nimerești tocmai unde e noroiul mai adânc. Când după un sfert de oră am revenit acasă în ghete – deoarece nu mi-a venit în minte să-mi aduc iarna galoși –, eram în așa hal de murdărie că orice curățire a fost imposibilă și am trebuit să intru în casă ca un bivol ieșit din nămol. Circumstanță agravantă mai e și faptul că, proprietăreasa mea neavând nici o servitoare, trebuie să-mi curăț eu singur ghetele. [...]

Dacă continuă ploaia, sau pun bocanci, sau închiriez un car cu boi care să vină să mă ducă și readucă de 2 ori pe zi de la komandatură.

Pe zidurile orașului s-au afișat azi mari liste de cetățeni pedepsiți de judecătoria militară germană. Mai toți condamnații au aceeași vină – câinii.

„Câinele d-lui X nefiind ţinut în lanţ, a ieşit în noaptea de... din curte şi a fost văzut liber pe stradă. D. X e condamnat la 80 mărci amendă, iar câinele va fi adus la komandatură spre a fi împuşcat."

Motivarea sentinței e și ea anunțată pe zid; pretutindeni văd că agentul ce a văzut cu ochii lui câinele la momentul când se comitea contravenția este Keller, plutonier de jandarmi. N-o fi cel ce m-a lovit pe mine?

Nefiind nici o cale de reformare a acestor hotărâri ce se dau în lipsa contravenientului, lumea se supune și plătește amenda, duce câinele la ucis și nu deschide gura decât cu prudență în cafenea la Leon. [...]

Duminică, 5 noiembrie

Eveniment, ploaia a încetat! Se vede că bunul Dumnezeu se mai gândește și la noi.

În urma reproșurilor ce am făcut unora din fruntașii târgului pentru lașitatea de a se feri de mine, am intrat în vreo două case. [...] Când oamenii se vor convinge că nu mușc și că nu-i ține nimeni de rău când stau în compania mea, probabil că lucrurile se vor schimba și îmi vor micșora și mie urâtul singurătății. [...]

Ofensiva din Italia pare definitiv oprită. Pe celelalte fronturi nimic. [...]

Din Franța o veste bună. D. G. Clemenceau[1], o mână de fier și o energie rară, a fost chemat să ia frânele guvernului. – Să fie într-un ceas bun!

1. Georges Clemenceau (1841–1929), prim-ministru al Franţei (1906–1909, 1917–1920).

UN „FIVE O'CLOCK"
LA ROŞIORII DE VEDE

Luni, 6 noiembrie

După ploaie a dat îngheţ; o brumă groasă acoperă pomii şi acoperişul caselor. Cu tot soarele ce străluceşte de dimineaţă e un frig straşnic, aşa că am pus blana.

În oraş aceleaşi tipuri, aceeaşi viaţă nulă, aceiaşi covrigi calzi de zece bani de pe taraba pităriei şi acelaşi 66 cu Stambler la cafenea, pe o cafea. Ca să mă mai distrez am acceptat azi o invitaţie la un „Five o'clock" şi nu-mi pare rău, căci m-am distrat într-un cerc absolut nou pentru mine. [...]

Marţi, 7 noiembrie

Zilele se scurg unele după altele, fără să se schimbe ceva din situaţia generală a ţării. Ne permanentizăm aşa; ocupaţi de străini, subjugaţi, distruşi ca popor, fără speranţe în ziua de mâine, nici în luna viitoare, ba ne deprindem cu ideea că nici în anul viitor. Focul ce a cuprins lumea întreagă arde cu temei, fără nădejde să poată fi stins. Altădată, aşteptam ziua de mâine ca să se producă o minune, azi o asemenea nădejde nu mai avem. Un popor de peste o sută de milioane de suflete vrea pacea, a răsturnat pe Împăratul lor, a răsturnat guverne şi clase sociale, a confiscat averile capitaliştilor, toate acestea ca să înceteze războiul şi să restabilească pacea, şi n-au reuşit. În Italia poporul se frământă şi vrea pacea, şi nu voi să fiu prooroc, mă tem că poporul francez într-o bună zi să nu zică guvernanţilor lor – halt!

Şi când pretutindeni e descurajarea, noi mai aşteptăm ziua în care să vedem minunea păcii. Cei sănătoşi şi tineri o vor mai apuca desigur; noi cei bolnavi şi becisnici, pentru cari viitorul se poate mărgini la luni şi prin excepţie la câţiva ani, la ce mai trăim?

Starea aceasta de descurajare ce o trăiesc zile întregi mai este activată la mine şi de absoluta mea abandonare aci. De la

casa mea nu mai știu nimic, fata îmi fusese bolnavă, la șase scrisori nu am nici un răspuns. Poșta, cum văd, este exclusă pentru mine, iar comisioanele sunt așa de periculoase și nesigure, încât nu pot avea pretenția să cer cuiva să le îndeplinească. Așteptam azi răspunsul de la Central Polizei Stelle relativ la petițiunea mea, dar n-a venit nimic. [...]

Miercuri, 8 noiembrie

Am așteptat cu emoție ziua de azi; e săptămâna încheiată de când s-a expediat prin Etapa de aci reclamațiunea către Central Polizei Stelle și mi se spusese că răspuns voi avea la o săptămână. N-a venit însă nimic. Retrăiesc zilele de așteptare de la Imperial. La toată lumea se răspunde urgent, de ce oare numai cu mine se produc întârzieri?

Nici de acasă n-am primit nici o știre. [...]

Joi, 9 noiembrie

[...] La poștă nici azi numele meu n-a figurat pe tabla celor fericiți.

Vineri, 10 noiembrie

[...] La komandatură nici azi nu mi s-a comunicat vreun rezultat, totuși am aflat în oraș de la interpretul Segal că a sosit de la București răspunsul la reclamația mea, răspuns ce mi-ar fi favorabil. Medicul lor militar de aci ar fi fost însărcinat să mă examineze și să le refere.

Iar mi se redeschid speranțe de mai bine, ca să dau pe urmă peste noi deziluzii. Oricum, mâine voi vedea despre ce este vorba. [...]

Sâmbătă, 11 noiembrie

Când m-am prezentat astă-seară la komandatură, mi s-a înmânat un plic din partea domnului *Oberstabsarzt*[1] Lehman, din localitate, prin care sunt invitat să mă prezint luni 26 noiembrie st. n. la Cancelaria sa, pentru a fi examinat conform ordinului ce a primit de la București.

De la Segal, interpretul komandaturei, am aflat și conținutul exact ce a sosit de la Central Polizei Stelle. Medicul maior Lehman mă va examina să vadă dacă sunt exacte afirmările mele și va decide dacă va trebui să fiu retrimis în București, a mă îngriji, sau mi se va acorda concediul lunar cerut de mine.

M-am interesat imediat cine este dr. Lehman și am aflat că e un militar ce nu știe decât limba lui, dar că face servicii medicale și spitalului orașului. Va trebui deci să mă prezint cu un interpret. [...]

STAREA SANITARĂ ÎN ROȘIORII DE VEDE

Duminică, 12 noiembrie

În momentul când komandatura militară din București vrea să afle dacă un bolnav ca mine se poate căuta în Roșiorii de Vede, e bine să dau câteva lămuriri despre starea sanitară a orașului acestuia azi. În târg sunt numai doi medici, ambii evrei, dr. Feinblat, un bătrân de vreo 70 de ani, ce face și oficiu de medic al spitalului orașului, și dr. Nisescu, medicul comunal, care face și oficiu de medic al unei plăși. În județ sunt câteva spitaluri la cari nemții au adus câțiva din medicii noștri militari (concentrați) făcuți prizonieri. La spitalul din Deparați e chiar un doctor excelent, locotenentul Racoviceanu din Ploiești. La spitalul din Călinești este medicul locotenent Nicolaescu din Craiova. La spitalul din Tecuci-Calenderu e un medic evreu

1. Chirurg (germ.).

Abramovici, iar la un alt spital, dintr-o comună a cărei nume îmi scapă, e o domnișoară dr. Ionescu. Peste acești medici mai e medicul militar german maiorul Lehman.

După cum se vede medici ar fi, slabi ca pentru un județ îndepărtat, dar sunt. Din spitale lipsesc însă orice instrumente necesare chirurgiei, iar ca regulă generală lipsesc orice pansamente, vată și medicamente. Spitalele servesc azi mai mult pentru izolarea bolnavilor contaminați de boli infecțioase decât vindecării. Orașul și județul este bântuit de scarlatină, anghină, febră tifoidă și păduchi. Tifosul exantematic și-a făcut și el apariția de câtva timp și acum se iau măsuri urgente de a creea barăci de izolare.

În oraș au fost înainte de război două farmacii, proprietarii lor fie că au fost mobilizați, fie că au fugit, fapt e că farmaciile au fost abandonate. La intrarea inamicului, una din ele a fost devastată. Nemții, mai târziu, au concentrat ce mai rămăsese într-una singură, a rechiziționat doi farmaciști români și i-a pus să vândă mai mult gratuit medicamentele rămase, pe baza rețetelor emise de medicii autorităților, populației sărace. Produsul obținut din vânzare la simpli particulari ce nu vin cu rețete de la sus-zișii medici se adună și se varsă komandaturei săptămânal. În schimb, azi, nu se mai găsește în farmacie nimic ce răspunde la vreo necesitate medicală. În unele zile stau ore întregi în farmacie și asist la defileul populației ce intră, cere și pleacă cum a venit, fără a obține ceva. Chinină nu există, unt de rețină nu există, sare amară nu există, tinctură de iod nu există, acid boric nu există, liniment nu există, vasilină nu există, aspirină, piramidon, fenacetină, urotropină, nu există. Iodoform nu există; glicerină, spirt, apă oxigenată, clorat de potasiu, muștar nu există. Alifie de râie și de păduchi nu există; vată, tifon, pansamente, gutapercă nu există. Nu există sticluțe, cutii, dopuri sau hârtie de învelit, decât jurnale vechi. Nu există nimic din medicamentele celelalte ce se combină în rețetele doctorilor. Și dacă prin excepție un medicament rar și neauzit ar exista și s-ar putea prepara o rețetă, clientul trebuie să aducă de acasă sticlă sau borcan, spirt, unt proaspăt sau grăsime de porc. Râia și păduchii au umplut târgul și amenință încuibarea

unor boale groaznice, totuși nu se ia nici o măsură de a se da populației măcar gaz, benzină sau pucioasă să se dezinfecteze. Sunt cinci luni de când șeful Etapei a cerut de la București celor în drept să li se trimită medicamente, dar până azi n-a sosit nimic. La mulți nenorociți am distribuit eu câte ceva din ce am adus pentru mine și în special pansamente și aspirină. [...]

Luni, 13 noiembrie

[...] La ora 9 m-am prezentat doctorului Lehman. Pentru a înlesni conversația cu el, am luat ca interpret pe doctorul Nisescu.

Medicul maior Lehman e un om scurt, gros și burtos, cu fața complet rasă și cu obrazul despicat de o lovitură de sabie, de la gură până la ureche. E decorat cu Crucea de fier cl. II-a. Are o purtare corectă, aproape politicoasă, ce pentru mine ce am avut a face cu atâția militari germani e o revelațiune. M-a examinat într-o odaie în care nu era făcut foc, totuși m-a examinat cu atenție la toate organele, inclusiv inima și plămânii. E uimit de starea mea generală rea. Impresia îmi este că mă găsește grav bolnav. După ce s-a spălat cu trei rânduri de săpunuri, s-a așezat la o masă de brad și a scris raportul, pe care l-a înaintat imediat colonelului Zimerman, pentru a fi oficial trimis la București. Printr-o indiscreție la komandatură am aflat către seară conținutul raportului medical. Lehman conchide că boala mea este foarte gravă, deși cronică, și că trebuie să mi se dea putința de a mă căuta. În Roșiorii de Vede lucrul nefiind posibil, el conchide să fiu retrimis la București, iar în cazul când considerațiuni ce el nu are dreptul a cunoaște s-ar opune, e de părere a mi se da în fiece lună 10 zile concediu, pentru a veni la București să urmez un tratament.

Nu știu ce va decide Central Polizei Stelle, care deja știa că la Roșiorii de Vede nu pot avea căutare medicală, mă bucură însă că Lehman dezminte pe dr. Volf. [...]

În fine, în Rusia pare că se străvede o clarificare. Cu toate luptele civile, guvernul Lenin se consideră guvern legitim și a lansat diferite manifeste. Înțelegerii i-a dat termen până la 23

noiembrie să-și revizuiască țelurile de război, solicitând-o să încheie pace fără anexiuni și fără despăgubiri. În caz de refuz, Rusia va semna pacea separat și se va proclama neutră. [...]

Pentru Rusia pacea a devenit o condiție esențială de viață, de aceea va avea și consecințe foarte grave politice.

Pentru România nu mai e scăpare, ea urmează soarta după conduita Rusiei.

Marți, 14 noiembrie

Se poate ca părerile d-rului Lehman asupra gravității bolii mele, mai ales spuse verde și fără nici un menajament, se poate să fie altă cauză, au făcut ca astă-noapte să mă simt extrem de rău și să degenerez moralmente într-o completă deprimare. [...]

În această stare de spirit m-a găsit azi o scrisoare a soției mele, după trei săptămâni de tăcere. Scrisoarea e datată 5 noiembrie și o primesc la 14. Sunt lucruri ce mă liniștesc, sunt din contră altele ce mă tulbură. La o gospodărie ca a noastră lucrurile nu pot merge singure, e natural. Ea spera în concediul meu, despre care am anunțat-o de mult. Mi-a trimis după cererea mea unele lucruri necesare, printr-un domn de aci, Weiserman, dar pe care încă nu le-am primit. [...]

Ziarele de azi nu ne-au adus nimic nou. [...]

Toată lumea e derutată de noua conduită a Rusiei. Trotzki[1], actualul ministru de externe rus, anunță că a pus mâna pe tratatele secrete ale Înțelegerii și că le va da chiar zilele acestea publicității. Un asemenea act de felonie a unui fost aliat, în plin război, va fi ultimul act al alianței cu Rusia. Din Londra se anunță că publicarea tratatelor va fi semnalul pentru Anglia de a trata pe Rusia ca pe un dușman.

Și stai tâmpit și te întrebi, ce devine România? Ce devine tezaurul nostru dus în Rusia spre a-l salva de inamici? Ce devin românii refugiați în Rusia ca în țară amică? Mai are guvernul de la Iași vreo cale să împiedice prăbușirea noastră? Nu e momentul oare să se ridice cineva dintre ei și să le strige aliaților:

---

1. Lev Troțki (1879–1940), lider al revoluției bolșevice, comisar al poporului pentru Afaceri Externe (1917–1918).

— Ne-ați dat pe mâna Rusiei, ne-ați împins în război în contra foștilor aliați și acum ne abandonați în mâna rușilor trădători. Ce mai puteți cere de la noi? Vrem o cale de scăpare, e așa de naturală această voință! Cine și cui datorăm că am ajuns la așa necesitate? Înțeleg și onoarea cuvântului dat, înțeleg și simpatia de rasă, nu înțeleg sinuciderea unui popor când tovarășii i-au abandonat.

Nu văd, în caz de a ne încăpățâna în cuvântul dat, care poate fi situațiunea Moldovei. Armata rusă, azi dușmană, va rămâne în Moldova nu ca o armată de luptă prietenă și bine disciplinată, ci ca o bandă formidabilă de jaf și prădăciune. Guvernul va fi captiv acestei armate în anarhie și fără putința de a fugi măcar și a se strecura într-o țară amică. Suntem pe toate laturile înconjurați de dușmani. Tezaurul și Arhivele Statului sunt în mâna rușilor nu dușmani azi numai nouă, ci dușmanii Franței și Angliei, garanții din august 1916. Pentru ce dar n-ar fi mai cavaleresc a propune și obține pacea? A ne abandona numai norocului ar fi o crimă, de care nu știu cine va răspunde.

Miercuri, 15 noiembrie

Ziua cea mai banală. Traiul stupid ce duc aci mi s-a părut azi și mai imposibil din cauza nerăbdării de a afla mai repede rezultatul de la Central Polizei Stelle din București. [...]

Weiserman s-a reîntors de la București și mi-a adus o nouă scrisoare și lucrurile expediate.

Pe fronturi nimic. [...]

Joi, 16 noiembrie

[...] Tovarășul Stambler s-a reîntors azi din concediul de opt zile ce a avut la București și mi-a adus de la cunoscuții pe cari i-a văzut mângâierile și simpatia lor. [...]

Weiserman, ce vine din București, îmi istorisește jignirile călătorilor, cari sunt aproape dezbrăcați și descălțați pentru a fi examinați dacă au sau nu asupra lor scrisori. O doamnă a

fost despletită să vadă dacă în cozile părului nu ascunde vreo scrisoare. Și cu toate acestea scrisorile circulă. Bagajele și ele sunt căutate. [...]

BULGARII AGITĂ CHESTIA DOBROGEI ÎN AJUNUL ARMISTIȚIULUI CU RUSIA

Vineri, 17 noiembrie

O telegramă oficială, sosită azi komandaturei de aci, anunță încheierea armistițiului între Austria și Rusia. Încheierea acestei preliminări de pace numai cu Austria e neexplicabilă, dar pune și mai mult în relief situația falsă în care ne găsim noi. De la Dorohoi la Buzău avem în fața noastră un front austriac, iar de la Focșani la Galați un front german. Armata rusă din Moldova, încheind armistițiu numai cu Austria, nu va mai lupta în Carpați și va lupta pe Siret? Asta e exclus. Vom putea noi apăra și Carpații, și Siretul numai cu armata noastră?

Ce iluzie! O situație mai imposibilă nici nu se poate. Cel puțin, urmând Rusia în căderea ei s-ar pune capăt nesiguranței. De altfel guvernul de la Iași probabil că tratează și el armistițiul alături de armata rusă, altfel nu s-ar explica insistențele ziarului *Lumina* de a lămuri cine va încheia pacea cu Germania, guvernul de la Iași, sau un guvern format în teritoriul ocupat. [...]

În vederea unei păci apropiate, bulgarii au început o agitație politică în Dobrogea. Presa bulgară publică articole kilometrice revendicând Dobrogea întreagă. Toate satele au trimis delegați la Babadag, unde s-a ținut o conferință, conferință ce a telegrafiat lui Radoslavof[1], că dobrogenii cer anexarea la Bulgaria și cu nici un chip nu mai primesc dominațiunea românească asupra mormintelor eroilor bulgari. Aceste agitațiuni par a fi făcute expres ca să convingă Berlinul să le acorde Dobrogea în schimbul alianței, mai ales că până azi nemții le-au dat mereu să

---

1. Vasil Radoslavov (1859--1929), prim-ministru și ministru de externe al Bulgariei pe aproape întreaga durată a Marelui Război.

înțeleagă că nu li se cuvine decât Cadrilaterul. Dacă în Orient se încheie pace, Bulgaria nu mai are interes a rămâne în luptă; la noi sacrificii ce li se vor cere, vor să fie pregătiți și ei a cere noi avantaje. Ca aceste noi avantaje să pară justificate și legitime, pregătesc din timp terenul din punct de vedere istoric și politic și mai ales din manifestarea dorinței poporului. [...]

D. C. STERE ȘI DATORIA CETĂȚENEASCĂ A ROMÂNULUI DIN TERITORIUL OCUPAT

Sâmbătă, 18 noiembrie

[...] D. C. Stere, profesor de drept constituțional, scrie azi în *Lumina*: *„Despre datoria cetățenească"* următoarele cuvinte:

„Dar pentru ca voința națională reală, indiferent de forme și ficțiuni, să se poată afirma, nimeni în aceste vremuri mari nu are dreptul să se sustragă de la datoria lui cetățenească, așa cum i-o dictează conștiința".

Mă șterg la ochi să văd dacă citesc bine și, când văd că nu mă înșel, mă întreb, ce vrea să spună omul acesta? Ce cere el cetățeanului la care se adresează în aceste vremuri grele? Să o spună verde. Vrea el o voință a poporului care să se manifeste liber *în afară de formele și ficțiunile constituționale*? Atunci cere revoluția. Să ne spună că vrea revoluția.

Și ce vrea el de la revolta aceasta a cetățeanului subjugat străinului dușman? Să dea jos pe Brătianu și să-l urce pe el? Să răstoarne pe Ferdinand de Hohenzollern și să instaleze regența lui Nenițescu? Să aibă curajul să o spună. Dar nu sunt numai lași, sunt și infami, căci o asemenea revoluție, cu un asemenea scop, o poate ordona Von Tülff printr-o ordonanță, și va avea același rezultat, deci cu hipocrizie o cer *conștiinței cetățenești*, ce are datoria de a nu se sustrage de la datoria ce îi dictează conștiința. [...]

Eu înțeleg foarte bine ca germanul să-mi zică că am fost un ticălos, un trădător, că nu m-am ținut de convenții și că am vrut

înșelând pe alții să profit eu; asta înțeleg să mi-o spună dușmanul. Dar ca în plin război să aud pe însuși românii că se ridică și spun inamicului că au dreptate, că am fost niște ticăloși, escroci sau hoți, pentru că cei ce ne guvernau până azi au fost alții, și nu dânșii, asta e o nenorocire a unei țări pe care nici Machiavelli n-a prevăzut-o.

Toți suntem români, toți am fi profitat de succesele țării, toți trebuie să suportăm cu resemnare nenorocirile ei. Vrând, nevrând, trebuie să fim solidari. Avem un drept pe care nu ni-l tăgăduiește nimeni, acela de a ne răfui între noi când va pleca dușmanul din țară, stabilind răspunderea și răsplata fiecăruia după faptele lui, când certurile dintre noi nu vor mai putea profita inamicilor.

Până atunci avem datoria de a ne solidariza și ajuta între noi; va mai fi ceva de salvat în țara aceasta? Să salvăm împreună. Va mai fi un pic de demnitate națională de apărat? Să o apărăm cu toții. Va mai fi vreo speranță de refacere? Să ne agățăm toți de ea, toți fără distincție de am fost sau nu prieteni, de am vrut sau nu războiul. Pe urmă ne vom răfui. Azi nu este decât momentul acțiunii de salvare cu forțele unite. Cred unii că guvernul de la Iași, cel ce s-a războit, poate obține o pace mai grea de la dușman decât ar obține-o ei? Să le ofere frățește sprijinul, fără tocmeală, fără recriminări, fără condițiuni, pentru neam, pentru copiii noștri și ai lor, pentru România de mâine.

Acest gest nu-l văd făcându-se, din contră, numai ură, numai dușmănie, numai *scoală tu ca să mă așez eu.*

Iată unde văd eu toată filozofia dezastrului român.

SCENE DIN NĂVĂLIREA HUNILOR DE AZI

Duminică, 19 noiembrie

Stau de multe ori și reflectez, nu sunt oare nedrept și prea sever când judec rău pe acei dintre români cari în timpul ocupațiunii și-au suflecat mânecile și au deschis lupta contra fraților

lor ce s-au retras cu arma în mână, punând pieptурile lor pe Siret să salveze ce mai este de salvat din pământul și din onoarea țării, dând prin conduita lor un spectacol deplorabil inamicului și cari, sub pretextul de a vorbi adevărul în presă și sub cenzura germană, insultă zilnic statul, Regele, guvernul și pe cei refugiați că n-au rămas aci sub jugul robiei, preferând o Românie mai mică, mai redusă, dar liberă – și cred că nu sunt prea aspru în judecata mea severă.

Ca să opună României libere, dar suferinde un contrast, citim zilnic în presa lor articole prin care robia de aci e descrisă în culorile cele mai trandafirii; după unii ar fi chiar idealul. Invaziunea e arătată ca o operațiune binefăcătoare și aducătoare de civilizație. Populația n-a suferit de nimic, din contra, a profitat.

Din descrierile mele zilnice, a celor văzute și pipăite, reiese tocmai contrariul. Iată acum și ce mi se istorisește de o familie de aci.

Când trupele germane au intrat și ocupat Roșiorii de Vede, casa și vasta lor curte a fost invadată de trupe inamice de artilerie; zeci de tunuri cu atelajele lor au ocupat curtea, grajdurile și magaziile. Sute de soldați și zeci de ofițeri au ocupat întreaga proprietate. Soldații au năvălit în magazii, pătule și cotețe. Aveau multe păsări și vreo cinci porci. Porcii au fost prinși și uciși. Imediat au fost căsăpiți și pregătiți de a fi fripți. Un gard a fost doborât, iar tot ce se mai găsea ca material lemnos a fost adunat și făcute zeci de focuri în plină curte, pentru a frige cărnurile sângerânde ale porcilor uciși.

Ofițerii și unterofițerii au dat năvală în casă. Familia, compusă dintr-o femeie cu patru fete mari, se ascunsese de groază. Descoperite, ele s-au rugat să li se cruțe viața. Nemții au râs de asemenea temere și le-a promis că nu li se vor face nimic. De altfel este adevărat că aveau ordine severe de a nu ucide și a nu silui femeile. Restul, adică jaful, a fost făcut cu ordin și permisiune.

Fiind seară, au cerut paturi, saltele, plapume, ce imediat li s-au dat. Într-un salon în care era mobilă mai ușoară, lucrurile au fost evacuate, iar înăuntru au fost vârâți vreo 6 cai de ai ofițerilor, împreună cu cantități de paie și fân. Toate perdelele,

draperiile și cearșafurile au fost smulse, ridicate, rupte în bucăți pentru a le servi drept prosoape și cârpe de șters cizmele. Toată trupa avea o înfățișare oribilă la vedere, murdari, nespălați, nerași, plini până la gât de noroi și praf. Pe tot lungul coridorului casei s-au instalat să-și facă curățenia, să se spele, să se radă, să se tundă. Era o trupă care de o lună nu-și făcuse toaleta igienică. Din resturile de păr și zdrențe aruncate pe jos, clocoteau păduchii. Ofițerii s-au instalat în cele 3 odăi rămase după introducerea cailor, iar familia s-a retras la bucătărie. Au cerut să li se facă de mâncare. Fetele au răspuns că nu au ce să le dea să mănânce la ora aceea. Un ofițer ce vorbea franțuzește le-a strigat că, dacă în jumătate de oră nu le dă să mănânce, fac ei foc pe podelele odăii și vor găti singuri. Au lăsat câțiva soldați să le așeze masa și au ieșit în târg. Peste o oră s-au reîntors beți morți, făcând o gălăgie infernală. Fiecare a adus în buzunare și prin batiste cărnuri, cârnați, șunci și diferite comestibile, mai ales sticle de vin și spirtoase. Ordonanțele lor deja desfăcuse niște lăzi și scosese tacâmuri și veselă de argint, pe cari soldații se lăudau a le fi luat din Severin. Fetele au fost rechemate în casă, li s-a dat cărnurile spre a fi fripte; la răspunsul lor că nu mai au lemne deoarece toate au fost puse de soldați pe focurile din curte, ofițerii au luat niște scaune, le-au rupt pe genunchi și le-a aruncat jos ca să le ardă și să le frigă cârnații.

După ce au mâncat s-au așezat la piano și au cântat cântece în cor până au terminat băutura. Au rechemat fetele și le-a cerut *butoi*. Cum ele nu pricepeau ce este aceea, un ofițer le-a explicat că cer *du vin*. La răspunsul fetelor că nu au vin, au început din nou zbieretele și amenințările că vor *butoi*. Sticlele goale le-au aruncat și spart de pereți. Au forțat apoi pe copile să meargă cu ei în oraș și să-i ducă la butoi, adică la vin. Fetele i-au urmat până în stradă, de unde au fugit și s-au ascuns.

În ziuă, convoiul acesta a părăsit orașul, lăsând în curți resturile de măcel al animalelor și focuri imense. Numai sânge și cărbune pretutindeni. De prin magazii au ridicat tot porumbul. În salon ce au lăsat nu se poate descrie, nu se poate măcar spune că au lăsat murdărie ca la grajd, căci în cadrul unui salon băligarul cailor e și mai oribil ca într-un simplu grajd. [...]

Cererea oficială de armistițiu și pace, făcută de guvernul lui Lenin, se confirmă în mod oficial. Propunerea a fost primită și de Austria. [...]

Luni, 20 noiembrie

Când m-am prezentat dimineață la komandatură, am fost înștiințat că loc. Neuman, aghiotantul colonelului, are să-mi vorbească. Prin interpret el mi-a adus la cunoștință că Central Polizei Stelle din București mi-a acordat un concediu de 6 săptămâni pentru căutarea sănătății.

Sunt în culmea fericirii. Mai spre seară mi s-a înaintat și concediul pe un act oficial. El începe de sâmbătă 25 noiembrie (8 decembrie st. n.) și durează până la 5 ianuar (18 ianuar st. n.).

Nu știu pentru ce, dar am impresia că nu mă voi mai reîntoarce în Roșiori. E deja un mare pas înainte că au convenit că am dreptul să-mi caut boala la București. A o căuta 6 săptămâni sau 3 zile e același lucru, deoarece e insuficient ca timp. Principiul e câștigat.

Am înaintea mea șase săptămâni ca să acționez cu toate puterile mele și de data aceasta sunt hotărât să fac tot ce va fi posibil. Pe de altă parte, în urma gestului Rusiei, cine știe dacă în șase săptămâni nu vom avea și noi pacea și, cum arestarea mea aci este până la încheierea păcii, se pare că va veni sfârșitul. Am umblat toată ziua să obțin favoarea de a călători cu un vagon de cl. II și cu trenul accelerat.

Medicul maior Lehman trebuie să-și dea avizul în scris; pe urmă trebuie să se pronunțe colonelul Zimerman, șeful Etapei de aci, și în sfârșit trebuie să mai aprobe decisiunea aceasta și generalul comandant al județului Teleorman, ce stă la Turnu-Măgurele. Formele începute azi le voi continua mâine, cu vizita la doctorul Lehman.

Vestea că plec s-a răspândit imediat în tot târgul, mulți mă fericesc, mai ales companionii de exil.

Nu pot tăgădui că sunt fericit că mă reîntorc în căsuța mea. [...]

ALEX. BELDIMAN VORBEȘTE PUBLICULUI CONTRA DINASTIEI

Marți, 21 noiembrie

[...] În București a avut loc o mare consfătuire a filo-germanilor, la care se ceruse și delegați din provincie. În realitate n-a fost o consfătuire, ci o conferință. Ea a avut loc în sala mare a Fondațiunii Carol I, iar d. Alex. Beldiman[1], fostul nostru ministru plenipotențiar la Berlin, campionul răsturnării dinastiei, a ținut o conferință lungă și inutilă și din care s-a ferit a trage vreo concluzie. A făcut apologia Regelui Carol, cercând să dovedească că defunctul Suveran n-a făcut în România o politică germană, ci una pur românească.

Nici din această conferință, nici din articolele dlui Stere în *Lumina* nu se vede ce vor oamenii aceștia. A face în România apologia Regelui Carol e de prisos. Poporul român a iubit și respectat cu adevărat pe acest înțelept Rege. Acum se căznesc să răstoarne nu pe Regele Ferdinand, *ci dinastia* Regelui Carol I. Atunci pentru ce nevoie să dovedești că Regele Carol n-a făcut o politică germană, când azi nu e om politic german, nu e ziar în presa lor care să nu afirme că România trebuie să facă de azi înainte o politică germană, și nu românească? Iar cei ce și-au luat rolul de a sprijini o asemenea politică, ne-o afirmă presa germană și faptele, sunt dnii P.P. Carp și Al. Beldiman.

Pentru ce atunci ipocrizia de a spune că Regele Carol a fost străin de o politică germană, dacă pe viitor ea este o necesitate și mai ales după ce Împăratul Wilhelm și-a plecat genunchiul pe mormântul lui în plină victorie germană?

Poporul român știe și e convins de un lucru. Regele Carol a fost un bun german și un bun român, a făcut o politică germană în România în convingerea intimă că ea nu e în contrazicere cu o bună politică românească. Regele Ferdinand a urmat

---

1. Alexandru Beldiman (1855–1924), ministru al României la Berlin (1896–1916), cunoscut pentru germanofilia sa.

aceeași politică și ar fi continuat-o, dacă războiul european n-ar fi răscolit și pus pe tapet de rezolvat chestia naționalităților, iar alianța germano-austro-ungaro-bulgară n-ar fi pus în evidență incompatibilitatea de a mai face o politică românească în grupul Puterilor Centrale. Regele Ferdinand, deși bun patriot german, a optat pentru o politică românească, păstrând tronul; Regele Carol, poate recunoscând dreptatea poporului român și cântărindu-și dragostea pentru națiunea lui, ar fi abdicat.

Acesta este adevărul. [...]

Miercuri, 22 noiembrie

[...] Pentru prima oară după trei ani și jumătate de război strevăd putința încheierii păcii. Rusia a ieșit din numărul beligeranților, cu toate consecințele ce decurg de aci. Comunicatele germane și austriace anunță deja că în mai multe părți ale frontului s-a încheiat deja un armistițiu de la divizii la divizii. [...]

În ce privește România, o telegramă din Roterdam anunță că ziarul *Daily Mail* publică informația că guvernul provizor rus a denunțat, pe ziua de 28 noiembrie, convenția încheiată de fostul guvern imperial rus cu România, denunțarea ar fi oficială și cu efect imediat. Parlamentul român ar fi fost convocat la Iași.

Un alt ziar englez află din Paris că aliații au oferit guvernului român din Iași, pentru cazul când ar dori să părăsească țara și Rusia, un azil în țările aliate, pentru Rege, Parlament și guvern.

Enorm de trist; de la România Mare să ajungi la un azil pentru cei ce ne-au guvernat!

Oricare ar fi conduita guvernului român, un lucru se detașează cu preciziune, că în curând, cu voie sau fără voie, întreg cuprinsul României va fi una și va urma aceeași soartă.

Stau ore întregi și mă întreb singur, să nu mă audă cineva. Ce soartă ni se pregătește nouă? După dezastrul nostru sperăm încă la succesul final al aliaților. Se mai vede oare succesul acesta undeva?

Atunci? Vom fi oare desființați ca stat liber și independent? Ne va împărți Austria și cu Bulgaria? Ne vor împărți cu totul sau vom fi numai ciuntiți?

Poate că politica germană să mai aibă nevoie de existența unui stat român la gurile Dunării, în acest caz ne va ierta oare? Și în ce condițiuni? [...]

Joi, 23 noiembrie

[...] La București nemții sunt în sărbătoare, e anul de la ocuparea Capitalei.

Pentru ei mare sărbătoare, pentru noi tristă amintire.

Vineri, 24 noiembrie

Zi de activitate febrilă, fac preparativele de plecare. [...]

De dimineață am fost la komandatură; permisul nu sosise, dar a sosit la amiază, el este afirmativ; mă voi putea urca în clasa II-a și voi putea lua acceleratul la Costești. Restul zilei, adică 6 ore pline le-am alergat să pot obține certificatul că n-am păduchi, ultima formalitate de călătorie, dar și cea mai stupidă. Abia la 6 jum. am fost în posesia unui atestat, după ce d. maior Lehman pentru un pol, fără a mă mai examina, și-a pus semnătura. N-am priceput niciodată pentru ce nemții cer un document că n-au păduchi celor ce se urcă în cl. I și a II-a, și nu cer celor ce călătoresc cu cl. III-a și a IV-a?

Ziarele anunță azi în mod oficial încheierea armistițiului și pe frontul românesc.[1] Armistițiul acesta are o importanță deosebită, deoarece echivalează cu pacea separată. Germania odată în posesia stării de armistițiu n-are interes a tărăgăni lucrul, așa că termenul ce va acorda va fi cu *„ori-ori"*.

De se vor ține de principiul *„fără anexiuni, fără despăgubiri"* e posibil să avem și noi o pace onorabilă. Și înclin a crede că nu

1. Armistițiul încheiat la Focșani între România și Puterile Centrale va intra în vigoare la 26 noiembrie/9 decembrie 1917, începând cu orele 23.30.

vor face greșeala să ne sugrume și să nu se țină de cuvânt, deoarece nu văd cum ei ar ține să dovedească Apusului, cu care încă se va război, că una vorbesc și alta fac. [...]

O CĂLĂTORIE PENIBILĂ. ROȘIORI–BUCUREȘTI

Sâmbătă, 25 noiembrie

Din august 1916, când cu mari dificultăți am făcut drumul Sinaia–București, nu mai cunosc călătoria liberă pe drumul de fier. La 15 octombrie, când am venit în Roșiorii de Vede, am venit cu santinelă și cu vagonul-dubă pentru arestați. Azi călătoresc în fine liber. [...]

Iată-mă în gară, cu trăsura cu bagaj, cufăr și geamantane. Nici un om de serviciu în toată gara, numai soldați germani, și ei nu fac servicii pasagerilor civili. Cu mare greutate, ajutat de birjar, am scoborât bagajul. În tot personalul gării nu e nici un român, iar limba germană eu nu o cunosc, totuși trebuie să cumperi bilet, să predai bagaj și să iei informațiuni. Cu sprijinul lui Stambler, care m-a întovărășit la gară, am cărat bagajul de la poartă la cântar, iar de la cântar în vagonul de bagaj, unde ești obligat să ți-l urci singur, dacă nu vrei să rămână pe peron. La trenul ce pleacă spre Costești e un singur vagon de cl. II-a pentru „*zivilisten personen*“, iar în acest vagon e o singură cabină de 8 locuri pentru populația românească; așa că n-am unde alege, locul îmi este fixat. Afară e un frig extraordinar, dimineață termometrul arăta –15 grade, vagonul are două geamuri sparte, unul pe coridor, altul la cabina „*civiliștilor*“. Vai de mama noastră! [...]

În vagon frigul e mai mare ca afară, din cauza curentului ce se face din mersul trenului prin fereastra cea spartă. Cu toată prevenirea mea, flanelă, ciorapi de lână, șoșoni, cojoc de piele și blana pe deasupra, căciulă pe urechi și mănuși de blană în mână, am înghețat literalmente, de nu mă mai pot mișca. Toată

tortura aceasta însă nu va dura decât trei ceasuri, până la Costești. La Costești, la ora 1 trece acceleratul pentru care doctorul Lehman mi-a dat permis, așa că voi lua acceleratul, iar în el am auzit că se călătorește civilizat și se face chiar și foc. [...]

La ora 1 fix a sosit acceleratul. [...] E în adevăr un tren civilizat, luminat în întregime, iar aburul de sub vagoane fâsâie de oboseală. Vagoane mari, solide, marcă germană. Șeful de tren mă îndreaptă spre coada vagoanelor, acolo este *„Für zivilisten personen“*. Iată-mă și urcat. Într-o cabină ce mi se pare extrem de luxoasă, deși e o simplă cabină capitonată de cl. II-a, mai sunt încă 5 călători, așa că e și un loc pentru mine. Când m-am văzut așezat pe moale și înfășurat cu pledul, m-am crezut în rai. Vagonul nu e încălzit; dar temperatura dinlăuntru mi se pare ideală față de frigul ce îndur de la 9 dimineața, încât mă miră protestările celorlalți călători, cari se vaietă de frigul din vagon. De la Pitești însă, aburul a început a veni și, într-un sfert de oră, toată lumea și-a dezbrăcat paltoanele și și-a scos șoșonii. Ce se întâmplase? Trenul a avut toate vagoanele încălzite, afară de ultimul vagon pentru „Civilisten“, care expres e ultimul ca să i se poată tăia aburul, fără a prejudicia celelalte vagoane. E, desigur, o deosebită atenție pentru populația românească îngăduită prin excepție a se urca în trenul lor. La Pitești însă se schimbă lucrurile fără voia lor, la Pitești ultimul vagon devine primul prin schimbarea direcțiunii și a mașinii; ca să încălzească celelalte vagoane aburul trebuie să treacă liber și prin primul vagon. Iată de ce de la Pitești la București călătoria s-a făcut ideal.

La ora 5 dimineața am coborât în Gara de Nord. [...]

ARMISTIȚIUL ROMÂNIEI

Duminică, 26 noiembrie

[...] Profit că e duminică și nu părăsesc casa, să mă pot odihni și să istorisesc cele văzute.

Am putut răsfoi ziarele pe cari nu le-am mai văzut de 2 zile. Armistițiul n-a făcut nici un progres, atât e sigur: confirmarea oficială că a fost încheiat *„de la Marea Baltică până la Marea Neagră“*. E stabilit numai pe 10 zile cu începere de la 8 decembrie stil nou.

Iată cum confirmă guvernul român armistițiul prin comunicatul Statului-Major:

„Iași 6 decembrie

Comandamentul superior rusesc a oferit inamicului și trupelor române, care ocupă împreună cu trupele rusești frontul lor, un armistițiu.

S-a hotărât ca trupele române să participe la armistițiu. În consecință ostilitățile au fost întrerupte de la 8 decembrie, pe tot frontul“. (Ag. Radio.) [...]

Luni, 27 noiembrie

Bucureștiul mi se pare mai pustiu și mai fără interes ca oricând. Gerul se menține –10 grade. Circulația pe străzi e supraredusă. Tramvaiurile trec cu geamurile literalmente înghețate. [...]

În oraș aflu multe lucruri noi; cea mai importantă știre e că pe frontul român, unde se urmează în acest moment tratative, au plecat din Capitală dnii Costică și Virgil Arion[1], cari să reia raporturile cu delegații guvernului din Moldova. Ei vor reveni azi sau mâine înapoi. E primul contact cu Moldova.

Oficial se anunță că guvernul provizoriu rus a cerut în mod formal României să o urmeze în armistițiu și în tratativele de pace; România, după ce a mai făcut un apel zadarnic la aliații săi, a fost nevoită să accepte a urma soarta Rusiei. Această conduită a României, deși atât de logică, a produs mare emoție la Londra și Paris. Presa s-a împărțit în două: o parte ne aprobă,

1. Virgil Arion (1861–1942), președinte al Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor, gerant al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice (1917–1918).

recunoscând că nu puteam face altfel, mai ales că nu de voie am intrat în rezbel; alții ne blamează și ne amenință; unii chiar ne aruncă epitetul că suntem *trădători*.

Situația guvernului român desigur că e penibilă. Inexplicabilă pare însă cramponarea d-lui Brătianu de a mai deține puterea, chiar atunci când el nu mai are nici o ieșire pentru politica lui. De când există regim constituțional, guvernul ce n-a reușit în acțiunea lui face loc altuia. Ei bine, guvernul Brătianu pare instalat pe viață. Cramponarea lui la putere azi, când a primit armistițiu, compromite și situația Suveranului. În tratativele de pace ce vor începe nu e prudent, cel puțin pentru interesele țării, ca Brătianu să mai reprezinte România. [...]

Marți, 28 noiembrie

[...] C.C. Arion[1] a revenit azi de pe front, dar până acum n-a deschis gura, așa că n-a transpirat nimic. [...]

Maximaliștii ruși continuă cu publicarea documentelor secrete pe cari au pus mâna la Ministerul de Externe din Petrograd. Lucruri mari până acuma n-au reieșit, mai mult găinării. Ei publică și ceva privitor la România, din cari presa de aci face o gălăgie infernală. E vorba de secrete privitoare la ziarul bucureștean *Adevărul*. Ziarul *Adevărul* a dus o campanie războinică alături de aliați pe tot timpul neutralității dintre anii 1914–1916. Acum maximaliștii publică o telegramă pe care ministrul de externe rus de pe vremuri o dăduse plenipotențiarului său din Paris, privitor la subvenția de 3 200 lei ce trebuia plătită la doi redactori ai *Adevărului*, aflători acolo. Se publică chiar numele acelor redactori.

Delicată chestie. Ar fi să fim prea ipocriți a ne face că credem că o campanie de presă nu este subvenționată. Nemții azi sunt scandalizați că un ziar român ar fi luat subvenție pentru o campanie ce interesa Rusia? Dar milioanele, zecile de milioane cheltuite de Germania în România pentru plata propagandei

---

1. Constantin C. Arion (1855–1923) va deține portofoliul Externelor în viitorul cabinet Marghiloman (1918).

filo-germane? Se zice că ar fi dovezi palpabile de sumele ce s-au plătit. În Italia, de asemenea, se cifra la 50 de milioane de mărci propaganda pentru a obține ca această țară să nu intre în Înțelegere.

Și dacă lucrul a fost normal și general, de ce să ne scandalizăm? [...]

DE CE SUNTEM DORITORI DE PACE

Miercuri, 29 noiembrie

[...] Pretutindeni în Capitală vestea încheierii armistițiului și a unei posibilități de pace e primită cu simpatie; nu voi să înțeleg prin asta însă pe românii cari jubilau de victoriile germane chiar cu prețul zdrobirii României întregi, ci înțeleg acele cercuri cari au dorit și doresc încă victoria finală a aliaților noștri, deși sunt convinși că rolul belicos al țării noastre s-a încheiat. Oboseala de sacrificii, mizeria crescândă a populației, scumpetea vieții, despărțirea de copii, părinți și frați, dorința de a se mai revedea, lipsa completă de știri de la cei plecați, neștiința cari din ei mai sunt în viață și mai presus de toate descurajarea vădită în succesele viitoare ale aliaților noștri fac pe toată lumea dornică de pace, și cât mai curând posibil.

Viața din București pe care o regăsesc acum e mult mai grea de cum am lăsat-o la plecare. Alimentele aproape nu se mai găsesc. Zarzavaturile de iarnă abundente altădată au dispărut. Carnea e o raritate, tot așa și ouăle, cari, dacă se găsesc, se plătesc cu minimum 0,80 bani bucata. Untul, laptele, foarte rari. O sticlă de rom am plătit azi 48 lei. Mai presus însă de orice, populația suferă de frig. La mine e nenorocire; casă fără sobe, exclus a aprinde caloriferele, iar soba ce am instalat provizoriu e așa de insuficientă, încât înghețăm literalmente în casă. În biroul meu azi termometru a arătat –0 grade. Din voiajul de zilele trecute m-am ales cu o grea răceală, am o bronșită care mă tem să nu mă dea în pneumonie, cu casa neîncălzită. Patul îl

încălzesc cu o pernă electrică. Ce trebuie să fie în populația nevoiașă? Să se mai mire cineva că gândul de pace ne surâde? [...]

Din Viena se telegrafiază că în fine a fost stabilit un acord între Puterile Centrale și guvernul român din Moldova, pentru eliberarea reciprocă a internaților civili.

Să fie oare posibil ca martirajul nostru să ia sfârșit înainte chiar de încheierea păcii? [...]

Joi, 30 noiembrie

Profitând ceva mai larg de concediu, am fost azi la Palatul Justiției. Aci am întâlnit pe C.C. Aron, reîntors de pe front. El e foarte discret și n-am putut să-l facem să ne spună ceva; un lucru nu mi-a refuzat, impresia lui din ce a văzut și auzit acolo – ea nu este încurajatoare pentru cei ce speră în încheierea păcii. Numirea generalului rus Șcerbacev[1], fostul comandant al frontului ruso-român, ca generalisim și delegat al republicei maximaliste la tratativele de armistițiu și pace, dă de bănuit asupra intențiunilor militare, deoarece este cunoscut că Șcerbacev este un înverșunat războinic, nu un pacifist.

Se menține știrea că armistițiul încheiat nu privește decât frontul de la Nistru până la Marea Neagră. Pe restul frontului, la nord, tratativele sunt suspendate.

Iată și comunicatul român din 12 decembrie st. n. ce a parvenit aci:

„Cu inamicul s-a încheiat un armistițiu. În consecință ostilitățile au fost suspendate până la noi ordine“. [...]

Vineri, 1 decembrie

Într-o informație din Moldova găsesc știrea că dna general Averescu se află la Bacău, unde a întemeiat un orfelinat. Știrea

1. Dimitri Șcerbacev (1857–1932), general de infanterie, comandant al trupelor rusești de pe frontul românesc.

aceasta îmi dă siguranța că și sora mea Elena e tot la Bacău, deoarece de aci plecase cu spitalul d-nei Averescu*. [...]

Sâmbătă, 2 decembrie

În cercurile înalte germanofile de aci nu domnește optimism în chestiunea încheierii unei păci separate cu România. Deși presa de aci scrie că până în ianuar totul va fi terminat, în cercurile de care vorbesc se crede că pacea este cu mult mai îndepărtată decât ne închipuim. Cauza se ține secretă, nu însă atât ca publicul să nu o afle; ar fi pretențiunea Bulgariei de a i se ceda întreaga Dobroge. Un asemenea lucru, se laudă ei, nu l-ar putea accepta nici un român. În tot cazul, e un simplu zvon. [...]

Duminică, 3 decembrie

O ediție specială a ziarelor anunță că la Brest-Litovsk[1] s-a încheiat un armistițiu pentru 28 zile pentru întregul front rusesc din Europa. [...]

Pe străzi, zi de sărbătoare, e o mișcare neobișnuită, ușurată și de slăbirea gerului. Din Moldova ne-au sosit vești interesante. Guvernul Brătianu–Take Ionescu și-a prezentat demisiunea. Lucrul impresionează, deși toată lumea cu judecată s-a așteptat. În toate țările beligerante guvernele ce au făcut greșeli, sau le-a ieșit rău politica, s-au retras. Greșelile guvernului liberal erau prea grele, iar situația creată Regelui, prea imposibilă pentru a mai continua să se cramponeze.

Acolo, nu poate urma decât sau un guvern care prin prestigiul său ar târî mai departe în prăpastie destinele României, sau un guvern împăciuitor care să-și ia asupra-și îndreptarea greșelilor și tratative de împăcare cu Germania. Dinastia de pe tron nu poate fi o piedică la o înțelegere, Regele e constituțional, are căi de scăpare, numai să voiască; prin acceptarea

* Ea murise încă din ianuarie 1917 de tifos exantematic contractat în evacuarea spitalului de la Tecuci la Iași.

1. Oraș aflat astăzi în Belarus.

demisiunii guvernului Brătianu are putința de a încerca o apropiere cu inamicul. O asemenea conduită pe care foștii noștri aliați o vor califica, desigur, „*Trădare*“ eu încep a o crede singura posibilă. Din publicarea tratatelor secrete, a actelor diplomatice, a rapoartelor rusești, de către presa bolșevistă, reiese pentru tot românul credința în nesinceritatea Rusiei față de noi. Din conduita Angliei, care declara azi că n-a voit niciodată dezmembrarea Austro-Ungariei, tot românul a priceput că nu mai are pentru ce a se sacrifica. Din situația ce ni s-a creat de armistițiul rus, tot românul s-a convins că nu mai avem nici o cale de scăpare alta decât pacea.

Pentru ce dar, primind pacea, am fi trădători?

Răul este că nu văd în Moldova putința formării unui nou guvern și sincer și destul de puternic pentru a-și lua o așa grea sarcină. [...]

În chestia internaților se confirmă aranjamentul intervenit între guvernul românesc și inamic. Internații din Moldova vor sosi în curând prin frontul de la Mărășești. Probabil că se va lichida și situația noastră. [...]

DE VORBĂ CU DNUL ALEX. MARGHILOMAN

Luni, 4 decembrie

Am fost primit azi de dnul Marghiloman. Mi-a arătat aceeași bunăvoință și mai multă speranță de astă dată că șederea mea în București se va putea prelungi. Mi-a spus că a intervenit pentru prelungirea șederii în București și a dnei Sabina dr. Cantacuzino[1], sora Primului-ministru, și de astă dată Guvernământul l-a satisfăcut. E probabil, crede el, că din cauza aranjamentului cu internații din Moldova, în curând, se va tranșa și chestiunea noastră. Cei din Moldova vor începe a sosi chiar

1. Sabina Cantacuzino (1863–1944), sora cea mare a lui Ion I.C. Brătianu, căsătorită, în 1885, cu doctorul Constantin Cantacuzino. În 1917, a fost internată, timp de nouă luni, la mănăstirea Pasărea.

peste câteva zile, dar vor fi internați în lagăre de carantină, în vederea stării sanitare rea din Moldova. Cu 15 zile înainte de a-mi expira concediul, mi-a zis să vin să-l văd.

Odată terminată chestiunea personală, am făcut puțină politică. El vede pacea foarte apropiată, pace separată, dar impusă din cauza Rusiei. Crede a ști că singurele dificultăți ce stau în calea păcii cu noi ar fi două:

1) Chestia Dobrogei.

2) Chestia Dinastiei.

În chestia dinastiei, el nu vede nici interesul României, nici interesul Germaniei de a o schimba; dar crede necesară abdicarea Regelui Ferdinand. Crede că Principele Neculai[1] *va fi chemat la tron și i se va da o regență – prin modificarea Constituției –, regență compusă dintr-un principe german, asistat de un consiliu românesc. Vede în acest regent german o garanție contra intrigilor și urilor personale ce se vor desfășura în România după război. El neavând interese și simpatii personale în România, va putea mai ușor înlesni tranziția de la regimul trecut „la regimul viitor“.*

Mi-a lăudat oștirea; în purtarea armatei române, în disciplina ei, în credința către tron a ofițerilor acestei armate, el vede o mare calitate a românilor. Cu durere constată că mai sunt oameni în România, oameni de seamă, *cari îndeamnă Germania la schimbarea dinastiei, la lovituri de stat*, și mai presus de toate *îi încurajează a cere de a nu pleca din România prin încheierea păcii, și a rămâne sub disciplina și autoritatea lor să ne organizeze ani de zile*.

Aluzia aceasta e străvezie la d. Carp și Beldiman.

A doua chestie ce împiedică pacea e chestia Dobrogei, pentru obținerea căreia Bulgaria exercită azi un adevărat șantaj. Dânsul însă speră că nenorocirea nu se va întâmpla.

De Ionel Brătianu mi-a vorbit mult, nici o vorbă însă despre șeful meu, d. Take Ionescu. Despre Brătianu mi-a spus că e omul ce a avut să piardă cel mai mult din catastrofa României,

---

1. Nicolae, principe al României (1903–1978), cel de-al doilea fiu al regelui Ferdinand și al reginei Maria.

a pierdut un partid puternic și guvernarea țării. A avut un moment credința că se va sinucide; n-a făcut-o, nu crede însă că după pace să se mai reîntoarcă în țară câțiva ani. [...]

Cu asta ne-am despărțit.

Comunicatul Statului-Major german anunță azi încheierea generală a armistițiului până la 14 ianuarie 1918. Dacă cu 7 zile înainte de expirare el nu va fi denunțat, va continua în mod automat, putând fi revocat după o avizare de 7 zile.

După art. 9 al Constituției, tratativele de pace încep imediat.

Pe fronturi nimic de seamă. [...]

Marți, 5 decembrie

O impresie dezastruoasă produce asupra populației zvonul, ce devine aproape public, că România e expusă să piardă Dobrogea. Pe această chestie par a nu mai fi glasuri răzlețe, toată lumea e indignată. [...]

Cumplită așteptare. Am făcut acest război, îmbătați de iluziuni nebune: de la 1913 nu visasem decât mărire cu orice preț, când au început deziluziile, am început a ne cuminți, a dispărut grandomania, dar nu ni se atinsese demnitatea. Când s-a pierdut Muntenia, n-a fost român care să se gândească încă la dezmembrarea țării, de aceea și ideea pierderii Capitalei a fost primită ca o situațiune provizorie. Azi însă, când ne apropiem de momentul împărțirii prăzii, ne deșteptăm din amețeală și visuri și privim cu grijă la cei ce stau gata să ne jupuiască. Azi, când adevărul apare sub adevărata lui lumină, ne umple groaza.

Pierderea Dobrogei va fi însă pentru noi un simbol; ea va roade asperitățile interne, ea va îndulci vrășmășiile de partide, ea va redeveni ținta comună și unică a viitorului, ea va fi ordonatoarea cheltuielilor de pregătire militară și mobilul jertfelor viitoare de sânge. Ea va servi în viitor României ca icoană făcătoare de minuni, la imaginea ei românul va ști în viitor să-și facă datoria. [...]

BRĂTIANU JUSTIFICĂ, ÎN *LE TEMPS*, PACEA ROMÂNIEI

Miercuri, 6 decembrie

[...] Din condițiunile armistițiului încheiat, e una care ne dă o rază de speranță că vom putea comunica cu cei din Moldova. Poșta va fi organizată, și se vor putea schimba reciproc scrisori și jurnale. De soarta guvernului din Iași nu se mai știe aici nimic; telegrame zăpăcite încă mai lansează zvonul că armata română ar fi trecut în Rusia, lucru ce cred inadmisibil.

Ziarul parizian *Le Temps* publica un comunicat din care ar reieși ce crede guvernul dlui Brătianu. Iată acest comunicat.

„De mai multe ori guvernul român a atras atențiunea aliaților, în chipul cel mai presant, asupra gravelor hotărâri ce ar putea fi pus în situația să ia.

Armata română e amenințată să fie nevoită să se retragă pe teritoriu rusesc sau de a înceta ostilitățile.

Retragerea pe teritoriu rusesc ar obliga pe români să abandoneze toată porțiunea pământului național în care adversarul nu a pătruns.

Armata română ar risca în cazul acesta să piardă o parte din materialul său și să se vadă înconjurată de populațiune, pe ajutorul căruia ea nu ar putea conta.

De altă parte, încetarea ostilităților ar risca să fie în actualele circumstanțe echivalentă cu o capitulațiune, capitulațiunea unei armate numeroase, intacte și neînconjurate.“

Acest document e cea mai bună justificare a guvernului român de a încheia pacea. Puterile noastre, așa-zise aliate, nu ne slăbesc însă deloc; deși recunosc că *ne-am nenorocit inutil*, ne cer însă mereu rezistența, cu toată abandonarea Rusiei. Asta e o nebunie și, dacă celor din Moldova le-a mai rămas un pic de minte, vor primi soarta așa cum este. Că ei personal, cei ce ne-au condus, sunt desființați, asta e altă chestie, să facă sacrificiul și să se dea la o parte. [...]

COSTUL PIEȚEI LA FINELE ANULUI 1917

Joi, 7 decembrie

Ca o consecință imediată a armistițiului și a începerii tratativelor cari trebuiesc să ajungă la pace, s-au reluat deja raporturile comerciale între Rusia și Puterile Centrale. Prin însuși tratatul de armistițiu, Marea Neagră a fost declarată liberă comerțului. Deși în primul rând Germania și Austria vor profita de această libertate de comerț, e de sperat că vom profita și noi puțin, în ce privesc alimentele orientale ce pot veni din Turcia, Persia, China. Ceaiul, orezul, măslinele, cafeaua sunt produse orientale ce au ajuns în domeniul amintirilor numai. De altfel, niciodată de la începutul războiului n-a fost mai dificilă chestia alimentării Capitalei. Pentru a se vedea unde am ajuns, notez iar câteva date. Carnea, deși se menține la 6 lei sau 7 lei kilo, chiar prin contrabandă a devenit o raritate. Vinul ordinar se găsește de 2 ori pe săptămână, cu 5 lei litrul; țuica se vinde cu 15 lei litru, untul 42 lei, cel de gătit cu 30 lei, măslinele 30 lei kilo, romul 18 lei sticla, untdelemnul de nucă cu 50 lei sticla, brânza albă 10 lei kilo, brânza de burduf 18–20 lei kilo, prune uscate 10–15 lei kilo, orezul 36 lei kilo, dar e o raritate a-l găsi; merele cele mai ordinare 5 lei kilo, nucile 50 lei mia, zahărul tos 22 lei kilo, cafeaua 60 lei kilo. În ajunul sărbătorilor ce vin, păsările s-au scumpit enorm, curcanul e 100 lei. Legume nu există, conserve nu există; laptele jumătate apă e 1,40 lei kilo, iaurtul 2,20 kilo. Untura se menține la 20 lei kilo, deoarece jum. din ea e fasole făcăluită. Ghetele se vând cu de la 200 lei în sus perechea. Hainele bărbătești, stofe imposibile cu de la 450 lei costumul, 20 lei o pereche ciorapi de lână, pentru bărbați 15 lei o pereche de mănuși de lână, 70 lei perechea de șoșoni și 40 lei perechea de galoși, 0,30 bani un guler de spălat. Săpunul nu mai există deloc. Tot ce se mai găsește, și se vinde cu prețurile de mai sus, e de cea mai proastă calitate. Umblu și eu ca fiecare, să găsesc câte ceva necesar menajului, dar mi-e scârbă de ce găsesc și mă lipsesc.

Unde vom ajunge nu putem prevedea nici cu închipuirea. Cu toate acestea, Bucureştiul e considerat de nemţi ca inepuizabil. Un ofiţer mai de seamă din Germania, când capătă concediu, vine să şi-l petreacă la Bucureşti. Toată aristocraţia lor lihnită de foame la Berlin a venit în Bucureşti, unde s-a instalat ca în raiul fericirii şi abundenţei. Se anunţă prin ziare sosirea unor mari celebrităţi artistice, actorii cei mai celebri vin la noi. Opera din Viena va deschide iarna aceasta aci. Toţi aceştia vor fi urmaţi de lumea amatoare ce caută comoditate şi trai mai lesnicios. Am ajuns pentru Puterile Centrale Parisul. Bogăţia lor ne va concura şi mai mult produsele, care nu vor mai putea fi găsite decât cântărite literalmente cu aur. [...]

CARITABILI DIN LAŞITATE

Vineri, 8 decembrie

A sosit din Moldova primul transport din internaţi, alte transporturi au rămas în Buzău şi Ploieşti. În Capitală ei au fost puşi în carantină pentru 3 săptămâni, la Colentina şi la Şcoala de poduri şi şosele, din cauza stării sanitare din Moldova. Nimeni n-a putut încă comunica cu cei sosiţi; când se va putea vom avea ştiri senzaţionale din Moldova.

Conduita presei româneşti în chestia internaţilor e din cele mai infame. După ce până azi au deplâns în mod public numai starea nenorocită a internaţilor străini duşi în Moldova de guvernul român, fără ca vreodată să fi avut un cuvânt măcar de mângâiere pentru internaţii români luaţi de către germani, acuma dau toate lămuririle şi încurajările familiilor internaţilor străini, fără să se dea o singură lămurire şi un cuvânt de încurajare familiilor româneşti pentru soarta internaţilor noştri.

E natural că, prin convenţia ce s-a încheiat, odată cu readucerea celor din Moldova vor fi liberaţi şi internaţii din Bulgaria, dar nimeni nu suflă un cuvânt de speranţă şi linişte pentru părinţii, soţiile şi copiii acestora. Pentru ce asta? [...]

Dar mai mult decât atât; prin ziare se face apel la caritatea publică română pentru a se strânge ajutoare pentru a veni în sprijinul *foștilor internați străini*, cu daruri în bani, rufe, hrană etc. Foarte nobilă inițiativă și foarte frumos. Ministerul de Interne, adică Lupu Costache, a și subscris 10 000 lei; iarăși foarte nobil și foarte frumos. Dar mă întreb, publicul cunoaște mizeria unora din internații noștri? Ce adică, crede lumea că au fost internată numai lume bogată? Are cunoștință, desigur, ministrul de interne, că de aceea e ministru de interne, că au fost exilați cu domiciliu forțat o sumă de persoane române, într-o absolută lipsă de mijloace în orașele unde duc mizeria cea mai mare, în neputință de a munci? Dat-a ceva ministerul nenorociților acestora, sau făcutu-s-a apel la caritatea publică? Ce Dumnezeu, aceștia erau români. [...]

Pentru ce toate acestea? Oh! lașitatea omenească! Le-a fost grijă ca nu cumva interesarea de compatrioții lor să nu jignească amorul propriu al inamicului, și să sufere interesul lor propriu. Eu, care am o așa rea părere de nemți, nu-i cred în stare să fie jigniți că românii au sentimente românești și dragoste de conaționalii și compatrioții lor. Din contră, eu cred că privesc cu scârbă la lichelele ce-i lingușesc, arătându-le lor dragoste și ură concetățenilor. E atât de omenesc! Ei se întreabă, probabil, ce ar fi dacă oamenii aceștia ar fi nemți?

Lingușirea și lașitatea, iată cauza micimii sufletelor românești. [...]

Sâmbătă, 9 decembrie

Un ofițer german a comunicat azi unui prieten că tratativele de pace separată ce urmează cu intensitate la Brest-Litovsk sunt privitoare numai la Rusia. Că, în ce privește România, tratativele vor urma separat și numai după ce pacea cu Rusia va fi încheiată. [...]

În ce privește guvernul de la Iași, a intrat în epoca în care nu mai poate să i se atribuie nici o vină nouă. În situația în care a ajuns azi e ca o barcă răsturnată, abandonată în voia valurilor și a vântului, izbită când la dreapta, când la stânga, când cu

fața în sus, când cu fața în jos, până ce se va dezagrega și se va scufunda dispărând. [...]

CA LA TURNUL BABILONULUI

Duminică, 10 decembrie

După catastrofa mondială a războiului, D-zeu s-a pus să încurce și limbile ca la Babilon. Ce se petrece acum în politica țărilor beligerante e un haos ce nu suferă comparație chiar cu cele petrecute în Turnul Babilonului. Natural că Rusia ține primul loc. Se pare că tendința republicanilor ruși este federațiunea. Toate rasele ce ocupă teritorii compacte în limite bine determinate s-au declarat deja republici autonome. În anarhia generală nu se mai poate pune frâu la nimic. Răul exemplu de la Petrograd nu poate impune autoritate nimănui. Fiecare invoacă pentru el ceea ce Petrogradul a acordat lui Lenin și lui Trotzki. Cazacii de pe Don vor republica lor [...] și nu permit la ei amestecul sovietului din Petrograd. Ucraina, recunoscută republică autonomă de pe timpul lui Kerenski, azi are pretențiuni mai mari. Ea vrea să fie centrul republicilor federative din Rusia, Kievul să fie centru federativ, nu Petrogradul, nici Moscova. Pentru aceasta, ea, Ucraina, cu armata ucrainiană deține frontul de sud-vest. [...] Cum la Petrograd asemenea pretențiuni nu sunt primite, Ucraina amenință cu rolul de protectoare a Înțelegerii. Ucraina s-a mai făcut protectoarea proprietății în contra maximalismului bolșevist, ceea ce i-a atras sprijinul tuturor elementelor burgheze, aristocrate, monarhiste și a marilor capitaliști. Ce se va alege de ei când Ucraina va triumfa, asta e altă chestie. Deocamdată, ochii tuturor sunt îndreptați spre Ucraina, mai ales a guvernului de la Iași, care în nebunia lui încă vede acolo putința de a scăpa din încheierea păcii separate. Nu mai vorbesc de Înțelegere, care pune imense speranțe în Ucraina. Cum am spus de la început însă, buba e că poporul ucrainian vrea și el încetarea războiului. [...]

Și pe când în Orientul european dezastrul Înțelegerii pare a fi îndeplinit, în Anglia, lumea fierbe într-o descurajare continuă sprijinită de însuși oamenii ei politici. [...] În Franța guvernul stă pe un vulcan. [...]

În Italia, mari mișcări pacifiste și mari scandaluri parlamentare, din cauză că cu toată concentrarea tuturor forțelor italiene, cu tot sprijinul aliaților, n-au putut obține nici un succes pe frontul lor.

Și pe când asemenea babilonie domnește pretutindeni, popoarele mor de foame, de boli și de lipsuri. Să mai vorbim de nervii noștri? De fier să-i fi știut și încă n-aș fi crezut să reziste la atâtea încercări. [...]

Luni, 11 decembrie

Tratativele de pace cu Rusia continuă. Presa rusă și germană ridică în slavă un nou sistem de raporturi diplomatice, acel al desființării diplomației secrete. Pacea de astă dată se tratează în mod public, părțile n-au ce ascunde de cele mai mici amănunte, ca poporul să știe ce se petrece la Brest-Litovsk. Citind aceste dări de seamă rămâi uimit de șarlatanismul noului sistem. E adevărat că poporul este pus în curent cu detaliurile cele mai inofensive, în schimb nu e pus în cunoștință nici de ce propune Rusia, nici de ce pretind Puterile Centrale. Așa, știm câți cai erau la sania cu care a sosit Kühlmann[1], de câte ori a dejunat, ce au mâncat la masă, cât vin au băut rușii, care a fost ordinea aranjamentului delegaților la masă, cine a prezidat conferința de la ora 9–10 și cine de la 10–11, cine le va prezida pe cele viitoare, în ce limbă s-a discutat, și nu e de râs, aflat-am că se va discuta și în bulgărește și în turcește. Ceea ce am spus că neglijează corespondenții e publicitatea dezbaterilor. Atunci cum s-a schimbat sistemul diplomației? A, dar poate în viitor va fi altfel; să așteptăm viitorul.

---

1. Richard von Kühlmann (1873–1948) a deținut conducerea diplomației germane în perioada 1917–1918.

Zilele trecute se anunțase demisiunea guvernului Brătianu, fără a mai veni vreo confirmare, demisiunea însă nu i-a fost primită. [...]

OSTATICII ROMÂNI VOR FI LIBERAȚI

Marți, 12 decembrie

Guvernământul Imperial a trimis azi ziarelor următorul comunicat:

„Deoarece readucerea supușilor Puterilor Centrale cari au fost internați și duși în Moldova a început, românii cari fuseseră trimiși ca ostatici în Bulgaria vor fi puși în libertate".

În sfârșit o văzurăm cu ochii și aceasta. Se împlinește tocmai anul de la ridicarea multora din ei. Dacă însă guvernul român, în tratativele ce a urmat, nu a prevăzut cazul, ne putem aștepta la o nouă farsă. Ca să aresteze lumea pe care voia să se răzbune politicienii de aci, Von Tülff mai inventase pe lângă ostatici și o altă categorie de români, acei a căror ochi nu i-ar plăcea lui. Printr-o ordonanță dată încă din luna mai, guvernatorul militar își rezervă dreptul ca pe orice cetățean a cărui ochi nu i-ar plăcea să-l ridice de la domiciliul lui și să-i fixeze un domiciliu într-o localitate din teritoriul ocupat. Așa că, paralel cu trimiterea ostaticilor să locuiască liberi la Săveni, în jud. Ialomița, cei antipatici erau trimiși în aceleași condiții în târgușoarele de pe malul Dunării, ca Islaz, Calafat, Bechet, Corabia etc. În situația lor nici o deosebire. La unii ostatici, când li s-a ridicat calitatea de ostatic, i s-a dat cea de domiciliu forțat. [...] Așa că mă aștept acum ca cei liberați ca ostatici din Bulgaria să li se dea domiciliu forțat în țară. Dacă guvernul de la Iași nu și-a luat garanții, va fi o farsă din cele mai grosolane. [...]

Azi germanii și-au serbat Crăciunul. Cu toată obligația de schimbare a calendarului, impusă mai ales autorităților, populația se încăpățânează să-și serbeze sărbătorile după vechiul calendar.

UN INTERVIU AL DLUI MARGHILOMAN

Miercuri, 13 decembrie

[...] Dl Alex. Marghiloman a dat un lung interviu unui ziarist străin, pe care ziarele îl reproduc; însă în afară de două chestiuni, nimeni nu a priceput ce vrea d-sa. Am zis, afară de două chestiuni, în adevăr, el insistă ca pe viitor România să nu fie legată de Puterile Centrale numai prin convențiune, cum a fost și în trecut de altfel, ci și prin sentiment, de la popor la popor. Să ne iubim și să ne ajutăm cu germanul și cu ungurul; nu știu pentru ce dl Marghiloman omite de a spune ca să ne iubim și cu bulgarul. Dar cum să se lege această dragoste cu neamțul și cu maghiarul? Asta uită să ne spună dl Marghiloman. Să ne iubim cu inamicul, ce vorbă mare! În așteptare, germanii iau pielea de pe noi și ne tratează cu o dușmănie vădită. Și după un an și jumătate de așa ocupațiune, după jefuire, după umiliri, după înfometare, serios crede dl Marghiloman că în viitor, după convenție, va veni și iubirea de la popor la popor?

Un al doilea punct ce atinge dl Marghiloman în interviul său este greutatea pentru Germania și Austria de a trata cu guvernul de la Iași și mai ales situația dificilă a Regelui Ferdinand. Cum se va înlătura dificultatea? D-sa crede că Regele va face de la sine *gestul necesar*. Ce gest? Abdicarea? Înlăturarea guvernului și aducerea cui? D-sa lasă să plutească misterul, cine știe, odată și odată dubiul acesta poate fi de folos. De altfel pentru mine, căruia i-a spus zilele trecute că Regele va trebui să abdice, misterul dispare. E curios, toți bărbații politici ce s-au agitat aci, în România ocupată în ultimul timp, aveau ceva în capul lor, dar nici unul n-a avut curajul până azi să precizeze, să pună punctul pe i. Să fie lașitate? Să fie teama de nereușită? Să fie enormitatea soluțiunii în sine? Nu se știe, dar mult timp astă misterioasă conduită nu poate să mai dureze, se va clarifica. [...]

C. STERE CERE ALIPIREA CONSTITUȚIONALĂ A ROMÂNIEI LA AUSTRIA

Joi, 14 decembrie

Oare e suficient să zic: C. Stere e un mare mizerabil?

Omul acesta venit în țară din Rusia acum câțiva ani de zile, recunoscut de român printr-un vot al Parlamentului, ajuns fără mare merit profesor universitar la Iași și apoi rector, amic politic al Primului-ministru Ionel Brătianu, de la care a primit oferte și le-a refuzat, pretinde el, de ministere, om care a învârtit treburile românilor transilvăneni, rămas în teritoriul ocupat după invaziunea inamicului s-a pus imediat în capul Băncii Generale Române și în sprijinul oficial al lui *„Militärverwaltung in Rumänien“*[1]. Singurul om politic tolerat de inamic a scos un ziar care n-a avut alt rol decât a combate țarismul, Rusia și pe fostul său prieten și șef, Ionel Brătianu. De câtva timp se vede, se simte că vrea să spună ceva, dar n-are curajul. Prin articolele sale caută un om de curaj care să facă ceva, dar ce, nu precizează, deși zilnic ține să constate că a venit momentul acțiunii, pe care nu o precizează în ce constă. A dat acum un interviu ziarului *„Neue Zuricker Zeitung“* prin care conchide:

„România nu se poate alătura decât de Puterile Centrale. Dată fiind însă atitudinea României în războiul mondial, Puterile Centrale nu pot renunța să ceară pentru viitor garanții care să le apere de aventurierii români (aventurierii români trebuie să fie Brătienii, Cantacuziniștii, Filipeștii, Lahovarii și Take Ionescu).

Garanțiile acestea nu pot fi decât de așa natură, încât să facă Puterile Centrale să vadă în progresul și dezvoltarea României un eveniment util pentru ele înșile. Aceasta nu poate fi – încheie C. Stere – *decât o alipire de Puterile Centrale pe baze constituționale.*

1. Administrația militară în România (germ.).

Numai astfel România va putea ieşi din război cu şanse pentru o nouă dezvoltare; e datoria oamenilor de stat români, să caute şi să stabilească de acord cu Puterile Centrale forma acestei alipiri constituţionale".

Așa da; curajul ce-i lipsea să precizeze lucrurile aci în țară, l-a avut în fața gazetarului german. Ceea ce îl frigea pe limbă să ne-o spună nouă, acum a spus-o: Salvarea României constă în „*alipirea ei constituţională la Puterile Centrale*", iar cu vorbe explicite „*anexarea noastră la Austria*" pentru ca nemții să nu mai fie lăsați la discreția aventurierilor români.

Această soluțiune, care are ca consecință să dispară România liberă, n-a trecut încă până azi prin mintea nici unuia din dușmanii neamului nostru, a trecut însă prin capul unui *român*. Pentru o așa monstruozitate nu există cuvinte de critică și nici vorbe potrivite spre a zugrăvi mișelia în culoarea ei, iată de ce și eu mă întreb, dacă am zis suficient când am numit pe acest om „un mizerabil". [...]

CE CER RUȘII LA BREST-LITOVSK
ȘI CE RĂSPUNDE CZERNIN

Vineri, 15 decembrie

Toți ostaticii români au fost readuși din Bulgaria și puși imediat în libertate. Am văzut pe unii din ei și aflu că bulgarii i-au tratat destul de mulțumitor. Unii din ei, cari au cerut, vor pleca zilele acestea în Moldova, fără a li se fixa încă data plecării.

Tratativele de pace de la Brest-Litovsk au făcut progrese. Rușii au formulat o serie de condițiuni pentru încheierea unei păci generale și pe baza cărora, dacă aliații ei nu vor conveni la pacea generală, vor încheia ei o pace separată. Puterile Centrale le-au răspuns afirmativ, în principiu, la aceste propuneri ale Rusiei. [...]

Cred pe ruși sinceri în propunerile lor, cred pe nemți hipocriți și nesinceri în răspunsul lor.

La aceste propuneri contele Czernin, cancelarul și delegatul Austro-Ungariei, a răspuns:

„De acord cu punctele de vedere adeseori repetate ale guvernelor lor, delegațiunile Puterilor Centrale sunt de părere că principiile propunerii rusești pot prezenta o bază discutabilă pentru o asemenea pace. Delegațiile Puterilor Centrale sunt de acord cu o pace generală imediată, fără cuceriri teritoriale și fără despăgubiri de război. Dacă delegația rusă condamnă o continuare a războiului numai în scopuri de cucerire, delegațiile Puterilor Centrale se alătură și ele acestei păreri. Bărbații de stat ai Puterilor Centrale au accentuat în repetate rânduri în discursurile-program că Puterile Centrale n-ar prelungi nici o singură zi războiul pentru a face cuceriri. Guvernele Puterilor Centrale și-au menținut continu acest punct de vedere. Ele declară solemn hotărârea lor de a subscrie imediat o pace care să pună capăt acestui război pe baza condițiilor precedente, drepte deopotrivă pentru toate puterile beligerante fără excepție. Trebuie însă atrasă formal atenția asupra faptului că, dacă e vorba să se îndeplinească premizele propunerii rusești, toate statele cari participă azi la război, trebuie să-și ia obligația ca, în decursul unui termen potrivit, să cerceteze amănunțit, fără excepție și fără reticențe condițiile cari să lege în același mod toate popoarele. Căci nu s-ar putea ca statele din alianța Puterilor Centrale cari tratează cu Rusia să admită punctul de vedere al acestor condiții, fără a avea garanția că aliații Rusiei vor recunoaște și îndeplini cinstit și fără rezerve aceste condiții, și față de Puterile Centrale“. [...]

Cum contele Czernin a declarat că, în baza acestor propuneri, e gata a trata pacea generală cu toți beligeranții, delegații ruși au cerut suspendarea lucrărilor pe 10 zile, pentru ca, în acest interval, Înțelegerea și aliații Rusiei să se pronunțe.

Zadarnică speranță.

Tratativele se vor relua la 14 ianuarie st. n.

În așteptare s-au reluat oricari raporturi de comunicație și schimb de prizonieri între Rusia și Puterile Centrale. [...]

Sâmbătă, 16 decembrie

Atenţiunea lumii întregi se îndreaptă spre Brest-Litovsk, unde primul rol e jucat de buna şi reaua credinţă a delegaţilor. Mi-e frică că naivitatea delegaţilor idealişti ruşi va fi o încurajare pentru reaua credinţă a leaderilor Puterilor Centrale, diplomaţi de carieră. Să dea D-zeu să mă înşel.

Din Moldova nu mai ştim nimic. [...]

Am căutat azi în zadar vreunul din foştii ostatici cari pleacă în Moldova, spre a-i încredinţa o scrisoare către ai mei. [...]

Duminică, 17 decembrie

Am putea vedea azi pe Ionică Pilat[1], care pleacă mâine-dimineaţă în Moldova. Prin el am trimis la Bacău prima mea scrisoare. El mi-a spus că se teme de percheziţie, dar mi-a promis că, chiar de i se va lua scrisoarea, va merge la Bacău să dea veşti despre mine. [...]

O grea iarnă se lasă asupra Capitalei. De patru săptămâni gerul nu ne mai slăbeşte, în schimb azi a început şi viscolul.

Luni, 18 decembrie

Azi la ora 2 am împlinit anul de la arestarea mea. E anul şi situaţia nu mi s-a putut aranja. [...]

Marţi, 19 decembrie

Anul nou nemţesc. Aseară şi astă-noapte au petrecut şi benchetuit ca pentru revelion, iar la miezul nopţii au speriat populaţia de pe străzile mărginaşe cu împuşcăturile lor de armă. Fiecare soldat se simte obligat să salute anul ce vine cu câteva focuri de puşcă. Bucureştiul a avut aparenţa acustică a

1. Ion N. Pillat (1859–1952), moşier şi deputat, căsătorit, în 1889, cu sora mai mică a lui Ion I.C. Brătianu, Maria (1868–1945).

unui câmp de bătaie. Mii de descărcături pe Bonaparte m-au ținut neadormit două ore după miezul nopții. Originală plăcere și foarte explicită la un popor așa de războinic.

Vremea se menține rea. De nicăieri vreo știre. [...]

CE NU PRICEPE DNUL STERE

Miercuri, 20 decembrie

[...] Știri venite din Rusia anunță că Basarabia s-a proclamat republică independentă, sub denumirea de: *Republica Moldovenească*. Faptul are nevoie de confirmare mai întâi, și apoi de trăinicie. Dar nu asta mă face să mă ocup de ea, ci altceva. N-ar fi oare natural ca, oricari ar fi disensiunile noastre interne, oricari ar fi fost în trecut intențiile noastre spre Apus și oricare rezultatul, faptul că o țară etnografic românească scapă de sub jugul sclaviei, se declară independentă și liberă, ar trebui să ne bucure pe toți cei ce ne simțim români.

Ei bine, nu.

Domnul Stere, basarabean de naștere, domnul Stere care revendică pentru sine o acțiune cu Germania ca să obținem Basarabia, când primește știrea că s-a constituit Republica Moldovenească liberă și independentă, n-are un gest fericit de adevărată bucurie patriotică. Primul lui gest e iarăși ceva urât, un gest de răzbunare și ură contra lui Ionel Brătianu. Constituirea Republicii Moldovenești este pentru d-sa *„o lovitură dată lui Brătianu* și *Take Ionescu“*. Atât vede C. Stere în acest mare eveniment românesc, că Basarabia *s-a răzbunat* în contra guvernului României libere ce o abandonase.

Prin ziarul *Moldova* în cursul anului 1915 se discutase chestia revendicărilor noastre în Basarabia, și se întreba lumea, ce e mai practic și mai bine să dezrobim, Ardealul și Banatul și să lăsăm de o parte Basarabia, sau să dezrobim Basarabia și să abandonăm Ardealul și Banatul? Cu alte cuvinte, în conflictul european născut, mergem alături de Rusia contra Austro-

Ungariei, sau mergem cu aceasta, contra Rusiei? Frați de dezrobit aveam și la unii, și la ceilalți. Desigur o grea dilemă, dar nimănui nu i-a trecut prin minte că, alegând o cale de urmat, o făcea abandonând idealul celălalt. Nici unul din cei ce au pornit să libereze Transilvania nu s-a gândit că a renunțat la revendicarea Basarabiei. Era numai o chestie de oportunitate; în tot cazul, ca să obții ceva, trebuia să te hotărăști să mergi cu unul din doi.

Cu cine trebuia să mergem?

Convingerea, nu numai a oamenilor noștri politici, dar a lumii întregi, a fost, și încă se menține, că sfârșitul acestui război va fi zdrobirea Puterilor Centrale. Se poate să iasă altfel, dar opiniunea unanimă în omenire a fost aceasta. Pentru prima oară se întrezărea că zilele imperiului Austro-Ungar sunt numărate; era oare admisibil că numai din cauza Basarabiei să pierdem ocazia și să nu profităm de moment și să dezrobim ardelenii? N-ar fi fost o crimă că tocmai Regatul Român să ajute Austro-Ungaria să se întărească și să scape de dezastrul ce o amenința? Desigur, Basarabia rămânea un ideal pentru când eram să fim o Românie mare. Iată de ce e un gest urât și nepatriotic când învinuim pe cei ce au lucrat pentru dezrobirea Ardealului că au fost trădători ai intereselor basarabene. A ieșit rău campania pentru nimicirea Austro-Ungariei prin dezastrul revoluției ruse, să ne bucurăm că măcar Basarabia, printr-o cauză de forță majoră, capătă o individualitate românească.

Acest lucru nu a priceput domnul C. Stere.

Joi, 21 decembrie

[...] Am intrat în mare grijă cu scrisoarea ce am încredințat lui Ionică Pilat pentru Moldova; mi-e frică să nu-l fi percheziționat și să cadă în mâna nemților. De la internații veniți din Moldova s-au confiscat peste 10 000 de scrisori. Ce cruzime inutilă! Când atâtea familii au fost izolate un an de zile de toți ai lor, când nici un mijloc de a corespunde n-a fost posibil, cum poate crede mintea cuiva că lumea nu va încerca să profite de prima ocaziune să trimită o veste celor scumpi lor? Și întru cât asta

va strica războiului și carnajului de pe front? Înțeleg cenzurarea scrisorilor și apoi să le dea drumul; ar fi ajutat la o faptă umanitară. Ei bine nici asta nu se poate, iar mâine, vorba dlui Marghiloman, va trebui să-i iubim din suflet și cu sinceritate.

Ce s-a petrecut cu guvernul de la Iași, aci nu s-a putut afla nimic, deși ceva trebuie să se fi petrecut.

Dl C.C. Arion iar a fost pe frontul de la Focșani. Desigur că are un rol străveziu; ce ar putea căuta el acolo decât să se întâlnească cu vreun delegat din Moldova în chestiunea tratativelor de pace?

Foștii noștri aliați continuă în presa lor discuția nenorocirii în care se zbate România. Ei încep a recunoaște că a fost o greșală intrarea noastră în război, iar această greșală – după dânșii – ar fi a noastră, nu a celor ce ne-a vârât. Noroc că încă nu se scrie istoria. [...]

Vineri, 22 decembrie

[...] Administrațiunea militară ne anunță dispoziția că se primesc la Poșta Centrală cărți poștale destinate numai militarilor din Moldova. Vestea s-a răspândit cu iuțeală pretutindeni, iar la amiază Palatul Poștelor a fost asediat de mii de persoane. Și de astă dată, ca și în trecut, cei ce spun că putem învăța ceva de la nemți s-au înșelat. Nu se primesc decât cărți poștale deschise, or cărți poștale cu marcă germană – singurele acceptate – nu se găsesc de vânzare decât tot la Poșta Centrală, și la un singur ghișeu.

Miile de oameni ce au venit la Poștă, să profite de prima ocazie ce au de a comunica cu cei din Moldova, stau grămadă ca să poată parveni să ajungă să cumpere cărțile poștale. Odată obținute, ele nu pot fi scrise în localul poștei, nu numai că e enormă aglomerația, dar acum nu mai este nici cu ce scrie, deci toată lumea pleacă să scrie acasă sau prin cafenele, ca să revină să facă din nou coadă la ghișeul unde trebuiesc predate unui funcționar. Pentru scrisorile interne se fixase deja de câteva zile vreo 30 de cutii de scrisori ca publicul să se poată servi de

ele, pentru ce nu s-a admis ca și aceste scrisori să se pună la cutie? Pierdea ceva cauza militară?

Eu am avut însă noroc. Aveam acasă o carte poștală, am scris-o către ai mei și am trimis-o de dimineață la poștă; cum ghișeul de primire a scrisorilor a fost degajat cât timp lumea abia cumpăra hârtia pe care să scrie, scrisoarea mea a fost dată. Am spus că am avut noroc, căci peste zi, înghesuiala fiind prea mare, administrația a suspendat măsura și a încetat de a mai primi scrisori pentru Moldova.

Pe zidurile orașului am citit azi noi ordonanțe de rechiziționi. Oricine posedă sârmă de orice fel, lucrată sau nelucrată, negustor sau simplu particular, e obligat să o declare și să o predea komandaturei. Toate împrejmuirile de sârmă trebuiesc ridicate și predate. În schimb se va plăti.

Plata asta o cunoaștem, un preț ridicol scris pe un bon cu care te trimite la Primăria Capitalei să ți-l achite; Primăria îl verifică, îți dă altul, cu care să vii la Paștele calului.

S-au rechiziționat și benzile de cauciuc de la biliarde. Biliardul, obiect de distracție, nu este un păcat că este atins, dar oricum, e ridicol. Aci au ajuns? Câte biliarde să fie în teritoriul ocupat? O mie? Ce înseamnă șuvița de cauciuc din jurul a o mie de mese? Cu toate acestea, ordonanța prevede pedepse severe pentru cei ce nu se vor executa. Dar dacă ei nu au evitat o așa măsură ridicolă, asta înseamnă că au o nevoie extraordinară de cauciuc; în acest caz, măsura nu se va limita numai la cauciucurile de la biliard, ci se va întinde și la tocurile ghetelor și galoșii publicului, cari netăgăduit ar da o cantitate mai simțitoare decât cele o mie de biliarduri. [...]

NU MAI SUNT OSTATIC, CI PRIZONIER CIVIL POLITIC

Sâmbătă, 23 decembrie

[...] Voind azi, mai mult de curiozitate, să știu cu un moment mai înainte care este situațiunea mea în urma armistițiului și

a convențiunii după care ostaticii au fost eliberați, m-am prezentat la Central Polizei Stelle căpitanului Elckman, întovărășit de un interpret. Când a auzit numele meu și înainte ca interpretul să deschidă gura, Hauptmannul a spus:

— Herr Cancicov trebuie să se întoarcă la Roșiorii de Vede. Concediul său medical expiră la 18 ianuarie stil nou (notele mele sunt pe stil vechi). Chiar astăzi am dat ordin la Artztkomandatur ca un medic să se prezinte la d-lui spre a-l examina și a ne referi dacă concediul mai trebuie prelungit sau nu.

La observația că credeam că situațiunea mea s-a clarificat odată cu cea a ostaticilor reîntorși din Bulgaria, în baza convenției încheiată cu guvernul de la Iași, mi s-a răspuns:

— Dumneata nu ești *ostatic*; ori, cu guvernul român n-am convenit să eliberăm decât pe *ostatici*.

Și cum am insistat să aflu, dacă nu sunt *ostatic*, atunci ce sunt? Mi s-a răspuns:

— Dumneata ești „*prizonier civil politic*“ și rămâi prizonier până la terminarea războiului.

A mai insista ar fi fost să-l irit de prisos; poate în prejudiciul prelungirii concediului medical. Așa are ordin, cu mine să ia măsuri excepționale; e cu ochi și cu sprâncene.

Mă gândesc și îmi frământ mintea să pricep ce e aceea „*prizonier civil politic*“, în deosebire de „*ostatic*“. Cu ce ocazie m-au arestat pe mine? Între toți cei arestați mai e vreunul în categoria mea?

Toți, absolut toți cei ce am fost arestați în decembrie 1916 și duși la Imperial au fost oameni politici și mulți cu situație publică mult mai grea ca a mea, toți au fost declarați *ostatici*, iar azi toți eliberați în urma Convențiunii de la Iași. De prizonieri politici până azi n-am auzit. [...]

Ce ură de câini au în contra mea e neexplicabil. [...] E ușor să zici – ai fost takist, plătește; toți takiștii au fost eliberați. Eu pentru ce nu?

E ștampila ce mi-au înfierat-o pe frunte în ziua în care au intrat aci, „omul“ celui ce a târât România în război. Legenda aceasta nu mi se va ierta, orice aș face…

Și ce aș putea să mai fac? Vai, de n-ar fi teribila boală ce mă roade, m-aș reîntoarce să suport exilul. Numai suferințele fizice

mă fac încă să mă zbat și să mă umilesc. Voi merge mâine din nou la Marghiloman; el va pricepe nedreptatea ce mi se face? [...]

ȘARLATANISMUL NEMȚILOR LA BREST-LITOVSK

Duminică, 24 decembrie

Când spuneam zilele trecute că germanii în tratativele lor de pace cu maximaliștii ruși sunt de patentă rea-credință, nu mă înșelam. Toată vorbăria din Reichstag, toate propunerile de pace onorabilă și răspunsurile la propunerea papei pe tema *fără anexiuni* și fără *despăgubiri*, era o simplă comedie pe care mai mult ca sigur Înțelegerea a bănuit-o încă de la început. Frazele ipocrite au găsit pe ruși în plină anarhie, guvernați de idealiști fără experiență, cu o armată în plină revoltă, natural că le-a făcut impresiune și au mușcat din mărul ce li s-a aruncat. Cursa i-a prins. Au venit de bună credință la Brest-Litovsk să semneze promisa pace onorabilă, cea fără anexiuni și despăgubiri, și au cerut și ei la rândul lor ca Puterile Centrale să evacueze teritoriile rusești ocupate. La primul moment, imens zgomot la Berlin:

— Acceptăm, acceptăm propunerea rusească, trăiască Rusia democrată! Cumințenia ei va salva omenirea, care va percepe acum avantajele unei păci onorabile!

Cu tot acest zgomot destinat galeriei, comisiunea rusească s-a trezit cu un răspuns *oficial* german, cam complicat. Acceptarea principiului de pace fără anexiuni nu suferă discuție, deci Rusia va trebui imediat să evacueze din Austria și din Asia, teritoriile ocupate de armatele sale, pur și simplu. Puterile Centrale, cari ocup și ele o imensă parte din Rusia, nu evacuează deocamdată nimic.

Se străduiesc delegații Kühlmann și Czernin să convingă pe bieții ruși că la mijloc nu e decât o chestiune de procedură

și oportunitate, căci scopul final nu va suferi, principiul va rămâne neștirbit *„pace fără anexiuni“*. Asta ar fi însuși voința poporului german, nici un metru pătrat din Rusia să nu fie anexat cu forța armelor, dar nici Puterile Centrale, ca propagatoare a drepturilor sfinte ale națiunilor, nu vor să înăbușe voința popoarelor cari singure ar dori să se anexeze de bunăvoie cui ar voi. Concluzia: Popoarele rusești din teritoriile ocupate de armatele lor vor avea dreptul să se pronunțe singure dacă vor să se anexeze la Germania sau vor să rămână autonome. În interval teritoriile rusești rămân sub ocupația militară germană. [...]

În chestiunea mea n-am putut vedea azi pe d. Marghiloman și, cum intrăm în sărbători, m-am decis ca să-i scriu. [...]

Să vedem ce va mai ieși și de aci. Fapt este că, de unde aveam siguranța că voi scăpa de Roșiori, acum am siguranța că mă voi reîntoarce. [...]

Luni, 25 decembrie

Serbăm Crăciunul tot după vechiul calendar, dar ce Crăciun! Ne-a fost peste putință să facem să se deosebească ziua aceasta de celelalte zile.

Dintr-o ordonanță apărută azi aflăm în fine de ce lumea n-are ce mânca în București, și pentru ce nu avem combustibil ca să ne încălzim: ne-o spune d. guvernator Von Tülff: sunt proprietari și arendași de moșii cari, în loc să stea la țară, stau în București și scumpesc traiul, pe lângă că consumă alimentele și combustibilul destinat altora cari n-au moșii.

În consecință, se ordonă ca toți cei ce intră în categoria aceasta să fie trimiși cu forța la țară și de unde n-au voie a veni în Capitală decât prin excepție și numai în lunile ianuarie și februarie. Agricultorii vor fi consternați. Dacă măsura ar avea o justificare, în necesitatea ca agricultorul să-și supravegheze muncile, s-ar înțelege interzicerea de a părăsi moșia din martie până în noiembrie; dar în timpul iernii e neexplicabilă, cu atât mai mult cu cât conacurile multor moșii au fost distruse sau devastate; aceștia unde să se adăpostească? Și numai pe moti-

vul că la București consumă alimentele destinate altora? Dacă e așa, atunci pentru ce nu le permite să-și aducă alimente de la moșie? Căci și aci altă opreală, n-ai voie să aduci nimic de la țară la oraș, ce ai la țară să mănânci la țară.

Primii azi înștiințarea de la Artzkomandatur să mă prezint joi 10 ianuarie st. n. dlui dr. Volf pentru a fi revăzut din nou. Dr. Volf este acel ce data trecută a referat că nu voi muri la Roșiorii de Vede. [...]

Nici o știre de la Brest-Litovsk.

Marți, 26 decembrie

Aflu de la un fost internat că Ionică Pilat înainte de a pleca în Moldova a rupt toate scrisorile ce i le încredințasem să le ducă familiilor noastre, de frică să nu fie percheziționat, așa că a distrus și scrisoarea mea. Ce-i pasă lui, ce trece linia de despărțire, de ce ne doare pe noi. E uimitor egoismul acesta în împrejurările prin cari trecem. Printr-o favoare excepțională ce ți s-a făcut ție, ai putința să aduci o mângâiere unui coleg de suferință; ai atâta bagaj, ești om inteligent, n-ai putința de a ascunde bine câteva scrisori de familie? N-ascunzi nici acte diplomatice, nici secrete de stat, nici lucru de furat, pentru ce frică? Pentru că neamțul i-a cerut cuvântul de onoare că nu vor duce dincolo nici o scrisoare. Onoarea și cuvântul dat este încă în societatea de azi ceva, mai ales în timpurile normale, când știi să uzezi de ele unde trebuie. Dar în fața dușmanului ce și-a bătut joc de ea și nu numai de ea, ci și-a bătut joc de ceva mult mai sfânt decât onoarea, și-a bătut joc de cele mai elementare principii ale dreptului ginților, te scobori moralicește când, sfidând inamicul, aduci compatriotului tău un serviciu de unanimitate? Eu nu cred. Onoarea este o podoabă prețioasă când servește acțiuni bune, nu face două parale când acoperă nelegiuirile.

Frica explică acțiuni, dar nu le justifică, mai ales în lipsa de solidaritate cetățenească de cari am dat dovadă în ultimele evenimente. Eu regret mult că am pierdut singura ocazie de a

corespunde cu ai mei, căci pe cartea poştală ce s-au obligat administraţia germană să o ducă nu pun bază.

Am mai făcut un demers azi, prin fuste, ca dr. Volf să fie de astă dată mai umanitar. Se zice că pe neamţul acesta nu-l moaie decât doamnele. [...]

ÎNŢELEGEREA ÎŞI PRECIZEAZĂ ŢELURILE EI DE RĂZBOI

Miercuri, 27 decembrie

D. Al. Marghiloman, pe care l-am înştiinţat că dr. Volf m-a chemat la verificare, mi-a trimis azi următoarea scrisoare:

9 ianuarie 1918
14 Str. Mercur
„Stimate domn Cancicov,
Am văzut pe dr. Volf. Chestiunea ce i se pune este insidioasă:
Dacă înapoierea la Roşiori ar pune în pericol zilele prizonierului?
Cu toate acestea sper un rezultat favorabil.
În conversaţia mea cu doctorul am afirmat că medicul din Roşiori recunoaşte neputinţa de a-ţi da acolo îngrijire cuvenită. Mi s-a răspuns că acela era un doctor român; dacă cumva este medic german e bine să faci rectificarea în mintea doctorului Volf.

Noroc bun.
Sentimente amicale“
(ss) Alexandru Marghiloman

În adevăr doctorul Volf se înşală, Lehman e medic militar german. Aşadar, aceeaşi mentalitate menţin asupra mea – exil, numai să nu mor acolo. [...]

Dacă din Moldova nu ne parvin veşti bune de la ai noştri, în schimb ne sosesc ştiri rele asupra situaţiei generale a ţării. Desigur, exagerarea are mare rol; aşa se spune că se dau lupte

pe teritoriul nostru între trupele ucrainiene disciplinate și cele ruse bolșevice în anarhie, cum ar fi în Iași și Galați. Guvernul român a luat măsuri de siguranță; aceste măsuri au fost considerate jignitoare de guvernul de la Petrograd, care a făcut o intervenție oficială la Iași. Socialiștii noștri s-au pus sub scutul armatei rusești revoltate, așa că face zile grele guvernului Brătianu, care, pe lângă toate, mai trebuie acum să apere țara și de bolșevism. [...]

Lloyd George [...] a arătat în fine cari sunt azi țelurile de război ale Înțelegerei [...]. Ele vin în momentul când s-a smuls Germaniei masca că vrea pace fără anexiuni. [...]

Joi, 28 decembrie

La ora 11 m-am prezentat, la Artztkomandatur, doctorului Volff. Doctorul se vede imediat că a fost influențat în favoarea mea, căci îmi vorbește cuviincios și cu un aer plictisit de rolul ce are în chestiunea mea. Nu m-a mai examinat, își reamintește cazul meu, îmi pune oarecari chestiuni, îi vorbesc de raportul doctorului maior Lehman, pentru a-l scoate din eroarea despre care m-a făcut atent d. Marghiloman. Se scoală apoi de pe scaun, trece în fața biroului lângă mine și cu un gest degajat așezându-se pe colțul biroului ca pe un scaun și cu ambele mâini în buzunarele pantalonilor îmi spune cu aerul de intimitate:

— Ei bine, știi, toate acestea sunt pentru că ai fost amicul domnului Take Ionescu!

Acest ton și gest familiar m-a încurajat la răspuns:

— Am fost, domnule doctor, nu prietenul și amicul dlui Take Ionescu – căci este o mare distanță între omul acesta și mine, ci am fost un partizan politic al lui, iar în trecutul îndepărtat am fost secretar al lui în avocatură. În țara noastră a fost o cinste de a lucra pe lângă d. Take Ionescu și o cinste și mai mare de a fi prieten al lui. Și este oare admisibil ca, din toți cei ce au fost partizanii lui, eu singur să plătesc cu libertatea și viața mea? Toți au fost eliberați, toți ostaticii ridicați ca mine, pe considerații politice, au fost eliberați, numai eu nu.

Și d-voastră eu nu vă cer să-mi redați libertatea, ci numai putința să-mi caut sănătatea zdruncinată din cauza și cu ocazia captivității.

— Foarte bine; avizul meu va fi să vi se acorde o prelungire de concediu de încă 6 săptămâni.

Mi-a dat de astă dată mâna și m-a concediat.

Acum rămâne rolul Polițaiului Central. Iluzii însă nu-mi mai fac, așa că la 5 ianuarie voi pleca; am scris gazdei să-mi încălzească odaia. [...]

M.V.i.R. ne mai cere azi un sacrificiu. Sub grea amenințare de pedeapsă cu amenzi și închisoare, toți acei ce mai au în posesia lor cai sunt invitați de urgență să le taie cozile și coama, iar părul bine clasat și aranjat în pachete să fie predat komandaturei, în schimbul unei plăți. D. Ciurcu[1], în ziarul său *Agrarul*, ca să nu se supere lumea pe nemți, laudă această ordonanță, deoarece acu vine iarna, iar iarna nefiind muște calul se poate lipsi de coadă și coamă. [...]

UN UCAZ AL LUI LUPU COSTACHE

Vineri, 29 decembrie

[...] Aci, în teritoriul ocupat, a dispărut complet moneda măruntă absolut necesară populației nevoiașe, nu se găsește o centimă, un gologan, nicăieri. Tot nichelul a dispărut. Eu cred că l-a strâns și ridicat nemții; ce ascunde populația e prea puțin. La Banca Națională mi s-a spus că s-a găsit câteva sute de mii de lei în monedă de aramă a 2 parale, și pe acelea le-au ridicat. Publicul suferă mult de lipsa monedei mici; nu e unitate mai mică de 25 bani. Orice fracțiune se plătește cu 25 bani. Cine are de plătit 30 bani sau 55 bani dă 50 sau 75 bani. Vânzătorul n-are niciodată rest. O cursă de tramvai costă 15 bani, dai 25

1. Alexandru Ciurcu (1854–1922), director de publicații și colaborator la mai multe ziare și reviste din țară.

bani, așa că Direcția ia 15 centime și încasatorul 10 centime pentru el, plus leafa. Un ziar costă 10 bani; dacă vrei să-l citești dai 25 bani, așa că mai mult încasează vânzătorul decât proprietarul ziarului. Am dat numai câteva exemple, lucrul e generalizat. În loc să se ia măsuri grabnice a se emite și aci monedă mică, au luat o măsură și mai neexplicabilă, ca să nu zic stupidă. Regia Monopolurilor Statului a dat un ordin ca debitanții săi să nu mai vândă publicului produsele sale dacă nu plătește cel puțin una a treia din preț, în monedă de nichel. Și cum publicul vrea tutun, sare și chibrituri, se caută pe capete nichelul. Consecința: cei ce au avut nichel vinde piesa de 10 bani cu 50 bani; o să ajungă și un leu, căci nu te poți lipsi nici de sare, nici de chibrituri și dacă n-ai nichel nu ți se vinde. [...]

Domnul Lupu Costache, gerantul Ministerului de Interne, văzând că Primăria Capitalei a avut o reușită deplină strângând pentru săraci ofrande de peste 100 000 lei cu ocazia Sfintelor Sărbători, s-a decis să ajute și el pe refugiați și prizonieri, cu chetă. Pentru ungurii, evreii și bulgarii reveniți de la internare, d-sa a deschis larg punga statului. Am amintit la timp gestul acesta. Pentru români, cheta. Foarte frumos până aci. El însă nu face apel caritabil și sentimental cum ar fi locul, ci dă pur și simplu un *ucaz*, căci nu poate fi denumit altfel manifestul ce a publicat azi pe zidurile orașului și în gazete.

Publicul este dator să dea imediat: haine, rufe, ghete, paltoane pentru refugiați și pentru prizonieri. [...]

Ce să mai dea populațiunea? De patru ani piața fiind închisă din afară, moratoriu fiind proclamat de un an jumătate, toată lumea a trăit din ce a avut, ca îmbrăcăminte, rufărie și încălțăminte. În interval însă i s-a cerut, de Crucea Roșie română, de ministrul de război, Vintilă Brătianu, de Poliția românească și de rechizițiunile germane. Populația a dat mereu paturi, plăpume, saltele, rufărie și îmbrăcăminte; în ultima jumătate de an, Crucea Roșie a strâns mereu din casă în casă. Tot prisosul s-a dat deja, lumea toată trăiește azi cu vechituri și le economisește deoarece războiul poate să fie încă lung, iar piața, pentru asemeni obiecte, e inabordabilă. Nu se poate cumpăra o cămașă cât de proastă fără 80 de lei, nici o pereche de ciorapi fără 20

de lei, iar un costum de haine fără 500 de lei. Se poate să ameninţi lumea ce nu-şi dă îmbrăcămintea ei, că ai să i-o iei cu sila? Făcut-a ceva gerantul Ministerului de Interne pentru a ne apăra de speculanţi ca să dăm ce avem vechi şi să luăm lucru nou? Înţelegem să ne ceară bani; asta da; cu bani Guvernământul poate cumpăra tot ce îi trebuie, direct de la negustori, cu alte preţuri decât cele ce ni se ia nouă. De ce nu o face? Pentru că e cap de rus, nu de boier român; ucazul e mai aproape de mentalitatea lui decât o dreaptă judecată. Ucazul acesta însă va nemulţumi populaţia; aplicarea lui va dispera cetăţenii şi ca nedreptate, şi ca ilegalitate.

Încă nici o ştire de la Brest-Litovsk, ceea ce nu poate fi un semn bun. [...]

Sâmbătă, 30 decembrie

[...] Telegraful ne vesteşte că în fine s-a deschis Conferinţa de la Brest-Litovsk. Deocamdată ni se comunică numai cuvântările miniştrilor de externe ai Germaniei şi Austro-Ungariei, ambii delegaţi ai statelor lor; ei s-au opus formal ca tratativele să fie strămutate aiurea decât acolo unde au început; această opunere o justifică pe două consideraţiuni. Mai întâi o consideraţie tehnică, cea a uşurării de comunicaţie cu guvernele lor; al doilea pentru a împiedica influenţa franco-engleză ce s-ar putea exercita asupra delegaţilor ruşi, într-o ţară neutră. [...]

Duminică, 31 decembrie

Suntem în ultima zi a nenorocitului an 1917. Ce ne va aduce anul ce vine, numai Dumnezeu ştie; aş putea să fiu proroc zicând că mai rău nu are să fie, dar nu voiesc, pentru că îmi aduc aminte de zicătoarea pe care am experimentat-o pe pielea mea – „ferească Dumnezeu de mai rău“.

Închei anul cu sănătatea mea zdrobită; deprimarea, la care se mai adaugă marile mizerii ale traiului de toate zilele, îmi răscoleşte de câteva zile ideile cele mai stranii. Mă influenţează

și nehotărârea în care mă ține Poliția Militară; deși au trecut atâtea zile de la verificarea doctorului Volf, Central Polizei Stelle nu mi-a adus încă la cunoștință hotărârea luată, care desigur îmi va fi defavorabilă. Sunt deci pregătit ca vineri să mă întorc la Roșiori. [...]

Ce se petrece la Brest-Litovsk este oglinda fidelă a anarhiei de care e cuprinsă Rusia. Un haos, pe ruinele imperiului prăbușit nu se ridică nimic care să se asemene cu noțiunea de stat. Totuși Puterile Centrale, state monarhice și de ordine, continuă să stea de vorbă și a trata ca de la stat la stat cu niște oameni, cari nici ei nu știu precis pe cine reprezintă. Ucraina, proclamată și ea republică independentă, a venit și ea în congres ca stat, și tăgăduiește lui Trotzki calitatea de a reprezenta republica Rusiei. Nici Trotzki, nici Puterile Centrale nu s-au emoționat, au acceptat Ucraina ca stat independent. Trotzki însă pretinde că el reprezintă restul Rusiei: – minus Ucraina. Dacă este așa, atunci mâine va veni Polonia, Finlanda, Lituania, Curlanda, Estlanda[1], Caucazul, Siberia, Basarabia și vor ține același limbaj, căci în virtutea aceleiași forțe, „*revoluția*“, fiecare s-a proclamat republică independentă, ca și Ucraina. Atunci cu cine tratează azi Puterile Centrale? Pe cine reprezintă azi cu adevărat Trotzki? Întrebarea are cu atât mai mult rost cu cât el a recunoscut formal că nu poate reprezenta Ucraina. Ce soartă va avea Pacea încheiată cu o Rusie astfel reprezentată? Și crede oare cineva că Germania și Austria nu-și dau socoteală de situație? E pur și simplu oportunism; profită de anarhie spre a dezbina Rusia, a o slăbi și a o distruge prin neputința de a se mai reface. În interval, vor anexa tot ce vor voi, vor avea frontul oriental degarnisit și liber de orice pericol, își vor aduna de astă dată toate forțele în Apus, unde speră într-o victorie sigură și repede. Vor vedea apoi ce este cu Rusia. În așteptare, Rusia se mistuie în incendiu ce a cuprins-o. Guvernul bolșevic a anulat întreaga datorie publică a vechiului imperiu. Toate efectele contra statului au fost declarate nule dacă se găsesc în mâinile străinilor; iar dacă se găsesc în mâna rușilor, ele se

1. Estonia.

respectă în mâna fiecărui posesor până la un maximum de 10 000 ruble, restul este anulat.

Acest dezastru financiar al Rusiei revarsă falimentul în toate statele ce au împrumutat-o. Vreo sută de miliarde reprezentau economiile populației din țările amice și aliate altădată, date cu încredere ca împrumut unui mare și bogat imperiu. Regimul utopiei, al comunismului, visat până azi numai de descreierați, este în plin apogeu în imperiul țarilor. O speranță ne rămâne ca spectatori, că viziunea aceasta va fi de scurtă durată. Cine a citit revoluția mare franceză în frământările ei de zece ani își dă socoteală că nebunia plătește scump, dar nu înfrânge dreapta judecată.

1918
1 ianuarie–31 decembrie

UN CADOU DE ANUL NOU

Luni, 1 ianuarie

Sunt ani de când eu n-am mai primit cadouri de ziua anului nou. Azi, încă de dimineață, am primit un cadou de la nemți. Un soldat îmi aduce înștiințarea dlui Hauptmann Elckman că mi se acordă o prelungire de concediu până la 5 (18) martie, adică o prelungire de 2 luni de zile. Nu mă așteptam. M-am asigurat acum că nu voi mai ierna la Roșiori; la 18 martie chiar după stil nou e început de primăvară și voi putea mai cu ușurință suporta continuarea exilului sub regim militar; și apoi e și speranțe că în două luni de zile, de azi încolo, să se mai schimbe și situațiunile.

Noul an nu se anunță cu mari speranțe. În Moldova stă pe punctul de izbucnire un conflict inevitabil între armata rusă maximalistă, comunistă, cea care a părăsit frontul și care, rătăcind prin țară, pustiește și incendiază satele, și între armata română, rămasă disciplinată și care își apără satele și căminurile de urgia aliaților. [...]

Marți, 2 ianuarie

[...] Am întâlnit azi pe Virgil Dărăscu[1]; până și el a fost liberat, deși nemții îi reproșa campania ziarului *Universul*. El mi-a comunicat că, într-o conversație ce a avut cu d. Marghiloman, acesta a recunoscut că cel ce a dat nemților listele de ostatici buni de luat a fost d. Lupu Costache. Și când îmi amintesc că a fost o vreme când toată nădejdea noastră se punea în promisiunile acestui domn, date soțiilor noastre, ce îi solicitau sprijinul de liberare! De altfel, noi bănuiam; Rădulescu-Motru îmi povestise că astă-vară căpitanul Elckman, făcându-le o vizită la Săveni, a mărturisit internaților în mod public că listele de ostatici, deși au fost întocmite de oamenii lor de încredere, au fost, înainte de a fi executate, supuse spre verificare persoanelor competente române, așa că cei nedreptățiți nu se pot plânge contra Poliției germane. Cine puteau fi persoanele competente române, dacă nu Lupu Costache, Țigara Samurcaș[2], sau primarul Capitalei?

Ce rușine!

COMEDIA DE LA BREST-LITOVSK

Miercuri, 3 ianuarie

[...] Comedia de la Brest-Litovsk se joacă în actul al II-lea. Azi ne-au parvenit știri noi. Impresia mea este cea a doi bandiți rafinați, îmbrăcați în frac și mănuși albe ce discută într-un salon luxos, cu limbajul cel mai elegant, o escrocherie *„en grand“*. Fiecare e convins că ceea ce spune e o acțiune rea, infamă, dar o poleiesc de așa fel ca asistenții indiscreți ce-i

---

1. Virgil N. Dărăscu (1867–1919), avocat și director al influentei publicații *Universul*.

2. Alexandru Tzigara-Samurcaș (1872–1952), om de cultură, director al Fundației Universitare Carol I (1914–1946), prefect al Poliției Capitalei și reprezentant al Casei Regale și al Domeniilor Coroanei față de autoritățile de ocupație.

ascultă să aibă impresiunea că sunt oameni ai cinstei. Și Külmann, și Czernin, și Trotzki sunt convinși fiecare în parte că ceea ce tratează e o infamie ce nu se poate mărturisi, deoarece poporul rus a primit să trateze pacea pe principiul *„fără anexiuni“*, iar reprezentanța Puterilor Centrale a venit la tratative cu ideea de a nu le scăpa din mână nici un metru pătrat din teritoriul cucerit.

Atunci pe cine înșală oamenii aceștia? [...]

NOUĂ ȘI GREA AMENINȚARE PENTRU POPULAȚIA CIVILĂ

Joi, 4 ianuarie

Domnul feldmareșal Mackensen ne-a procurat azi o neplăcută surpriză. A dat ordin să se aducă la cunoștința populațiunii civile din teritoriul ocupat o amenințare nouă de represalii, pe care ar fi trimis-o generalului Prezan[1], generalisimul armatei române din Moldova. Bazat pe denunțările făcute de doi internați nemți reîntorși din Moldova, că prizonierii militari germani, în mod special, ar fi torturați în lagărul de la Șipote, din ordinul guvernului român; că au murit peste 80 la sută din prizonieri, grație bolilor și tratamentului la care au fost expuși; că sunt ținuți în bordeie de pământ câte 300 inși la un loc; că mor de foame și de boli; că zac cadavrele prizonierilor pe afară și prin latrine, când strâng cadavrele să le îngroape, îngroapă și bolnavii cari încă n-au murit. În rezumat: *o grozăvie!* [...]

Oricare ar fi tratamentul soldaților germani căzuți prizonieri în mâna armatei române, e nedrept, e neuman, contrar dreptului ginților și a tuturor convențiunilor internaționale, ca

1. Constantin Prezan (1861–1943), general care s-a distins în campania militară din 1916–1917, șef al Marelui Cartier General (decembrie 1916–aprilie 1918). Pentru rolul jucat în prima conflagrație mondială va fi ridicat, în 1930, la rangul de mareșal.

represaliile să le exerciți asupra populațiunii civile pașnice și fără apărare. Au în mâinile lor, spun ei, 100 000 soldați români prizonieri din luptă, represaliile pentru tratamentul rău al prizonierilor să le facă asupra acestor militari, așa au făcut, așa fac toate popoarele ce se războiesc. [...]

Impresia produsă în populație a fost mare; grija și teama a intrat din nou în fiecare familie. Se așteaptă începutul, din moment în moment.

Țigara Samurcaș a demisionat din postul de prefect al Poliției. Se zice că din cauza unui conflict ivit cu ocazia administrației averii Regelui Ferdinand. [...]

Trotzki a comunicat Conferinței de la Brest-Litovsk că a fost nevoit să aresteze la Petersburg legațiunea română, în cap cu ministrul Diamandi[1], ca represalii contra guvernului român, care ar fi arestat un grup de maximaliști în Moldova. Cu asta se pune vârf alianței noastre cu Rusia. Cine va reflecta azi cu drept cuvânt: România este în armistițiu cu inamicul și în război cu aliatul.

Pe teatrul adevăratului război liniște absolută.

UN MANIFEST BOLȘEVIC ÎN CAPITALĂ

Vineri, 5 ianuarie

[...] Zilele trecute, s-a văzut că, la Brest-Litovsk, generalul german Hoffman a protestat energic în contra răspândirii în armata germană de către maximaliștii ruși a unor manifeste revoluționare cari nu cadrau cu armistițiul. Profitând de același armistițiu și de situațiunea ce au avut-o în Moldova, maximaliștii și-au întins propaganda în armata română, iar din armata română, chiar în mijlocul muncitorimii în teritoriul ocupat. Bu-

1. Constantin Diamandi (1868–1931), diplomat de carieră, aflat în fruntea Legației române de la Petrograd (1914–1918).

cureștiul a fost literalmente infestat de manifeste incendiare, probabil că și la țară și în provincie s-a întâmplat la fel. Cum au ajuns să reușească să răspândească asemenea otravă, va răspunde desigur Poliția administrației germane, cea așa de teribilă cu lumea inofensivă.

Mi-a căzut azi în mână un asemenea manifest și îl transcriu aici în întregime:

„Cetățeni și muncitori!

Strigați și cântați de bucurie!

Pe o întindere de mii de kilometri, de la Marea Baltică și până la gurile Dunării trecând prin Carpații Moldovei, popoarele nu se mai războiesc, omorul fraticid a încetat, armistițiul s-a încheiat. Noul guvern revoluționar rus în numele poporului muncitor și al milioanelor de soldați din tranșee a început tratativele de pace.

Trăiască pacea care lasă se coboare peste sufletele noastre, peste mizeria noastră, peste ruinele nesfârșite razele lumii noi, speranțe noi!

Muncitori!

Pacea, dorința tuturor popoarelor, nu ne este adusă nici de Papa de la Roma, nici de Împărați și Regi, nici de boieri și fabricanți; pacea a fost cucerită pe baricadele orașelor Rusiei, cu sângele revoluționarilor muncitori și țărani, călăuziți de lumina socialismului!

Muncitori și cetățeni!

Energia, cinstea și convingerea muncitorimii ruse, socialismul revoluționar a salvat omenirea de prăpastie.

De azi începe o nouă eră în istoria lumii!

S-a isprăvit cu partidele burgheze, cu partidele democratice, cu partidele de reformă.

Revoluția rusă a făcut primul pas, nimicind cu avânt titanic tot ce i-a stat în cale. De acum soarta lumii e legată de victoria proletariatului!

Socialismul stăpânește azi țara cea mai întinsă din Europa; socialismul nu mai poate fi un vis frumos, dânsul e triumfător, de dânsul tremură reacțiunea de pretutindeni. Milioane de

proletari, de dezmoşteniţi, de soldaţi se bucură azi de triumful socialismului.

Muncitori! În Rusia nu mai există nici împărat, nici prinţi, nici boieri şi fabricanţi cari să exploateze, nici poliţie, nici mizerie. În Rusia, totul e guvernat de popor – pentru popor.

În Rusia s-au împărţit pământurile şi s-a confiscat fabricile.

Muncitori!

În faţa acestei revoluţii mărețe, în faţa acestei transformări pentru vecie, care este datoria noastră? De noi depinde totul! Noi vom cuceri totul! Eliberarea noastră poate şi trebuie să fie numai opera noastră proprie. Muncitorimea din oraşele şi satele României nu mai poate da destinele ei în mâinile clasei stăpânitoare. Interesele muncitorilor şi ţăranilor sunt tocmai împotriva intereselor celor două mii de boieri şi fabricanţi din România.

Oligarhia română grupată în cele trei partide întruchipate azi în Brătianu, Take Ionescu, Costinescu, Carp, Marghiloman, Stere şi toţi agitatorii lor, toţi cari ne-au dus ţara în război sau cari n-au făcut nimic pentru împiedicarea lui, toţi cari au omorât ţăranii la 1907 şi cari au înecat în sânge strigătul de pace al muncitorimii de la oraşe, toţi aceştia încearcă iarăşi să vorbească în numele nostru, vor încerca iarăşi să ne înşele din nou, speră să ne subjuge şi să-i îmbogăţim.

Pentru noi toţi sunt o apă! Toţi au fost şi ne sunt duşmani deopotrivă. Muncitorii de la sate şi oraşe n-au interesul să se războiască cu poporul german, ungur, bulgar sau rus!

Duşmană ne este stăpânirea!

Guvernul de la Iaşi, criminalii cari ne-au adus în mizeria zilei de azi, toţi ciocoii ce sperau la slujbe noi grase într-o Românie Mare!

La spânzurătoare cu dânşii!

Să nu fim milostivi şi să nu cruţăm pe nimeni, precum n-au cruţat nici dânşii sutele de mii de vieţi ale a lor noştri.

Dar nimeni, nimeni din clasa stăpânitoare nu trebuie să vorbească în numele proletariatului român! Nici Carp, nici Marghiloman şi nici Stere, profesor universitar român, care prin ziarul său «Lumina» *caută să cucerească inimile şi sufletele*

noastre! Aceştia insultă azi pe eroii căzuţi pe baricadele Rusiei şi încearcă să ia locul criminal al lui Brătianu şi Take Ionescu. Aceştia vorbesc azi de o nouă alianţă cu guvernele, cu clasele stăpânitoare din Germania şi Austria contra Rusiei, în timp ce poporul românesc are nevoie de

Alianţa republicană democrată

cu toate popoarele vecine şi cu toate popoarele Europei.

Muncitori!

În lături cu clasa stăpânitoare! Orice colaborare cu burghezia română este o abatere de la principiile revoluţionare ale socialismului, ale fraţilor noştri din Rusia, în ochii cărora toţi ce nu sunt socialişti formează o singură şi nedespărţită masă reacţionară.

Vrem ca poporul român să hotărască!

Vrem dreptul de vot deopotrivă cu toţi locuitorii ţării, fără deosebire de religie şi sex. Vrem o constituantă aleasă de tot poporul care să hotărască republica socială, darea moşiilor la ţărani, confiscarea averilor, fabricilor şi a tuturor mijloacelor de producţie, voim desfiinţarea moştenirilor!

Toţi acei ce nu sunt pentru aceste reforme sunt duşmani ai poporului, şi în ceasul când pacea va fi încheiată şi armatele române se vor întoarce, să ne unim cu fraţii noştri din Moldova, cari nu vor depune armele, şi împreună cu dânşii să luptăm pentru doborârea ciocoimii şi pentru triumful nostru.

Muncitori!

Ceea ce noi credem, în Rusia s-a şi înfăptuit.

Sus inimile! Societatea capitalistă trebuie să dispară.

Jos cu aservirea economică şi politică. Jos cu democratismul fals şi hipocrit! Jos cu războiul dintre popoare, trăiască războiul între clase!

Trăiască organizarea, curajul, voinţa proletariatului din România.

Noi nu suntem singuri în luptă. Cot la cot cu proletariatul lumii întregi şi cu baionetele guvernului maximalist din Petersburg – vom învinge.

Aţintiţi-vă privirea şi îndreptaţi-vă paşii numai într-acolo unde flutură steagul roşu. Trăiască proletariatul internaţional.

Trăiască republica socialistă. Trăiască socialismul revoluţionar al lui Lenin, Trotzki, Karl Liebknecht[1] *şi Frederic Adler*[2].
Trăiască pacea între popoare.
(ss) *Un grup de socialişti maximalişti*".

Asta ne dă ideea de ce otrăvită trebuie să fie în Moldova muncitorimea, soldații și țărănimea, și ce justificate o fi fost măsurile guvernului român, în urma cărora tovarășii ce formează guvernul din Petersburg au arestat legațiunea românească. În câteva zile, dacă lucrurile continuă, ne putem trezi sau cu guvern maximalist în Moldova, cu Rakovski[3] în cap, sau cu un război formal între Rusia și România, așa că nu e exclusă situația că vom avea nevoie să ne adresăm nemților să ne apere de aliați. [...]

Sâmbătă, 6 ianuarie

În urma intervențiunii energice a ambasadorilor puterilor Înțelegerii, guvernul rus a eliberat pe C. Diamandi, ministrul României, și pe ceilalți membri ai legațiunii, care fuseseră arestați în închisoarea Petru și Pavel din Petrograd. La protestul guvernului rusesc în contra arestărilor de maximaliști în Moldova, guvernul român a răspuns că arestările au fost făcute de Comandantul armatei rusești, iar nu de guvernul românesc. După unele telegrame, situațiunea Regelui Ferdinand la Iași ar fi din ce în ce mai periclitată. [...]

Duminică, 7 ianuarie

Ziarele din București, purtând pe prima pagină titluri cu litere cât palma, anunța populației că Regele Ferdinand al

1. Karl Liebknecht (1871–1919), lider al mişcării socialiste din Germania.

2. Friedrich Adler (1879–1960), revoluţionar austriac, celebru pentru asasinarea premierului Karl von Stürgkh, în 1916.

3. Cristian Racovski (1873–1941), cetăţean român de etnie bulgară, lider al mişcării comuniste internaţionale.

României a fost arestat de armata rusă din Iași și trimis în închisoarea Petru și Pavel din Petersburg.

Câtă durere ar trebui să izbucnească din sufletul fiecărui român la auzul acestei știri! Un om străin, un german, războinic și mândru de rasa lui din naștere, ale cărui sentimente îl îndreptau în mod firesc spre victoria neamului lui, n-a ținut socoteală de așa sentimente, ci riscându-și și tronul, și libertatea și-a însușit idealul neamului peste care domnea și, declarând război neamului lui, a voit România Mare. Să excludem din discuție chestia dacă a fost cuminte și prudent când a făcut gestul acesta, dacă a fost înțelept sau nu, dacă a ieșit bine sau rău, și să privim ca români patrioți gestul omului acesta, nu putem să nu-l admirăm. Și în catastrofa aceasta, când în ruinele țării zac și oamenii nepricepuți, și cei incapabili, și cei necinstiți, un singur om rămâne încă mare prin gestul lui, e Regele Ferdinand. Cu toate acestea, nimic din sentimentul acesta nu-l văd azi nici în atitudinea populației, nici în cuvântul presei. În indignarea mea nu licărește decât o speranță, că și această știre, dată sub controlul cenzurii nemțești, nu e decât o infamie și o minciună – ca atâtea altele ce ni se debitează zilnic, fără rușine.

O fi grea situația în Moldova, o fi chiar periculoasă, dar de aci la arestarea Suveranului și răpirea lui de fostul nostru aliat e o distanță destul de bunicică.

Zilnic ni se otrăvește sufletul cu zvonurile cele mai extraordinare, [...] ca a doua zi să nu se mai revină, să nu se mai confirme și să se dea uitării. [...]

La Brest-Litovsk s-au suspendat iar tratativele pe o săptămână prin plecarea la Petersburg a lui Trotzki. [...]

Luni, 8 ianuarie

Dacă n-au putut confirma blestemățiile de ieri cu arestarea Regelui Ferdinand, ar crede cineva că azi am fost lăsați în pace. Ei aș? Azi zvonurile sunt și mai extraordinare. E de mirare cum se pretează telegraful – așa de restrâns azi – să facă să circule asemenea baliverne, cari le iau un timp prețios. Sau nu

vin prin telegraf și sunt inventate și fabricate prin birourile de poliție și propagandă din Capitală?

Azi se scrie, nici mai mult nici mai puțin, decât că Rusia a declarat război României. Legațiunea română a fost expulzată peste graniță. Ministrul rus din Iași a fost rechemat, deși armata rusească ocupă încă frontul românesc. În așa situație, a avut loc la Iași un Consiliu de Coroană la care pe lângă Rege – deci Regele nu e în închisoarea de la Petersburg – ar fi luat parte Brătianu, Take Ionescu, general Averescu[1], general Berthelot[2], Vopicka[3], ministrul Statelor Unite, și general Șcerbacev, Comandantul armatei ruse din Moldova. Însuși combinația acestui consiliu pare a fi o invenție. – Două regimente rusești devotate maximaliștilor au și plecat cu destinație necunoscută, însă spre România. N-ar fi nimic ca să ne limităm la spaima ce ne-o dă cele două regimente ruse, când generalisimul Șcerbacev ia parte la consiliu alături de generalul Averescu; telegramele însă continuă a descrie panica refugiaților români aflători în Rusia. Se știe că zeci de mii de români, și chiar autorități, se stabilise în Rusia. Acum toți au dat buzna să plece să se reîntoarcă în țară sau să fugă mai departe. Tezaurul României aflător la Moscova a fost confiscat. După așa știri, se așteaptă efectul asupra populației românești din teritoriul ocupat. Dacă nici acum lumea nu s-o îngrozi și nu va cere punerea dlui C. Stere în fruntea unui guvern de salvare, atunci n-au cum să ne mai salveze din ghearele rușilor.

Noi nu ne îngrozim, înghițim și răbdăm. Spre norocul nostru se întâmplă că prăpastiile nu țin decât 24 ore. [...]

---

1. Alexandru Averescu (1859–1938), mareșal al României (1930) și prim-ministru (1918, 1920–1921, 1926–1927). Unul dintre cei mai capabili generali români, s-a evidențiat în timpul campaniilor din 1913 și 1916–1917.

2. Henri-Mathias Berthelot (1861–1931), general, șef al Misiunii Militare Franceze în România (1916–1918).

3. Charles J. Vopicka (1857–1938), ministru plenipotențiar al SUA la București (1913–1920).

Marți, 9 ianuarie

Printr-o ordonanță dată de guvernator, toată rufăria aparținând gospodăriilor din teritoriul ocupat, ca albituri de masă, pat, lenjerie și prosoape, se rechiziționează, și se proprește deocamdată în mâinile posesorilor, cari sunt obligați să declare ce au până la 1 februarie st. n. Se sechestrează, de asemenea, toate albiturile și pânzeturile din magazine, vânzarea lor fiind strict interzisă sub grele pedepse.

Este interzis de asemenea înstrăinarea de la om la om a acestor obiecte, cum și distrugerea lor. În fine, în hoteluri, restaurante, birturi, cofetării, cafenele se interzice întrebuințarea fețelor de masă și a șervetelor de pânză. Pedeapsa contravenienților 10 mii lei amendă și 1 an închisoare. [...]

Miercuri, 10 ianuarie

[...] O nouă ordonanță a guvernatorului ne mai vâră o grijă; cea a încartierărilor. Se reglementează din nou încartierarea, de unde până azi numai casele celor refugiați și mobilizați erau ocupate, desigur cu oarecari excepții și pentru celelalte, acum se generalizează încartierarea pretutindeni. Toți cetățenii trebuie să pună casele la dispoziția lor. Odăile nemobilate suntem obligați să le mobilăm noi sau, în neputința noastră, Comuna. Suntem încă obligați a le furniza: apă, gaz, electricitate și căldură. Această ordonanță a vârât spaimă în toată lumea.

Pe fronturi nimic, nu se grăbește nimeni, e timp înaintea lor destul. [...]

SACRIFICIUL NOSTRU DE SÂNGE — PENTRU PATRIE!

Joi, 11 ianuarie

Îmi tremură condeiul în mână sub o profundă îndurerare când voiesc să pun pe hârtie astă-seară, ca de obicei, jurnalul meu de azi. A murit iubita mea soră Elena.

Din octombrie 1916 nu mai aveam nici o știre din Moldova de la familia mea, deci nici despre dânsa, care se refugiase la apropierea inamicului, urmând pe dna general Averescu cu spitalul ei de răniți. Când au plecat de aci aveau ca destinație Tecuciul. De la un văr al meu, ce am întâlnit zilele acestea revenit din Odobești, dar care fusese prin Moldova înainte de intrarea nemților în țară, aflasem că, la 12 decembrie 1916, Elena se găsea la spitalul dnei Averescu la Tecuci. Abia două zile de când speram că țin o bună noutate și deodată o groaznică știre. Pe la amiază, un factor poștal mi-a adus un petec mic de hârtie îndoit în patru, pe care era scrisă adresa mea. Bucuria mi-a fost mare când am recunoscut scrisul fratelui meu Mircea. Probabil a dat acest bilețel în grabă unui internat destinat a fi retrimis în teritoriul ocupat; nemții au luat-o și cenzurând-o a trimis-o la destinație.

— Vești de la Bacău!

Toți au sărit să le audă.

— Cum, când, cine le-a adus?

Lacom de a cunoaște mai repede conținutul, deschid hârtiuța. Iat-o:

12 decembrie 1917

„Vasile dragă,

Toți suntem bine și sănătoși acasă, Mama și Margareta. Sora noastră Elena a murit de tifos exantematic ca soră de caritate, la 21 ianuarie 1917. Guță e pe front. Alexandru a venit din Elveția singur, de 15 zile. Fă tot posibilul de ne trimite măcar un rând cu știri despre voi toți.

Îmbrățișări“
Mircea

[...] Biata duduia! Să moară ea cea întâi dintre noi, într-o așa tragedie și departe de toți ai ei, la un spital; și să moară de un an de zile, să putrezească și noi să nu știm nimic. Asta este îngrozitor. În anul în care am suferit și eu atâta, nu o dată, nu de două ori m-am gândit la ea când scriam nimicurile acestea și pe care le destinasem ei a le citi cea întâi.

A murit duduia, și vai cu câtă grijă a plecat de aci pentru sănătatea și mai ales pentru soarta mea dacă nemții ocupă Bucureștiul! A murit probabil în Tecuci*, devotându-se nenorociților de răniți și țării, ducând mizeria neînchipuită a spitalelor ocazionale în evacuarea forțată din fața dușmanului. Și-a dat viața pentru țara zdrobită, desigur în speranța că poate ajuta și ea cu ceva la rezistența și salvarea pământului moldovenesc pe care ne-am născut.

N-am cunoscut în viață sentimentul de durere al pierderii cuiva de aproape. Numai când a murit tata am știut ce e aceea moartea, dar nici atunci n-am avut un sentiment prea dureros, tata zăcuse 8 ani de zile de o boală ce nu iartă, iar pentru el moartea era o ușurare și ne deprinsesem cu ideea că trebuie să moară. Dar să cred acum, numai pentru că sta în fața mea acest petic de hârtie, că a murit o soră, tânără, pe care am văzut-o sănătoasă plecând să îngrijească ea pe alții, și că de un an de zile deja e în pământ, și că a putrezit Dumnezeu știe unde, că nu se va mai întoarce niciodată, că n-o s-o mai vedem, asta e grozav și ce să spun, am impresia că așa ceva nu se poate

* Abia târziu am aflat detalii precise asupra morții ei. Cred că nu fac rău, din contră am o datorie ca cel puțin în manuscrisele mele să rămână sacrificiul ei. – Spitalul dnei Averescu, evacuat, s-a stabilit în Tecuci. Pe la începutul lunii decembrie 1917, inamicul bombardând puternic Tecuciul, mai ales cu avioane, iar pericolul ruperii frontului fiind la ordinea zilei, între altele s-a dat ordin de evacuare și a spitalului de răniți. Îmbarcați în vagoane de marfă, într-o mizerie neagră, pe care defuncta o descrie sumar în puținele note ce ne-a lăsat, în frig cumplit, deoarece în vagon era o singură sobă de fier pentru gătit ceva de mâncare, au stat săptămâni în gara Tecuci pe linii de garaj, în bătaia bombelor inamice, fără a se lua o hotărâre; drumul spre Iași, unde avea spitalul destinația, s-au făcut în alte 2 săptămâni, în cea mai neagră mizerie. La Ciurea, unde tocmai se întâmplase catastrofa cunoscută, au fost iar reținuți. La Ciurea a simțit că o boală o frământă. Ajunsă în Iași, decide să ia imediat un tren spre Bacău, să se ducă la mama. Așteaptă toată noaptea pe peronul gării Iași plecarea unui tren, zguduită de o febră teribilă. În acest hal e găsită în zorii zilei în gară de inginerul A. Grigorescu, fiul generalului Eremia Grigorescu. E transportată imediat la familia lui, după câteva zile doctorii declară tifosul exantematic. Era, se zice, unul din primele cazuri constatate. E dusă la spitalul Sf. Spiridon, unde după o îngrozitoare agonie moare la 21 ianuarie.

întâmpla, nu poate fi adevărat. Că nu o putem vedea astăzi, asta e normal, e încă front de luptă pe Siret, inamicul încă ne desparte, dar când trecerea va deveni liberă și se vor reîntoarce toți cei ce au plecat, ne vom revedea. Și cu toate acestea, ea, ca și atâția mulți alții, nu vor mai reveni. Vai ce-o fi pe biata noastră mamă, mai ales că avui imprudența de a-i scrie despre mine știri așa de rele. [...]

Vineri, 12 ianuarie

Mai recules puțin de cumplita lovitură de ieri, am avut ocazia să întâlnesc pretutindeni la cei ce au cunoscut-o o duioasă și sinceră compătimire. Toată lumea o regretă și toți recunosc că a făcut o mare jertfă de sine. Vom ajunge oare vremuri ca asemeni sacrificii să constituie o onoare? Ce întrebare?

Da, întreb asta, căci unde mă întorc mă văd înconjurat de cei ce cred că onoarea e de partea celor ce au făcut sacrificiul de a rămâne sub jugul inamicului. Sute, mii de oameni reclamă onoarea pentru că a dezbrăcat chiar uniforma militară românească și a rămas să ajute, pentru un trai mai lesnicios, operațiunile și administrațiunea dușmană. Lumea aceasta care e reală, în mijlocul căreia va trebui să muncim și să trăim restul zilelor noastre, va pricepe, mă întreb încă o dată, sacrificiul celor ce nu vor mai reveni de peste Siret? Sacrificiul celor ce s-au dus să lege rănile muribunzilor abandonați?

Din Moldova ni se dau oarecari știri. S-ar fi decis ca M.S. Regina cu copiii ei să plece din Moldova, într-o localitate mai liniștită. Regele însă va rămâne la Iași. [...]

CÂTEVA PĂPUȘĂRII DIN REISCHTAGUL DIN BERLIN

Sâmbătă, 13 ianuarie

[...] Zvonuri neliniștitoare din Moldova se mențin cu persistență. Presa de aci se dă în vânt că n-a putut afla încă unde

s-ar fi găsind adăpostită familia noastră regală, ca să o poată denunța, și că „*mizerabilul*" de Brătianu tăinuiește acest adăpost. De asemenea, mai scriu în ziarele lor că la Iași, deși guvernul e tot în mâinile dlui Ionel Brătianu, însă unele ministere au fost încredințate reprezentanților sovietelor muncitorești și soldățești românești. După descreierații ce publică această telegramă inventată desigur la un Central Polizei Stelle, Brătianu împarte guvernarea azi cu d-rul Racovski și probabil cu Frimu[1]. [...]

În Reischtag iar a vorbit Cancelarul [...]. A fost searbăd și nul. [...] În așa condiții discursul cancelarului putea să nu mai fie ținut, omenirea nu pierdea nimic. [...]

O SCRISOARE DIN MOLDOVA CE NE ÎNALȚĂ SUFLETELE

Duminică, 14 ianuarie

Pentru a doua oară nemții serbează, în Capitala României, ziua de naștere a Kaiserului. Anul trecut, asistasem de după o perdea a unei ferestre a închisorii de la Imperial la retragerea cu torțe. Acum, deși în putință de a o vedea în aer liber, m-am lipsit de a o mai privi. Retragerea cu torțe a avut loc aseară, iar azi Mackensen a primit defilarea trupelor, în fața Cercului Militar. Peste zi, ieșind pe stradă am putut vedea imensa mulțime de militari, grade mici și ofițeri de toate nuanțele, ce și-au plimbat pe Calea Victoriei căștile lor strălucitoare și variate, dezvelite de astă dată de postavul gri cu care sunt acoperite de obicei. Publicul a avut o distracție și o panaramă unică în viața României. După cum, în vremurile de fericire ale Capitalei, cetățean nu rămânea la vatra lui în ziua de 10 Mai și venea la Centru să admire oștirea, așa aș putea spune

1. Ion C. Frimu (1871–1919), militant socialist, lider al Partidului Social Democrat Român.

azi că n-a rămas suflet pe Dudești și Calea Văcărești care să nu fi venit să se înveselească pe Calea Victoriei de sărbătoarea învingătorilor noștri.

Internații veniți din Moldova, purtătorii atâtor știri nenorocite, au adus și bilețele cu vești mai îmbucurătoare. Între aceste scrisori una a fost poligrafiată și trecută din mână în mână, făcând bucuria tuturor bunilor români. E o scrisoare adresată de un ofițer român din Moldova dnei Alexandrina Cantacuzino. Extrag din ea o parte interesantă, deoarece este pentru noi o noutate neașteptată și nevisată, privitoare la un crâmpei din războiul nostru, crâmpei ce nouă până azi ne-a fost ascuns – luptele de la Mărășești, din iulie și august 1917, în cari s-a zdrobit ofensiva germană preconizată și dorită cu atâta ardoare pe acea vreme de germanofilii din teritoriul ocupat și eșuată cu imense pierderi de oameni și mai ales de prestigiu pentru feldmareșalul Mackensen.

Iată ceva din scrisoarea aceasta:

„Camarazii mei au luat parte la luptele de pe Siret, unde s-au comportat mai presus de orice laudă. [...] *Când nemții erau să pătrundă prin poziția lăsată liberă prin retragerea rușilor, se concentra după o colină din apropiere câteva unități de cavalerie (germane). Un soldat român făcut prizonier și netransportat încă văzu pericolul și, cum avea la el o rachetă, îi dădu drumul în aer; atunci începu o ploaie de obuze pe cavaleria germană, care a fost imediat nimicită, încât sublocotenentul Popescu, rănit, trecând prin satul Bisigheci a găsit șoseaua potopită de cadavrele cavaleriștilor. Artileria e la înălțime. Pe lângă 2 regimente de 75 mm pe lângă fiecare divizie, s-a creat artilerie de sectoare și sub-sectoare cu inspectorate și combatanți aparte, în legătură cu unitățile de infanterie; tunuri de 305 mm și toate celelalte. Echipamentul trupei e rusesc, ca să se confunde trupele ruse cu ale noastre, căci nemții atacă numai acolo unde văd ruși și se feresc de români. Ca să-i înșele, să dea peste români, se adusese aceste uniforme rusești. Ofițerii noștri comandau în tranșee în franțuzește ca să exaspereze pe nemți. Ordinea de luptă e cea franceză. Atacuri se dau pe valuri de infanterie. Instrucții și detalii de tehnică, admirabilă. Materialul de război*

pe care îl doream la început îl avem în abundență; apoi poți să-ți închipui colonei de 30-35 ani comandând regimente și brigăzi. Ce frumusețe tinerească! Ce avânt curat și ce lipsă de orice griji în actele și în atitudinea a lor noștri! Am fericirea să constat că am realizat progrese pe toate tărâmurile. Ultima oară. În Moldova s-a interzis trupelor rusești de a mai avea cai și căruțe pe front, căci se încărcau unități întregi în căruțe și fugeau lăsând în tranșee tot materialul de război, neluând cu ei decât cana de ceai legată de brâu și 2-3 pâini înșirate pe sârmă. Ajunși în orașe, vindeau tot ce aveau pe ei ca echipament și hoinăreau sau făceau tâlhării pe la colțuri unde desfăceau ce mai aveau de vândut la ei. Apa de Colonia se vindea din cauza lor numai cu rețetă; ajunsese să bea până și tinctură de iod, descoperind că, trecută prin miez de pâine, rămâne iodul și se filtrează alcoolul.

La Nămoloasa nemții nu aveau decât un balon captiv, iar noi 14. La această ofensivă, când din cauza rușilor s-a contramandat multe lucruri, soldații români spuneau:

— Păcat că ne-ați mai dat vin. De ce ne-ați dat și nu ne duceți la ofensivă? Mai bine haidem să murim cu un pas înainte spre țară, decât un pas înapoi.

Reg. 32 infanterie a fost citat prin ordin de zi în întreaga țară, căci soldații, după 6 atacuri, s-au dezbrăcat în cămăși și au dat un contraatac de au respins pe nemți. Loc.-colonel Roseti[1], Reg. 47 (72) infanterie, s-a comportat admirabil în aceste lupte, se spune chiar că s-ar fi prăpădit. El ceruse să fie trimis la atac..."

Câtă bucurie! Ce balsam peste sufletele noastre blazate și otrăvite de canaliile de aci și cari ne zugrăvesc zilnic dezastrul din Moldova și nebunia celor ce mai vor să lupte acolo.

Ce imbold pentru răbdare îți dă cuvintele acestea venite de peste Milcov, față de dorința celor de aci de a vedea mai curând cucerirea restului Moldovei – ca să scăpăm! Cel puțin pentru mine, e o mare încurajare. Otrăvit numai de știrile și impresiile lor, am avut – o recunosc sincer – de multe ori momente de îndoială și descurajare. Azi mă simt reînsuflețit.

---

1. Radu R. Rosetti (1877–1949), general și academician, cumnat al lui Ion I.C. Brătianu; a fost grav rănit în luptele de la Mărășești.

Desigur, scrisoarea dnei Cantacuzino e veche și vorbește de fapte cari azi se vor fi schimbat, dar oricum, armata de eroi a rămas armată de eroi, iar calitățile ei au impus, cel puțin la sfârșit, respect.

Dacă ar fi să ne alegem numai cu atât din rezistența Moldovei și încă e imens de mult.

Luni, 15 ianuarie

[...] E uimitoare concluziunea scribilor de la ziarele nemțești *Bukarester Tagblatt* și *Gazeta Bucureştilor* trasă din împrejurarea că, la parada de ieri în cinstea Kaiserului, populația Capitalei nu numai că nu s-a dedat la vreun act de ostilitate, dar din contră, prin prezența ei în număr așa de mare la defilare a dovedit dragostea izvorâtă din conduita blândă, civilizată și părintească a Guvernământului de ocupație față de populația civilă.

O spuneam și ieri, trecând pe stradă după terminarea serbării, am văzut și eu o imensă mulțime, dar n-am văzut în ea figură de concetățean român. Toate cartierele evreiești se revărsase asupra centrului și dacă s-au înveselit sau s-au bucurat, asta îi privește. Nu dragoste, ci ură aud în surdină și în tot momentul – fără deosebire – în toate cercurile ce mai simt românește. [...] De altfel, nu poate cineva concepe dragoste pentru inamicul ce ne jefuiește zilnic și după urma căruia fiecare a vârât în mormânt pe cineva din familia sa. Un lucru e vădit la toți, că în Capitală, pe când populația românească stă în rezervă, se agită și se distrează o imensă mulțime de străini, pe cari nu știu de unde i-am căpătat. Azi Bucureștiul e un oraș internațional. [...]

Marți, 16 ianuarie

Mari schimbări se desemnează în destinul României. Cu Rusia maximalistă guvernul român a rupt raporturile de aliat; jumătate de țară ocupată de dușmani, pentru că am luptat alături de Rusia, iar cealaltă jumătate, Moldova, infestată de

hoardele armatei rusești în descompunere. Bolșevismul ne amenință serios. Cum o asemenea situație nu este de ținut, România nu mai are alegerea unei soluții, iar capitularea ei în mâinile Germaniei – fără a încheia o pace, va fi poate singura soluție. Ar mai fi o speranță în alianța defensivă cu Ucraina. Ucraina luptă fățiș cu Rusia bolșevică; armatele ruse s-au divizat în două, unele cu Petrogradul, altele cu Ucraina. Frontul românesc de pe Siret încă e ucrainean. Trupele maximaliste din Moldova au fost dezarmate și îndepărtate spre graniță. Cele maximaliste de pe Siret, unele s-au predat nemților, altele s-au reîntors în Basarabia. Românii au ocupat Unghenii, precum și o serie de localități pe malul stâng al Prutului; se zvonește chiar că armata noastră ar înainta spre Chișinău. [...]

Miercuri, 17 ianuarie

În Moldova se dau lupte la Galați și Bârlad pentru curățirea frontului de trupele maximaliste ruse. Se confirmă lupte în Basarabia, unde armata română merge să ocupe Chișinău. [...]

PERICOLUL BOLȘEVIC

Joi, 18 ianuarie

Să fie oare pregătirea unei catastrofe a întregii omeniri civilizate?

Se strigă sus și tare: jos proprietatea individuală, jos legile, jos stăpânirea burgheziei, trăiască comunismul, anarhia, sus mulțimea înflămânzită!

Succesele dobândite de anarhie în Rusia pot mâine să se petreacă și aiurea, căci pretutindeni mulțimea celor săraci e mai mare ca a celor cuprinși. În Petersburg, Moscova, Kiev, Chișinău, sângele a curs șiroaie și nimeni nu mai poate înfrâna turbarea.

Mulțimea asta a plecat de la o revendicare: *pâine și pace!* Ce e mai rău e că nici în Rusia această pace nu se poate ști cum și de unde ar veni, oricât ar dori-o conducătorii bolșevici. Rusia, orice ar face, rămâne pe pământ o țară înconjurată de alte state cu care are nevoie de a sta în raporturi sociale; ea poate azi semna o pace cu Puterile Centrale, cu asta n-a obținut nici pâine, nici pacea ce o dorea mulțimea. Japonia stă gata să intervină în numele aliaților de ieri, cari își au plasate acolo sute de miliarde capital; războiul e din nou gata de a izbucni a doua zi după încetarea celui în care Rusia a fost zdrobită. Cu toate aceste rezultate negative, cele petrecute acolo sunt prin natura lor extrem de contagioase, și cele întâi popoare expuse sunt cel german și cel austro-ungar, în care propaganda comunistă se face pe o scară întinsă și într-un mediu prielnic, deoarece și acolo armata și poporul s-a săturat de război și cere *pâine și pace*. La noi s-a întâmplat ceva curios. În Moldova propaganda bolșevică a armatei rusești n-a prins în sufletul țăranului român, care a fost refractor regimului ce l-ar fi lipsit de bucata de pământ pe care o cere și o așteaptă cu atâta nerăbdare la terminarea războiului. Soldatul nostru a stat disciplinat, a dezarmat pe comuniștii ruși, i-a bătut, i-a împins peste Prut și acum îi urmărește cu succes. Presa nemțească din Capitală e nevoită să scrie azi: *„Țăranul român n-a suferit influența socialismului rus cu care a viețuit un an întreg în tranșee și în cazărmi. Dimpotrivă, el se bate cu socialiștii ruși. Armata română schimbă deodată frontul și atacă trupele socialiste cu o înverșunare și o convingere pe care o ilustrează succesele ei repezi; s-ar putea spune că românii duc în Moldova și Basarabia, unde au pătruns cu armele până la Chișinău, un război național"*.

Mâine Germania și Austro-Ungaria pot fi silite să uite și ele războiul ce duc de 4 ani, ca să se apere de maximalism. [...]

Vineri, 19 ianuarie

Un nou neajuns pe capul nostru, nu se mai găsește pâine pentru toată populația. Deși avem cartele, nu toată lumea putem obține pâinea de la brutari. Că n-au stocul de făină necesar,

sau o dă deoparte ca să o vândă cu prețuri exorbitante, nu știu, fapt este că n-avem ce mânca. E un scandal. În locul porției de pâine, la cari avem dreptul după cartelă, ni se oferă o porțiune de mălai. Nemții prin presa lor justifică criza prin sosirea în Capitală a celor 10 000 de internați reîntorși din Moldova și cari nu contau în stocul zilnic de făină destinat populațiunii civile. Tot surplusul peste acest stoc a fost deja scos din țară pentru trebuințele Puterilor inamice. [...]

Se confirmă ruptura raporturilor guvernului român cu cel rusesc. [...]

Deci declarație de război în toată forma. [...]

Sâmbătă, 20 ianuarie

Un ofițer german ne-a răscolit azi iar casa sub pretext de a o pregăti de încartierare. Nouă grijă, mai ales că până azi lucrușoarele mele scăpase. [...]

Din Berlin se telegrafiază că armata română trimisă în Basarabia a ocupat Reni și Chișinău. Guvernul din Iași a notificat guvernelor aliate că a rupt legăturile diplomatice și de aliați cu Petrogradul.

Duminică, 21 ianuarie

Azi, împlinindu-se un an de la moartea surorii mele, colegele ei și prietenele au făcut să se slujească un parastas la biserica Boteanului din Capitală. Niciodată n-am văzut la parastasul unui simplu particular atâta mulțime de lume. Simpatia aceasta mi-a adus în descurajarea și necazurile mele personale o mare mângâiere sufletească [...].

Luni, 22 ianuarie

[...] Nemții fac să se răspândească zvonul că, în urma atitudinii dubioase a Ucrainei, guvernul de la Iași, împins de căpeteniile armatei, ar avea intenția să încheie pace cu Puterile Centrale, obținând în schimb Basarabia. Presa lor, vorbind de

acest zvon, afirmă azi că Regele Ferdinand n-ar fi contra și că în timpul din urmă și-ar fi schimbat mult părerile asupra interesului României.

Sunt deprins cu insinuările răutăcioase ca să mă mai opresc asupra acestei infamii. [...]

CUM A INTRAT ARMATA ROMÂNĂ ÎN BASARABIA

Marți, 23 ianuarie

O minune, am pus azi mâna pe câteva ziare din Iași, așa că pentru prima oară am ocazia să-mi dau personal seama de evenimentele ce se petrec acolo. Ruptura cu guvernul maximalist din Petrograd este reală; tot așa dorința unui aranjament politico-militar cu Ucraina este manifestată oficial. Guvernul român, de acord cu cel ucrainean, e hotărât a curăți Moldova și Basarabia de bolșevici. [...]

Ce curioasă întorsătură a destinului! România chemată să restabilească ordinea în Basarabia. [...]

Mai găsesc în gazetele din Iași comunicatul din 16 Ianuar al Marelui Cartier General român. E scurt, dar e o epopee întreagă:

„Trupele noastre, chemate de Comandamentul rus și de Sfatul Țării[1] *a republicei Moldovei, au intrat la 14 Ianuar ora 6 p.m. în mijlocul aclamațiunii poporului în Chișinău*".

Ce schimbare de decor în tragedia „Dezastrul României".

Să fie reînvierea visului „*România Mare*"? După noile evenimente s-ar părea că da. Un lucru mă neliniștește. Hotărât că România își leagă soarta de Ucraina. Dar Ucraina urmărește o pace separată cu Puterile Centrale. [...]

Că România urmează Ucraina către o pace separată reiese și din împrejurarea că trupele noastre, în loc de a sta pe frontul

---

1. Organ legislativ al Republicii Democrate Moldovenești, proclamată în decembrie 1917.

Siretului deja slăbit prin plecarea rușilor, merg în Basarabia, lucru ce n-ar fi posibil dacă rămânem în război cu Puterile Centrale. [...]

Miercuri, 24 ianuarie

S-au deschis în Capitală cursurile Academiei Comerciale; cu această ocazie, în prezența autorităților militare nemțești, s-a făcut multă politică – din cea permisă, adică germanofilă. Fericiți trebuie să se simtă acei ce azi au o idee și o pot dezvolta în public. Între fericiți este și d. Virgil Arion, gerantul Ministerului de Culte și Instrucție Publică, și fratele său, d. C.C. Arion. [...]

Și pentru că vorbea în fața lui Von Tülff, nu e rău să reproduc textual cuvintele dlui Virgil Arion relativ la chestia Basarabiei:

„Printr-un gest de firească apărare s-au întors românii în contra rușilor. S-a revoltat într-înșii acel simț al măsurii, moștenit din străbuni. Ce apropiere era posibilă între firea cuminte a românului și cea fanatică a rusului? Românii s-au pus astfel singuri, instinctiv, alături de popoarele de cultură ale Europei, în împrejurările de azi, alături de popoarele germane. Moralmente, ei au rupt cu aliații lor, cu toți aliații lor. Armata română care a pătruns acolo, croind un drum nou politicii țării, altul decât cel pe care o dusese conducătorii rătăciți, armata nu poate să vrea o simplă aventură. Cucerită definitiv și păstrată de noi, numai alături de Germania poate fi Basarabia. Apărată de contagiunea rusească, numai alături de Puterile Centrale poate fi România“.

Deci, oricine ne aduce Basarabia face o faptă mare. Acum, că d. Arion crede că asta nu ne vine decât cu generozitatea nemților, asta e altă chestiune, de care nu mă ocup. [...]

Știrile noi din Rusia ce ni se dau acum de nemți trebuiesc puse la carantină, deoarece au interes a crea o atmosferă defavorabilă lui Trotzki și favorabilă Ucrainei. [...]

Mai întâi, două vorbe de lămurire spre a înțelege cine se luptă și se războiește în acest moment în Rusia. Guvernul maximalist din Petersburg a creat o armată din muncitori și parte din soldații fugiți de pe front, căreia i se zice *„Armata roşie"* sau *„Garda roşie"*, spre a o diferenția de armata țaristă. Această Gardă roșie e teroarea Rusiei de azi. În contra Gărzii roșii s-au ridicat socialiștii revoluționari necomuniști, democrații, liberalii și toată burghezia, ajutați de capitaliști și proprietari, și au creat și ei o armată de apărare, pe care au denumit-o *„Garda albă"*. Frontul a furnizat arme și muniții ambelor gărzi, de asemeni și ofițeri. După telegramele de azi Kievul ar fi rămas în mâinile Gărzii albe. [...]

Joi, 25 ianuarie

[...] Agențiile nemțești anunță că armata română a ajuns la Nistru, în schimb, că bolșevicii concentrează trupe la granița Bucovinei și a Ucrainei. [...]

CUM NE REVINE BASARABIA

Vineri, 26 ianuarie

Încep ziua cu bune auspicii. Am obținut textul proclamațiunii lansate de generalul Prezan către cetățenii Republicei Moldovenești – fostă Basarabia. Actul este istoric și denotă o conduită înțeleaptă. Armata română intră în acea țară nu ca cuceritoare de teritoriu străin, ci chemată în ajutor de Sfatul fraților noștri. Dau în întregime textul acestei Proclamațiuni:

„CETĂȚENI AI REPUBLICEI MOLDOVENEȘTI

Voi și țara voastră – ca și a noastră – trecem acum prin timpuri grele și hotărâtoare pentru soarta lor! Din toate părțile și de către o mulțime de oameni răi, vi se spun tot felul de neadevăruri, cari vă întunecă mintea, vă înrăutățesc inimile și vă fac să nu mai simțiți unde este binele și unde este răul.

În aceste clipe de grea cumpănă şi nestatornicie, Sfatul Ţării Moldoveneşti şi-a adus aminte de noi şi ne-a cerut prin comandamentul militar rus să trecem Prutul.

1) Ca să aducem rânduială şi linişte în satele şi târgurile voastre, punând la adăpost viaţa şi avutul întregului popor împotriva răufăcătorilor, şi

2) Ca să chezăşuim transportul celor trebuincioase pentru traiul armatelor ruse şi române cari fac pază la hotarele noastre, apărând prin aceasta şi hotarele ţării voastre.

Venirea soldaţilor români în Basarabia au supărat mult pe răufăcătorii şi pe cei cumpăraţi de duşmanii voştri şi ai noştri, cari îşi găsiră tot aşa de bun adăpost pe pământul vostru, căci ei au simţit că de acum înainte nu vor mai putea prăda la voi acasă ca într-un codru.

Şi aceşti duşmani s-au folosit de sufletul vostru cinstit, bun şi încrezător şi au căutat să sădească învrăjbirea între voi şi noi spunându-vă că românii vin să stăpânească ţara voastră, că ei vin să pună mâna pe pământurile voastre şi că n-ar avea alt gând decât să aducă în capul vostru pe vechii stăpânitori, cari să vă răpească drepturile naţionale şi politice câştigate prin revoluţie.

Departe de noi gândul acesta!

Cetăţeni Moldoveni, nu daţi nici o crezare acestor vorbe viclene!

Cum v-aţi putea închipui că soldatul român, care prin mărinimia Regelui şi a guvernului şi-a mărit acum pământul lui de hrană, tocmai el să vină astăzi în ţara fraţilor săi ca să-i împiedice de a-şi înfăptui şi ei dreptul lor!

Vă declar sus şi tare că oastea română nu doreşte altceva decât ca prin rânduială şi liniştea ce v-o aduce să vă dea putinţa să vă statorniciţi şi să vă desăvârşiţi autonomia şi slobozeniile voastre precum veţi hotărî voi singuri.

Oastea română nu va obijdui pe nici un locuitor din Republica Moldovenească, oricare ar fi neamul şi credinţa lui!

De îndată ce se va statornici rânduiala şi liniştea şi va fi chezăşie că prădăciunile, tâlhăriile şi omorurile nu vor mai începe, ostaşii români se vor întoarce la ei acasă!

Aveţi toată încrederea şi primiţi pe ostaşii aceştia cu dragostea frăţească cu care ei vin la voi!

Iar dacă vreunul din aceştia s-ar arăta nevrednic şi s-ar abate de la calea cea mai bună, care i-a fost poruncită de noi, aduceţi numaidecât jalba voastră înaintea celui mai apropiat comandament şi fiţi încredinţaţi că vi se va face îndată deplină dreptate".

GENERAL PRESSAN
Însărcinat cu Comandamentul armatei române
Iaşi, 12 ianuarie 1918 [...]

Sâmbătă, 27 ianuarie

[...] Un personaj care a vorbit zilele acestea cu dl Marghiloman îmi spunea azi că, deși se ține sub tot secretul, sunt tratative chiar în București între România și Germania, cu asentimentul guvernului de la Iași. [...]

Din publicațiile maximaliștilor ruși, cari au dat la iveală arhiva secretă a ultimului regim țarist, se etalează zilnic, în presa inamică nouă, acte scandaloase de corupțiune în România, ca să se înflăcăreze la timp focul sacru național al nostru. Nu sunt dintre naivii cari cred sau dintre ipocriții cari afirmă că toate campaniile ce se duc de presă sunt dezinteresate și inspirate numai de focul sacru, dar nici că toate sunt plătite și interesate. O știu din experiență. Nu mi-am făcut niciodată iluzia că campania naționalistă din presă între 1914–1916 sau cea filo-germană din același interval n-a fost puternic subvenționată de ambele grupe de beligeranți. Lucrul s-a petrecut pretutindeni în statele ce au rămas neutre. Dar altceva e să o crezi în sufletul tău interior și altceva e să o vezi etalată în publicitate, sprijinită cu dovezi. [...]

Un document semnat de ministrul plenipotențiar rus la București, Poklevski[1], este telegrama ce acesta adresează Țarului Neculai cerând o sumă de bani pentru *gazetele* din România,

1. Stanislas Poklevski-Koziell (1868–1939), ultimul reprezentant diplomatic al imperiului țarist în România.

iar pe margine rezoluția țarului *„se aprobă"*. Nu repet aci numele ziarelor, deoarece ele nu figurează în document, ci numai în explicațiile ziarului maximalist. Am spus-o, nu sunt naiv, în politica noastră de opozanți, ca să ducem guvernul la o acțiune patriotică și națională, am avut nevoie de bani, căci luptăm cu corupțiunea germană, dar ca să văd cu ochii că ministrul rus cere țarului bani, că așa cere *„interesul Rusiei"*, e dureros.

Duminică, 28 ianuarie

Astă-noapte, la ora 2 s-a semnat la Brest-Litovsk pacea între Puterile Centrale și republica rusă Ucraina. Oficial, și fără nici un comentar, omenirea a fost înștiințată că după 4 ani de război s-a făcut primul pas spre pace. [...]

Cum guvernul de la Iași a știut ce face Ucraina înainte de a se alia cu ea, e un indiciu că și el va semna pacea. Că este așa, e faptul că azi s-a anunțat demisia guvernului Brătianu–Take Ionescu. Brătianu este cel ce a prezidat la declararea războiului, dacă azi lasă guvernul înseamnă că s-a sfârșit războiul.

Criza guvernamentală de la Iași nu poate avea multe soluții. Pentru semnarea păcii Regele nu poate avea decât sau un guvern de funcționari, sau un guvern militar; deci, sau Corneliu Manolescu Râmniceanu Primul Președinte al Înaltei Curți de Casație, sau generalul Averescu cel mai cu prestigiu în oștire. [...]

Odată guvernul format, nu are două căi de urmat, ori pace, ori capitulare. Pace în condițiuni groaznice ce se vor impune de Puterile Centrale; capitulare prin deschiderea graniței Moldovei nemților până la pacea generală.

Nici o iluzie pentru nimeni, pacea va fi o nenorocire, căci condițiile vor fi zdrobitoare, cu atât mai zdrobitoare cu cât războiul cu celelalte puteri va continua. [...]

În câteva săptămâni maximum, soarta noastră se va decide. [...]

DNA BESSIE TAKE IONESCU
ȘI TRAGEDIA ROMÂNIEI

Luni, 29 ianuarie

Pe când noi ne așteptam prin o pace la ușurarea situației noastre, neamțul strânge încă șurubul. Până acum, prin birturi se putea mânca, scump, dar se mânca. Acum o ordonanță a guvernatorului introduce și la birturi cartele de pâine și de carne pentru consumator. Nu poți pretinde să fii servit decât dacă ai cartelele respective. [...]

O altă măsură e că fiecare restaurant n-are voie a găti mai mult decât un fel de bucate cu carne, ba și asta numai marțea, joia, sâmbăta și duminica. În consecință, restaurantele se vor reduce la un fel de cantine cazone.

Din Iași se anunță constituirea unui guvern *„General Averescu"*. Nu m-am înșelat. În oraș a circulat chiar o listă ministerială; probabil fantezie.

Îmi mențin părerea că noul guvern sau va semna pacea oribilă ce ni se va impune, sau va capitula protestând. Orice nou conflict cu armele între noi și Puterile Centrale îl cred exclus. Prezența trupelor noastre în Basarabia, când Ucraina a încheiat pacea, e un indiciu că și noi am terminat războiul cu Puterile Centrale. [...]

Dna Bessie Take Ionescu[1] publică într-o scrisoare apărută în ziarul englez *Observer* tragedia României și spune între altele:

„Prin revoluția rusă, țara a ajuns la marginea abisului. Deși România a salvat de ocupație germană Basarabia și odată cu ea și Odesa, ea e privită acum cu neîncredere de conducătorii Rusiei. Pe de o parte țara se află sub pumnul cuceritorului, pe de altă parte satele românești sunt jefuite și provinciile sunt

---

1. În 1881, Elisabeth (Bessie) Richards (1860–1918) s-a căsătorit cu Take Ionescu.

distruse de hoardele dezorganizate ale aliaților ei. Și nu i se acordă României nici măcar dreptul de a-și ocroti averea și supușii. Orice măsură ce se ia împotriva acestor mase dezlănțuite aduce îndată după ele amenințări din Petrograd. România resimte acum rușinea armistițiului ce i-a fost impus, înconjurată de trei părți de Puterile Centrale și având în partea a patra și în mijlocul ei hoardele nedisciplinate ale anarhicelor trupe rusești.

A fost nevoie să se concentreze o parte din armată pentru ocrotirea Iașului, unde Curtea și guvernul au să se teamă de prieteni tot atât de mult ca și de dușmani. În cazul unei înaintări victorioase a dușmanului, evacuarea Moldovei va fi de neînlăturat, deoarece linia Bucovinei e părăsită de ruși – așa că iubita noastră Regină și familia ei vor fi expuse primejdiei republicei rusești".

În București scrisoarea face pe dușmanii acțiunii noastre războinice să jubileze pe socoteala politicii dlui Take Ionescu, fără care – zic ei – acest dezastru nu s-ar fi întâmplat.

După o telegramă din Sofia, o delegație bulgară a plecat la Viena și Berlin ca să prezinte guvernelor aliate un memoriu prin care cere formal anexarea la patria lor a întregii Dobroge. [...]

Acum, când pacea cu România pare decisă, va reuși Bulgaria? Ceea ce pare sigur este că până azi n-au căpătat nimic, altfel n-ar avea rost delegația ce pleacă cu hârtia în proțap la Berlin.

Noi însă trecem prin grele momente; siliți, vrând-nevrând, la pace, condițiuni nu putem pune: bulgarii din contră, vor pune condiții, iar Germania are încă mare nevoie de sprijinul lor. După mine, chestia Dobrogei se va rezolva conform interesului Germaniei ce îl are la Marea Neagră. Ea nu poate accepta cu nici un chip ca în viitor drumul spre orient să se găsească în mâna unui singur popor și acela slav; din contră, va prefera să aibă două drumuri prin două țări absolut dușmane una alteia, ceea ce i-ar ușura echilibrul că ce n-ar putea obține de la unul să obțină de la celălalt. [...]

Marți, 30 ianuarie

Se strevăd zorii păcii pentru sărmana noastră țară. Omenirea întreagă a avut ochii ațintiți asupra noastră în ultimele zile, a recunoscut, se zice, sacrificiul ce am făcut și unanimă e de părere că prin scoaterea din război a Rusiei nu există pentru România decât pacea sau capitularea fără condițiuni. [...]

Tratativele cu noi însă se țin în secretul cel mai absolut, contrar de ce a fost cu Rusia. Ce e sigur e că se tratează preliminările. Compoziția noului nostru guvern încă nu ne-a parvenit. Se crede că guvernul Averescu e numai de tranziție până ce va fi posibil formarea unui guvern cu personagii ce se găsesc în teritoriul ocupat. Ceea ce de la început pare exclus este detronarea sau abdicarea Regelui Ferdinand sau a dinastiei. De asemeni, se pare a fi un punct câștigat pentru noi Basarabia și unirea cu consimțământul Puterilor Centrale.

Impresia în publicul bucureștean este excelentă; are timpul să se răcească când se vor cunoaște sacrificiile ce va trebui să facem. Pretențiunile Bulgariei asupra Dobrogei sunt deja norul cel negru la orizont. Unii mai bine informați cred a ști că ni se cer Carpații în tot lungul lor, inclusiv terenurile petrolifere până la Câmpina.

Eu cred că sunt prăpăstii izvorâte din cunoscuta calitate a bucureștenilor. [...]

Miercuri, 31 ianuarie

[...] Din toate discuțiile locale și din tot ce scrie presa de pretutindeni, pacea cu România se învârte în jurul a două chestiuni: Dobrogea și Basarabia. Dar dacă toată lumea e de acord că România va primi Basarabia, nu e același lucru dacă trebuie să piardă în întregime Dobrogea.

România va ceda Dobrogea? [...]

La Iași, Parlamentul a fost convocat pentru 20 februarie stil nou, în vederea noilor evenimente.

Joi, 1 februarie

Cu toată tensiunea mare a opiniei publice, cercurile conducătoare mențin cel mai absolut secret în chestiunea tratativelor. Deși toată lumea știe că nu poate fi decât o soluție, o așteaptă cu mare curiozitate și nerăbdare. [...]

Tratativele de pace merg încet, deoarece se pare că încă guvernul din Iași nu este definitiv constituit și apoi sunt hotărâri de luat ce necesitează acord în consfătuiri, ceea ce cere timp. [...]

ÎN PALATUL DE JUSTIȚIE

Vineri, 2 februarie

[...] Având un proces urgent, primul de la ocupațiune, am fost nevoit a mă duce la Palatul de Justiție pe jos, deoarece alt mijloc de comunicație nu există, tramvaiele și trăsurile n-au apărut azi. Palatul de Justiție! El a rămas numai o tradiție a trecutului. Ce văd în clădirea aceasta majestoasă e un scandal nemaipomenit. Mai întâi că, cu tot viscolul de afară, Palatul nu este încălzit.

Prin excepție în aripa unde siejează Tribunalul Militar german, caloriferele se încălzesc numai dimineața, așa că tribunalele și curțile judecă în micile încăperi ale camerelor de consiliu și numai în aripa din care face parte Tribunalul german. În aceste camere de consiliu e o promiscuitate jenantă între public și judecători. Tribunalele și curțile sunt descompletate de membrii ei, pe de o parte prin cei mobilizați, pe de altă parte prin cei refugiați în Moldova. Puținii rămași se ocupă și ei cu câte altceva decât cu justiția. Sunt și câțiva cari refuză de a face serviciu sub ocupațiune germană, cum e primul-procuror Robescu și președintele de la comerț, Titu Magheru.

Pas acum de te judecă. [...]

Cenzura a permis azi publicarea listei miniștrilor din cabinetul generalului Averescu.

Generalul Averescu păstrând șefia supremă a armatei are președinția Consiliului, fără portofoliu, dar deține interimatul Externelor până la sosirea în țară a titularului, care e d. Mișu, ministrul nostru de la Londra. Sărățeanu, consilier la Casație, e ministru de interne. La Justiție e d. C. Argetoianu. La Culte și Instrucție Publică e d. Matei Cantacuzino. La Industrie și Comerț e Ion Luca Niculescu (pânzarul). La Lucrările Publice, generalul Culcer. La Război, generalul Iancovescu. La Domenii e Fotin Enescu, fostul director al Băncilor Populare, el deține și interimatul Finanțelor.

Impresia produsă aci de ansamblul ministerului e rea. Incolor și inodor, cum s-ar spune în știință.

Afară de d. Matei Cantacuzino și generalul Culcer, toți sunt sub ordinele celor din fostul guvern.

Fotin Enescu e omul lui Duca; Ion Luca Niculescu e cunoscutul liberal, cunoscut pe piața furniturilor din timpul neutralității; generalul Iancovescu este Secretarul general al dlui Vintilă Brătianu[1], când a ținut războiul, iar C. Argetoianu este fostul membru activ al Acțiunii Naționale[2] și unul din cei ce s-au solidarizat cu d. Take Ionescu la restituirea decorațiilor nemțești.

Să fie acest guvern simplu instrument al fostului guvern pentru a ușura semnarea păcii? [...]

Sâmbătă, 3 februarie

Din cauza viscolului ce n-a încetat, suntem în casă izolați de restul lumii. Ce mai putem ști e din gazetele ce mi s-au adus. Aranjarea soartei țării noastre merge încet de tot. [...]

Așadar viitorul ne desemnează ca o anexă a Germaniei. Ochii ne sunt asupra națiunilor ce ne-au fost prietene și ne întrebăm

1. Vintilă Brătianu (1867–1930), ministru de război (1916–1917), succesor al fratelui său, Ion I.C. Brătianu, la conducerea Partidului Național Liberal și a guvernului (1927–1928).

2. Apărută în toamna anului 1914, această inițiativă politică reunea mai multe personalități politice și culturale care militau activ pentru intrarea României în război, de partea Antantei.

dacă o pace generală ne va mai putea scăpa. Grea chestie. Siliți azi să facem pace cu inamicul, riscăm să pierdem interesul de a se ocupa de noi foștii prieteni.

Cine ne-ar mai putea susține la Pacea generală?

Din Moldova nici o știre. [...]

BULGARII NE FURĂ PE SFÂNTUL DUMITRU

Duminică, 4 februarie

Un act de banditism puțin comun s-a comis astă-noapte în mijlocul Capitalei de un grup de ofițeri și soldați bulgari. Pe la orele 3 din noapte au pătruns în biserica Mitropoliei, au ridicat sicriul cu moaștele Sfântului Dumitru, l-au urcat într-un automobil și au dispărut, după ce au legat și pus în neputință de a se opune și da alarma pe niște bieți călugări și pe sergentul de stradă din curtea Mitropoliei. Imediat ce s-a aflat faptul s-a dat alarma prin tragerea clopotului cel mare, fapt ce a speriat pe toată lumea ce știe că numai la mari evenimente sună acest clopot. Autoritățile înștiințate au luat măsurile de rigoare. D. Virgil Arion, gerantul Ministerului de Culte, a adus la ora 9 dimineața cazul la cunoștința guvernatorului german. Acesta a promis tot sprijinul, făcând răspunzător pe generalul Tantiloff[1]. De urma banditilor încă nu s-a dat; de altfel în câteva ore au putut trece Dunărea.

Ce pretind bulgarii? Ei susțin că n-au furat camarazii lor nimic, ci au dezanexat moaștele ce le aparțineau lor, deoarece acest sfânt a fost în viață de neam bulgar, deși venit din Basarabia.

Adevărul este, pe cât ne spun preoții, că biserica românească posedă aceste relicve cadou de la ruși, încă de acum 200 de ani.

Populațiunea bigotă a primit știrea cu o revoltă mai mare decât cea a pierderii Dobrogei, populația cealaltă a primit știrea cu glume. Reputațiunea Sfântului Dumitru în tot cazul suferă

1. Petăr Tantilov (1861–1937), general bulgar.

o lovitură, să-i zicem, mortală. El era reputat că, la orice acțiune la care nu voia să se unească, se manifesta vădit ostil. Așa, fiind cunoscut că de câte ori pe secetă era scos cu paradă pe stradă venea ploaia, de multe ori a salvat recoltele noastre. Dar ia să-i fi părut lui lumea păcătoasă și să nu vrea să facă minunea? Se lăsa deodată greu de nu-l putea urni nici zece călugări. Azi, oamenii răi de gură pe cari i-am auzit vorbind spuneau:

— Dacă s-a lăsat el să-l ridice bulgarii, ducă-se!

Bucureștenii au mai avut ocazia să vadă azi și alte moaște sfinte, delegațiunea venită din Moldova să trateze cu nemții armistițiul; pe Papiniu[1], ministru plenipotențiar, colonelul Resel[2] și Iancu Mitilineu[3]. Se uita lumea la ei ca după urși. [...]

Luni, 5 februarie

Întâlnirea delegaților ce au să trateze pacea cu România pare a fi fixată la București pentru vineri. Ceva precis n-a fost anunțat nicăieri. Germanofilii Capitalei sunt furioși de faptul că Puterile Centrale stau de vorbă cu guvernul de la Iași. [...]

În urma ruperii tratativelor de la Brest-Litovsk cu guvernul maximalist, Germania a comunicat oficial la Petersburg că armistițiul încheiat pe frontul de la nord până la granița Ucrainei încetează și că ostilitățile se vor relua cu începere de azi 18 februarie st. n. ora 10 a.m. [...]

Marți, 6 februarie

Așteptare încordată, și atât. Până acum nimic, deși tratările urmează fără doar și poate. [...]

Din puținul ce transpira ici și colo, asupra convorbirilor preliminare, pacea ce ni se oferă ar fi foarte umilitoare, dacă nu sălbatică. [...]

---

1. Ioan N. Papiniu (1853–1924), diplomat de carieră.

2. Colonelul Carol Ressel era șeful de cabinet al prim-ministrului Alexandru Averescu.

3. Ion M. Mitilineu (1868–1946), avocat și om politic, prefect al Poliției Capitalei (1910–1913).

Miercuri, 7 februarie

[...] Ziarele din Viena anunță plecarea la București a contelui Czernin pentru tratativele păcii.

La Iași, Parlamentul ce urma să se adune zilele acestea a fost amânat pentru 10 martie, când va funcționa ca Adunare Națională în urma evenimentelor ce se pot petrece până atunci. [...]

SFÂNTUL DUMITRU REVINE. — PETRE CARP CERE REGELUI SĂ ABDICE

Joi, 8 februarie

[...] Sfântul Dumitru a fost readus. Hoții au fost prinși pe când voiau să treacă Sfântul la Rusciuk. E curios de văzut conduita presei informative, așa de prăpăstioasă altădată în informațiuni senzaționale, de astă dată nu scoate o vorbă. Publicul n-a aflat din ziare nici măcar actul de banditism al bulgarilor. [...] Dar pentru că komandatura are cunoștință că publicul a aflat sacrilegiul, [...] a trimis gazetarilor un comunicat ce a fost publicat azi cu litere groase. În el se spune că, ieri-dimineață, Mitropolitul Primat a slujit în persoană o liturghie la Mitropolie, iar cu această ocazie moaștele Sfântului Dumitru au fost purtate pe umeri de către preoți și, după ce au făcut înconjurul bisericii în sunetul clopotelor, au fost reinstalate în biserică, la locul lor, în prezența unui numeros public. Atât! Nici usturoi n-au mâncat, nici gura nu le miroase. Publicul însă știe acum că Sfântul e în Mitropolie, la locul lui. Cum? Ce fel? Ce a fost cu el? Asta rămâne pentru poveștile viitoare ale unei țări și popor liber. [...]

Spre uimirea generală, întreaga presă a komandaturei, *Bukarester Tagblatt*, *Gazeta Bucureștilor* și *Lumina*, publică azi cu litere mari și cu permisiunea cenzurii următoarea informațiune:

„În numele dnului Petre P. Carp, fost Prim-ministru, dl Lupu Costache, gerantul Ministerului de Interne, a comunicat delegaţiunii venită săptămâna trecută din Iaşi, pentru a trata prelungirea armistiţiului, declaraţiunea următoare:

Dl P.P. Carp vă roagă să supuneţi respectuos Majestăţii Sale că, după părerea lui, chiar dacă Regele ar semna pacea cu Puterile Centrale, rămânerea lui pe tron ar da loc la o serie de convulsiuni cari ar face dinastia imposibilă şi ar îngreuia vindecarea rănilor cauzate prin o politică fatală“.

În sfârşit, abcesul ce cocea în România ocupată de un an şi patru luni a fost deschis de d. Petre Carp. Să abdice Regele Ferdinand!

Cine cere asta, şi în numele cui?

Regele Ferdinand este produsul întronării dinastiei Hohenzollern la 1866. Ea a fost adusă şi pusă pe Tron de voinţa unanimă şi liberă a poporului român.

Cine cere înlăturarea Regelui?

O cer duşmanii neamului nostru cu cari ne-am războit, ne-am vărsat sângele şi ne-au învins. Acest lucru se poate înţelege.

Dar Petre Carp românul în numele cui o cere?

D-sa a fost o viaţă întreagă o distinsă personalitate, dar totdeauna izolată. El n-a reprezentat în ţara aceasta nimic şi pe nimeni, decât personalitatea sa originală, distinsă, dar stingheră. Chiar când a avut un partid, el n-a reprezentat partidul, ci numai ideile lui singure, şi toată lumea ştie că Petre Carp îşi manifesta cu mândrie în Parlament ideea că părerile partidului nu sunt părerile lui şi nu-l leagă.

De un an şi patru luni, câţiva oameni politici, cu permisiunea komandaturei, se agitau în teritoriul ocupat, dar ce voiau în mod precis, încă nimeni nu spusese. Aşa, mereu s-a scris şi s-a vorbit:

— A venit momentul acţiunii, sau

— Ne trebuieşte un om, sau

— E timpul de curaj şi hotărâre.

Dar pentru ce acţiune trebuiau toate acestea, nimeni n-a suflat un cuvânt.

Se născuse ideea unui plebiscit, se găsise omul providențial în persoana dlui Carp.

Se cerea prin acel plebiscit să dăm dlui Carp mandatul larg, deschis, de a salva România. În acest sens s-au tipărit și răspândit manifeste și pantahuze la țară și în orașe, și prezentate publicului spre semnare sub oblăduirea sentinelelor militare germane. Nici în acest plebiscit nu s-a vorbit de nimic precis.

Dl Alex. Beldiman a făcut întruniri și conferințe în București, Ploiești și Craiova, pregătind momentul, ridicând în slavă pe Regele Carol și coborând în abis pe Regele Ferdinand, dar nici d-sa n-a tras o concluziune.

Dl C. Stere a scris zilnic în *Lumina* despre nevoia unui act mare, de curaj și decisiv, fără a preciza vreodată – ce act?

Dl Al. Marghiloman, deși mult timp a ținut să afirme că nu trebuie să se confunde politica sa cu politica dlui Carp, a acordat unui gazetar neamț acum câtva timp, un interviu în care a vorbit ca oracolul de la Delfi, făcând și el aluzie la un gest pe care Regele Ferdinand ar trebui să-l facă, singur. Ce gest?

Am plutit în nesiguranță și mister.

Dar iată-l pe Regele Ferdinand despărțindu-se de guvernul Brătianu și însărcinând pe generalul Averescu să intre în tratative de pace cu Puterile Centrale. Germania, și mai ales Austria e gata să stea de vorbă cu Regele Ferdinand, iar presa din Berlin și Viena anunță că o pace separată cu România nu este exclusă. D. Petre Carp riscă să rămână cu granadele în buzunar, într-o situație din cele mai ridicole, de aceea le-a scos și le-a aruncat.

Bombele, sau mai simplu bomba dlui Carp, deși *„Made in Germanie“*, n-a făcut explozie, pentru că, am spus-o, el nu reprezenta pe nimeni în România.

Partidul? Partidul are șef pe d. Marghiloman; or, d. Marghiloman tace, nu se pronunță și așteaptă. Deși e autorul interviului cu *„gestul Regelui“* pe care nu l-a dezmințit, am informații pozitive că azi dezaprobă actul dlui Carp și că a făcut deja să se afle la Curtea Regală sentimentele sale de dinasticism. Nici chiar cei puțini ce urmează pe d. Carp nu sunt puși de acord.

Așa, d. Carp cere Regelui să abdice ca să nu pericliteze existența dinastiei, pe când stegarul său, d. Al. Beldiman, cere ritos plecarea dinastiei întregi.

Publicul românesc a primit cu zâmbet gluma dlui Carp, pentru că acest public nu poate să uite manifestul Regelui Ferdinand dat la 14 august 1916 prin care și-a legat soarta lui de german și de Hohenzollern de destinul României. [...]

Presa n-are ocazia să lămurească publicul de primirea ce a făcut delegațiunea din Moldova demersului dlui Lupu Costache. D-sa a vrut să încredințeze delegației scrisoarea autografă a dlui Carp pentru a fi înmânată Regelui. D. Papiniu, căruia i s-a încredințat scrisoarea, a refuzat cu indignare o asemenea misiune.

— Mă mir de îndrăzneala d-tale, ce te pretinzi a fi Secretar general al Ministerului de Interne numit de Rege, ca să propui unui servitor credincios al Suveranului un asemenea demers.

Acest răspuns l-a dat și Iancu Militeneu și colonelul Resel.

Așa că demersul dlui Petre Carp, politicește vorbind, a rămas la București. Din această cauză, nemții nemaiavând ce mai face cu el, l-a trimis presei să fie publicat.

Primul-ministru, generalul Averescu, întovărășit de generalul Coandă[1], a fost ieri la Buftea în vederea tratativelor de pace. N-a transpirat însă nimic. [...]

ALEX. BELDIMAN EXPLICĂ DE CE REGELE ȘI DINASTIA TREBUIE SĂ PLECE

Vineri, 9 februarie

Dând curs inițiativei luate de dl Carp, vine azi d. Al. Beldiman, fostul ministru al României la Berlin, și explică publicului de ce trebuie să plece de pe tron nu numai Regele Ferdinand, dar întreaga dinastie. Puținii amici ai dlui Carp,

---

1. Constantin Coandă (1857–1932), general, prim-ministru al României (1918).

cum mai spuneam și altă dată, nu sunt înțeleși asupra dinastiei, dovadă este cuvântul de azi al dlui Beldiman.

— *Regele Ferdinand n-a fost nici bun român, nici Hohenzollern în acțiunea întreprinsă în contra Puterilor Centrale.* Așa scrie d. Beldiman.

Dl Beldiman e un reputat diplomat și o fi pricepând domnia sa de ce Regele Ferdinand, convins de succesul aliaților săi, a uitat că e Hohenzollern și s-a pus în fruntea idealului românesc; poporul român însă nu va putea pricepe de ce Regele Ferdinand n-a fost măcar *bun român*. Din contră, poporul va pricepe că Regele Ferdinand a jucat pentru el personal un joc periculos, poate cu puțină ușurință, dar nu-i va putea intra poporului în minte de ce acest Rege trebuie să fie alungat că n-a fost bun român.

De altfel toată lumea judecă așa, chiar neamțul, deoarece a primit să trateze cu el în numele României și cu guvernul său, nu cu alții. [...]

De pretutindeni, din țări străine cari știu mai mult decât noi ce se petrece în România în acest moment, se confirmă că tratativele cu noi vor începe și nu vor fi întrerupte de evenimentele din Rusia. [...]

O DEZILUZIE ÎN CHESTIA PĂCII

Sâmbătă, 10 februarie

Putem spune că suntem în ajunul tratativelor oficiale de pace. Din Berlin, Viena și Constantinopol se anunță plecarea delegaților respectivi pentru București. Inevitabilul deci se apropie.

Doctorul Racovski, care în Rusia bolșevică a ajuns un om mare, deși nu este rus și nici n-a avut până azi cu poporul rus nici în clin, nici în mânecă, trimite României, pe care o pretindea până azi – cu oarecari contestații – că i-ar fi patria mumă, un ultimatum războinic în numele unui comitet ce se intitulează *„Pentru lupta în contra contra-revoluționarilor români“*! [...]

Am avut astă-seară o crudă dezamăgire. Ducându-mă la doctor l-am găsit foarte abătut. Puțin înaintea mea plecase de la el dl Al. Marghiloman. Mi-a istorisit în puține cuvinte că i-a afirmat că pacea ce ni se întinde este peste putință de semnat.

Ne-am deprins de câtva timp, în naivitatea noastră, să fim mai optimiști decât este permis. Am văzut cu ochii noștri și am simțit atâta rău și atâta mizerie, încât ne-am făcut iluziunea că mai rău nu poate să ne fie, de aceea știrea preliminărilor de pace ne-au bucurat. Pe de altă parte ni s-a amețit conștiința cu propunerile de pace *„fără anexiuni și fără despăgubiri"* și deși văzusem ce pățise Rusia încă credeam că mult trâmbițata necesitate ca în viitor popoarele ce s-au războit vor avea interese comune de a avea bune raporturi îi vor determina ca cu noi să nu se poarte ca cu Rusia bolșevică. Mai survenise chestiunea obținerii Basarabiei. În așa condiții cine din teritoriul ocupat ar fi văzut cu ochi răi pacea? Dacă mai se găseau scrupule, erau numai față de situația noastră ce am fi avut față de foștii noștri aliați. Și deodată aflu de la cei ce au pipăit propunerile că atât de groaznice sunt, încât neamul românesc nu cuprinde om care să le poată semna. E vorba să ne impună nu numai umiliri privitoare la independența și libertatea noastră ca stat, nu numai condiții economice dezastroase și umilitoare, dar ni se va tăia din teritoriul fostului regat atât și vom plăti despăgubiri de război atât, încât România nu le va putea suporta. Mai cer pentru garantarea semnăturii, toată avuția țării, petrol, grâne, căi ferate, Dunărea etc. etc. În așa condiții i s-a spus doctorului meu că pacea nu poate fi semnată nici de Averescu, nici de Carp, nici de Marghiloman. Și cum rezistența este exclusă, vom capitula, să facă cu noi ce vor voi, cel puțin omenirea care ne privește să ne judece și să-i judece, ca la judecata din urmă, dacă va mai fi vreo scăpare, România să reînvieze ca o chestiune de *„Înaltă Justiție"*.

Și noi cari așteptam pacea! Și eu care speram libertatea!

Deci la noi suferințe, la noi sacrificii, neînfrânate de nici o speranță. [...]

C. STERE ȘI OLIGARHIA ROMÂNĂ DE IERI

Duminică, 11 februarie

[...] Zvonul că România ferecată stă întinsă și așteaptă măcelărirea se confirmă din cercul amicilor dnilor Carp și Marghiloman. [...]

Și acum mă întreb, ce zic oamenii cari de un an și jumătate s-au pus la dispoziția dușmanului, dându-i zilnic concursul lor prețios de a ne înlănțui fără scăpare?

Ce zice dl P. Carp, care până ieri se felicita că germanii au să ne facă oameni.

Ce zice dl C. Stere, care prin *Lumina*, zilnic, prin articole de principii, prin articole *pro domo*, a divulgat inamicului toate slăbiciunile neamului acestuia, toate greșelile lui, toate secretele guvernelor ce au făcut războiul, vârând în inamic credința că România a pregătit cu precugetare crima de a se ridica contra Austro-Ungariei și Germaniei și că merită să fie pedepsită? [...]

Ce zice? S-a îngrozit și el la momentul hotărâtor. Azi scrie sub propria-i semnătură:

„Avem dar credința că din tratativele de pace nu pot ieși pentru noi condițiuni de viață cari n-ar fi compatibile cu dezvoltarea politică, economică și națională sănătoasă. Trăim în vremuri când pe deasupra grozăviilor războiului s-a afirmat dreptul tuturor popoarelor la viață. Acest drept nu poate fi răpit poporului românesc numai pentru că, rupând cu toate tradițiile trecutului, într-un moment dat, oligarhia noastră, care a fost întotdeauna cea mai mare a lui dușmană, s-a aruncat într-o aventură“. [...]

Vina oligarhiei?

Dar n-a făcut parte din ea până în momentul dezastrului?

Oligarhia română, singura vinovată? Foarte bine. Loviți oligarhia și să trăiască poporul român liber, să se lase neamului românesc dreptul ginților și să rămână România liberă și fără

oligarhie. Asta vrea neamțul și bulgarul? Și asta susținut-a d. Stere până azi?

Și cine să ia locul oligarhiei de ieri? Neamțul, ungurul, bulgarul și pe deasupra evreul?

Asta ne va aduce pacea ce ni se propune.

E ușor ca în momentul decisiv să-ți dai seama în conștiința ta de ticăloșia ce ai făptuit sau la care ai contribuit și să nu ai altceva de spus decât că *„nu crezi că se va răpi poporului dreptul cuvenit națiunilor libere"*. Trebuia ca român să stai mereu în fața dușmanului, chiar victorios, cu pretenția de a apăra țara și poporul tău de lovituri de acelea ce azi numai *„crezi"* că nu s-ar putea să ni se dea.

Ni se vor da.

Dacă Germania victorioasă ar fi găsit în țara aceasta, cum a găsit în Belgia, un popor unit, conștient de drepturile lui și demn în nenorocirea lui, altfel ne-ar fi tratat până azi și altfel ne-ar trata la încheierea păcii.

Germania știe azi că, orice va cere României, ea va fi sprijinită de o parte din conducătorii ei.

Iată rolul de mâine al domnilor Carp, Stere, Marghiloman, Beldiman și alții. Toți din oligarhia de ieri. Dar ce fals sună în gura dlui Stere atacurile în contra oligarhiei de ieri!

Brătianu e oligarhia?

Dar Brătianu este chintesența Partidului Liberal Național; el a fost idolul consfințit, șeful necontestat și ascultat de întreg partidul cu o disciplină de sclavi. Când gândea el, gândea partidul; când vorbea el, vorbea partidul; când mișca el, mișca partidul.

Când Brătianu a greșit, dacă a greșit, a cui a fost vina? A partidului.

Cine era Partidul Național Liberal? Ne-au cântat-o 40 ani toți, ne-a cântat-o și dl Stere, era însuși națiunea. Din ce partid a făcut parte dl Stere în momentul declarării războiului? Din Partidul Național Liberal. Oligarhia să plătească? Foarte bine. Deocamdată îl văd că nu plătește dumnealui cu nimic, din contră aud că prezidează la Banca Generală emisiunea de miliarde hârtie monedă, negarantată de nimic și pe care o va plăti după război nu oligarhia, ci poporul român. [...]

Noi, ce am fost acea oligarhie necesară și care multă vreme – cu tot sufragiul universal ce va veni desigur – va fi încă singura în stare de a guverna un stat civilizat, credem că ni se face o mare nedreptate și cred că, încă așa cum am fost, am lucrat cu patriotismul cel mai curat. Națiunea, desigur, e în dreptul ei să ceară putința de a se dezvolta și trăi în libertate, oricare a fost ieri purtarea conducătorilor ei.

Dacă cei rămași în teritoriul ocupat, și au fost cinstiți de inamic punându-i la masă alături de ei și în frunte la onoruri, asta ar fi susținut și asta ar fi cerut, ca un drept pentru popor, alta ar fi fost astăzi situația României și alta mentalitatea inamicului, rămânând ca după pace țara să se răfuiască în liniște și libertate cu cei ce au guvernat-o și au dus-o unde a ajuns.

Aseară a sosit în Capitală delegațiunea germană în frunte cu subsecretarul de stat de la Externe Von Kühlmann, delegația austro-ungară, în frunte cu ministrul de externe, contele Czernin și delegația bulgară în frunte cu ministrul de finanțe, Tonceff. Delegația turcă e așteptată pe mâine.

Delegații români vor fi ținuți departe de Capitală, la Buftea, în palatul prințului Știrbei, unde se zice chiar că se vor ține ședințele Conferinței.

Numele delegaților români încă nu se cunoaște aci. Așteptăm ziarele din Berlin ca să o aflăm!

ÎN AJUNUL PĂCII CU ROMÂNIA

Luni, 12 februarie

E curios, dar e așa, noi cari eram zilnic informați de ce se șoptea la Brest-Litovsk, tot ce se discuta la Berlin și Viena și planurile Reichstagului german, habar n-avem de ce se petrece la București în chestiunile în cari suntem direct interesați. Singurul lucru ce circulă aci este persistența ideii că pacea cu România nu e cu putință a fi semnată de români. [...]

Marți, 13 februarie

Nimic precis; fel de fel de zvonuri circulă de la ureche la ureche; zvonuri fenomenale prin absurditatea lor. Unii afirmă cu siguranță că tratativele au fost rupte definitiv; alții că nu numai că n-au fost rupte, dar că contele Czernin este în acest moment dus la Mărășești, pentru a avea o întrevedere cu Regele Ferdinand, alții spun... dar ce nu spun?

Iar cu propriii noștri ochi ce vedem? O liniște deplină pe fețele tuturor, iar pe contele Czernin l-am întâlnit dis-de-dimineață trecând călare în uniformă de general, sfidând ferestrele caselor de pe B-dul Colței, în cari atâta vreme a petrecut și a făcut curte la cucoane.

Față cu curentul înnăscut aci că e o imposibilitate morală în a semna pacea ce ni se propune, presa germană ne previne să nu ne jucăm cu focul. [...]

Miercuri, 14 februarie

[...] Despre tratative încă n-a transpirat nimic. Probabil, vreo radiogramă de peste ocean ne va aduce la cunoștință zilele acestea ce s-a petrecut la București.

În Rusia nemții înaintează. [...]

Joi, 15 februarie

[...] Am fost azi la Central Polizei Stelle să întreb dacă am voie să mă duc la Turnu Măgurele să pledez într-un proces. Mi s-a răspuns scurt – nu. Cu această ocazie am întrebat dacă la expirarea concediului trebuie să mă reîntorc în exilul de la Roșiorii de Vede, având în vedere tratativele de pace cu România. Mi s-a răspuns categoric – da. Totuși, voi primi și ordin scris. [...]

CONTELE CZERNIN S-A ÎNTÂLNIT CU REGELE NOSTRU LA FOCȘANI

Vineri, 16 februarie

Traiul ce îl ducem în Capitală s-a îngreuiat și mai mult prin rărirea alimentelor și prin urcarea mereu crescândă a prețurilor, atunci când se mai găsește câte ceva. Toate măsurile încercate, anchete, comisiuni, ordonanțe severe, amenzi, prețuri maximale, n-au dat nici un rezultat altul decât că alimentele dispar și reapar la dorința negustorului, înmulțindu-se intermediarii ce vând pe ascuns și la domiciliu. Foamea consumatorului și lăcomia negustorului se egalează. Pâinea este un amestec de mălai și de făină, în care predomină mălaiul; gustul nu e rău, dar e grea ca piatra și nu se mistuie. În schimb, se găsește cu mare dificultate, ceea ce pe mulți îi determină să se lipsească, utilizând direct mămăliga.

Carnea e absolut dispărută din comerț, tăierea vitelor a fost cu severitate prohibită în vederea muncilor agricole de primăvară; totuși, pe ascuns se mai oferă carne cu 13 lei kilogramul. Tăierea păsărilor este strict interzisă în vederea ouatului. În schimb, ouăle s-au mai ieftenit și se vând 3 la un leu.

Brânza nu se mai găsește. Laptele, jumătate apă, s-a urcat la 1 leu 50 litrul. Tăierea mieilor a fost, de asemenea, oprită sub pedeapsă. Vinul cel mai ordinar, vinul fabricat din roșcove, se vinde 6 lei 50 litru fără sticlă. Untul presat se menține la 32 lei kilo; zahărul tos s-a urcat la 24 lei kilogramul. Peștele nu există sub nici o formă. Singurul lucru ce se mai vinde prin băcănii e muștarul, o combinație oribilă și la vedere, și la gust, și pesmeți de făină integrală cu 20 lei kilo. Și cum fiind iarnă și zarzavaturile lipsind – conserve neexistând – e un adevărat tur de forță să rezolvi problema ce să mănânci de 2 ori pe zi.

Tot ce câștigă, tot ce mai posedă cineva, trebuie dat pentru hrană. Cât despre îmbrăcăminte, ea a devenit un lux ce puțină lume și-l mai poate permite. Dacă ghetele se mențin la 150–180 lei perechea, hainele s-au urcat la 650–700 lei costumul.

Rufăria a dispărut. Rochiile de cucoană se plătesc de la 1 000 lei în sus. Totuși aspectul orașului și a vitrinelor a rămas același, a unui lux nebun.

Știrile ce circulă azi sunt rele; publicul, în nerăbdarea lui și în necunoștința în care îl ține cenzura, e prăpăstios, el nu vede decât ruperea tratativelor. Acum două zile, abia sosise delegația germană și se și răspândise zvonul că se și reîntorc în țara lor. De unde plecase acest zvon?

Cineva aflase că contele Czernin, abia sosit, a plecat cu trenul undeva. Imediat știrea că tratativele s-au rupt, iar contele a plecat acasă. Adevărul era că contele Czernin plecase din București. Un comunicat oficios ne anunță azi că la 27 februarie st. n. contele Czernin a fost la Focșani, de unde trecând peste front a avut o întâlnire[1] cu Regele Ferdinand al României.

Acum lumea s-a liniștit; contele s-a reîntors și e în București. Întrevederea dintre ministrul de externe al Austro-Ungariei și Regele României, înainte ca pacea să se fi încheiat, este de o importanță politică considerabilă. Mai întâi este dezmințirea oficială a zvonului că Puterile Centrale nu vor să trateze pacea cu Regele Ferdinand și cu guvernul său și că cer abdicarea lui. Cred că de astă dată și dl Carp s-a liniștit și s-a convins că Regele nu este o piedică pentru încheierea păcii, așa cum a pretins d-lui. Comunicatul oficios al Guvernământului mai afirmă că au fost formulate, de către Puterile Centrale, condițiunile păcii și au fost comunicate României. Regele ar fi cerut pentru răspuns un răgaz de câteva zile pentru a consulta guvernul. Răspunsul trebuie dat până mâine-dimineață.

Din Iași se anunță că generalul Averescu a convocat pe parlamentari la o consfătuire și că le-a cerut sprijinul la greaua sarcină ce are de îndeplinit, pentru ca țara să iasă cât mai bine din impasul greu în care se găsește azi. Domnul Ionel Brătianu i-a răspuns în numele majorităților liberale că îi dă tot concursul în interesul superior al țării. Dl Brătianu îi cere însă să fie pus la curent cu toate chestiile, a căror discuție în public ar fi păgubitoare. După cum se vede, d-sa cere rolul de confident

1. În gara Răcăciuni.

și sfătuitor. Desigur că ceea ce cere este drept, dar e tocmai ceea ce d-sa a refuzat celorlalți oameni politici când a fost vorba de a lega soarta României de război. [...]

Sâmbătă, 17 februarie

Zvonurile cele mai alarmante s-au răspândit azi din plin senin. Cauza? Nerăbdarea publicului și tăcerea absolută a oficialității. [...]

Adevărul pare a fi că tratativele sunt în curs, că se izbesc în primul rând de neînțelegeri în sânul însuși al Puterilor Centrale. De câteva zile, străzile sunt parcurse de grupuri, grupuri de preoți turci veniți din Dobrogea; sunt delegați trimiși de populația musulmană pentru a aduce la cunoștința Conferinței că populația musulmană din Dobrogea nu acceptă dominația bulgară.

Toată intriga și toată conducerea tratativelor în Capitală o are contele Czernin; nu numai că el e acel ce s-a prezentat Regelui nostru cu propuneri secrete – zic secrete, pentru că nu e admisibil, între țări dușmane, dușmanul victorios să trateze direct cu un Suveran constituțional, primele propuneri ale păcii. Sunt sigur că i-a oferit garanția siguranței Tronului lui și al dinastiei în schimbul concesiunilor ce s-ar face pe socoteala țării; e neadmisibil ca Austria să nu ceară nimic în schimb.

Punerea la cale a treburilor – în limbajul popular se zice tragerea sforilor – se face în casa dlui Marghiloman. Venind azi acasă și trecând prin strada Mercur, am văzut pe contele Czernin ieșind de la el, întovărășit de mai mulți generali austriaci și diplomați în uniformă militară (se disting prin gulerul brodat al tunicii). În fața casei staționau un număr mare de militari superiori și civili, probabil ziariști. Cum contele a ieșit în automobil închis, grupurile staționare s-au năpustit asupra generalilor ce au ieșit pe jos și în discuții agitate s-au îndepărtat.

Deși dl Marghiloman nu are nici o calitate oficială, tratează direct cu delegații Austro-Ungariei. Să aibă un mandat din partea guvernului din Moldova? Lucrul n-ar fi imposibil, ba până la un punct l-aș crede chiar cuminte. Marghiloman azi poate

da un sprijin eficace. Când e vorba de oameni, mai înțeleg, ambiția te face să te dai cu capul în jos în prăpastie când n-ai altă scăpare; pentru o țară, pentru un popor, nu e același lucru; pentru cei de mâine, trebuie să fie cineva care să poată sta de vorbă cu dușmanul de ieri, și acesta nu e mai bine desemnat decât dl Al. Marghiloman; o rușine în alte condiții, devine o calitate în nenorocirea de azi.

A sosit seara și nu s-a lămurit încă nimic. [...]

Duminică, 18 februarie

Fiindu-mi rău, n-am părăsit azi casa. [...]

ROMÂNIA ÎN AJUN DE A ACCEPTA PACEA SEPARATĂ

Luni, 19 februarie

Un soldat bavarez mi-a înmânat azi o adresă prin care sunt invitat a mă prezenta mâine-dimineață la ora 10 la Arztkomandatur. [...]

În tratativele cu România a intervenit ceva nou. Comunicatul de azi al Statului-Major german anunță că pe ziua de 3 martie st. n. a fost denunțat armistițiul pe frontul românesc. [...]

Am căutat să întâlnesc pe vreunul din favoriții nemților și am găsit pe Nicu Lupu Costache[1], care mi-a dat următoarele explicațiuni:

— După întrevederea dintre Rege și contele Czernin, în care s-a comunicat un rezumat al cerințelor Puterilor Centrale, Regele a cerut pentru răspuns un răgaz de două zile. La 2 martie st. n. trebuia să vină un răspuns precis, or Regele, la 2 martie, a mai cerut un termen de câteva zile. În această conduită nemții au văzut un joc de tărăgănare ce nu le convenea. Au decis atunci

1. Fiul lui Lupu Kostaki.

un act de presiune care nu excludea acordarea termenului cerut de la Iași. Au decis denunțarea armistițiului; cum după convenție ostilitățile trebuiau să înceapă șapte zile după denunțare, s-a lăsat Regelui putința ca până la expirarea celor 7 zile să se pronunțe favorabil păcii; în caz contrar, armistițiul fiind deja denunțat, ostilitățile vor reîncepe imediat.

Regele și guvernul român au răspuns chiar a doua zi că acceptă în principiu condițiunile ce i se cer și că e gata a trimite delegați. [...]

Ce este mai curios însă e că toți nemțofilii cari se rugau astă-vară de Mackensen să atace Siretul și să cucerească și Moldova ca să ajungă la o pace acum strâmbă din nas, precum că propunerile ce se fac României, și pe cari le-ar fi acceptat generalul Averescu în numele guvernului, sunt atât de dezastroase, încât e exclus ca un român să le poată semna.

Să fie oare așa? Dacă armata română ar fi fost zdrobită la Mărășești și pacea dictată la Iași, ea ar fi fost oare mai puțin severă? [...]

Neculai Lupu Costache mi-a promis pentru mâine a-mi da rezultatul propunerilor făcute României. Către seară o ediție specială a ziarelor locale – lucru nemaiobișnuit – ne-a anunțat că a fost semnată la Brest-Litovsk pacea definitivă cu Rusia sovietică. [...]

Marți, 20 februarie

La ora 10 dimineața m-am prezentat la komandatură, medicului ce m-a convocat. Până acum șef aci era d-rul Volf. Mare mi-a fost surpriza când în locul lui am găsit pe doctorul Rosknect, fostul medic de la Imperial. Cu Rosknect avusesem multe conflicte din cauza credinței ce avea că sunt un simulant.

M-a recunoscut, m-a examinat din nou, m-a pus să-i povestesc ce am făcut de la ridicarea mea de la Imperial și până azi. L-am satisfăcut. Avea de altmintrelea înaintea lui dosarul meu, faimosul meu dosar, și l-am rugat să citească din el toate rapoartele medicale, le-a citit și mi-a mărturisit că în cazul meu el s-a înșelat. A redactat în prezența mea un raport, pe care nu

mi l-a citit, și m-a concediat cu avizul că, peste câteva zile, mi se va comunica rezultatul, de către Central Polizei Stelle.

În oraș am găsit aceeași mentalitate și aceeași lipsă de știri precise. Filo-germanii sunt nemulțumiți de încheierea păcii, iar războinicii sunt încântați.

Am revăzut pe Neculai Lupu Costache, care mi-a dat informațiuni noi. [...]

Azi s-ar fi semnat în Castelul prințului Știrbei, de la Buftea, protocolul noului armistițiu, încheiat pe baza obligației guvernului român de a începe tratativele păcii, după ce a acceptat în principiu condițiile puse de Puterile Centrale.

E deci un pas înainte; se zisese că, față de condițiile grele ce se pun, guvernul ar avea de gând mai bine să capituleze pur și simplu; ei bine, azi s-a decis *pacea*, și nu *capitularea*. [...]

ROMÂNIA ACCEPTĂ ÎN PRINCIPIU CONDIȚIILE PUTERILOR CENTRALE

Miercuri, 21 februarie

[...] Azi s-a publicat și tratatul de pace încheiat cu Rusia maximalistă. Acest tratat are și puncte ce ne privesc direct. Așa, Rusia maximalistă se obligă să încheie pacea cu Ucraina și cu statele ce au ieșit de sub suzeranitatea ei. Estlanda, Finlanda, Lituania, Polonia, Ucraina, Basarabia nu mai fac parte din Rusia, și rămân libere să dispună de soarta lor. [...]

Presa din București nu ne dă încă nici o lămurire asupra preliminărilor semnate la Buftea. Oficialitatea nu anunță decât că România a acceptat condițiile puse de Puterile Centrale și că un nou armistițiu a fost încheiat. [...]

Impresia ce a făcut vestea păcii în Capitală se menține: Evreimea e fericită și se manifestă vădit; militarii nemți și austrieci sunt abătuți, căci pentru ei pacea în România și pe frontul rusesc înseamnează a se pune capăt unui trai ideal și a se reîntoarce în grozăvia din Apus; războinicii sunt oarecum

mulțumiți că grozăvia ce au provocat încetează, iar nemțofilii sunt literalmente disperați. D. Constantin Stere de trei zile nu mai semnează obișnuitul său articol prim din *Lumina*.

Ce să spună, ce să scrie?

Să spună că pacea separată ce încheie azi România este un dezastru, după ce un an de zile a cerut, prin gazetă și cuvânt, să înceteze odată nebunia și să se încheie pacea în orice condițiuni?

Să spună că semnarea păcii din partea României e un act de cumințenie, când ea se face de alții decât de cei ce s-au crezut chemați să pună capăt catastrofei?

Mai bine tace, și bine face. [...]

ROMÂNIA CEDEAZĂ ÎNVINGĂTORILOR DOBROGEA ȘI CARPAȚII

Joi, 22 februarie

În mod oficial a fost anunțat azi semnarea tratatului de preliminări ale Păcii cu România.

Prin această convenție mai bine zis, semnată de Von Kühlmann, contele Czernin, Talaat Pașa[1] și Momciloff[2], în numele Puterilor Centrale, și C. Argetoianu[3], în numele României, se stabilește un nou armistițiu pentru 14 zile începând de la 5 martie st. n. În acest interval de timp se va încheia pacea definitivă.

Comunicatul oficial anunță și punctele principale din condițiile ce ni se impun și cari au fost acceptate în principiu de România, ele sunt confirmarea în totul a celor comunicate mie de Neculai Lupu Costache, le redau însă așa cum sunt publicate de textul oficial:

---

1. Taalat Pașa (1874–1921), mare vizir al Imperiului Otoman.
2. Ivan Momcilov (1868–1927), vicepreședinte al Parlamentului bulgar.
3. Constantin Argetoianu (1871–1955), diplomat și om politic, prim-ministru (1939).

„România cedează Dobrogea până la Dunăre Puterilor aliate. Aceste puteri vor îngriji însă ca să menţină pentru România o cale comercială prin Constanţa la Marea Neagră.

România se declară gata în principiu să acorde Austro-Ungariei rectificări de frontieră la frontiera austro-ungară-română.

România acceptă de asemenea în principiu măsuri corespunzătoare situaţiunii, pe tărâmul economic.

Trupele române evacuează teritoriul austro-ungar pe care îl mai ocupă.

Guvernul român se obligă să demobilizeze deocamdată cel puţin opt divizii ale armatei române; restul va fi demobilizat îndată ce pacea între Rusia şi România va fi restabilită, întrucât trupele nu vor fi necesare pentru serviciul de siguranţă de la frontiera ruso-română.

România va licenţia de îndată pe ofiţerii puterilor cari sunt în război cu împătrita alianţă şi cari se aflau în serviciul României. Puterile împătritei alianţe asigură acestor ofiţeri libera trecere“.

Deși comunicatul e oficios, ni se asigură din cercuri informate că mai sunt și alte obligații în această convenție preliminară, între cari e una de foarte mare importanță, anume ca să deschidem la Galați drum liber trecerii trupelor germane ce merg spre Odesa.

E destul de dureros, dar cred că e tot ce se putea face.

În obligațiunea de a ceda Dobrogea Puterilor Centrale, și nu Bulgariei, stă toată diplomația tratatului de pace. Am spus-o, fără să fiu în secretele politicii, că nici Germania, nici Turcia n-au interesul să dea Bulgariei Dobrogea întreagă; acest interes însă se ciocnește azi de alt interes, de a nu jigni amorul propriu al poporului bulgar, de sprijinul căruia au încă multă nevoie. Salonicul e încă un front al Puterilor Centrale mai mult decât al Bulgariei, totuși România nu este silită să cedeze bulgarilor Dobrogea, ci lor, Puterilor Centrale.

De ce?

Pentru că numai după pacea generală se va da o soluție. E multă filozofie aci? Dacă Dobrogea e destinată a fi bulgară, de ce nu ne impune să i-o dăm acum? Ah! la pacea generală, când

nu vor mai avea nevoie să menajeze ambițiunile bulgare, va fi atribuită aceluia cărui interes nu va jigni propriul interes al Germaniei.

Oricum ar fi, semnătura ce dăm azi e dureroasă din toate punctele de vedere. [...]

Publicul român a fost rău impresionat de faptul că în preliminările semnate n-a văzut nimic relativ la Basarabia, cu compensația căreia s-ar înghiți mai ușor hapul Dobrogei. Cu toate acestea, tăcerea e explicabilă. Puterile Centrale n-au nici un drept să dispună de Basarabia; nu le aparține, n-au cucerit-o, n-au ocupat-o măcar. De altminteri pe față ei nu-și atribuie drepturi nici asupra teritoriilor ocupate de ei în Rusia. Cum s-ar obliga ei să ne dea Basarabia?

Este sigur însă că Puterile Centrale sunt de acord ca Basarabia să se alipească României. Că este așa se vede și din împrejurarea că nu ne cere demobilizarea întregii armate, tocmai în vederea ca România să ocupe și să țină ocupată Basarabia. [...]

Două noi ordonanțe publicate azi îngrijorează din nou publicul și îl face să nu pună nici o bază pe consecințele semnării păcii cu tot sacrificiul ce face guvernul român. În primul rând se ia populației consumațiunea vinului, prin scoaterea din comerț a producției anului 1917, singura ce se mai găsea în depozitele viticultorilor și a comercianților. Viticultorului numai i se acordă pentru uzul său personal un 10 la sută din cantitatea totală ce o are. Uzul acesta personal se va transforma natural în jupuială; căci azi când avea dreptul la 25 la sută încă se plătește litrul de vin cel mai slab 7-8 lei. Ce va fi mâine?

A doua ordonanță e și mai gravă. Până azi ni se acordă 440 gr. pâine pe zi de om. Pâinea fiind din mălai și făină era foarte grea, așa că cele 440 grame înfățișează un sfert din volumul unui kilo de pâine de grâu. Acum rațiunea se reduce la 350 gr. de om, în care trebuie să intre numai 150 gr. făină și 150 gr. mălai. Ce o fi restul? Volumul acestei porțiuni e cât pumnul. Într-o țară în care poporul n-are ce mânca decât pâine și mămăligă, a-i reduce hrana la 350 gr. pâine sau 300 gr. mălai pe zi e o crimă cu atât mai mare cu cât muncitorul și țăranul e cel ce produce acest singur și ultim aliment.

Știm că în Germania și Austria rațiunea de pâine e și mai scăzută, dar acolo se mai dă poporului și altceva de mâncare și apoi de ce să uităm că acest cadou ni se face în momentul ce ni se cere imense sacrificii ca să acceptăm pacea.

CRITICI ASUPRA PĂCII CE SEMNEAZĂ ROMÂNIA

Vineri, 23 februarie

[...] Deși încă nimic nu transpiră în public despre ce se face, totuși publicul are credința că de ocupație germană nu scăpăm, cu toată pacea. De unde are publicul această teamă? Nu se știe, dar o are și o auzi de pretutindeni. Regele și guvernul vor rămâne la Iași, armata va rămâne acolo și în Basarabia, iar nemții vor ocupa Muntenia până la Pacea generală. Ar fi groaznic și neexplicabil. România prin semnarea păcii redevine țară liberă și independentă, cum va guverna guvernul Regelui, sub ocupație străină?

Se poate ca nemții să nu rămână ca ocupanți, să le plece armata și să rămână numai etape economice pentru a le fi garantată recolta viitoare și exportarea ei. Au dat avansuri, vor trebui să mai dea; au procurat mașini și semințe, vor mai procura. Vor trebui să transporte, noi am pierdut parcul nostru de mașini și vagoane de căi ferate, vor da ei acest material și îl vor dirige. De aceea vor mai rămâne, după părerea mea, aci. E o simplă credință, poate însă să fie și mai rău.

Germanofilii explică așa conduita lor: Dacă pacea s-ar fi încheiat mai înainte, altele ar fi fost condițiunile ce ni s-ar fi impus; dacă pacea ar trata-o Carp sau Beldiman, altele ar fi fost sacrificiile ce s-ar fi cerut României.

Las că Puterile Centrale nu aveau nici o putință de a trata cu cei rămași în teritoriul ocupat, căci faci pace cu cei cu cari te-ai luptat doar; dar să admitem un moment că s-ar fi putut trata cu mandatul guvernului din Moldova, ei bine, e om care să-și închipuie serios că Bulgaria și Ungaria, cei ce ne umilesc

azi mai mult și au revendicări mai dureroase, ar fi cedat o iotă din pretențiile lor, pentru că au stat de vorbă în numele României învinse cu Carp în loc de Averescu?

Iar Germania ar fi acceptat să facă vreo concesie care să treacă peste interesul ei personal, în ce privește grânele și petrolul României, pentru motivul că stă de vorbă cu un inamic simpatic? E o naivitate să creadă cineva asta și de altfel am văzut deja cu ochii că în tot timpul ocupațiunii nici dl Carp, nici dl Marghiloman, cari personal au fost tratați ca prieteni, n-au obținut pentru populațiune nici o concesie în tratamentul ce i s-a administrat. A fost o deviză: pentru țară și popor, nici o concesie în virtutea raporturilor personale; pentru dânșii personal, da, s-a făcut câte ceva. Așa de exemplu: unii și-au salvat pivnițele proprii, casele de rechiziții, au avut ausweisuri de trăsură, li s-a procurat alimente prin etapa militară, au fost scutiți de a fi ostatici etc.

Singurul lucru ce s-ar putea discuta ar fi acela dacă pacea, după Turtucaia, după Turnu Roșu și Sibiu, după Argeș și Neajlov sau după ocuparea Capitalei, s-ar fi putut obține în mai bune condițiuni. E o chestie; eu sunt sincer convins că condițiunile ar fi fost aceleași, plus că ar fi intervenit condițiuni de ordin moral inadmisibile. Intrasem deja, bine sau rău, în alianță cu Franța și Rusia; ieșirea din alianță atunci ar fi fost o trădare. Rusia era încă în picioare și victorioasă, care putea să ne fie atunci soarta? Înfrânți de primii dușmani, eram să fim zdrobiți de noii dușmani. Teatrul războiului, cu tot sprijinul german, s-ar fi transportat în Moldova, cu toate consecințele pe cari încă Muntenia nu le cunoscuse.

Altceva e pacea azi când ne-a fost impusă de necesitatea absolută. Minuni încă se pot face; o întoarcere a evenimentelor în favoarea aliaților de ieri în Apus poate fi încă salvarea României, după pacea ce se încheie la București, nu ne-ar mai fi folosit la nimic dacă încheiam pacea după Turtucaia. Pacea după rezistența de la Mărășești, după ce Mackensen nu a putut cuceri Moldova, poate fi o pace onorabilă în ochii tuturor și mai ales în ochii aliaților de ieri. După trădarea Rusiei, nici dușmanul învingător nu mai poate să ne zugrume fără protestul omenirii întregi, care ne privește. [...]

Sâmbătă, 24 februarie

Deși conferința de pace are loc în București, nu se poate ști nimic ce se petrece în ea. Atât pare sigur că delegații români au mandatul de a nu discuta nimic, a asculta, a nota ce se cere și a referi guvernului român, care când va cunoaște toate cerințele va da ordine să fie semnată, ca o pace impusă și la care n-a prezidat liberul consimțământ. De almintrelea așa îmi și explic de ce la un rol de așa mare însemnătate a fost trimis dl C. Argetoianu, care pe lângă multe alte lipsuri mai are și greutatea de a sta la discuție cu reprezentanții Împăratului, a cărui decorație a înapoiat-o când cu diferendul Czernin–Take Ionescu[1].

Pe de altă parte, se pare că nici Puterile Centrale nu sunt încântate de a obține semnătura României în asemeni condițiuni, ce denotă violența.

Publicul nu dă nici o atenție delegaților conferinței cari circulă toată ziua pe străzile Capitalei. Românii sunt priviți cu ceva mai multă curiozitate. Marele Vizir Talaat umblă pe jos pe Calea Victoriei, nebăgat de nimeni în seamă. Radoslavoff și Tonceff[2] sunt toată ziua la Șosea în automobile deschise, întovărășiți de câte o babă, probabil sunt soțiile lor. Contele Czernin are cunoștințe vechi, dinează la Marghiloman și la alții, seara petrece în familii nobile. El poartă uniformă de general. Von Kühlmann umblă civil, totdeauna în companie de ofițeri germani și într-un mediu mai ordinar de cel în care își trece timpul contele Czernin. Ia masa la Iordache, în sală comună. O particularitate, masa și-o plătește fiecare separat, așa că câteodată, din distracție, pleacă fără a plăti. Iane, chelnerul cunoscut al birtului, mi se plângea azi că nu știe cum să facă să-i spună să plătească masa de ieri. Seara dinează sus în cameră separată, în compania damelor ușoare. O. artistă a teatrului nostru național e în culmea favorurilor. [...]

---

1. Mai mulți oameni politici români au decis, în mai 1916, să renunțe la decorațiile austro-ungare și să le remită Legației de la București a acestui stat.

2. Dimităr Toncev (1859–1937), om politic bulgar, ministru de finanțe (1913–1918).

FOŞTII NOŞTRI ALIAŢI JUSTIFICĂ CONDUITA DE AZI A ROMÂNIEI

Duminică, 25 februarie

În ședința conferinței de pace ținută vineri 8 martie st. n., Puterile Centrale au terminat cu toate cerințele lor față de România. Dl Argetoianu și-a luat sarcina a le prezenta guvernului român, pentru care a și plecat la Iași și nu se va reîntoarce decât după 6 zile. [...]

Din Franța și din Anglia știrile ce parvin sunt că nu se impută României nimic pentru faptul că e nevoită să încheie pace separată cu dușmanul. [...]

Numai așa se explica culanța guvernului Averescu în a accepta fără discuție toate condițiile grele impuse de Puterile Centrale. La Iași desigur e încă speranța – în cunoașterea faptelor ce se petrec în Apus și pe cari noi le ignorăm – că tot ce se face azi nu e definitiv și că vom fi salvați de foștii noștri aliați la Pacea generală.

Dar dacă în privința acestei păci noi suntem de acord și cu aliații, și cu inamicii, nu tot așa se poate zice de Puterile Centrale învingătoare. Aceste puteri, cari până azi aparența ne-a arătat că trăiesc în deplină armonie, au început să se certe pe pradă, în primul rând pentru Dobrogea. [...]

UN DEPOZIT PERICULOS ÎN CASA MEA

Luni, 26 februarie

Îngrijorat că nu mai am decât 6 zile de concediu și că trebuie să mă reîntorc în exil, iar Central Polizei Stelle nu-mi comunică oficial nimic, m-am dus azi să le fac o vizită. Herr Oberleutenent Marx m-a primit foarte politicos de astă dată, iar pentru prima oară la poliție am fost invitat să stau pe scaun. Herr Marx e

vesel, e radios că pacea se face și nu mă slăbește din „*Monsieur le député*". Mă înștiințează că cererea mea, în urma raportului de la Arztkomandatur, s-a rezolvat prin prelungirea permisului de a sta în București până la 18 iunie, când, adaugă neamțul zâmbind:

— Tout serra fini.

Eram decis de data aceasta să plec liniștit la Roșiori, deoarece eram scăpat de greutățile iernii și apoi aveam credința că mult nu voi mai sta acolo, în vedere că pacea se va încheia; cu toate acestea, noul concediu mă bucură, încă 3 luni libere înaintea mea.

Americanul Seidel, locțiitorul de director la societatea petroliferă Româno-Americană, a venit azi la mine într-un mod misterios. De dimineață îmi trimisese printr-un om de încredere un pachet voluminos, cu înștiințarea de a nu-l deschide și a-l pune undeva în siguranță până va veni el mai spre seară. Seara a venit să-mi comunice că nemții au decis lichidarea societății Româno-Americană, că a pus deja mâna pe casele de fier și tezaur și că în tezaurul lor d. Take Ionescu când a părăsit Bucureștii depusese acest pachet cu *documente și scrisori*. Pentru a nu cădea în mâna inamicilor lui și cum el crede că va fi percheziționat, a adus la mine acest pachet să fac eu cu el ce voi crede de cuviință, cunoscându-mă ca un amic al dlui Take Ionescu. El speră să poată reuși să se strecoare cu bani afară din România.

Grija ce mi-a dat-o Seidel e colosală. [...]

Deportarea în Germania ar fi cel mai puțin lucru ce mă așteaptă. Să ard actele? Dar știu eu ce conțin ele? Poate fac șefului un imens rău. Să deschid pachetul și să le citesc mai întâi? N-am curajul să deschid un plic pecetluit. A viola secretul acestor acte depuse cuiva cu credință că nimeni nu le vor deschide e un act necorect și un excesiv abuz de încredere, lucruri de cari D-zeu m-a ferit până azi. M-am decis. Pachetul rămâne închis și neviolat sub acoperișul casei mele, cu prețul libertății și poate al vieții mele.

Coane Take, rămân și în acest moment – fără compensație – omul cinstit și prietenul devotat ce ți-am fost întotdeauna.

Le-am găsit un adăpost ingenios – mult face frica – în care nici Sherlock Holmes, marele detectiv, nu le poate descoperi. În schimb, nici soția, nici copilul meu nu vor fi puși la curent de ce mi-a intrat în casă azi.

Oricum, o grea piatră se lasă de azi încolo pe sufletul meu, și o permanentă grijă.

În București nimic nou. [...]

Marți, 27 februarie

Într-o conversație ce am avut azi la Palatul Justiției cu d. C.C. Arion, am aflat fenomenala știre că d. Alexandru Marghiloman a plecat la Iași, chemat de Regele Ferdinand. Vestea s-a răspândit în oraș ca fulgerul. Natural că lumea n-a putut afla decât faptul brutal al plecării după invitare, restul e numai conjunctură.

La ce trudă e supusă acum imaginația românului! [...]

Chemarea aceasta ne-ar fi uimit și mai mult dacă ziarele din Viena n-ar fi anunțat deja după întrevederea dintre contele Czernin și Regele Ferdinand că nu este exclus un guvern și cu elemente din București rămase în teritoriul ocupat. Acum se știe precis, d. Marghiloman la evacuarea guvernului din București figura pe lista oamenilor politici ce urmau să fie evacuați cu forța. A se duce azi benevol la Iași înseamnă că are garanții puternice că e chemat să joace un rol în guvernământ. [...]

IADUL DIN MOLDOVA ȘI RAIUL DIN TERITORIUL OCUPAT

Miercuri, 28 februarie

E curioasă mentalitatea scribilor de la *Gazeta Bucureștilor*, mai ales când știu că nu pot înșela pe nimeni. De o bucată de vreme se îndeletnicesc a descrie suferințele populației din

Moldova cu tendința de a face să reiasă fericirea în care s-a scăldat populația românească din teritoriul ocupat sub oblăduirea Feldmareșalului Mackensen și a lui Tülff von Tschepe.

Din puținele scrisori de familie ce am primit eu din Moldova mi se spune: trăim destul de bine. Probabil și aceasta e o exagerare, oamenii cunoscuți și militarii superiori în familii desigur au ușurat mizeria, dar oricum, diferența de ce a fost acolo și ce a fost aci nu poate fi în așa proporții cum vor să ne-o descrie cei de la *Gazeta Bucureștilor*. [...]

Oricât de mică și amară ar fi pâinea țării tale, oricât de grea rigoarea măsurilor guvernului țării tale, nu pot fi asemănătoare cu cea pe care o ai a suporta sub genunchiul dușmanului. [...]

Dar la ce or fi făcând aluzie când zic că „*ororile din Moldova*“ au fost scutite aci?

Foametea populației? Scumpetea vieții? N-au fost ele groaznice și aci? [...]

Bolile? Au fost boli în Moldova. Se poate să nu fi fost? Dar aci în teritoriul ocupat nu zac spitalele, lazaretele și colibele? Satele nu sunt pline de boli? Dar cei 10 000 de tifici exantematici din lazaretele din Ploiești în cari au pierit vreo șapte medici? Dar cei 300–500 de exantematici permanenți de la Colentina? Dar imensa mortalitate zilnică a Capitalei pe care o afișează ofițerul Stării Civile în însuși coloanele *Gazetei Bucureștiului*?

Că e vreo deosebire, se poate. Acolo răul este în vederea tuturor, prea mare și deasă e aglomerarea, presa scrie și descrie, d. Iorga își dă curs condeiului său talentat în a descrie mizeria, acolo cuvântul pare a fi încă liber, aci trăim acoperiți de perdeaua celor fericiți – Calea Victoriei – care ea singură ascunde toată mizeria celor mulți. La noi aci Cenzura e vigilentă, ea nu permite a se scrie decât ceea ce zugrăvește raiul pe pământul ocupat.

Ce știu oare cei ce-și petrec viața în bodegi, cafenele și cinematografe?

O, desigur a suferit Moldova de jaful rușilor revoltați și în retragere. Desigur a fost o mare jale pentru cei ce s-au găsit în drumul lor, dar, sufere comparație cu jalea populației de pe

malurile Dunării, Călărași, Giurgiu, Turnu-Măgurele, Zimnicea, Calafat etc.? Rămas-a acolo casă cu avutul ei? [...]

În ajunul semnării păcii, tot ce s-a mai putut ridica și căra s-a pus deoparte la adăpost și siguranță de birourile nemțești de aprovizionare; tot mai rămăsese însă câte ceva prin casele locuitorilor și a gospodarilor, destul de mizerabil aprovizionate în ultimii 3 ani de zile, ne mai cumpărând nimic nou, ne mai rămăsese vechiturile. Haine vechi, ghete vechi, galoși sparți, pălării roase. E o rușine a o mărturisi, toți suntem numai în vechituri.

Herr Von Tülff a aflat-o, și nu vrea să plece așa cu mâna goală, mai are încă ceva de strâns, vechiturile noastre, de aceea publică azi o nouă ordonanță în cuprinderea următoare:

„În curând se va strânge din casă în casă – contra plății imediate – zdrențe, oase, fărâmituri de gumă și de metal, ghete vechi, galoși, veșminte și rufărie netrebuincioasă, maculatură, sticle, dopuri și fel de fel de păr de animale“.

Toată lumea ar pricepe: dacă ai, dai, dacă ceea ce e vechi îți mai trebuie – nu dai.

A, nu. Se atrage prin ordonanță atenția populației asupra pedepselor grave ce se vor da celor la cari se vor găsi vechituri și nu le-a predat. E atâta elasticitate aci, încât e o mare amenințare avizarea că strângătorii vor intra *„din casă în casă“*. [...]

Joi, 1 martie

Azi e ziua fixată pentru reîntoarcerea dlui Argetoianu de la Iași cu răspunsul guvernului român în chestia acceptării sau neacceptării propunerilor impuse de Puterile Centrale, pentru realizarea păcii. Nu se știe dacă a sosit, dar ni s-a comunicat numaidecât că d. Marghiloman s-a reîntors. N-a transpirat nimic de soarta întrevederii lui cu Regele Ferdinand și mai ales dacă revine cu pace sau război. E cert că nesiguranța nu poate ține mult, deoarece marți 6 (19) martie expiră armistițiul. [...]

URME DESPRE SOARTA A DOI ROMÂNI DE SEAMĂ

Vineri, 2 martie

Răsfoind azi o gazetă ce vine din Franța ocupată, dau de o informație privitoare la noi românii, de mult interes. Este vorba de situația Procurorului General al Curții de Apel din București, Diaconescu, și a lui Mișu Antonescu. Ei sunt internați în lagărul de prizonieri din Holzminden. Aci în Capitală se știa numai că au fost duși ca ostatici în Germania și că s-ar fi găsind într-o stare materială rea, dar liberi. Or, din ziarul ce am în mână văd că situația lor e așa de mizerabilă încât guvernul de la Iași, prin ministrul nostru de la Berna, a făcut să se publice în *Journal de Génève* o protestare formală. La această protestare răspunde un domn Romberg, ministrul Germaniei în Elveția.

Ce spusese în protestul său guvernul român? Protesta contra arestării ilegale în teritoriul ocupat al personagiilor de marcă și contra tratamentului neuman și al umilirilor infame la cari sunt supuși la Holzminden.

Ce răspunde ministrul german? Protestează și el contra minciunilor (?) guvernului român, și că cei arestați ar fi *„des personages peu brillants“*.

Procurorul General al Curții din București și fostul decan al avocaților din Capitala României, fost senator, fost deputat, fost vicepreședinte al Parlamentului, sunt pentru d. Romberg delincvenți de rând, nu oameni de seamă. El mai afirmă că regimul la cari sunt supuși nu e mai sever decât al celorlalți prizonieri.

Ne dăm socoteală de grozăvia acestei simple afirmări? [...]

Pentru că altul este adevărul. Diaconescu avea reputația de persoană de încredere a Brătienilor, iar Mișu Antonescu, de takist ministeriabil. El mai fusese avocatul statului care formulase în timpul neutralității contracte de predare a grâului către germani, în condițiuni prea severe pentru ei, și acum se răzbună. [...]

UN BANDIT ÎN CORPUL AVOCAȚILOR

Sâmbătă, 3 martie

A murit mai zilele trecute în București un avocat, Gh. Vasiliu-Berești, gazetar conservator-junimist. S-a sinucis, deschizându-și arterele de la mână, într-o baie fierbinte. Lumea, ca lumea, l-a compătimit. L-o fi disperat războiul sau nevasta, căci de când nu mai vin aeroplane, de asta moare lumea.

Întâlnindu-mă azi primul-procuror, mă oprește și-mi dă să citesc, de curiozitate, o lungă declarație, făcută parchetului de fratele mortului. [...]

Avocatul Vasiliu cu fratele său a încercat să facă o mare lovitură prin escrocherie, fals și crimă; nereușind, s-a sinucis. Cazul e remarcabil ca criminalitate, având în vedere că autorii sunt oameni culți și ocupă în ordinea de bătaie a luptei sociale un rol de primul plan. [...]

Ingeniosul domn Ciurcu, de la *Agrarul*, dă azi ideea că laptele femeilor e un aliment foarte agreabil și că din el se poate scoate un unt și o brânză excelentă. Ne putem trezi mâine cu o ordonanță ce obligă femeile să se prezinte la muls.

Ingenios om este directorul de la *Agrarul*.

GUVERNUL GENERAL AVERESCU A DEMISIONAT

Duminică, 4 martie

[...] C. Argetoianu, reîntors azi de la Iași, a adus comunicarea oficială că guvernul generalului Averescu a demisionat. Faptul a fost adus la cunoștința Puterilor Centrale, cu adausul că demisia are cauze politice interne și nici o legătură cu chestia încheierii păcii. Prin demisia guvernului, tratativele de pace natural că se întrerup. Marți expiră însă armistițiul. [...]

Am ieșit în oraș. În oraș am aflat că Marghiloman a venit din Iași cu însărcinarea de a forma guvernul, că acest guvern

a și fost format și că astă-seară acei dintre miniștri ce se găsesc în București vor pleca să depună jurământul.

Lista definitivă nu este însă cunoscută. [...]

ALEX. MARGHILOMAN FORMEAZĂ UN GUVERN ÎN MOLDOVA

Luni, 5 martie

Se anunță în mod oficial însărcinarea dată dlui Al. Marghiloman de a forma guvernul. Tot oficial se anunță că în urma unei consfătuiri avute ieri cu reprezentanții Puterilor Centrale d-sa a plecat aseară la Iași. Prietenilor le-a lăsat consemnul ca celor ce le va telegrafia să vină la Iași, să vină să depună jurământul. Această avertizare trebuie să fi sosit deja azi, deoarece ei pleacă astă-seară. C.C. Arion ia ministerul de externe; curioasă situație pentru cel ce, acum patru zile, declara că cel ce ar semna pacea propusă ar trebui ca a doua zi să-și taie mâinile. Acum primind externele, primește să semneze pacea. Să fi obținut dl Marghiloman așa avantaje ca să schimbe radical pacea propusă guvernului Averescu? Dacă a obținut, cu atât mai bine pentru țară, mi-e indiferent cine va semna acest *mai bine*. Eu însă nu cred.

Populația Capitalei a asistat azi la sosirea a trei regimente de infanterie românească, venite prin demobilizare de pe frontul Siretului. N-am avut norocul să-i văd, mi s-a istorisit. Soldații erau fără arme, ofițerii – ofițeri numai până la gradul de căpitan – erau cu săbii și revolvere. Pentru moment soldații sunt duși în lagăre de higienă, pentru baie și despăduchere. E primul indiciu că vine pacea. [...]

Am obținut câteva gazete din Moldova; din ele se explică cum au ajuns lucrurile la demisia guvernului Averescu. Brătianu abandonase guvernul tocmai pentru că convenise că România n-are altă soluție decât semnarea păcii, iar răspunderea acestei păci, el nu voia să și-o ia. Take Ionescu a fost de la în-

ceput contra păcii separate și continuarea ostilităților până la fine, cu riscul ocupării Moldovei și a refugiului în lume a Regelui și a Guvernului – soluția sârbească. Regele? Regele fusese convins la o pace forțată. De aci întâi guvernul Averescu sprijinit de Brătianu. În urmă Brătianu a schimbat iar luntrea, Averescu s-a găsit în aer, fără sprijin; atunci Regele a făcut apel la Marghiloman, care orice s-ar zice își declarase dinasticismul nezdruncinat. Regina, spun ziarele din Iași, ar fi furioasă contra ultimei soluțiuni. Se spune iar, că Take Ionescu e decis să părăsească țara, dacă i se va permite. Mulți de aci cred că face o greșală și un act de lașitate. Nu e lașitate a nu primi să rămână în mâna inamicului victorios și pe care l-a combătut cu ultima energie; nu e nici greșală politică, pentru că prezența lui în Apus va fi un imens serviciu pentru țara nenorocită ce s-a îngenunchiat dușmanului. Ah, da, dacă și el ar fi convenit ca dl Brătianu că se impune pacea separată, prezența lui aci ar fi fost și necesară, și obligatorie, ca să aibă răspunderea politicii ce a dus. Cum însă el pretinde că Înțelegerea va zdrobi Puterile Centrale, iar deznodământul Păcii generale e de atribuția viitorului, are dreptul să ceară să nu răspundă încă de conduita lui, până ce nu va cădea decisiva. Dus în Franța și în Anglia, el va ține legătura strânsă a alianței trecute, pentru eventualitatea fericită a unui triumf al Înțelegerii. Din contră, cred că nu e neamț care să accepte plecarea lui din țară. Unii pretind că o cer; atunci și-au pierdut mințile.

Marți, 6 martie

În vederea posibilității de a evacua România, trupele și administrațiunea germană dau un iureș grăbit prin casele și avutul oamenilor. Nu numai că se încarcă și se expediază ultimele depozite declarate și înmagazinate la timp, dar au început o nouă revizie domiciliară, ridicând sub pretext de a căuta metaluri tot ce le convine. Avocatul Frunzescu îmi spunea azi că a fost revizuit în lipsă și pe lângă alte obiecte ce i-a ridicat, i-a rupt capacele de metal de la niște călimări de pe birou. La alții au ridicat pianurile, iar de prin croitorii stofele ce au mai găsit.

E drept că le achită cu prețuri de rechiziție pe cari ei le fixează ridicole, dar oricum, lucrurile le ridică și le scoate din țară, lăsându-ne cu nimic.

În urma ridicării întregului stoc de făină, pâinea ce ni se dă nu mai este pâine, e un fel de mălai copt, greu ca pământul și imposibil de digerat, din cauza cocenilor ce sunt măcinați împreună cu boabele, așa că pâinea conține 50 la sută materii lemnoase. Un medic naiv a avut cutezanța să se prezinte komandaturei să-i comunice că grație pâinii mor copii în mahalale; imediat a fost arestat ca periculos administrațiunii imperiale. [...]

Miercuri, 7 martie

Așteptarea noastră încordată se prelungește. În opinia publică crește credința nejustificată după mine – că Pacea generală se apropie. De a noastră nu se mai vorbește, ea se consideră ca și încheiată. [...]

REVIN SOLDAȚII NOȘTRI DE PE FRONT

Joi, 8 martie

Armistițiul cu noi a fost prelungit până mâine-seară, 22 martie st. n., ora 12 noaptea.

Acordarea unui termen așa de scurt e un indiciu de presiunea ce se exercita ca să ne dăm mai repede semnătura.

Domnii Marghiloman și C.C. Arion au venit de la Iași azi la amiază. Guvernul a fost constituit. Iată și compoziția lui:

Al. Marghiloman, Prim-ministru și ad interim la domenii.

C.C. Arion, externele.

General Hârjeu, ministrul de rezbel și ad interim la lucrările publice.

Mișu Seulescu, finanțele.

C. Meissner, industria și comerțul.

Simion Mehedinți, cultele și instrucția publică.

Matache Dobrescu, justiția.

Pentru moment guvernul rămâne la Iași. Nici n-ar fi posibil altfel. Al. Marghiloman și C.C. Arion vor rămâne în București, cu dreptul de trecere în Moldova când vor voi.

În comisia păcii, în locul lui C. Argetoianu, trece C.C. Arion. Ceilalți delegați sunt menținuți. Numirile în posturile grase au început; s-a reluat vechiul sistem. Toate numirile au caracterul politic de partid. Toți oamenii de casă sunt instalați în marele demnități ale statului. Războiul nu ne-a învățat nimic. Prefect de Poliție a fost reinstalat Țigara Samurcaș, prefectul lui Von Tülff.

Un zvon ce umple de satisfacție pe toată lumea, pe român ca și pe străin, pe omul cinstit ca și pe bandiți, pe liberal ca și pe conservator, e că Ion Panaitescu, fostul șef al Siguranței statului, ar fi fost arestat și tras la răspundere de noul guvern. Eu regret acest sentiment, pentru că mi-a fost coleg de facultate și prieten, dar nu pot să nu recunosc că a fost până la evacuare: „Teroarea albă". Pe urma lui am suferit și eu starea de ostatic, căci actele lui în contra supușilor, străini arestați de el și duși în Moldova, ni le scotea pe nas în fiecare zi Poliția germană. Se va ancheta, se va vedea abuzul – de va fi – și să fie pedepsit.

Demobilizarea armatei române continuă; noi trupe de pe front au sosit în Capitală. Unele vin din Ploiești pe jos, altele se reîntorc cu trenul. În Gara de Nord e o permanentă aglomerație de lume care așteaptă fiecare pe „*al lor*". Pe străzile largi ce vin de la gară, soldații sunt puțini; nu cunosc farmecul ce ar da Căii Victoriei prezența lor, așa că merg spre căminuri pe căile lăturalnice; ofițerii însă, toți își fac intrarea pe Calea Victoriei. În căruțe, în camioane, puțini în rarele trăsuri, unii peste alții cu bagajele și ordonanțele lor, bărboși, arși de soare, cu hainele de pe ei decolorate de intemperii, privesc cu o bucurie vădită la lumea curioasă adunată pe trotuare în două șiruri nesfârșite și spre balcoanele și ferestrele ticsite de fete și femei.

Ce-or fi zicând ei de mulțimea de uniforme germane, curate, ca de paradă, ce forfotesc în lungul străzilor, amestecate fără nici o jenă în populația civilă? Cum s-a făcut războiul, mulți din

ei nici n-or fi văzut din tranșee uniforme de ofițeri germani, doar la prizonieri.

Nemții la rândul lor privesc și ei cu curiozitate la cei ce revin la căminurile lor, și desigur și cu un sentiment de invidie și răutate. Ei mai au încă de furcă, Apusul îi așteaptă cu înspăimântătoare surprize.

Lumea de pe trotuare salută pe ofițerii români ce trec; unii salută cu timiditate, alții cu curaj.

S-au aruncat și ceva flori de la unele ferestre, iar alții au strigat vorbe de bună venire.

Toată lumea privește cu o atenție încordată trăsurile ce trec. Trupele ce vin n-au fost anunțate, vin așa la întâmplare regimentele; fiecare poate zări din moment în altul pe copilul său, pe fratele său, pe amicul său. Fiecare trăsură poate aduce o surpriză, de aceea n-a rămas casă și fereastră de la care să nu apară ochii curioși ai cuiva. Nu aștept pe nimeni, rudele mele și prietenii de vârsta mea fiind ofițeri superiori nu le este iertată venirea în teritoriul ocupat, totuși privesc și eu de o oră cu multă emoțiune filmul ce se desfășoară. Dintr-un grup de lângă mine cineva la un moment a strigat cu mult suflet *„ura!“*. Un nod mi s-a urcat în gât și am simțit că mă podidește lacrimile. Cum n-am putință să descriu ce se petrece în sufletul meu!

M-am reîntors acasă. [...]

IAR O ZI DE EMOȚII PENTRU MINE

Vineri, 9 martie

M-am trezit de dimineață cu mari speranțe; aveam, după o noapte lipsită de insomnie, iluzia că azi, când se sfârșește armistițiul, când avem în București un guvern al Regelui nostru, pacea se va semna și ni se va reda liniștea. Cu așa bună dispoziție eram încă în pat, când sună soneria de la intrare. [...]

Un domn civil care a sunat voiește să vorbească cu mine din partea autorităților germane.

Am încremenit literalmente. [...]

Ca să n-am timpul de a-mi mai frământa mintea cu ce va urma, am primit imediat pe agentul de poliție.

Am credința că documentele nu vor fi găsite de toți detectivii din lume. Agentul e un neamț ce vorbește binișor românește.

— D-voastră sunteți avocatul Cancicov?

— Da, domnule.

— Vă rog să mă urmați.

— Unde?

— La Cercul Militar.

Cercul Militar, grandiosul palat din piața Sărindar, e pentru noi: *Bastilia*. E închisoarea cea mai severă ce o au în Capitală pentru prizonierii civili.

— Te rog să-mi explici pentru ce această arestare, căci a mă duce la Cercul Militar este a mă aresta, când toată lumea credeam că ne împăcăm și încheiem pacea? [...]

— Pentru că Siguranța Generală vă găsește în București, contrar ordinelor ce ați primit de la d. guvernator. D-voastră trebuia să vă găsiți în Roșiorii de Vede.

O imensă greutate mi se ia de pe suflet. Trebuie să fie o neînțelegere. Las pe cei de acasă mai liniștiți și urmez pe agent. Mergem pe jos; îmi comunică că n-am voie a mă opri și a comunica cu nici un trecător și dacă îi promit aceasta mergem fără sentinelă. Accept.

Pe drum spun agentului că mă găsesc în București în baza unei autorizații formale dată de Central Polizei Stelle și că trebuie să fie o neînțelegere. [...]

A merge însă la Cercul Militar e un mare pericol. Știam din cele trecute că neamțul după ce te arestează nu se mai ocupă de tine zile întregi, așa că orice lămuriri aș da eu, ele nu vor fi luate în seamă decât mai târziu. Toată chestia este să evit Cercul Militar și să merg imediat la Central Polizei Stelle să descurc lucrurile. Rog pe agent în acest sens, întâi refuză, însă văzând insistența mea a acceptat să mergem întâi în str. Doamnei, la Central Polizei Stelle.

— Cine ziceți că v-a prelungit permisul de ședere în București?

— Herr Oberleutenentul Marx.

Ajunși la Poliție, cere să vorbească cu Oberleutenentul Marx.

— Nu e în București, e plecat la Berlin.

Picioarele iar au început să mi se taie. Neamțul mă privește pare că ar zice:

— Ce-mi umbli cu mofturi, domnule?

Eu insist că se poate vorbi cu ofițerul ce îi ține locul, va cerceta dosarul meu și va găsi rapoartele medicale și rezoluțiunile celor mari.

Ne primește Oberleutenentul Neuman, un om ce vorbește foarte corect franțuzește și nici n-are mutră de neamț; e un brunet cu un obraz subțire și poartă monoclu în ochi.

Îi explic cazul, cere dosarul, îl răsfoiește, găsește tot ce trebuie și spune că, numai din neglijența colegului său Marx, Siguranța Generală n-a fost înștiințată la timp.

Îl rog să telefoneze chiar el Siguranței Generale ca să evit ducerea la Cercul Militar. Șef al Siguranței este căpitanul Elckman, fostul șef al Poliției politice, care cunoaște cazul meu și nu se va supăra de o intervenție dreaptă.

Nemții s-au înduplecat și au telefonat. Ce au vorbit n-am priceput; ce li s-a răspuns nu știu, dar am fost rugat să trec în odaia de alături. Ei au rămas singuri să se sfătuiască. [...]

Într-un târziu, agentul reapare și îmi comunică că Hauptmannul Elckman îmi prezintă scuzele lui pentru deranj și că sunt liber până la expirarea concediului.

Uf!

Cu așa predispoziție sufletească, enervat, alergând acasă să-mi liniștesc familia, mă întâlnesc față în față la un moment dat cu Petrache Misir[1]. El e în comisiunea ce tratează pacea și, de la Buftea unde sunt ținuți în carantină, i s-a permis să vină azi în Capitală. E primul om cunoscut ce întâlnesc, din cei rămași în Moldova după ocupație, și e primul din partizanii noștri politici ce întâlnesc după catastrofă. La vederea lui, nu știu pentru ce, nu mi-am putut da socoteală, probabil nervii mei supraexcitați de ultima întâmplare, probabil că toate sufe-

1. Petre Th. Missir (1856–1929), om politic și profesor universitar.

rințele mele s-au redeșteptat la vederea omului cunoscut ce vine din Moldova mea liberă, din Moldova în care odihnește biata mea soră și mă dorește mama și frații, din Moldova în care am deschis ochii și am copilărit și la care m-a purtat visurile în nopțile de tortură de la Imperial, m-a pornit un plâns în plină piață a Palatului Regal. Misir a rămas profund impresionat și nu cred să mă fi înșelat i-a căzut și lui o lacrimă. Aflase de la alții necazurile mele.

El mi-a dat vești bune de la familia mea, pe care tocmai o văzuse. Tot de la el am aflat că generalul Averescu a demisionat din armată. [...]

Sâmbătă, 10 martie

[...] Armistițiul cu România s-a mai prelungit cu 72 de ore din cauza crizei de guvern, el expiră deci luni noaptea. Se speră că până atunci se va termina cu perioada intermediară în care nu știm cum să ne mai considerăm, dușmani sau împăcați. Nemții în schimb au o linie de conduită trasă și pe care o urmează neschimbat, pentru ei rămânem „*dușmani*“ și ne tratează în consecință. Așa de exemplu: ieri a apărut o ordonanță prin care statul român e obligat să le plătească 400 de milioane lei sub titlu de cheltuieli de administrație militară în teritoriul ocupat. Anul trecut mai plătisem 200 de milioane. [...]

Ce ne îngrijește însă mai mult este confirmarea știrii că în Occident s-a început marea ofensivă germană. [...]

E sigur că o formidabilă bătălie se încinge. În ultimii trei ani, după Marna, și în afară de atacul Verdunului, nemții nu au încercat o mare bătălie în Apus. În schimb franco-englezii au încercat mai multe. [...] O chestie ne interesează: vor rezista foștii noștri aliați așa cum au rezistat 3 ani de zile nemții, cu acel front elastic din care își făcea un merit? Iată chestia. [...]

O MARE IMPRUDENȚĂ

Duminică, 11 martie

Demobilizarea armatei române de pe front și trimiterea oamenilor în teritoriul ocupat a fost o greșală și o imprudență ce poate să ne coste și pe noi, și pe germani, afară doar dacă n-a fost intenționat făcută.

Reîntoarcerea la vatră a celor plecați, a celor ce fiecare rămas aci îi credea căzuți în luptă sau morți de exantematic, a dat naștere prin gări și mai ales în Capitală la manifestațiuni de simpatie publică, și apoi la gesturi imprudente produse de bucurie și entuziasm. În Gara de Nord stă de câteva zile lumea aglomerată cu miile, zi și noapte, așteptând pe cei ce au norocul să revină. Mulțimea aceasta, stimulată de bucuria fiecărui ins în parte, a strigat probabil – ura! Trăiască România!

Asemeni vorbe, urechea neamțului nu a auzit până azi în Capitală. Mândria lor de învingători n-a fost până azi în România profanată de asemenea îndrăzneală. Culorile noastre naționale dispăruseră din ochii mulțimei – eu cred, din lașitatea noastră – și neamțul se deprinsese să nu le vadă nici el. Acum sosesc ofițeri și soldați ce poartă pe piepturi și pe chipiuri cocarde cu tricolorul românesc. Mai spuneam într-o zi că de la o fereastră de pe Calea Victoriei s-au aruncat flori în trăsura ce aducea de la gară niște ofițeri români. Toate aceste manifestațiuni sub aparență inofensivă a jignit adânc amorul propriu al militarului german, așa că Guvernământul a dat ordine severe ca să înăbușe asemeni gesturi și să nu se mai repete. [...]

N-AR FI MAI PREFERABIL SĂ CAPITULĂM?

Luni, 12 martie

Marea bătălie angajată în Franța e pe punctul să producă o diversiune în chestia păcii noastre. Tratativele merg foarte

încet; noua situație pe frontul din Apus a Puterilor Centrale, demobilizarea deja efectuată a armatei noastre, Galațiul deschis trupelor germane spre Odesa îi determină acum să nu se mai grăbească, ba chiar să pretindă noi condițiuni și să înăsprească chiar pe cele formulate.

Cineva care a luat aseară masa la C.C. Arion, ministrul de externe și delegatul României la tratative, mi-a afirmat azi că Arion e foarte indignat de purtarea nemților. Cică sunt de un cinism azi, pe care nu l-au cunoscut în sindrofiile ce le petreceau cu Mackensen. [...]

Sunt deciși să dea toată Dobrogea bulgarilor, păstrând numai Constanța ca port internațional. Ne mai cer să le dăm acum întreaga producție de porumb ce o avem înmagazinată, iar stocul necesar hranei populației să-l luăm din noua recoltă. Cer ca România să rămână sub ocupația lor militară. Cer..., dar ce nu mai cer?

Dacă stau lucrurile așa, toți se întreabă pentru ce Pace, și nu Capitulare? [...]

Dacă capitulăm le putem cel puțin zice: ne-ați zdrobit, suntem izolați de aliații noștri, suntem în mâna voastră fără apărare, ne puteți sugruma și chiar ucide dacă credeți că nu e o lașitate. Poate că un sentiment de rușine le-ar pune frâu pornirii, poate că rușinea de cum îi vor privi omenirea să ne acopere mai mult de lăcomia lor decât pacea mizerabilă ce urmează să semnăm. [...]

Marți, 13 martie

Prin demobilizarea armatei, prin contactul acum zilnic al unor funcționari ce fac naveta oficială între Iași și București, populația Capitalei a început să capete corespondență și știri. Zidul chinezesc dintre Moldova și Muntenia pare să fi căpătat o spărtură. Consecința este nemăsurată. Dacă în multe căminuri reintră bucuria, câte nu sunt în care intră doliul și întristarea. Ceea ce mi s-a întâmplat mie, ca după un an să aflu de moartea surorii mele, se repetă azi cu sute de familii. Abia acum pătrund știrile de cine și când s-au prăpădit. E o jale.

Numai foiletind avizurile încadrate cu negru din ziarele cotidiane și ți se strânge inima de durere. [...]

Miercuri, 14 martie

[...] După ce guvernul ne-a dat ieri asigurarea că pacea a fost parafată, a reintrat azi în tăcere. [...]

Din Iași transpiră ceva știri politice, generalul Averescu demisionând din oștire s-ar fi proclamat șef al unui partid popular, zis al muncii, compus din elemente democratice neanarhiste.

Liberalii își strâng rândurile în jurul dinastiei Brătianu. Conservatorii, în ajunul plecării dlui Take Ionescu în Apus, rămân în jurul dlui Mișu Cantacuzino[1]. [...]

Joi, 15 martie

Prin greșala ce s-a făcut de a se trimite trupele demobilizate din Moldova în teritoriul ocupat, guvernul a expus trupa și ofițerii la o adevărată capitulare. [...] Li se ia uniformele, iar publicul n-are voie a-i simpatiza. E drept că s-au făcut și greșeli, dar aceste greșeli trebuiau să fie prevăzute și de guvern și de autoritatea militară germană. Era oare admisibil ca să aduci în Capitală regimente românești venite de pe front, fără ca publicul să-i întâmpine în dorința de a-și vedea copiii și frații cu un moment înainte? Poți impune inimii să tacă și să nu se exalteze la vederea celui scump? Ei bine tocmai asta nu s-a prevăzut. Neamțul turbează de mânie. În Gara de Nord s-au produs zilele din urmă scene regretabile. Pentru prima oară nemții văd în Capitală oameni cari îi urăsc pe ei și iubesc pe cei ce și-au făcut datoria. Un asemenea sentiment încă nu constatase la noi; din raporturile avute până azi cu populația evreiască și cu acea speță de români ce le lingeau picioarele de lașitate, n-au avut ocazia să cunoască sentimentele românești, neterorizate de măsurile lor severe. Când anunțau rechiziții și impunea

1. Mihail G. Cantacuzino (1867–1928), om politic conservator, ministru de justiție (1910–1913, 1916–1918).

lumii să vină să le aducă – toți se supuneau cu un exces de supunere. [...]

Nemții ne-au judecat tâmpiți; adevărul era că populația era terorizată. Acum că această populație a auzit de pace, de amiciție în viitor, în naivitatea ei a luat lucrurile la serios *ad literam* și s-a crezut liberală și i-a pierit teroarea. De ce n-ar fi crezut? Nu sunt în guvernul de la Iași români din teritoriul ocupat? Ei nu circulă liberi prin fostul front? Soldații și ofițerii nu revin la căminurile lor? Mulți din acești ostași nu s-au crezut în țară liberă și au strigat „Trăiască România"?

Și atunci, ce sacrilegiu pentru urechea unui Volckman!

De un an și jumătate de când ne cunosc, ei nu auzise așa ceva; ce e dreptul, nici cetățeanul bucureștean nu mai auzise, de aceea, din terorizatul de ieri, azi e un renovat. Tricolorul român pe care nu-l mai văzuse, îl rezărește pe piepturile vitejilor de pe Siret și Oituz; e cu putință să nu tresară în sufletul tuturor acel ceva ce înnobilează omul, în deosebire de animal? Un sentiment de patriotism a cuprins mulțimea și a strigat acel „Trăiască România!".

În jurul acestei mulțimi însă forfotează o lume dușmană, care cu cască militară, care în haine civile; această lume s-a simțit ultragiată. De aci seria întreagă de măsuri stupide; dezbrăcarea ofițerilor de uniforme, interzicerea a intra în localuri publice, oprirea publicului de a se apropia de gară, iar de ieri, interzicerea trăsurilor de a trece pe Calea Victoriei. De ce? Ca să nu mai treacă și ofițerii români.

Ce ridicoli!

D. Marghiloman, ce trebuia să plece la Iași, n-a mai plecat. Diversiunea ce se face cu ofensiva din Franța se resimte din zi în zi; Puterile Centrale nu mai sunt zorite. [...]

Vineri, 16 martie

Pacea nu face nici un pas înainte, deși probabil se lucrează. Nemții au interes să ne ferece de așa fel ca nici un deget să nu ne rămână liber, de aci mulțimea chestiunilor de aranjat prin fel de fel de convențiuni. [...]

Sâmbătă, 17 martie

Delegația Puterilor Centrale a părăsit Bucureștii. Von Kühlmann și contele Czernin s-au dus acasă să petreacă Paștile. Au și pentru ce. Ce le pasă? În Apus le merge bine, la noi au obținut tot ce le-a trebuit, nu mai au de ce să se grăbească. Turcii și bulgarii au plecat și ei. Se anunță că vor reveni peste două săptămâni pentru semnarea tratatului. Ce o mai fi și asta?

Până azi ni se dădea un zor neexplicabil, câteodată armistițiul se prelungea numai cu 36 ore, numai ca să ne silească să semnăm ceva; acum pleacă pe două săptămâni, deși pacea nu s-a semnat. Se zice însă că vor lucra comisiunile.

Mulți din amicii dlui Marghiloman, ce se găseau în Moldova, și-au făcut apariția în Capitală; lumea îi privește ca păsări rare. Și din București unii favoriți se pot duce în Moldova. S-a inventat un truc, li se dau însărcinări guvernamentale, în special diplomatice, ca să poată trece și reveni. [...]

Întâlnind azi pe Andrei Corteanu, noul Secretar general al Ministerului de Finanțe, mi-a spus că pleacă mâine-seară la Iași. Cum el este bun prieten cu fratele meu Mircea, i-am încredințat o lungă corespondență ce de astă dată sper că va ajunge la destinație și sper că prin el să am și eu vești de la familia mea.

Din cercuri oficiale aflu că armata română a ocupat în întregime Basarabia, ce e hotărât că ni se va ceda cu garanția Puterilor Centrale. E singura licărire de lumină, în bezna în care ne-a aruncat umilirea. [...]

Duminică, 18 martie

E Paștele nemțesc; mai potrivit ar fi Crăciunul, față de zăpada ce cade afară. Viscolul a încetat, dar termometru se menține jos de tot. Orice activitate publică a încetat pentru două zile; nici ziarele nu vor apare în această suspendare de sărbătoare. Ce câmp liber minciunilor și conjecturilor!

D. Marghiloman pleacă astă-seară la Iași; pe cât s-a putut afla toate condițiile esențiale ale Păcii au fost semnate. Ni se dă în schimbul Dobrogei Basarabia și păstrăm gurile Dunării;

Constanța și linia ferată Cernavodă rămân internaționale și deschise liber comerțului României.

[...] În privința rectificării graniței în Carpați, vechile pretenții par a fi în adevăr mult reduse. Totuși pierdem și Ceahlăul și Caraimanul.

În chestia grânelor cedăm Puterilor Centrale, până la sfârșitul războiului mondial, recoltele noastre, minus cota necesară trebuințelor interne și pe care o vor fixa tot ei. Petrolul, de asemenea.

De altfel și aceste date le primim încă tot ca conjecturi.

Din Moldova au început să sosească și particulari – desigur din cei favorizați. Mackensen acordă de aci permisele de reintrare în teritoriul ocupat. [...]

O SCENĂ HAZLIE

Luni, 19 martie

[...] Se confirmă că guvernul Marghiloman n-a putut obține evacuarea țării de nemți până la ratificarea păcii. Ratificarea trebuiește dată de un parlament; noul parlament ce-ar trebui să se aleagă ar lungi procedura 3 luni de zile, deci încă trei luni cel puțin ne va mai guverna Mackensen. Se zice că d. Marghiloman a propus dlui Ionel Brătianu ca ratificarea să i-o voteze Parlamentul liberal; numai în caz de refuz, el va fi dizolvat pentru a se face noi alegeri, dacă se pot numi alegeri ceea ce se va face în teritoriul ocupat. Cu toate acestea vom trebui să suferim și astfel de alegeri, dacă pacea separată ce e pe cale a se semna nu va putea intra în vigoare decât de la ratificarea unui parlament.

În Basarabia, guvernul în înțelegere cu autoritățile locale au decretat tricolorul nostru național ca drapel oficial. Forma după care se va alipi Basarabia va fi „*Unirea*“. Imediat după proclamarea unirii, doi basarabeni vor intra în Ministerul de la Iași.

Am râs cu haz astăzi în tramvai de glumele unor demobilizați.

Pe platforma de îndărăt a unui vagon de tramvai electric, un soldat român dintre cei demobilizați stătea așezat pe niște desagi și își învârtea o țigară, trăgând cu ochiul la un soldat bulgar ce se găsea și el pe platformă. Ambii se privesc cu curiozitate, iar bulgarul cată să intre în vorbă cu românul, deoarece știe bine românește.

— De unde vii tu bre?

— Din Moldova, răspunde țanțoș românul.

— Faci tu bre de mult campania?

— De la mobilizare, răspunde scurt românul.

— De la început? Atunci ai fost tu la Turtucaia bre?

— Fost! Sigur că am fost.

— Și ai scăpat bre? întreabă mirat bulgarul.

— Nu mă vezi aici? Sigur că am scăpat.

Publicul începe a râde; românul se simte încurajat și mândru și îndrăznește și el o întrebare bulgarului.

— Dar tu ai fost mă la Mărășești în iulie trecut?

— Aha, dădu bulgarul afirmativ din cap; am fost bre.

— Minți mă leat, minți.

Publicul iar râde, de astă dată mai intrigat de siguranța românului că bulgarul minte.

— Minți, reluă soldatul nostru, dacă ai fi fost tu acolo, nu mai stăteai acum de vorbă cu mine aici, te prăpădeai mă, te prăpădeai cum s-o prăpădit toți ai tăi.

Am făcut un haz nespus. Inteligentă răcană!

Marți, 20 martie

La ordinea zilei numai ofensiva din Franța; orice altă preocupare a dispărut; deși pacea noastră ne interesează în prim rând, nimeni nu mai vorbește de ea, toți vor să știe dacă neamțul bate sau nu bate în Apus. [...]

Presa de pretutindeni ne dă o veste uimitoare: generalul Foch a fost admis ca generalisim al aliaților și proclamat comandant unic al întregului front. [...]

Miercuri, 21 martie

[...] Toată vina păcii dezastruoase ce suntem pe cale de a semna este pe nedrept pusă de toată lumea, inclusiv guvernul, în sarcina generalului Averescu, care a acceptat armistițiul. [...]

Dacă generalul Averescu are vreo vină e prematur să judecăm; iarăși e prematur să judecăm răspunderea celor ce l-au împins să semneze acele preliminări. E prematur să judecăm Pacea, când nu cunoaștem îndeajuns gravitatea intensității ei în rău, și iarăși e prematur a judeca azi dacă capitularea ar fi avut sau nu consecințe mai grele pentru noi. Toate acestea le vom judeca atunci când se va lichida aventura nemților în Occident. Vor ieși învingători, actul lui Averescu și Marghiloman va fi o binefacere și le va fi de laudă din neam în neam; vor ieși nemții zdrobiți și triumfători foștii noștri aliați, gesturile politice și ale generalului Averescu, și ale lui Marghiloman vor apare ca o monstruozitate, iar ei desființați ca oameni politici. [...]

O ordonanță scoate din comerțul liber brânza și laptele de oaie. Nădejdea populației în brânză cu venirea primăverii se spulberă deodată. Brânza e destinată armatelor inamice; iar ca batjocură ordonanța încheie:

„*De hrana populației se va îngriji guvernul român*".

Bietul guvern! [...]

CONTELE CZERNIN VORBEȘTE LA VIENA DESPRE PACE

Joi, 22 martie

[...] Un eveniment de seamă reiese dintr-un discurs ținut de contele Czernin la Viena, după reîntoarcerea lui de la București. [...]

O caracteristică a discursului contelui Czernin este hipocrizia. Nu ne slăbește din:

— „*Vrem o pace fără anexiuni și fără despăgubiri, după cum n-am cerut nimic Rusiei*".

N-a cerut Austro-Ungaria nimic Rusiei! Dar Germania?

— *„Ce a făcut Germania nu sunt anexiuni, Germania a fost solicitată de populația rusească să o ia sub protecțiunea ei și să o apere contra anarhiei"*.

Ce sofiști!

Dar România?

Și fără jenă, contele are răspunsul gata:

— *„Eu personal mi-am dat toate silințele ca la rectificarea frontierelor să nu se ia României nimic ce ar putea lăsa în sufletul românesc un ghimpe durabil. Politica mea urmărește reluarea unor relații de vecinătate amicală pentru viitor"*.

Atunci cine ne-a luat Carpații, dacă el s-a silit să nu lase un ghimpe în inima românilor? Cine a dat bulgarilor Dobrogea?

N-au anexat nimic din România?

Iată din cuvântarea contelui în ce ar consta așa-zisa rectificare a graniței:

La Severin, granița se apropie de partea de nord a orașului, pentru a asigura stăpânirea ungurilor asupra Porților de Fier. Ne-au luat pe 30 de ani șantierul naval din Turnu Severin, precum și insulele de pe Dunăre, Ostrovu Mare, Corbu și Smeanu. La Târgu-Jiu ni se ia defileul, inclusiv Lainici. Tot așa rectificări se țin în lungul Carpaților, la Predeal ne ia până în Bușteni, în Buzău asemenea, în Bacău se ia munții și văile până în Tazlău, în Neamț până în Bistrița, iar județul Suceava se ia pe jumătate.

Pretutindeni ni se ia din țară o fâșie ce atinge o adâncime de 15–18 kilometri. Pierdem toate pădurile de brazi. Ne ia parte din județul Dorohoi, ca să-și asigure Cernăuții. [...]

Condițiunile păcii cu România, pe cari le destăinuiește contele Czernin la Viena ca și cum ar fi fost deja semnate, constituiesc pentru noi desființarea independenței țării. Excluzând chestiile economice și financiare ce ne-au impus, cum și jaful în aprovizionarea alimentară, el anunță că Pacea va mai cuprinde: protecția guvernului român asupra școlilor ungurești din România; protecțiunea religiunii catolice; drepturi de cetățenie tuturor evreilor; interzicerea în România a oricărei propagande naționaliste și despăgubirea tuturor supușilor Puterilor Centrale de daunele de război ce ar fi suferit.

Toate acestea mărturisite, și câte încă nu vor fi mărturisite, nu-i dă dreptul dlui conte Czernin să încheie cum a încheiat:

— *„Cu România s-a încheiat o pace care va constitui punctul de plecare al unor relațiuni de bună vecinătate, în viitor“.*

Nu, domnule conte, nu, de o mie de ori nu. Primim umilirea că n-avem încotro azi, dar nu primim batjocura d-voastră.

Ne mai rămâne o speranță, că omenirea să judece și să vadă cum e pedepsit un popor care a îndrăznit să lupte pentru unitatea sa națională. [...]

Vineri, 23 martie

[...] Faptul că la Viena contele Czernin a vorbit de Pace ca de un fapt hotărât definitiv, ne intrighează și mai mult tăcerea oficialității noastre, dacă a făcut-o sau nu. Căci să credem că nu ni se spune ca să ni se menajeze o durere, asta este moft; cine se gândește la așa ceva? Optimiștii speră că, cel puțin după ratificarea tratatului, România va fi evacuată și ne vom regăsi la noi acasă. Asemeni iluziuni nu trebuiesc încurajate, de aceea oficiosul nemțesc *Bukarester Tagblatt* dă azi următorul comunicat:

„După cum aflăm din loc competent, autoritățile militare și anume: atât autoritățile centrale din București, cât și autoritățile militare județene și de Etapă, își vor continua activitatea lor în teritoriul român și după semnarea tratatului de pace. Populația românească trebuie să dea necondiționat ascultare, ca și până acum, dispozițiunilor autorităților militare“.

Deci cu toată pacea rămânem inamici. N-am vrut-o noi, au vrut-o ei. Consecințele le vor trage în primul rând ei. Lichelismul surtucarilor pare să nu fie și în sufletul țăranului muncitor. Satele s-au umplut de demobilizați ce revin din Moldova, pentru că *„s-a încheiat pacea“*. Așa știa demobilizatul, căci de aceea a părăsit tranșeele în care se găsea în siguranță, de aceea a lepădat arma și muniția, de aceea a dezbrăcat uniforma. Când a ajuns însă acasă la el în sat găsește o Etapă germană care îi comandă, îl înscrie, îl matriculează, îi dă un număr și e ținut la control. Pâine și mămăligă nu-i dă, iar grâul și porumbul

lui i l-a ridicat; unterofițerul îi dă ordin să iasă la muncă. În simplicitatea lui țăranul nu va pricepe ca dl Al. Marghiloman cum, dacă s-a făcut pacea, ne va guverna dușmanul de ieri; de aceea, absolut sincer și fără sentimentul fricii, el a și început să zbârnâie la sate; din mișcarea aceasta pare a se degaja ideea că nu vrea să mai iasă la munca câmpului pentru parale. Nu vrea parale, vrea mămăligă; vrea mămăliga porumbului lui, nu bon de porție. Țăranul acesta e periculos; el vine din Moldova cu promisiunea solemnă a Regelui că i se va da pământ, iar în schimb de asta i se ia și mămăliga de la gură.

Puterile Centrale cu diplomații ei au putut înșela câțiva surtucari, nu au reușit să înșele poporul. Spun că au contat pentru viitor pe prietenie și au creat deocamdată noi dușmani, mult mai răi, mult mai periculoși decât pe cei ce i-a avut la Mărășești în tranșeele din fața lor, deoarece neamțul nu și-a dat seama că pentru țăranul român prost și simplu viața lui e prețuită mai puțin decât mămăliga copiilor lui. [...]

Sâmbătă, 24 martie

[...] Primesc azi o scrisoare de la fratele meu, prin care mă anunță că nici o scrisoare n-au primit de la mine, decât acea carte poștală trimisă prin poștă, când prin excepție administrația ne-a anunțat că putem scrie în Moldova. Toată nădejdea îmi stă că vor ajunge acum cele trimise prin Corteanu și C.C. Arion. Din scrisoarea ce primesc văd alți morți în familie, în schimb însă aflu că frații mei militari sunt în viață. [...]

Duminică, 25 martie

O primă consecință bună a păcii și a terminării războiului nostru e reîntoarcerea în patrie a prizonierilor de război. Au sosit deja mulți din Germania și Ungaria, sosesc acum transporturi din Bulgaria. Ne revin cei căzuți la Turtucaia. La Giurgiu populația a primit pe ofițerii prizonieri cu buchete și cu flori. Iar au să protesteze nemții.

O nouă ordonanță s-a dat în chestia uniformelor, pe care o credeam deja rezolvată. Uniformele ofițerilor și soldaților se

vor preda komandaturei germane, care le va restitui la timp, după registre, guvernului român. Numai acei ce vor dovedi că n-au alte haine civile vor face cerere și vor fi autorizați a le purta după ce se va ridica de pe ele orice insignă militară. O adevărată degradare.

Dna general Grigorescu a venit azi să mă vază. A fost o adevărată recreațiune pentru mine. Ea are știri din Moldova prin unul din copiii ei care, având o delegație pe lângă cei din Conferința păcii, a fost îngăduit să vină de la Buftea la București vreo 3 ore. Prin el aflăm că biata noastră soră Elena a murit în Iași, nu în Tecuci, unde o credeam noi la început; acolo a și fost înmormântată. [...]

Luni, 26 martie

Nu se mai vorbește de pace, cum nu se mai vorbește de războiul nostru. O fi și o tactică din partea guvernului; mai întâi au anunțat condițiuni grozave de pace; mai târziu Primul-ministru a anunțat că a obținut concesiuni. Treptat, treptat, cererile acceptate de România au început a fi date pe față una câte una, cu lingurița, mai întâi de presa germană concomitent cu publicarea de comentarii destinate a face poporul să priceapă că inamicul ne iubește și ne vrea prietenia. Cu vremea și presa noastră a început a da câte ceva din condițiile dezastruoase ce ni se impun. Lumea s-a speriat și s-a îngrozit, o zi, două, pe urmă s-a deprins și cu ideea că va rămâne rob ocupațiunii nemțești. Numai guvernul nu se decide să aibă curajul și să declare că Pacea e semnată și totul e definitiv hotărât. Totuși va trebui odată să o facă. Cum publicul nu mai așteaptă nici un avantaj de la semnarea păcii, nici nu mai e curios să o afle, de aceea nici nu se mai vorbește de ea. [...]

Dl Marghiloman a plecat în Basarabia, după ce, mai întâi, a avut la Iași consfătuiri cu delegați basarabeni. [...]

Tot din Iași se anunță că generalul Averescu, retras din oștire, s-a pus în fruntea unui nou partid democrat. Liberalii, cari văd în democratismul generalului un periculos concurent, îi fac o crâncenă opoziție. [...]

Ofensiva germană în Apus a fost definitiv oprită. [...]

Marți, 27 martie

Nimic. Fiind convins că nici una din scrisorile mele n-au parvenit familiei mele în Moldova, le-am scris azi din nou. După o lungă spovedanie mă simt parcă ușurat. [...]

BASARABIA PROCLAMĂ UNIREA CU ROMÂNIA

Miercuri, 28 martie

Un mare eveniment: Basarabia a proclamat unirea ei la Regatul României. [...]

După 106 ani de când ne-a fost răpită de ruși, Basarabia, redevenită liberă prin revoluțiune, revine singură și se alipește de țara de la care fusese dezlipită. [...]

Am ieșit în oraș, aceiași nemți pe stradă, aceeași mulțime forfotește în sus și în jos indiferentă; e o răceală pe fețele tuturor, ca și cum nimic nu s-a întâmplat. Nici un drapel tricolor nicăieri, nici un semn că s-a desăvârșit unirea visată de generația lui Cuza și Kogălniceanu. Stă genunchiul împilării pe sufletele noastre și nimeni nu crâcnește. [...]

Basarabia ne revine azi ca para mălăiață în gura lui nătăfleață. Curat așa. Dezlipită la 1812 de Moldova, am pierdut la 1878 ultimul colțișor ce ne mai rămăsese din ea, fără speranță în posibilitatea de a o mai revedea. De atunci, ca pentru un copil înmormântat, România n-a mai făcut nimic pentru ea. Dacă câteodată chestia unui ideal național a mai frământat la noi spiritele a fost totdeauna în direcțiunea Carpaților și niciodată peste Prut. Când în 1914 a izbucnit războiul european și s-a pus în direcțiunea luptelor noastre politice interne chestiunea națională, e drept că cei ce se opuneau la o acțiune în contra Germaniei au pus argumentul: de ce n-am recuceri mai bine decât Transilvania Basarabia, la care am avea mai multe drepturi. A fost absolut numai o chestiune de oportunitate; la cari din revendicări a venit momentul? Oamenii ce ne guvernau au

crezut că momentul e mai prielnic pentru dizolvarea imperiului Austro-Ungar, de aceea am intrat în război pentru revendicarea Ardealului. Că ne-am înșelat în socotelile noastre, că războiul ne-a ieșit rău și am fost îngenuncheați fără a dezrobi Ardealul, asta este altă chestie. Scopul a fost lăudabil. Dar pentru că au ieșit lucrurile cum nu ne așteptam, guvernul a fost acuzat că a pierdut ocazia de a avea Basarabia, ocazie ce ar fi avut-o dacă mergeam în război alături de nemți în contra Rusiei. Iată în ce se rezuma critica politicii dlui Al. Marghiloman – *dacă mergeam cu nemții aveam Basarabia*. Și roata norocului se întoarce de așa fel încât, deși n-am mers cu nemții, ci cu rușii, ne vine Basarabia. Unde e logica? Unde este rațiunea? Unde e politica dlui Marghiloman? Ce acte, ce fapte, ce luptă îi va lega numele de faptul Unirii? Să fim serioși.

Ca să se vadă ce s-ar putea lega de numele lui, să presupunem un moment imposibilul, că foștii noștri aliați își vor ajunge idealul, vor înfrânge Puterile Centrale, le vor zdrobi și la dezmembrarea Austro-Ungariei nu vor uita sacrificiul făcut de România și ne vor da Transilvania, Banatul și Bucovina, recunoscându-ne și Basarabia. Ce se va lega de numele actualului Prim-ministru și de politica lui?

Dacă mergând contra Germaniei am dobândit Basarabia, să nu căutăm meritul în persoana acelor ce dețineau în acel moment guvernul; a fost o nebunie. De ce n-ar fi nebunia completă, după ce ne-a îngenuncheat și zdrobit neamțul și ungurul, să ne vină și Ardealul?

După lovitura morală dată cu Basarabia, guvernul poate să aibă curajul în fine să dea publicității pacea ce a încheiat. O vom înghiți ca o simplă bucățică de zahăr.

Contele Czernin a sosit. Kühlmann încă n-a sosit; cei ce citesc ziarele germane spun că la Berlin s-a dus o campanie severă în contra reprezentantului german. E acuzat precis că la București s-a ținut numai chefuri și de femei, lăsând prioritatea la lucru contelui Czernin, care a obținut de la România o pace austriacă în locul unei păci germane, cum s-ar fi cuvenit. Sunt chiar zvonuri că Kühlmann a demisionat. [...]

Joi, 29 martie

[...] Desființându-se granița dintre Moldova și Basarabia, se anunță desființarea pașapoartelor.

Comunicația dintre teritoriul ocupat și Moldova cu telefonul și telegraful a fost restabilită. [...]

CONTELE CZERNIN SE CLATINĂ ÎNTRE INTRIGI ȘI CANCANURI PROPRII

Vineri, 30 martie

Dintr-o scrisoare ce primesc azi din Moldova de la fratele meu, văd că n-au primit scrisorile mele. Mă anunță însă că sunt bucuroși de veștile bune ce le-au adus despre mine în Moldova dl Ionică Pilat. Când a plecat în Moldova, prin o imensă favoare ce i-a făcut Mackensen după armistițiu, îi încredințasem o scrisoare prin care vesteam pe mama de neajunsurile și necazurile mele. Mai târziu am aflat că a distrus scrisoarea, ca să nu i-o găsească nemții în bagaj la Mărășești. În bucuria lui că a scăpat, probabil a descris și fericirea noastră de aci. Poate că a făcut mai bine, aveau deja destul necaz cu moartea surorii mele ca să mai afle și despre arestările și sănătatea mea zdrobită.

Un zvon persistent a circulat azi în cercurile bine informate, anume acela că contele Czernin a plecat din București și că ar fi demisionat din postul de ministru de externe. Deja nesosirea lui Kühlmann și campania dusă în Germania contra lui se punea în legătură cu nemulțumirea cu care s-a primit în patrie pacea obținută cu noi. Nemulțumirea din Berlin vine de acolo că s-a lăsat Austriei prea multă mână liberă și că a lăsat România în zona ei de acțiune, a menținut dinastia Regelui Ferdinand, ceea ce n-ar fi în interesul Germaniei. [...]

CUM S-A DESĂVÂRȘIT UNIREA LA CHIȘINĂU

Sâmbătă, 31 martie

Ne-au sosit dări de seamă detaliate de la proclamarea unirii cu Basarabia. Măreţul act s-a desăvârșit la 9 aprilie stil nou. D. Marghiloman, însoţit de mai mulţi fruntași politici de ai săi, s-a dus la Chișinău, după ce mai întâi a aranjat lucrurile cu fruntașii basarabeni. Primirea ce li s-a făcut a fost entuziastă. Domnul C. Stere se găsea în Chișinău de mai multe zile, iar ţinutul Soroca îl proclamase deja ca deputat al său, în Sfatul Ţării. D. Marghiloman a mers în Sfatul Ţării, unde a luat cuvântul și a făcut o propunere scrisă de Unire a ambelor ţări. După cum desigur a fost aranjat programul, d. Marghiloman s-a retras din adunare, iar Sfatul a rămas să se consfătuiască. În Sfat, toate grupările afară de ruși, evrei și ţărani s-au pronunţat imediat pentru unire. Grupul ţăranilor, cel mai numeros, a fost în cele din urmă convins să voteze pentru unire; rușii au votat contra, iar evreii s-au abţinut. Votul s-a făcut pe faţă. Rezultatul a fost 84 *pentru*, 3 *contra*, 36 *abţineri*.

Evreii au ţinut și de astă dată să intre în sufletul și simpatia noastră, pe care o revendică de atâta vreme. După ce votul a fost proclamat, d. Marghiloman, ca Prim-ministru al regatului României, a fost invitat să revină la Sfat ca să primească rezultatul propunerii ce făcuse. Intrând în sală, a fost cu solemnitate întâmpinat de miniștrii Basarabiei, de biroul Sfatului Ţării și de d. C. Stere. Scena a fost emoţionantă, d. Marghiloman s-a sărutat cu d. C. Stere. Președintele Sfatului a dat lectură rezultatului votului și a proclamat unirea într-un entuziasm delirant.

Pentru neuitare, reproduc și eu întocmai documentul ce conţine voinţa hotărâtă și liberă a Basarabiei și condiţiunile sub cari s-a făcut unirea:

„În numele poporului Basarabiei, «Sfatul Ţării» declară:

Republica Democrată Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile graniţe

cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută de ani şi mai bine, din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric şi dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-şi hotărască soarta lor, de azi înainte şi pentru totdeauna se uneşte cu mama sa România.

Această unire se face pe următoarele baze:

1) Sfatul Ţării, actual, rămâne mai departe pentru rezolvarea şi realizarea reformei agrare, după nevoile şi cererile norodului; aceste hotărâri se vor recunoaşte de guvernul român.

2) Basarabia îşi păstrează autonomia provincială, având un Sfat al Ţării (dietă) ales pe viitor prin vot universal, egal, direct şi secret, cu un organ împlinitor şi administraţie proprie.

3) Competenţa «Sfatului Ţării» este:

a) A vota bugetele locale;

b) Controlul tuturor organelor, zemstvelor şi oraşelor;

c) Numirea tuturor funcţionarilor administraţiei locale prin organul său împlinitor, iar funcţionarii înalţi sunt întăriţi de guvern.

4) Recrutarea armatei se va face în principiu pe baze teritoriale.

5) Legile în vigoare şi organizaţia locală (zemstve şi oraş) rămân în putere şi vor putea fi schimbate de Parlamentul român numai după ce vor lua parte la lucrările lui şi reprezentanţii Basarabiei.

6) Respectarea drepturilor minorităţilor din Basarabia.

7) Doi reprezentanţi ai Basarabiei vor intra în Consiliul de miniştri român acum desemnaţi de actualul «Sfat al Ţării», iar pe viitor luaţi din sânul reprezentanţilor Basarabiei din Parlamentul român.

8) Basarabia va trimite în Parlamentul român un număr de reprezentanţi proporţional cu populaţia, aleşi pe baza votului universal, egal, direct şi secret.

9) Toate alegerile din Basarabia pentru volosto (plata) şi sate, oraşe, zemstve şi Parlament se vor face pe baza votului universal, egal, direct şi secret.

10) Libertatea personală, libertatea tiparului, a cuvântului, a credinţei, a adunărilor şi toate libertăţile obşteşti vor fi garantate prin Constituţie.

11) Toate călcările de legi făcute din motive politice în vremurile tulburi ale prefacerii din urmă sunt amnestiate.

Basarabia unindu-se ca fiică cu mama sa România, Parlamentul român va hotărî convocarea neîntârziată a Constituantei, în care vor intra proporţional cu populaţia şi reprezentanţii Basarabiei, aleşi prin vot universal, egal, direct şi secret, spre a hotărî împreună cu toţii înscrierea în Constituţie a principiilor şi garanţiilor de mai sus.

Trăiască Unirea Basarabiei cu România, de-a pururi şi pentru totdeauna.

Primită în «Sfatul Ţării» la 27 martie 1918, în Chişinău."

Preşedintele Sfatului Ţării
(ss) I. Inculeț
Secretarul Sfatului Ţării
(ss) I. Buzdugan

D. Marghiloman, în numele Regelui Ferdinand și a poporului român, declară solemn că primește condițiunile și proclamă „*Unirea*". Toată oficialitatea a trecut apoi la Catedrală, unde s-a oficiat un *Te-Deum*. Cu trenul de noapte, însoțit de suita sa și de reprezentanții oficiali ai Basarabiei, Primul-ministru s-a reîntors la Iași, unde mari manifestații populare au avut loc. S-a oficiat și acolo un *Te-Deum* la Mitropolie, după care Regele a primit defilarea trupelor. Un dineu de gală s-a servit la Palat reprezentanților Basarabiei, la care a toastat Regele și Președintele Sfatului Țării. La ora 3 o manifestație spontană s-a făcut de populație sub ferestrele Palatului Regal; principii și principesele s-au scoborât în mijlocul mulțimii și s-a încins o horă a unirii.

Așa s-a sărbătorit evenimentul pe pământul liber al țării românești. Spuneam deja ieri că la București nu s-a zărit un tricolor și nici o manifestație cât de pașnică; un singur „*Trăiască România*" s-a exprimat de ministrul de externe în telegrama trimisă Primului-ministru, și asta desigur pentru că telegrama era destinată să fie citită în Moldova. [...]

La noi nimic nou. În Moldova s-au instituit anchete spre a verifica gestiunea fostului guvern în mânuirea banului public.

O ordonanță dată aci ne anunță că pentru rechiziționarea metalurilor se vor dezveli casele, mormintele și bisericile acoperite cu zinc și aramă.

Duminică, 1 aprilie

Din sursă oficială se află că scandalul dintre Germania și Austria e în plină desfășurare. [...]

D. Al. Marghiloman, întovărășit de o sumedenie de refugiați în Moldova, a sosit în București. [...]

DEMISIA CONTELUI CZERNIN ȘI CAUZELE EI

Luni, 2 aprilie

Un ordin dat de Guvernământul Militar german anunță pentru ziua de mâine 3 (16) aprilie liberarea tuturor prizonierilor români din lagăre, cu dreptul de a se duce la căminurile lor și a se hrăni singuri. Măsura, desigur, a fost reciprocă.

O ordonanță nouă iar încurcă orele în teritoriul ocupat. Cu începere de azi, ora 2, până la 16 septembrie, ceasornicele se mai dau cu o oră înainte. E tocmai contrariul de ce ne-au obligat să facem anul trecut; asta e cea mai bună dovadă că se distrează pe spinarea noastră. [...]

Contele Czernin afirmase că Clemenceau i-a propus tratative de pace [...], iar în urma răspunsului dat în numele Austro-Ungariei de contele Revertera, că nu poate fi vorba de Alsacia și Lorena, orice alte tratative au încetat. [...] Clemenceau a răspuns că contele Czernin minte, că din contra, Franța a primit propuneri de pace din partea Austro-Ungariei, propuneri ce n-au fost luate în considerare până ce nu i se va asigura Franței Alsacia și Lorena [...].

Cuvântul lui Czernin a fost imediat pronunțat: demisiunea. Ea a fost imediat și acceptată. [...]

Marți, 3 aprilie

Avui una din cele mai mulțumite zile; din Moldova am primit teancuri de scrisori de la rude și prieteni. Principalul e că toți sunt bine și trăiesc. Din ce mi se scrie văd că viața și acolo a fost tot așa de grea ca și cea de aci; populația propriu-zisă, cea care n-a avut legături cu armata, au dus-o mizerabil. Armata și cei ce au trăit din protecția ei au dus-o admirabil. În multe privinți scumpetea e mai exagerată ca aci. Banul nu are acolo nici o valoare, mulți au realizat bogății într-o destrăbălare și necinste de neînchipuit.

În Capitală atmosfera s-a mai purificat; nu numai că avem iluziunea că zidul chinezesc de pe Siret a căzut, dar și prin reîntoarcerea multora, orașul începe a avea un alt aspect. Pretutindeni revezi cunoscuți; mulți rezerviști au revenit, iar uniformele prohibite le vezi pretutindeni.

Au sosit în Capitală și tovarășii de domiciliu forțat, dar numai în concediu. [...]

ŞTIRI DIN MOLDOVA

Miercuri, 4 aprilie

[...] Citind în ziare că inginerul Grigorescu, fiul generalului, a venit din Moldova în Capitală, m-am dus azi să-l văd și să aflu noutăți din Moldova. Am avut o adevărată zi de reculegere; mi-a povestit ore întregi. Din actele aduse văd succesele generalului la Oituz și Mărășești; pentru noi de aci care n-am știut decât de înfrângeri, e un balsam scenele de vitejie ale armatelor ce a comandat el. [...]

Am scris pe seară o lungă scrisoare generalului felicitându-l pentru gloria lui. Cred că prin fiul lui, scrisoarea îi va parveni. [...]

Contele Burian, ungur sadea, a fost numit ministru de externe al Austro-Ungariei în locul contelui Czernin.

CAPITALA ȘI UNIREA CU BASARABIA

Joi, 5 aprilie

Deși au trecut atâtea zile de la îndeplinirea marelui act al unirii Basarabiei cu România, nu-mi iese din minte răceala și indiferența cu care acest fericit eveniment a fost primit de cetățenii Capitalei. Se dau multe explicațiuni, dar nici una nu rezistă celei mai simple judecăți. Așa se spune, că clocotește bucuria în sufletele tuturor, dar tac și înghit de frica neamțului.

Frică? De ce?

Nemții au declarat formal că ne vor sprijini ca să obținem această provincie fostă românească, ei au știut că evenimentul odată îndeplinit are să ne bucure; atunci pentru ce frică ca să ne manifestăm bucuria legitimă?

Am citit în presa lor: *„Iată o țară liberată de sub jug străin, după mai bine de 100 de ani“*.

Și noi să ne temem de a ne manifesta bucuria?

Dar să zicem: populația românească este azi dezorientată, partidele politice ce au condus-o sunt dezorganizate, și-a pierdut capul, nu mai știe ce e rău și ce e bine. Foarte bine, avem însă autorități constituite. Avem o Primărie a orașului, avem un Minister al Instrucțiunii Publice, avem un Cap al bisericii, avem o Universitate, avem o Academie, ei bine, nimeni, absolut nimeni nu a făcut și nu face un gest, o mișcare, nu spune un cuvânt de bucuria neamului. [...] Să simțim și noi, să ne reamintim și noi un moment măcar că suntem încă români, ca și cei de peste Siret, ca și cei de peste Prut. Să se fi opus nemții la așa ceva? Pentru ce?

Avem un Mitropolit Primat, ce ocazie să facă să răsune clopotul Mitropoliei, singurul rămas bisericilor ortodoxe de aci, și să se adune credincioșii în dealul Mitropoliei să asiste la Sfânta liturghie în care să se ridice crucea sus, drept mulțumire Dumnezeului care s-a milostivit să nu ne abandoneze și să revedem Moldova de acum 106 ani reîntregită.

Nimic, nici un gest. Frica de nemți și aci?

Frica aceasta de nemți nu e în realitate decât o lașitate, o mască după care se ascund toate ticăloșiile. Să îndrăznească, să cerce, să se miște, să se simtă români și să lăsăm neamțul să se supere. Are să-i treacă. Dar că nu neamțul s-ar fi supărat am și dovada. Am înaintea mea un document hotărâtor.

La Râmnicul Sărat, în teritoriul ocupat și guvernat cu mai multă severitate de Armata a IX-a germană, deoarece acolo e regiunea frontului, populația orașului a fost chemată în mod public, printr-un manifest tipărit și lipit pe zidurile orașului, să se adune și să sărbătorească Unirea cu Basarabia. Manifestul e semnat de primarul orașului. El spune cetățenilor fără vreo frică de nemți:

„Iubiţi Cetăţeni,

O mare bucurie care va umple inima tuturor ni se anunţă din Moldova. Basarabia, în urma hotărârii Sfatului Ţării, a hotărât, în seara de 9 aprilie, Unirea cu România, una şi indivizibilă.

Vă anunţ acest mare act săvârşit în folosul României, spre a lua cunoştinţă, căci bucuria trebuie să fie a tuturor. Basarabia este trup din trupul nostru şi un secol întreg de despărţire n-a putut să înstrăineze sentimentele cari o împingeau spre noi. Neputând să dăm expresiune tuturor simţimintelor şi gândurilor cari ne frământă în aşa momente de bucurie, am hotărât să slăvim acest mare act naţional prin rugăciuni către Dumnezeu. Rugăciunea va avea loc duminică, 14 aprilie st. n., orele 10 dimineaţa, în biserica Mânăstirea. La templul israelit va avea loc de asemenea un serviciu divin la orele 9 dimineaţa.

Vor asista autorităţile civile şi toate şcolile“.

Primar CONSTANTIN G. DAVID

Și nu numai că nemții nu s-au supărat pe domnul primar David, dar au asistat și dânșii, în mod oficial la biserică, la serviciul religios. Pentru ce la București ar fi fost altfel?

Lașii de aci și-au zis de la dânșii: de ce să indispunem cu sentimentele noastre trufia lui Von Tülff sau a lui Mackensen? De ce mai bine nu ne-am vedea de treabă?

Probabil în mintea lor cred serios că neamțul trebuie să fie încântat de acest menajament.

Eu însă cred altfel; eu cred că nemții trebuie să-și fi zis: sau Basarabia aceasta e un moft – dovadă nepăsarea Capitalei, sau oamenii aceștia ce ne înconjoară sunt niște mișei.

Sigur că așa și-au zis. [...]

Vineri, 6 aprilie

[...] O telegramă din Berlin ne înștiințează că Kühlmann va pleca azi sau mâine spre București.

D. C. Stere, declarat deputat în Sfatul Țării din Basarabia, a fost proclamat președinte al Sfatului. Dacă n-ar fi trecutul urât al dlui Stere, gestul Basarabiei m-ar bucura. [...]

AȚÂȚĂRI CE POT DEVENI PERICULOASE

Sâmbătă, 7 aprilie

Și guvernul, și Guvernământul german se tem de o revoluție țărănească să nu izbucnească după încheierea păcii. Această revoluție pe cari noi clasele orășenești am trebui să o evităm, deoarece noi vom plăti gloaba, nu numai că nu facem nimic pentru a o preveni, dar din contră, o ațâțăm prin dezbinările dintre noi.

Sunt cel întâi să subscriu pentru tragerea la răspundere a guvernelor ce au pregătit și dus războiul așa cum l-au dus, ca să ne găsim unde suntem; sunt cel întâi ca să subscriu la tragerea la răspundere a celor ce au manipulat banul public și au profitat de el, dar toate acestea la timpul lor. E rușinos, e nedemn, ca rufele noastre murdare să le spălăm în fața nemților, ungurilor și bulgarilor, și e o crimă ațâțarea urilor în halul în care se face azi, speculându-se sentimentele, durerile și nevoile poporului, și făcându-l pe el azi judecător, când e și orbit de patimă, și în neputință de a fi luminat. [...]

De altfel și liberalii din Moldova ar trebui să fie mai prudenți. Datoria lor ar fi azi să se astâmpere, să aștepte momentul

pentru a se justifica de politica ce au dus, sau să aștepte victoria finală pe cari s-au bizuit în politica ce au urmat, cum se pare că s-a hotărât să facă d. Take Ionescu. Ei însă nu fac așa, sunt încă țanțoși și pretențioși, speră să rămână încă puterea predominantă în statul român, ca și în trecut, căreia să-i fie permis orice. Așa, nu mai departe zilele acestea s-a anunțat din Iași că Vasile Morțun[1], în numele Camerei liberale, și Em. Porumbaru[2], în numele Senatului, s-au prezentat Regelui cu un protest contra guvernului, că nu i-a convocat să-i întrebe și să le ceară sfatul, în chestia Unirii Basarabiei. E drept că, într-o țară constituțională, asta ar fi fost prima datorie a unui guvern, la noi însă ar fi un non sens.

La noi parlamentele sunt ale guvernelor, iar Parlamentul de azi aparține guvernului căzut. Mai mult decât atât, Parlamentul în numele căruia vorbește d. Vasile Morțun și d. Em. Porumbaru nu și-a revendicat niciodată rolul constituțional pe care ar dori să-l aibă azi. Acest Parlament 2 ani de zile, de la 1914–1916, a fost absolut mut, necerând guvernului Brătianu nici măcar să-l pună la curent cu politica externă. Sub acest Parlament s-a declarat războiul fără să i se ceară avizul și n-a avut nici o pretenție; cum atunci l-ar consulta noul guvern, cu care n-are nici o legătură?

Gestul de la Iași e un act de îndrăzneață provocare, care natural că ațâță spiritele în contra lor și dacă este cineva mai interesat azi ca spiritele să stea liniștite, e tocmai fostul guvern de la Iași. [...]

Duminică, 8 aprilie

Situația Primului-ministru Marghiloman nu este de invidiat. Crezând că poate contribui la încheierea păcii, a acceptat guvernul. Acest guvern însă este numai al Moldovei deocamdată, el stă în Iași, deși din când în când Primul-ministru și

1. Vasile Morțun (1860–1919), lider liberal, ministru de interne (1914–1916).

2. Emanoil Porumbaru (1845–1921), diplomat și om politic, ministru de externe (1914–1916).

ministrul de externe se mai abat și pe la București, ca să-și primenească rufăria.

Aci ei nu pot avea un rol public și de guvernământ, de altmintrelea nici n-au încercat să se amestece în atribuțiunile guvernatorului Tülff von Tschepe. Neamestecul e datorat faptului de a evita orice fricțiune între puterea suzeranității exercitată de Rege integral în Moldova și cea exercitată de Mackensen în teritoriul ocupat.

La început, d. Marghiloman a avut credința că situația se va limpezi imediat după semnarea păcii, care va fi imediată; or, pacea încă nu s-a semnat nici până azi, iar nesemnându-se n-are putința legalmente de a guverna nici măcar în Moldova, deoarece nu are un Parlament pe care să se sprijine. Nu poate nici dizolva actualul Parlament și să aleagă altul, cât timp Regele nu are integritatea exercițiului suveranității sale în toată țara. Din această cauză d. Marghiloman se frământă fără rost între Iași și București.

Pacea ce urma să se semneze în două săptămâni maximum nu s-a semnat. De ce? Cine poate ști?

Probabil cauze multiple; neînțelegeri între Germania și Austria mai mult ca sigur. [...]

E ceva putred în Danemarca. Se mănâncă între ei, pe spinarea noastră. [...]

Luni, 9 aprilie

O slabă, slabă de tot, licărire de libertate: s-a permis să treacă frontul din București în Moldova gazetele ce apar în Capitală – deși fără reciprocitate. E probabil că și pentru corespondența particulară se va face ceva. [...]

Marți, 10 aprilie

Din convoiurile de camioane automobile ce trec de câteva zile din oraș spre șosea, încărcate cu saltele, paturi, metaluri, mobilă și mult bagaj, reiese impresiunea că nemții încep să se care. Nu s-or fi ducând toți, dar se duc mulți. Pe străzi, numărul

militarilor s-a împuținat simțitor. În schimb rechizițiunile sunt în toiul lor. Se spune că tratativele urmate de guvern n-au putut împiedica rechizițiile. S-a decis ca zilele acestea să se facă rechiziționarea întregului stoc de lână de prin saltelele publicului. [...]

Berlinul iar anunță plecarea la București a lui Kühlmann; de astă dată Viena anunță că în locul lui Czernin va veni să semneze pacea baronul Burian, noul ministru de externe. În așa condiții e de sperat că până duminică delegații să se poată aduna. [...]

Miercuri, 11 aprilie

[...] Pe frontul din Apus liniște. [...]

Joi, 12 aprilie

[...] Copilul meu fiind în plină creștere n-a avut asortiment de ghete ca ceilalți în casă; a venit acum timpul să-i cumpăr ghete, ei bine, nu există. Am cutreierat azi toate magazinele din București, nu există ghete pentru copii. Și cum nu se poate concepe ideea ca să o las desculță m-am rugat de negustori să-mi dea o soluție. Nu există altă soluție decât ca un cizmar să-mi lucreze o pereche. Soluția naturală în timpuri normale, imposibilă azi. M-am adresat la diverși cizmari, toți au cerut să le aduc eu materialul necesar. Material nu există nicăieri. Un cizmar cunoscut mi-a promis să lucreze o pereche pentru trei sute de lei. Trei sute de lei perechea de ghete pentru un copil de 12 ani! Ce-ar fi făcut bietul tata, care trebuia să încalțe 6 copii, cu cei 300 lei lunar ce avea ca leafă?

Ce va face populația? E îngrozitor de gândit, mai ales că se crede că răul va continua încă un an sau doi. Cel puțin 80 la sută din populație se găsește în ultima pereche de ghete. Cei avuți vor găsi plătind fantastic. [...]

Din Iași se anunță că basarabenii Inculeț și Ciugureanu, fostul președinte al Sfatului Țării și fostul Prim-ministru al

Republicei Moldovenești, au intrat în guvernul român, ca miniștri fără portofoliu. Ei au depus deja jurământul. Guvernul din Basarabia a fost dizolvat. Pentru conducerea celor 9 județe au fost numiți 9 Prefecți; pentru conducerea trebilor publice în legătură cu organizarea ministerelor noastre s-au înființat 8 directori ce fac legătura cu ministerele din regat. Mai toți titularii numiți sunt basarabeni.

SE MENȚIN ACELEAȘI NĂRAVURI URÂTE DE IERI

Vineri, 13 aprilie

[...] La Iași guvernul pare hotărât să cerceteze și să descopere jaful în banul public ce a domnit în ultimii 4 ani. Ar fi o operă morală de mare însemnătate. N-am însă încredere că rezultatul poate fi atins, deoarece la noi toate guvernele se sprijină pe partide organizate, iar partidele noastre suferă toate de aceleași defecte. Guvernanții de ieri au avut tâlharii lor, cei de azi îi au pe ai lor. Zicătoarea spune: Corb la corb nu-și scoate ochii. În primele cercetări și încercări, natural că se dau pe față grozăvii, pe urmă se întinde mușamaua peste ele. Așa se zice, că s-a pus capăt misiunii generalului Iliescu[1] în Franța, căruia, după ce a fost îndepărtat pentru incapacitate din fruntea armatei, i s-a dat o misiune plătită lunar cu vreo 7 000 franci aur, ceea ce cu agiul de azi reprezintă o sumă formidabilă. Tot așa cu o altă misiune la Londra. Câți n-or fi însă cari așteaptă ca să ia ei locurile din aceste sinecure ce săcătuiesc statul? [...]

E astăzi un motiv a crede că s-a îndreptat ceva? [...] Nu știu ce numiri va face noul guvern, dar din puținele făcute se vede că sistemul nu s-a schimbat.

Oameni muncitori, pricepuți și cinstiți sunt în toate partidele, dar sunt majorizați și lăsați la coadă de cei îndrăzneți și lacorni. Oameni de gheșefturi iarăși se găsesc în toate partidele;

1. Dumitru Iliescu (1865–1940), general, personalitate controversată, considerat vinovat de dezastrul militar din toamna anului 1916.

ce îmi este X liberalul, Y conservatorul takist, sau Z marghilomanistul? Toți o apă! A lor e și în viitor situația, oricine ar guverna. [...]

SENTIMENTUL DE UMANITATE RĂU ÎNȚELES

Sâmbătă, 14 aprilie

[...] În actualul război, ura dintre beligeranți a ajuns așa de mare, încât nu se mai știe ce e aceea umanitate; cu toate acestea îmi amintesc că am citit undeva un protest că niște prizonieri germani, trecând în convoi printr-o localitate din Franța, localitate ce cunoscuse de aproape urgia nemțească, ar fi huiduit și scuipat pe eroii căzuți în captivitate. Ce inadvertență! Eroii aceștia când erau la largul lor ucidea populația necombatantă, aruncând asupra ei bombe de aeroplane sau obuze aruncate la întâmplare; doborâți, sau luați prizonieri, dau ochi cu populația pe care au terorizat-o; pot avea pretenția ca nenorocirea lor să fie respectată în numele unei umanități de cari ei n-au vroit să știe?

Și pretenția aceasta am văzut-o pretutindeni invocată.

Un aviator bombardează un oraș, ucide femei, copii și populație pașnică; incendiază și distruge căminurile. La rândul lui, aviatorul e atins și cade, murind sub sfărâmăturile aparatului lui. Nu știu ce hipocrizie face ca criminalul să fie înmormântat cu onoruri militare, în mijlocul aceleiași populații care suferise de pe urma crimelor lui.

Un submarin atacă un vapor cu mii de pasageri și-l îneacă; pier mii de suflete nevinovate. Același submarin e întâlnit de inamic și lovit, este expus scufundării. Comandanții ies la suprafață și pretind vaselor inamice să fie salvați. Această pretenție o invocă în numele dreptului ginților și al umanității. Gestul inamicului ce ar refuza să-i salveze se scrie în cartea neagră a barbariei. Pentru ce? Încă o dată, atât cât războiul e leal și se duce de militar contra militarului, se pricep toate regulile umanității și a dreptului ginților. Lumea aceasta ce luptă până la

sacrificiu sub drapelul țării lor își face datoria. Dar atunci când lupta a degenerat în crimă, cum a dus Germania actualul război, când lupta nu se mai duce numai între militarii ce se pot apăra, când populația civilă pe pământ și apă e atacată în mod laș, cei căzuți în această luptă inegală, dacă sunt atacatorii n-au dreptul să mai batjocorească sentimentele de umanitate.

Încolo, nimic nou. [...]

Duminică, 15 aprilie

Prin reîntoarcerea multor refugiați din Moldova, s-a putut cunoaște și situația de acolo. Mizeria din Moldova, hotărât, a fost mai mare ca cea de aci; iar scumpetea de acolo, superioară celei de aici. Singură armata și guvernanții n-au suferit mizeria, au avut de toate și din belșug. Au mai avut alimente agricultorii. Și lucrul e explicabil; Moldova a avut dezavantajul de a avea orașe mici și slab aprovizionate în timpul de pace, așa că atunci când s-a văzut invadate de o populație pe care nu o prevăzuse, totul s-a golit.

Cineva venind din Iași a rămas uimit văzând pe străzile Capitalei prăvăliile deschise și vitrinele cu mărfuri. Faptul acesta a determinat pe cei din Moldova de a însărcina pe persoanele venite aci în interes de serviciu să cumpere mărfuri ca ghete, lenjerie, ciorapi. Se povestește chiar că Regina Maria a cumpărat prin cineva de 15 000 lei ciorapi de damă. Consecința s-a văzut imediat, toată lenjeria și ciorapii au dispărut din magazinuri. Negustorii lacomi se așteaptă ca stocul ce-l mai au să-l desfacă cu prețuri din povești. Ghetele și hainele s-au urcat simțitor în câteva zile; tot ce e îmbrăcăminte a devenit aur.

Alimentele s-au urcat și ele, untul cel mai prost e 30 lei kilo, uleiul de floarea soarelui – căci untdelemn nu există – costă 80 lei litrul; făina neagră 4 lei kilo, brânza telemea 20 lei kilo, cașcavalul 36 lei kilo, carnea 10 lei kilo, măslinele 40 lei kilo, zahărul 36 lei kilo.

Cu zahărul o altă legendă l-a scumpit în 24 ore. Cineva a istorisit că d. Marghiloman a adus de la depozitul de alimentare din Iași, pentru nevoile sale, o ladă de zahăr cu 3 lei 60 bani

kilogramul. Imediat în București s-a coborât prețul la 24 lei. În Iași însă, când s-a aflat că dl Marghiloman a cumpărat zahăr, s-a tras concluzia că la București nu este acest aliment și imediat a dispărut din consumație zahărul. Când negustorii de aci au aflat că la Iași nu mai e zahăr de vânzare, au urcat prețul de la 24 la 36 lei. Toată această operație în mai puțin de o săptămână și probabil grație unei legende. [...]

Luni, 16 aprilie

În sfârșit domnii Kühlmann și Burian, delegații Puterilor Centrale, au sosit în București. De astă dată se pare că va înceta nesiguranța; Pacea se va semna și se va da publicității. [...]

Marți, 17 aprilie

Cu Pacea alt bucluc; delegații Puterilor Centrale nu pot lucra, deoarece n-au venit în Conferință nici turcii, nici bulgarii. Ce câmp liber pentru imaginația fabricanților de știri, în ce privesc certurile dintre aliați. [...]

CUM A CIVILIZAT NEAMȚUL PE ȚĂRANUL ROMÂN

Miercuri, 18 aprilie

În așteptarea păcii se ascut săbiile. E un paradox, dar e adevărat. [...]

Printre români va începe un război civil. Arătam zilele trecute puternice motive pentru guvern de a acționa contra liberalilor, și dacă aveam un regret, era că nu-l credeam pe dl Marghiloman de forță ca să poată reuși într-o astfel de campanie. Lupta s-a deschis la Iași; acolo, redându-se libertatea presei, campania a început nu numai între guvern și liberali, dar mai ales între liberali și Partidul Democrat, în fruntea căruia s-a pus generalul Averescu. În Partidul Liberal însă au început

să fugă șoarecii, și cum e obiceiul, n-ai dușman mai înverșunat decât pe prietenul ce te-a abandonat. [...]

În teritoriul ocupat lupta e neegală, deoarece libertatea de a vorbi nu o au decât cei ce înjură pe Brătianu și Take Ionescu. Răspuns nu există, apărare nu există, ba chiar numai de simt că ai ceva simpatie pentru ei ești trimis într-un sat de pe malul Dunării să reflectezi asupra binefacerilor libertății.

Dl Marghiloman anunță că, după semnarea păcii, scoate ziarul *Steagul*, așa că se va urca la trei numărul ziarelor ce își propun de a lupta fără adversar, în contra politicii războinicilor.

De această situație, nu e de mirare că profită propaganda nemțească, care crede că are un rol dumnezeesc la noi. Presa lor scrie cu o îndrăzneală și nerușinare uimitoare – fără a fi de cineva dezmințită – că după încheierea păcii cei ce au conviețuit împreună 18 luni de zile și s-au cunoscut ca buni prieteni vor deveni prieteni de-a binelea. După dânșii, poporul ar fi încântat de situație. [...]

Mai mult decât atât, după această presă, țăranul român a putut abia de la invazie și ocupație germană încoace învăța că, dacă plugul nu trage brazda adânc în pământ, arătura nu e bună. Acest lucru abia acum l-a aflat de la *feldveberul Frantz*; iar Ion l-a ascultat și s-a convins că Frantz, când l-a sfătuit, i-a vrut binele, și de aceea azi s-au împrietenit. De la el a învățat să zică „*Tankișen*“ în loc de „*bogdaproste*“, „*aviderzen*“ în loc de „*să ne vedem cu bine*“, „*gut*“ în loc de „*bun*“, „*gheld*“ în loc de „*ban*“ și „*bite main her*“ în loc de „*te rog, nene*“, așa că grație lui Frantz țăranul român „*s-a civilizat*“. [...]

Joi, 19 aprilie

Știrea nevenirii la Conferință a delegaților turci și bulgari a fost adevărată. Azi a circulat zvonul că pacea se va semna fără prezența lor, dar în ediția de seară a gazetelor s-a publicat un comunicat oficial prin care se anunță sosirea lor. [...]

Vineri, 20 aprilie

Guvernul a simţit nevoia să dea un comunicat, că suntem în ajunul semnării păcii. Prea s-a disperat lumea aşteptând şi privind de cum se plimbă membrii comisiunii de atâtea luni de zile. Când am zis guvernul, am înţeles cel al teritoriului ocupat – Guvernământul Imperial. Comunicatul ţine să se ştie că, dacă au fost dificultăţi pentru semnarea păcii, ele n-au fost decât între delegaţii Puterilor Centrale. Nici nu era nevoie să o mai spună, România nici n-a contat în tratative.

Poşta cu Moldova s-a reluat în mod oficial – desigur sub supravegherea Cenzurii.

După o statistică ce găsesc în *L'Indépendance roumaine*, în Moldova, în teritoriul neocupat, au fost în cursul anului 1917: 40 080 de naşteri şi 202 184 decese, fără a conta pierderile propriu-zise ale armatei în război. E enorm. Când se vor încheia socotelile pentru întreaga ţară, se va vedea că am pierdut 1 milion de suflete. [...]

PAŞTELE RECONFORTĂRII ÎN 1918

Sâmbătă, 21 aprilie

Mâine e Paştele creştinesc ortodox, sărbătoarea învierii şi a reconfortării sufletelor. Câte speranţe ne puneam şi noi în Paştele acesta? Nimic nu s-a realizat; Paştele a sosit, Pacea nu s-a încheiat şi, chiar de s-ar fi încheiat, suntem aşa de departe de reluarea unei vieţi normale. [...]

Duminică, 22 aprilie

Christos a înviat! [...]

Pacea nu s-a semnat. Se confirmă de pretutindeni că cauza întârzierii e tot neînţelegerea între turci şi bulgari în chestia Dobrogei. [...]

Luni, 23 aprilie

[...] Din sursă sigură aflu azi că Pacea se semnează mâine dimineață, la ora 9 jumătate, în Palatul de la Cotroceni.

Gazetele, din cauza sărbătorilor, n-au apărut de două zile. [...]

SEMNAREA PĂCII DE LA BUCUREȘTI

Marți, 24 aprilie

La ora 9 jumătate dimineața s-a început la Palatul Cotroceni semnarea tratatului de pace.

La orele 12, tunurile Kaiserului au anunțat populația că Pacea de la București a fost iscălită.

Străzile sunt tixite de lume, mai ales de militari. Un regiment german de artilerie de câmp a defilat pe Calea Victoriei, sub pretextul că părăsește Capitala. Ziarele au scos ediții speciale, anunțând pur și simplu marele eveniment. Automobilele ce defilează, transportând pe delegați de la Cotroceni în oraș, sunt privite cu multă curiozitate de publicul de pe stradă și de la ferestre.

Ca un simbol al păcii, d. Marghiloman a ținut ca azi să apară ziarul său politic *Steagul*.

Tratatul, așa cum a fost semnat, nu a fost dat azi publicității.

Impresiunea generală este acea a unei mari curiozități, a unei curiozități bolnăvicioase, de a afla cât mai curând cât s-a tăiat din cadavrul României și cât a mai rămas putred și netăiat.

Toate măsurile restrictive relative la circularea pe drumul de fier au fost anulate de autoritatea germană pe ziua de azi; deci oricine, român sau evreu, are dreptul de a călători fără ausweis, fără certificat de despăduchere sau de vaccinare și fără restricție de clasă. [...]

Miercuri, 25 aprilie

Primul-ministru a lansat azi, prin Ministerul de Interne, următorul comunicat spre a fi afișat în toată țara:

„Cotroceni, 7 mai st. n.

Pacea s-a încheiat azi la orele 12 dimineața. Ea poartă titlul «Pacea de la București». Toate chestiunile pendinte între România și vreunul din statele cu care ea a fost în război au fost pe rând examinate și rezolvate. Raporturile normale reîncep cu aceste state, iar Țara reintră în neutralitate. Toate obstacolele ce ar fi putut sta în calea unei pașnice dezvoltări interne sunt definitiv înlăturate și sub instituțiile ei constituționale rămase neclintite de mistuirea războiului, România se poate pune pe muncă pentru a șterge urmele războiului și a consolida pe de o parte starea ce crează pacea, iar pe de altă parte unirea cu Basarabia.

Rog a da la cunoștința țării, până în toate comunele rurale, acest Comunicat oficial".

Alex. Marghiloman

În același timp s-a trimis presei spre publicare textul integral al tratatului. [...]

Presa noastră, destinată și azi să amăgească opinia publică, are nerușinarea ca, prin pana nu știu cărui descreierat, să scrie că a văzut cu ochii lui manifestațiunile de bucurie ale poporului român pentru pacea ce s-a încheiat.

— *„Toată după-amiaza, până noaptea târziu, orașul a fost foarte animat și pe fețele tuturor radia fericirea*".

sau:

— *„Grădinile publice erau pline și pe buzele tuturor pluteau zâmbete de mulțumire...*".

Ah da; dacă populația țării românești este acea mulțime de evreice ce aseară au umplut străzile și grădinile publice, braț la braț cu militarii nemți ce se mai găsesc în Capitală, și cari de un an și jumătate umple străzile și localurile de petrecere ale Capitalei, atunci gazetarul are dreptate, din zâmbetul, din mulțumirea acelei mulțimi reieșea fericirea nenorocitei Românii.

Dar, să nu se uite, tratatul de pace semnat acordă între altele drepturi populației evreiești la cetățenia română. Se putea ca lumea aceasta să nu se simtă fericită? Să fim drepți. [...]

CUM E JUDECATĂ DE INAMIC PACEA CU ROMÂNIA

Joi, 26 aprilie

[...] Pacea a fost publicată în întregimea ei; e lungă și imposibil de redat.

În principiu, România pierde, pe lângă independența economică, politică și financiară, și parte din teritoriul ei. Pierdem Carpații cu toate trecătorile de azi, de la Vârciorova până la Suceava. Pierdem de asemeni Dobrogea; cedăm Puterilor Centrale nordul, de la gurile Dunării până la sudul liniei ferate Cernavodă–Constanța, iar bulgarilor cedăm restul. [...]

Pentru a grăbi ratificarea păcii, guvernul a dizolvat Parlamentul. Colegiile electorale au și fost convocate; alegerile vor începe la 19 mai (1 iunie st. n.) și se vor sfârși la 27 mai (9 iunie st. n.). Camerele sunt convocate pentru ziua de 4/17 iunie, adică chiar în ajunul expirării concediului meu. Care va rămâne situația noastră, a exilaților, e greu de știut. Tratatul de pace face aluzie la o convenție separată care și ea se zice că a fost semnată, dar care nu se va executa decât după ratificarea păcii. Cea mai mare parte, de altfel, din condițiile păcii nu intră în vigoare decât de la ratificare; de aci e explicabilă și graba guvernului de a aduna un parlament cât mai repede.

Atribuțiunile și drepturile Poliției germane rămân întregi. Cum publicul nu poate concepe așa ceva, odată ce pacea s-a încheiat, prefectul de Poliție german, căpitanul Rechman, a dat azi o ordonanță prin care anunță populația că Poliția Militară germană rămâne cu toate atribuțiile ei din trecut, cerând publicului să-i dea aceeași ascultare ca și până azi; contrariul va fi aspru pedepsit. Abia după ratificarea păcii se vor face unele modificări în atribuțiile Poliției germane.

Aviz celor cu zâmbetul pe buze și celor ce s-au bucurat că a sosit pacea.

În schimb, toți geranții de ministere ai lui Tülff von Tschepe și-au înaintat azi demisiile. Girarea ministerelor în teritoriul ocupat se va face de anumiți funcționari superiori cărora li se vor da delegațiuni, deoarece guvernul până la ratificare nu va sieja în teritoriul ocupat. [...]

Impresia ce a produs semnarea păcii și despre care spuneam ieri că la noi a fost dezastroasă se poate azi privi și la dușmanii noștri. Contrariu fățărniciei oficiale a delegaților inamici de care am vorbit ieri, ungurii au azi un acces de sinceritate. *Pester Lloyd* scrie:

„În ce privește Austro-Ungaria și Germania, ele n-au încheiat cu guvernul ce a venit după Brătianu o pace sentimentală și nici nu e motiv de a se organiza solemnități de împăciuire. Fără răzbunare, dar și fără încredere exagerată, monarhia a înfăptuit prin tratatul de pace un program de asigurări strategice și, în general, s-a ocupat de avantagiile economice a căror importanță și valoare le va dovedi, desigur, viitorul. De altmintreli, legăturile noastre cu România, vor fi determinate de modul cum această țară își va statornici politica ei față de noi. Ispita unei politici de duplicitate între Puterile Centrale și Rusia nu va mai momi România, și interesul primordial de stat o va sili și mai mult ca în trecut să caute sprijin la noi și să solicite bunăvoința noastră. Noi nu dorim decât un vecin care să respecte credința și pacea, iar nu care stă la pândă ca un tâlhar". [...]

În fine, *Bukarester Tagblatt* pentru a ne preveni pe cei ce bănuiam că pacea nu e decât o capitulare, iar ocupația militară a dușmanului va continua cu toate întortocherile de fraze ale tratatului, mărturisește azi că:

„Existența viitoare a regatului român nu este deci amenințată în nici o privință prin această pace. Ea nu este decât înlănțuită din punct de vedere militar, pentru câțiva ani, pentru a lua elementelor necugetate și turbulente orice prilej de agitație".

Așa da! Acesta este adevărul pe care trebuie să și-l noteze acei români ce au semnat tratatul, că ne-au înlănțuit pe cel puțin cinci ani de zile de a ne mai gândi la un ideal național, și

dacă clopotul Mitropoliei a fost pus să sune evenimentul fericit al păcii, nu știu câte clopote ar fi nevoie ca să sune, să poată spune poporului român această înlănțuire la care am pus noi semnătura, fără să ne tăiem a doua zi mâinile. [...]

Azi am văzut pe căpitanul Traian Grigorescu, fiul generalului, reîntors din Bulgaria, unde a stat prizonier încă de la căderea Turtucaiei. Mi-a istorisit multe. Regimul la care au fost ținuți în Bulgaria prizonierii români și cu deosebire ofițerii a fost nu numai neuman, dar chiar sălbatic. El dezminte măcelurile devenite legendare la căderea Turtucaiei, în schimb tratamentul sălbatic al prizonierilor întrece orice prevedere. [...] El îmi mai istorisește lucruri noi de la căderea Turtucaiei; prizonierii reveniți acum au adus guvernului un memoriu redactat de colonelul Grigorescu, Comandantul regimentului de artilerie din Constanța, mort în lagărul de prizonieri în timpul captivității; în acest memoriu se descriu cauzele adevărate ale dezastrului de la Turtucaia, pentru a îndrepta eroarea legendelor puse în circulație de cei ce au scăpat, cu intențiune de a amăgi publicul și a scăpa pe adevărații vinovați. Rețin din cele istorisite azi că contrar comunicatelor date la timp, și cari voiau să arate Turtucaia ca un adevărat Verdun în ce privește lupta de rezistență, Turtucaia a căzut aproape fără luptă, jumătate de zi după atacarea ei. Incapacitatea n-a fost întrecută decât de trădare. [...] Căpitanul îmi afirmă că Turtucaia apărată putea să reziste la infinit. Probabil că se va scrie odată istoria adevărată a războiului nóstru, după documente reale, nu după minciuni.

CÂT NI S-A LUAT DIN CARPAȚI

Vineri, 27 aprilie

Când, la 13 august 1916, am început să scriu notele acestea, eram decis să le închei în ziua ce se va semna Pacea. Pacea s-a încheiat și eu n-am pus jos condeiul; și e natural, avem încă de trecut momente grele, căci pacea semnată nu schimbă întru

nimic situația noastră de până azi. Până la ratificare e o epocă de tranziție încă interesantă și care încă poate dura și după ratificare, de aceea poate că aceste note să mai aibă încă interes, de aceea încă voi continua. Natural că de acum încolo impresiunile și notele mele vor fi mai mult de caracter politic, am însă mângâierea că, vorbind zilnic cu mine însumi, să nu las să treacă fără urmă toată ticăloșia celor ce ne conduc.

Azi s-a expus prin vitrinele librăriilor o hartă foarte sumară, dar din care ne putem da socoteală cât de grea apasă pentru noi rectificarea graniței spre Ungaria.

Din județul Dorohoi s-a tăiat partea de nord-vest, inclusiv orășelul Herța. În lungul județului Botoșani s-a luat o șuviță îngustă; din județul Suceava însă se ia jumătate. Toți munții de la intrarea în defileul Bistriței, Broșteni, Sabasa, Borca, Farcașa, Rarăul, Tarnița, Pietrele Doamnei până în apropierea Bicazului în județul Neamț, inclusiv Ceahlăul până în mânăstirea Durău, trec Ungariei. Când mă gândesc la bogăția și la frumusețea munților acestora pe cari i-am străbătut în tinerețe cu atâta dragoste și speranțe, mi se sfâșie inima la gândul că i-am pierdut. Din județul Bacău se ia Ghimeșul, Palanca, inclusiv Agășul, iar granița se scoboară în Slănic și Hârja. Din Putna se ia puțin, o fâșie paralelă cu vechea graniță. Din Buzău de asemeni se ia mai puțin, ceva mai mult la intrarea râului Buzău. În Prahova ni s-a luat Predealul până în Azuga, cum și munții până în mânăstirea Cheia, inclusiv mânăstirea. Caraimanul rămâne Ungariei. Începând din Dâmbovița rectificarea se mărește iar. De la podul Dâmbovicioarei în limita Rucărului, care ne rămâne, granița merge spre vest până în Titești, la nord de Cozia. În Gorj rectificarea e mică, până în Bumbești. Lainici rămân la dușman. În Mehedinți granița urmează Cerna până la vest de Turnu-Severin, pierzând Vârciorova. Munții toți, păduri imense ne-au fost răpite sub pretext de strategie militară ca Ungaria să nu mai poată fi atacată de România.

Convențiunile speciale și separate ce au fost semnate odată cu tratatul de pace n-au fost încă date publicității. Încet, încet, le vom afla și pe ele. [...]

Sâmbătă, 28 aprilie

Regele Ferdinand, care a fost înștiințat oficial de d. Marghiloman că s-a semnat Pacea cu inamicul, a răspuns azi telegrafic Primului său ministru. E un răspuns așa de rece și de searbăd, încât întrupează în el adevăratele sentimente ale țării. Iată textul original:

„Luând act de tratatul încheiat la București, vă sunt recunoscător atât d-voastră, cât și celorlalți delegați pentru munca grea și devotată ce ați depus în apărarea drepturilor noastre, în clipe dureroase. Am nestrămutata nădejde, ca Rege și Român, în viitorul vrednicului și viteazului meu popor și vă mulțumesc pentru asigurarea ce îmi dați de încrederea ce o aveți în trăinicia și propășirea țării sub conducerea mea și a dinastiei mele“.

Ferdinand

Guvernul se pregătește de alegeri, ele se vor efectua fără nici o luptă. În Moldova probabil că vor candida câțiva independenți. În teritoriul ocupat nu va îndrăzni nimeni să se opună guvernului, fără aprobarea Feldmareșalului Mackensen. Nemulțumirile stării actuale se vor manifesta, desigur, prin abținerea de a vota.

Fel de fel de demisiuni și noi numiri în slujbe. În nici o numire nouă nu transpiră tendința ca după catastrofă să vină o eră nouă. În locul partizanilor liberali ce au urmat guvernul retras, se numesc partizanii noului guvern, fără nici o selecțiune alta decât devotamentul către partid și șef. De unde deci să vină vreo îndreptare? [...]

Duminică, 29 aprilie

[...] Din publicarea detaliată ce se face zilnic, a convențiilor ce au întovărășit tratatul de pace, reiese că am fost jefuiți așa de barbar și neuman, încât nu se găsesc cuvinte ca să se exprime indignarea publicului. Deși, pentru gură-cască, Puterile Centrale au încheiat pacea fără despăgubiri, România are a plăti

atât cât mintea noastră încă nu poate concepe. Tot ce s-a ridicat din țară e pe vărăsie; renunțăm siliți și la sutele de milioane ridicate de Mackensen de la comune și județe; vom plăti miliardele hârtie ale Băncii Generale ce circulă, plus cele ce vor mai lansa de azi înainte. A confiscat tot aurul nostru găsit la Băncile germane și vom mai plăti tot noi și daunele de război acelei populații de sute de mii de suflete supuși ai Puterilor Centrale, ce au fost jigniți în libertatea lor de Poliția lui Panaitescu. E o hoție ca în codru, nu altceva.

Baronul Burian a fost făcut conte. Kühlmann a fost decorat cu mari ordine și cruci. Telegramele Suveranilor lor curg, pline de laude și de mulțumiri pentru a li se răsplăti munca, inteligența, diplomația și devotamentul cu cari au reușit să salveze interesele Puterilor Centrale.

Mofturi! A tăbărî pe un om căzut, legat și ferecat de mâini și de picioare și a-l jefui, a-i goli buzunarele, a-i lua podoabele și punga nu este nici merit, nici diplomație înaltă. Este îndrăzneală, nerușinare și banditism.

Reprezentanții Puterilor Centrale asta au făcut cu biata Românie. În vecii vecilor, vor purta rușinea jefuirii noastre, atârnată de cordoanele cu cari se vor împodobi.

NUMAI FALSITATE ȘI HIPOCRIZIE ÎN TOT CE AM SEMNAT

Luni, 30 aprilie

Vreo nouă consecință a încheierii Păcii încă nu s-a mai produs. Guvernul stă la Iași; câțiva miniștri vin din când în când în București și cu multă timiditate abia se ating de lucrările departamentului lor de aci. Și cu drept cuvânt. Îi zvârle neamțul când o vrea, de nu se mai văd. [...]

Nemții dau zor să lanseze noi bilete ale Băncii Generale, fixate deja a fi plătite de România, iar pe de altă parte ridică, până la ratificarea Păcii, tot ce se mai găsește încă în țară. Prin

sate umblă armata cu camioanele și cu căruțe de adună. Sistemul este acesta: vreo 200 de soldați transportați în camioane automobile și urmați de căruțe rechiziționate intră în sat, jumătate din soldați înconjoară satul ca să nu fugă nimeni sau să ascundă ceva, iar cealaltă jumătate pătrunde prin case și coșare și ridică tot ce găsesc la țărani: porumb, grâu, mălai, făină, ovăz, mei etc., în orice cantități, cât de mici chiar, ce găsesc. Mai ridică păsări, porci, viței, vaci și cai. Caii se ridică acum absolut toți, sub cuvânt că guvernul român va aduce în teritoriul ocupat caii armatei demobilizate din Moldova, precum și din Basarabia. Nu lasă în bătătură decât vitele de jug, pentru muncile agricole, și asta pentru nevoia ce au ei de a se cultiva pământul.

Se mai ridică de prin casele sătenilor lâna, metalurile, pânzeturile, fuioarele de in, în orice cantități s-ar găsi.

Satele pe unde au trecut nemții sunt disperate. Un simptom al acestei disperări a apărut în timpul din urmă. El constă în aceea că pe șosele și prin șanțuri se găsesc de câtva timp cadavre de soldați germani asasinați, ștrangulați sau înjunghiați cu cuțitele. Cu toate cercetările făcute, nu au dat de autori, așa că mereu vedem anunțat pe zidurile orașelor și desigur că s-au lipit și la țară afișe prin cari se acordă premii acelor ce ar denunța pe autorii acestor numeroase crime.

Ca o consecință a ridicării ultimului stoc de alimente e că plătim 80 lei un miel ce ți se aduce pe furiș.

Printre convențiunile suplimentare ale Păcii ce continuă a fi publicate, a apărut azi și cea privitoare la prizonierii militari și civili, cum și convenția relativă la amnestie.

Și aci ca și în celelalte convenții aceeași falsitate și hipocrizie. În principiu stă reciprocitatea, în detaliu e numai umilire și sarcini pentru noi. [...] Germanii amnistiază pe românii vinovați, noi amnestiem pe germanii ticăloși și așa mai departe cu toți inamicii. După ce s-a pus acest principiu cu reciprocitate, se intercalează o obligație numai pentru România:

„România se obligă a da deplină amnistie supușilor ei, pentru purtarea lor politică în timpul războiului, sau pentru purtarea lor militară bazată pe motive politice“.

Aci intră salvarea tuturor trădătorilor noștri [...]. România e silită să deschidă brațele trădătorilor ei!

Din Iași se anunță că d. Take Ionescu a obținut dreptul de a pleca în Franța.

CEA MAI MARE CRIMĂ DIN CÂTE AU FOST SEMNATE ÎN PACEA DE LA BUCUREȘTI

Marți, 1 mai

Ca să ne facă curaj celor din teritoriul ocupat, presa guvernamentală descrie bucuria și fericirea celor din Moldova la auzul știrii că Pacea a fost semnată. Probabil ca să încurajeze pe cei din Moldova, presa din Iași trebuie să descrie entuziasmul ce s-a dezlănțuit în Capitală cu aceeași ocazie.

Tot ce se poate, mai ales că nu e reciprocitate; gazetele din teritoriul ocupat merg în Moldova, cele din Moldova nu vin la noi. În schimb, *Lumina* a avut curajul să publice într-un colțișor discret al ultimei sale pagini, cu literele cele mai minuscule, aproape imposibil de citit, convențiunea politică dintre România și Austro-Ungaria, în deosebire de cea încheiată separat cu Germania. Aceste câteva articole ce constituiesc Convenția sunt o crimă în contra neamului românesc; și dacă vreodată considerații și circumstanțe ușurătoare se vor invoca de cei ce au fost nevoiți să încheie pacea, și țara le va acorda, un singur lucru nu poate fi iertat după mine, semnarea acestei convențiuni. [...]

Iată acum și textul acestei infamii numită „*Convenție Politică*".

„*Art. XV. Părțile contractante se obligă în mod reciproc* (reciprocitatea aceasta e un juvaer) *să nu tolereze în teritoriile lor nici un fel de agitație, nici un fel de propagandă, de asemenea, nici un fel de acțiune îndreptată direct sau indirect împotriva inviolabilității teritoriale, a ordinii legale, a siguranței sau ordinii publice a celeilalte părți contractante.*

Părțile contractante se obligă reciproc îndeosebi:

1) De a interzice societăților sau persoanelor singuratice orice fel de activitate de felul celor indicate în aliniatul întâi, îndreptată asupra teritoriului celeilalte părți contractante.

2) De a împiedica adunarea sau atribuirea vreunei subvenții, colecte sau alte contribuții în scopul unei propagande de felul celei indicate în aliniatul întâi.

3) De a îngriji să nu se admită decât asemeni cărți de școală și alte mijloace de învățământ, a căror cuprins nu se abate de la dispozițiile aliniatului întâi.

4) Întrucât legile sale nu cuprind nici un fel, sau numai dispoziții penale insuficiente, împotriva activității indicată în aliniatul întâi, de a îngriji să se facă sau să se completeze asemeni dispozițiuni în interval de un an după ratificarea acestui tratat".

Leit condiții pe cari, spre a nu le primi, Serbia s-a sacrificat în 1914.

Mai avem însă o speranță, că toate acestea vor cădea la Pacea Generală, întrucât popoarele ce vor lua parte la ea nu vor putea să accepte asemeni obligații ce necinstesc dreptul ginților și libertatea națiunilor.

De nu se va întâmpla ce sper eu, vom înfrunta legile penale ce se vor crea, căci la idealul național nu vom renunța niciodată.

Ne-au luat munții din strategie militară, ca să nu-i mai putem ataca; ne-au legat, prin tratatul de pace, de mâini și de picioare, ca să nu ne mai putem nici mișca; vor acum să ne astupe și gura, ca să nu ne mai putem văita sau plânge.

Ce-ai făcut, secol al XX-lea, din libertatea neamurilor! [...]

Miercuri, 2 mai

Nu e mai, ci adevărat octombrie. Lumea umblă în paltoane și cu gulerile ridicate, doamnele și-au reluat blănurile, e frig – nu rece. [...]

Suntem în a 8-a lună de frig și nu mai sunt decât 4 luni să intrăm în altă iarnă. Ne apucă groaza!

Nemții ne-au ridicat întregul stoc de grâne destinat pâinii populației pe lunile iunie și iulie. Ce va face populația?

— Va răbda!

Dar cum vor explica ei această nouă jefuire ca fiind o nouă binefacere făcută poporului, din dragostea ce-au început să aibă pentru noi?

Foarte ușor. Azi a și apărut o înștiințare cam în termenii următori:

„Deoarece brutarii sunt niște bandiți și fac o proastă calitate de pâine, Guvernământul Imperial a decis ca pâinea ce se va fabrica de la 1 iunie înainte să fie de mai bună calitate. În schimb, ca compensație, nu se va da în fiecare zi pâine, ci o zi da, o zi nu. În ziua fără pâine se va da mălai".

Ați înțeles?

Din zece zile, vom avea porție de pâine numai 5 zile. Pe jumătate.

În ce privește calitatea acestei pâini lăudate, asta e altă chestie. E iar aprecierea brutarului, pe care el însuși l-a calificat de bandit.

Poate zice ceva poporul? Neamțul iar i-a vrut binele. Cu modul acesta cel puțin jumătate din grâul ce ne-a jefuit e justificat, după chiar dreptul ginților.

Acum câtva timp, d. Marghiloman, acordând un interviu unui ziarist, îi spunea că poporul român iubește cu adevărat poporul german și că din această sinceră iubire își trage el (d. Marghiloman) speranța unei sincere alianțe în viitor. [...]

Astăzi, într-un nou interviu ce a acordat presei germane, revine asupra aceleiași chestiuni și face declarațiunea precisă că amiciția viitoare germano-română *depinde numai de noi*.

Iată propriile sale cuvinte:

— *„Numai de noi, românii, depinde îndulcirea raporturilor cu Puterile Centrale*".

Fenomenal! Dar e așa, depinde numai de noi!

Și ce ar trebui oare să facem noi românii ca să reușim să îndulcim acele raporturi pe cari d. Marghiloman le recunoaște implicit, că nu sunt „*dulci*"?

Foarte ușor; să executăm convențiunile sălbatice ce am semnat. Să primim răpirea Dobrogei și a Carpaților, cu satisfacția omului fericit că dragii de bulgari și unguri nu ne-au

luat tot ce ar fi putut lua, când eram fără nici o apărare. Să ne astupăm gurile, să ne încătușăm mâinile și picioarele și să zicem: facă-se praf cu frații noștri de pretutindeni, trăiască legătura frățească dintre noi și foștii inamici. Să achităm miliardele ce ni se cer, cu mulțumire, și să zicem bogdaproste că s-au găsit așa popoare drăgăstoase, cari să ne ia pâinea de la gura copiilor; și atunci, o, atunci se vor îndulci raporturile dintre noi și foștii noștri dușmani, iar în schimb ne vor îndrăgi și ei și mai ales ne vor stima.

Iar toată această fericire ca să ne vină d. Marghiloman crede sincer că nu depinde decât de noi.

Fenomenal! [...]

Țara intră în plină epocă electorală. Se vor face alegeri, și ce alegeri! Alegătorul din teritoriul ocupat și care se găsește refugiat în Moldova sau plecat pe front la datorie n-are drept să vină să voteze. Cei rămași la vatră n-au voie să voteze decât pentru candidații guvernului ce lucrează pentru „*îndulcirea*" raporturilor cu inamicul. [...] Concepe azi cineva un liberal sau un conservator takist candidând în teritoriul ocupat, pentru a apăra politica partidelor lor? Concepe cineva că va permite autoritatea germană unui liberal sau unui conservator războinic din Moldova să treacă Siretul și să vină să candideze în circumscripția lui electorală? [...]

Joi, 3 mai

Situația de azi a României a făcut obiectul unei interpelări în Camera Comunelor din Londra. Lordul Balfour a declarat că, după ce pacea României se va ratifica, România va fi considerată ieșită din alianța „Înțelegerii" și va rămâne neutră. El mai declară că nu poate decât să regrete situația dureroasă a României.

De altmintreli, corpul diplomatic al Înțelegerii a rămas la Iași.

Prin ultimele convenții ce am semnat cu învingătorul și cari continuă a fi publicate de presă, mai spicuim ceva jafuri. Așa, fiecare beligerant va plăti celuilalt câte 1 200 lei pentru fiecare prizonier al său căzut în mâna inamicului, sub titlu de între-

ţinere, pentru soldaţi şi gradaţi, şi câte 2 500 lei pentru fiecare ofiţer.

Cum noi avem în mâna duşmanului peste 100 000 de prizonieri, vom plăti o imensă sumă, căci compensaţia e exclusă, noi având în mâinile noastre un prea mic număr de prizonieri inamici. De altfel, consider plata aceasta absolut nedreaptă, deoarece prizonierii au fost mizerabil trataţi, încât muncile la cari au fost supuşi zilnic plătesc cu suficienţă cheltuiala de întreţinere. Nu mai departe decât acum câteva zile, un ziar german se lăuda că în Germania cele 2 milioane de prizonieri ce posedă înlocuiesc braţele de muncă indigene.

Mai vor şi cheltuieli de întreţinere?

Cum ar mai fi stors altfel de la noi încă vreo sută de milioane de lei?

Alta: Banca Naţională română avea vreo 350 de milioane la băncile din Germania, din cari vreo 83 milioane aur. Era preţul grâului ce i-am vândut între 1914 şi 1916. Ei bine, şi aceşti bani ni i-a confiscat pur şi simplu. [...]

Vineri, 4 mai

Notele zilei acesteia le suprim publicaţii, privind în manuscrisul meu, o chestiune absolut intimă a unei familii greu îndurerate şi a unor prea buni prieteni.

Sâmbătă, 5 mai

Nu ştiu ce să cred de era nouă ce ni se promite în refacerea României pe alte baze decât în trecut. Pe toţi cei ce văd că ocupă locurile de seamă şi de răspundere, îi cunosc; mulţi din ei sunt aceleaşi mediocrităţi ale *„erei vechi"* ridicaţi prin gălăgie electorală, cu scopul de a profita de putere. Lucrul îl înţeleg, deşi nu-l justific. [...]

Amicul meu, generalul Eremia Grigorescu, a făcut în Moldova primul său act politic – ca să nu zic prima buletă. Ziarele publică cu litere mari darea de seamă a unui banchet pe care

el, Comandantul Armatei I, îl oferă Primului-ministru. A luat parte întregul guvern și s-au ținut două discursuri ce merită să le notez.

Generalul a ținut să arate că războiul nostru a avut 4 faze:

Prima fază a fost intrarea noastră în război cu totul nepregătiți, ceea ce ne-a adus la dezastrul retragerii.

Acest lucru îl știam cu toții, dar nu ni-l spusese un șef de armată ce păstrează încă comanda.

Declarația generalului e de o importanță capitală pentru judecata răspunderilor nenorocitului nostru război.

În urma unei asemeni afirmări, mușamaua nu mai cred că este posibilă.

A doua fază a războiului a fost reorganizarea oștirii oprită pe Siret, reorganizare ce a avut drept rezultat luptele de la Mărășești din iulie și august trecut, lupte ce au spălat rușinea primei faze, reabilitând vitejia strămoșească.

A treia fază a fost dezastrul revoluției rusești, ce ne-a dus la armistițiu și la demobilizarea pripită, act pe care istoria îl va judeca, stabilind cine este acel ce ne-a legat de mâini și de picioare.

Cum se vede, e o aluzie la adresa generalului Averescu, cu care îl știam înainte de război în strânse legături.

În fine, a patra fază e venirea dlui Marghiloman la guvern, ca să încheie o pace pe care o declară în numele armatei ca fiind ceea ce se putea obține mai mult pentru România în urma înfrângerii și a situației ce a moștenit.

A ținut să facă public această declarație în numele armatei, mai ales pentru că el care în Consiliul de Coroană a fost pentru rezistența până la capăt i s-a atribuit că ar fi demisionat din oștire ca o protestare contra semnării Păcii.

Am spus că cred că această a patra fază de care a vorbit, și gestul de a da dlui Marghiloman banchetul, e pentru mine o buletă, ca să nu o calific mai rău. Știam că în Consiliul de Coroană sprijinise ideea dlui Take Ionescu și Berthelot cu rezistență până la sfârșit și trebuia ca acest gest să rămână nezdruncinat până la fine. În tot cazul e o contrazicere ce eu nu mi-o explic. Probabil că generalul vrea să intre în politică. D. Mar-

ghiloman a sesizat momentul și a profitat larg de el. Are acum, pentru scopurile sale politice și pentru a trage la răspundere guvernul Brătianu pentru pregătirea războiului, lângă el, pe unul din șefii oștirii ce s-au distins în război; această împrejurare îi va servi să fie scos de sub bănuiala parțialității politice.

În discursul său, Primul-ministru a lăudat armata și pe șeful ei, parafrazând cele patru epoci ale războiului clasate de general insistând asupra păcii ce a încheiat, ca fiind maximum ce se putea obține de oricare guvern român. Alipirea Basarabiei dânsul o reclamă, cu această ocazie, ca o operă a sa personală. Afirmă că credința publicului că Basarabia ne-a revenit prin votul Sfatului Țării din Chișinău e falsă; Basarabia s-a întrupat României la București în negocierile de pace cu Germania și Austria. Fără sprijinul acestor puteri, n-ar fi intrat în patrie cele 45 000 kilometri pătrați de pământ românesc. Declarația aceasta va stârni mari polemici.

Și eu cred că nu numai prin votul blocului moldovean din Sfatul Țării am obținut Basarabia. Dar, dacă d. Prim-ministru afirmă că a obținut-o prin sprijinul Germaniei și al Austriei, mai însemnează că d-sa a obținut și garanții ca să o poată menține, oricare ar fi situația de mâine a Rusiei. Altfel n-a făcut nimic. Or tratatul de pace nu vorbește nimic de această chestie. Să fie o obligație secretă? Atunci cum d. Prim-ministru divulgă acest secret?

Mai în adevăr am fi să spunem că nici Sfatul Țării nu ne-a dat-o, nici cele două imperii a Puterilor Centrale, ci concursul de împrejurări a ușurat hotărârea patriotică a Sfatului Țării. [...]

Duminică, 6 mai

Prin doctorul Stromingher primesc azi vești de la mama și de la frații mei.

Soarele ce a reapărut strălucește în sufletul meu cum nu-mi reamintesc să mai fi strălucit. [...]

Nimic în București. Campania electorală nu se simte deloc. [...]

Generalul Averescu s-a vârât până în gât în politică. În Moldova e șef de partid și scrie zilnic în ziarul său semnând articole

cari, avându-se în vedere situaţia ce a ocupat în oştire, au o mare greutate în opinia publică a ţării şi mai ales în pătura ţărănească. D. Marghiloman jubilează, deoarece toate profiturile sunt pentru el. Într-un articol în *Îndreptarea* din Iaşi, generalul arată necesitatea de a chema la răspundere pe vinovaţii din cauza cărora s-a pierdut războiul. Marele vinovat ar fi d. Ionel Brătianu, care nesocotind Constituţia şi-a asumat răspunderea de a pregăti el singur războiul şi a lucra numai el în locul celor competenţi. [...]

Luni, 7 mai

În lipsă de alte neajunsuri, avui azi unul moral, de profesiune.

Am plecat acum trei ani într-un proces celebru – prin scandalul la care a dat naştere –, cel al furtului de 700 000 lei de la dna Elena Creţulescu. Acuzatul era un arhitect albanez Sotiriu, pe care nu-l cunoscusem decât ca acuzat. Îmi făcuse impresia unui om nevinovat şi am reuşit. Acest proces a făcut zgomot prin presă, broşuri, afişe şi volume ilustrate, ce au născut o campanie de duşmănie puţin rară, reciprocă între părţi. Pe de o parte, între Sotiriu şi dna Creţulescu, pe de altă parte, între dna Creţulescu şi mine. Mi-a intentat chiar un proces de calomnie ce e şi azi pendinte la Tribunal. Speram să închid campania cu acelaşi succes de biruinţă.

Azi avui o mare surpriză. Aflu de la primul-procuror că Sotiriu a fost din nou arestat, deoarece s-a găsit la el bijuterii din cele furate de la dna Creţulescu. Dacă o fi aşa, atunci în adevăr el a fost autorul furtului.

Toată munca mea dată în credinţă că apăram o cauză dreaptă cade în mocirlă. [...] Răspunderea mea morală pentru achitarea lui e cu atât mai mare cu cât, după lege, cel achitat rămâne definitiv achitat, şi societatea nu-l mai poate pedepsi. În primul rând, încetez a mai fi avocatul lui, în al doilea rând, datorez o reparaţiune dnei Creţulescu.

Marți, 8 mai

În Buletinul de Ordonanțe ce a apărut azi, găsesc o măsură nouă luată de guvernator relativ la alimentarea populației. Populația orășenească are dreptul la pâine; populația rurală are dreptul la mămăligă.

Distincția între aceste două categorii de cetățeni români se face după următoarea normă:

Este rural cel ce locuiește într-un târg sau sat ce are o populație mai mică de 5 000 de suflete.

Este orășan cel ce locuiește într-un târg cu o populație ce trece de această cifră.

Un orășan are dreptul la 350 gr. pâine pe zi, pâine ce va conține 200 gr. mălai și 150 gr. făină de grâu.

Un rural are dreptul la o mămăligă de 500 grame. Prin excepție, în considerație de boală numai, se poate da și ruralului 25 grame făină pe zi, ceea ce ar face 1 kilo de pâine la 40 de zile.

Dacă n-ar sta scris negru pe alb în josul acestei ordonanțe semnătura Tülff von Tschepe, aș crede că e o glumă de prost gust.

O nouă ordonanță publicată în același număr, după cea de mai sus, modifică deja măsura relativă la orășeni în sensul de a i se putea da porția de pâine pe două zile odată, în sensul următor, o zi pâine numai de făină din 300 gr., o zi mălai simplu de 400 gr.

Așadar, de la 440 gr. pâine ce populația avea înainte de semnarea Păcii, are după Pace cea descrisă mai sus. Și cu neputința guvernului, nu știm încă unde vom ajunge, deoarece e prea mare golul în nevoile popoarelor ce ne-au învins și sunt în stare să ne lase literalmente muritori de foame. [...]

Miercuri, 9 mai

[...] Ieri, o servitoare de la mine a avut simptomele de pojar, pe cari le avusese acum câtva timp copilul meu.

Am trimis-o imediat la un spital unde a și fost reținută. Aflu acum că în lipsa mea a venit un sanitar anunțând că femeia e bolnavă de vărsat, deci casa îmi este declarată infectată. [...] Mă

îngrijește mai mult faptul că eu plec mâine-dimineață în zorii zilei la țară și n-aș fi vrut să știe Poliția germană că am părăsit Capitala. Plec în com. Chirnogi, jud. Ilfov, pe malul Dunării, unde am de asistat la o cercetare judecătorească pe moșia unui client al meu ce este în același timp și consul al Danemarcei. Plec fără a anunța Central Polizei Stelle; dacă i-aș anunța, m-ar opri formal și mi-ar cauza o mare pagubă. [...]

Joi, 10 mai

La 6 ore dimineața am plecat, cu o trăsură cu 4 cai, la Chirnogi. Mi se pare că visez. Vremea e splendidă. Drumul a durat 6 ore jumătate. Câmpiile sunt o jale, seceta a uscat tot și a compromis întreaga recoltă. Nemții trebuie să privească cu groază viitorul. Prin toate satele prin cari am trecut am dat peste camioane automobile încărcate cu soldați germani, întovărășind un lung convoi de care încărcate cu ceea ce ridică de pe la țărani. E ordin de a se ridica tot. [...]

Vineri, 11 mai

Ziua mi-am trecut-o la lucru. Judecătorul român din Oltenița a venit și a efectuat cercetarea cu care a fost însărcinat. [...]

De la București ne-a venit poșta cu ziare. În ele găsim o surpriză: Tülff von Tschepe, guvernatorul militar al României ocupate, a fost desărcinat de această onoare, iar postul de guvernator a fost desființat. Comunicatul oficial ce aduce acest fapt la cunoștința publicului explică această desărcinare prin dorința de a ușura mai mult situațiunea delicată a guvernului român.

Conform tratatului de pace, desființarea Guvernământului de ocupație urma să aibă loc după ratificare. Oricum, e un ce bun; am scăpat de o pacoste cu un moment mai înainte.

Pe când rândul Feldmareșalului?

Sâmbătă, 12 mai

[...] La amiază am vizitat Oltenița. Orașul a suferit mult de bombardament după căderea Turtucaii.

Tot orașul este bombardat; casele dărâmate, câte au rămas în picere, au sau acoperământul distrus, sau zidurile găurite. Strada mare e o ruină; casele nu mai au nici un geam; toate obloanele prăvăliilor sunt închise. E o jale. [...]

CRIMINALI ORI MEDICI?

Duminică, 13 mai

În zorii zilei am plecat la București, unde am regăsit toate bune – nemții nu m-au căutat.

Au avut însă neajunsuri cu Poliția și Serviciul Sanitar, care revendica dreptul a-mi strica toate din casă, sub pretext de dezinfectare pentru servitoarea dusă la spital. A venit de asemeni un medic să examineze lumea dacă este vaccinată și a găsit că unii trebuiesc din nou vaccinați și i-a revaccinat. [...] A venit după asta un alt medic militar ca să inspecteze dacă cel cu etuva mi-a făcut destul prejudiciu, pentru ca mai pe urmă să ne trezim cu servitoarea trimisă de la spital acasă, că n-are nimic. [...]

Cum? [...] Se îmbolnăvește femeia de serviciu, doctorul o examinează, o declară „*vărsat*“, o vâră între bolnavii de vărsat. Vine și-mi întoarce casa pe dos pentru dezinfecție, pentru ca a doua zi să-i zică – du-te femeie acasă, că n-ai nimic! [...]

Să nu iei parul când ți-o mai călca pragul?

În lipsa mea, a fost în București fratele meu Mircea. Ce neșansă pentru mine, o dată am lipsit și eu de acasă și tocmai atunci să vină cineva din Moldova. A plecat fără să ne putem vedea.

În ziarele necitite de două zile a început o deșănțată campanie electorală care e și stupidă, și inutilă, deoarece am mai spus, lupta în aceste alegeri e unilaterală. [...]

În vederea candidaturilor însă, e un rușinos târg de conștiințe deschis. Cine din Partidul Liberal sau takist vrea să treacă la d. Marghiloman e primit și pus între fruntași. Sunt oameni ce s-au convins că neamțul e definitiv învingător, deci a părăsi partidele ce au făcut războiul și a trece la amicii Germaniei nu constituie azi o rușine, ci o cinste. Așa că, cu profundă mâhnire, am văzut figurând printre candidații guvernului pe amicul și fostul meu tovarăș de la Imperial, pe profesorul universitar C. Rădulescu-Motru.

CINE VA INTRA ÎN VIITORUL PARLAMENT?

Luni, 14 mai

Iată-ne în plină campanie electorală: o luptă între guvern și morile de vânt – căci rezistență de undeva, în teritoriul ocupat, e exclusă.

S-a publicat lista candidaților pentru Parlament. Rolul de opoziție și l-a luat Carpiștii, adică amicii cei mai ortodocși ai Feldmareșalului Mackensen. În consecință, guvernul nici nu le opune contra candidați. Același lucru cu cei câțiva prieteni ai dlui C. Stere care sprijină guvernul în campania contra guvernului liberal. După lista candidaților se poate prevedea de pe acum fizionomia Camerei ce va rezulta din aceste alegeri. Deși o cameră nouă nu va cuprinde oameni noi. În lipsă suficientă de cadre de mâna întâi, s-au creat cadre din oameni de mâna doua și chiar a treia, oameni ce în timpurile normale ale politicii partidelor istorice – timpuri deja destul de urâte – se mulțumeau cu câte un post de inspector comunal, intendent la grajduri sau agent comercial.

De asemeni au reapărut și ginerii și fiii lui „*papa*“ a fiecărui mare om politic, care a ținut în timpul războiului „*puiul*“ lângă ei, cu situația militară nelămurită, în speranța că se va obține amnistia generală. În fine, se mai văd pe liste figurând transfugii din celelalte partide. [...]

La întrunirile ce se convoacă prin mahalale, guvernul își desfășura un program ce s-ar rezuma așa:

1) La pușcărie guvernul Brătianu pentru pungășii și pentru că a dus țara în războiul din care a ieșit rău.

2) Ratificarea Păcii încheiate cu Puterile Centrale.

3) Revizuirea Constituției, pentru a se aduce la îndeplinire exproprierea pământurilor rurale în folosul țăranilor; votul universal; drepturi politice la evrei; suspendarea inamovibilității în magistratură și înfrânarea presei de scandal. [...]

Marți, 15 mai

O deosebită impresie a făcut azi asupra populațiunii apariţiunea câtorva sute de jandarmi rurali români, veniți din Moldova și înarmați cu carabinele lor. Sunt primele arme românești ce reapar în teritoriul ocupat. Lumea se uită la ei ca la un simbol. Au fost aduși de guvern în înțelegere cu autoritatea militară germană, pentru a fi împrăștiați la țară unde muncile nu se prea execută. De altfel e și o secetă îngrozitoare. Grâul este numai cât palma și i-a dat spicul. Nemții sunt îngroziți de consecințele unei așa recolte. Nici din Moldova nu vin știri bune și acolo se zice că n-a mai plouat din primăvară. [...]

Astăzi se confirmă noua ofensivă din Apus. Germanii au atacat formidabil pozițiile franceze de la Chemin des Dames, pe cari le-au și cucerit în câteva ore.

Să fie oare începutul sfârșitului?

UNDE AM AJUNS CU SCUMPETEA TRAIULUI?

Miercuri, 16 mai

Unde mergem? Fără ca produsul muncii să sporească, fără ca veniturile fiecăruia să se restabilească măcar ce au fost, scumpetea vieții ajunge acolo că nimeni nu o mai putem suporta. Și dacă azi e așa, ce va fi mâine, ce va fi la anul, dacă prăpădul

omenirii nu încetează? Deși suntem în vară, n-avem cu ce ne hrăni. În primul rând lipsește pâinea; ceea ce ni se dă drept pâine, un fel de mămăligă rece și nedospită, nu poate hrăni stomacurile celor ce n-au ce mânca decât pâinea. Și chiar aceasta ca să o obții – cu toată reglementarea cartelelor – e foarte greu. Desigur că brutarii nu fabrică întreaga cantitate de făină ce li se dă, spre a o specula în afară. Cartofi recolta veche nu mai sunt, iar cei noi nu au apărut. Fasolea uscată s-a terminat, iar ce se mai găsește se vinde cu 4 lei kilogramul. În piețele publice nu se vinde decât ceapă, usturoi, spanac și ridichi. Carnea a dispărut cu desăvârșire. Amenzile ce s-au dat pentru contrabanda de miei au fost așa de mari, încât contrabanda a fost stârpită. Păsările când se găsesc se vând 30 lei găina și 20 lei perechea de pui. Ouăle au rămas două la un leu, dar nu se găsesc nicăieri. Untul proaspăt se plătește 35 lei kilo, untura 30 lei, lămâia 7 lei bucata, halvaua 45 lei și zahărul 26 lei cel tos, 32 cel cubic kilo. Vinul a dispărut. Țuica 25 lei litru. Romul, untdelemnul au dispărut. Brânza albă 16–20 lei kilo, cea de burduf a dispărut. Au început să iasă fructele, 18 lei kilo de cireși, 20 lei kilo de căpșuni, și am trecut jumătate din mai. Făina unitară se vinde 5 lei, mălaiul 2 lei, grișul 12 lei kilo. Făinoasele au dispărut. În schimb vitrinele tuturor prăvăliilor sunt pline de butelii de campanie ieftină, 15–20 lei butelia. Toate oțeturile, toate vinurile imposibile de consumat altfel, au fost transformate în champanie, băutura favorită azi a nemților. Doar ei să o poată bea. Asta în ce privește hrana.

Încălțămintea nu mai există; ce se mai expune prin vitrine sunt numere ce nu se potrivesc nimănui. Cizmarii lucrează numai cu materialul clienților; dacă ai norocul să găsești material poți face o pereche de ghete cu 500–600 lei. Hainele s-au urcat la 1 000 lei costumul, metrul de stofă trece de 250 lei. Lucrul s-a scumpit și el grozav, ca să întorci o haină pe dos plătești 150 lei, ca să îndrepți călcâile la ghete îți cere 15 lei. O pălărie de paie se plătește 50 lei. Toată nădejdea e să ne mai țină zdrențele noastre și să nu cumpărăm nimic nou. Dar cât vom mai putea-o duce și în zdrențe? [...]

Joi, 17 mai

[...] În Apus se dă luptă formidabilă. Spre marele nostru regret, franco-englezii iar se retrag. [...]

Vineri, 18 mai

Toți acei ce ne-am făcut iluziuni și visuri din puterea Înțelegerii; toți acei ce ne-am mângâiat zi cu zi cu speranța că va veni momentul când puterea Franței, Angliei și Americii va frânge frontul german și va curăți Apusul de năvălitori; toți acei ce văzusem în bătălia de la Marna salvarea civilizației și libertatea națiunilor, primim azi o teribilă dezamăgire. Ofensiva dintre Noyon și Reims degenerează într-o spargere de front. Soissons a căzut, iar comunicatul de seară anunța că trupele germane au ajuns Marna.

Iarăși Marna, și iarăși Parisul amenințat să cadă. Parisul nu e un oraș oarecare; Parisul e un simbol în lupta actuală, el este ținta scopului german. Parisul luat este lovitura morală și mortală ce s-ar da Înțelegerii. Celelalte sunt vorbe, că Franța zdrobită nu înseamnă înfrângerea Înțelegerii e o vorbă, omenirea ce a luptat alături de ea va fi descurajată. Războiul va continua desigur, groaznic de astă dată în consecințele lui asupra popoarelor din Europa, cel puțin. Englitera și America vor rezista, marea va rămâne închisă nemților, vai însă de noi continentalii. Și în descurajarea aceasta ce nu e numai a mea, n-ai un cuvânt de mângâiere sau speranță; tot ce te înconjoară, tot ce se vorbește, tot ce se scrie e numai pentru inamicul victorios. Oricât ai fi de optimist și cu încredere, e de prisos. Ne-a înecat, ne-a acoperit credința generală că am pierdut partida fără remediu.

AU ÎNCEPUT ALEGERILE PARLAMENTARE

Sâmbătă, 19 mai

Azi au început alegerile. Presa guvernamentală e stupefiată de *„era nouă“* ce se deschide României și de dispariția relelor și vechilor moravuri politice. Toți strigă în cor *„Vremuri noi!“*, *„Vremuri noi!“*. Și de ce? Au dispărut în jurul localurilor de vot agenții, certurile, bătăile și chinorosul[1]. Alegătorii vin la vot liniștiți, neîmpiedicați de nimeni, votează și pleacă.

Oamenii aceștia s-or fi înșelând ei oare cu bună credință? N-au dispărut nici relele moravuri, n-au venit nici vremuri, nici oameni noi, alegătorul este sub teroarea ocupațiunii inamice. A combate și a vorbi de rău o candidatură oficială este exclus. Candidații sunt ai guvernului, iar guvernul mai mult al lui Mackensen și Czernin decât al Regelui Ferdinand, cel puțin în momentul în care se efectuează aceste alegeri. A critica guvernul și oamenii lui este a te expune să fii declarat periculos siguranței armatelor inamice și trimis în exil cine știe unde. E natural să fie liniște. Cât pentru dispariția bătăușilor și a agenților electorali, nici asta nu este real; ei sunt și azi, dar în loc să stea în poarta localului și să-și facă meseria, sunt ei însuși candidați, și stau pe scaune în localul de votare. [...]

Duminică, 20 mai

[...] România contează mult în calculele Puterilor Centrale în ce privește alimentarea; recoltele noastre le-au fost salvarea în ultimul an. Ei bine, anul acesta, din cauza secetei, recolta noastră e absolut rea. Pe lângă secetă a mai dat în ultimul timp multe ploi cu grindina aproape generale, așa că a nimicit și puținul ce mai crescuse. Acum s-a lăsat frig, termometrul arată abia +8 grade, deși după stilul nou suntem în iunie. [...]

1. Substanță folosită pentru demascarea celor din opoziție, în ziua votului.

În Capitală mâncăm o pâine imposibilă, ceea ce face ca toată populația să sufere de stomac. La noi în casă suferim cu toții. Medicii pun cauza pe socoteala pâinei. Ceea ce ni se dă drept pâine nu poate avea un nume. E grea ca pământul. Dacă ar fi numai mălai încă ar fi ceva, am mânca mămăligă rece, probabil însă că conține, pe lângă coceanul măcinat, și alte materii străine. Ni se promisese pentru 1 iunie st. n. 300 gr. pâine grâu la două zile, probabil că n-au avut de unde să ni-o dea, că nu s-a pus în aplicare.

Efectele semnăturii Păcii nu se simt deloc. Ici, colea, câte o mică schimbare fără importanță, dar pe care lumea o salută cu bucurie. Așa de exemplu, ni s-a redat celor din teritoriul ocupat dreptul de a scrie scrisori închise și transmisibile prin poștă. Numai anumite persoane – spune ordonanța – rămân sub controlul cenzurii. Cine? Nu se spune, e libera lor apreciere.

Lumea ce se reîntoarce din Moldova își găsește locuințele ocupate. S-au luat oarecari măsuri; o ordonanță apărută azi anunță că cel reîntors n-are dreptul a-și reocupa locuința, dar că pe cât va fi posibil se va ține socoteală și ce se va putea evacua li se va pune la dispoziție. [...]

Luni, 21 mai

Urâte zile pentru mine. De ieri mă simt așa de rău, încât nici nu m-am putut mișca din pat. [...]

În Franța, germanii nu mai vorbesc de vreo înaintare, ci numai de contraatacuri franceze, iar localitățile noului front trec din mână în mână. Câteva forturi și localități la răsărit de Reims, cucerite de germani, au fost recucerite de francezi; asta înseamnă că francezii și-au refăcut frontul. [...]

CAMPANIE ELECTORALĂ SUB BAIONETĂ GERMANĂ

Marți, 22 mai

[...] Suntem în plină campanie electorală. În momentul acesta țara își spune cuvântul – așa ne cântă cârmuirea –: Țara în sus și țara în jos. Țara aceasta însă este sub călcâi și n-are voie a se îndrepta decât într-o singură direcție, pentru germani și politica lor. Prin fel de fel de manifestații, afișe, ziare, întruniri prin mahalale, întruniri la club, s-ar fi putut strecura în mintea cetățenilor naivitatea că în adevăr sunt liberi să vorbească și să cugete. Acest lucru l-a simțit Mackensen și de aceea s-a decis să ne-o taie scurt. A dat azi o ordonanță prin care interzice – în plină campanie electorală – orice întrunire cu scop politic. Numai el își rezervă dreptul de a face excepții, acordând permis celor ce îi vor cere cu 48 ore înainte. Se va specifica în cerere scopul întrunirii, numele oratorilor și ce au de gând să vorbească. Komandatura va supraveghea întrunirea sub pedeapsă de 1 an închisoare și 5 000 lei amendă pentru oratorul ce ar depăși permisiunea obținută. În așa împrejurări bunul-simț ar fi dictat alegeri fără nici o discuție, candidații să fie pur și simplu proclamați. În privința aceasta, ce a depins de opoziție, s-a făcut. Avem alegeri generale cu candidați oficiali și fără opoziție. Ce a depins de guvern, nu s-a făcut. Avem alegeri cu campanie de întruniri publice, discursuri, recriminări politice, calomnii și insulte triviale și lașe, pentru că sunt făcute la adăpostul jandarmului bavarez și fără putință pentru cel atacat de a răspunde. [...]

Miercuri, 23 mai

Dispoziția de a ni se da pâine numai din făină, câte 300 grame la două zile, și care urma să se pună în aplicare la 1 iunie st. n. nu s-a mai aplicat. O nouă ordonanță o modifică azi așa: Se va da populației câte o pâine de făină de 700 grame pentru 4 zile, adică câte 175 grame pe zi; ni se va mai da ca completare câte 125 gr. mălai zilnic, de cap de om. Nu mai știu nemții ce să mai invente ca să mai rupă ceva din stocul destinat stric-

tului necesar al populațiunii civile românești, față de dezastrul recoltei anului 1918. Au impus proprietarilor însemânțare de mei, ca la anul viitor să-l dea populației ca hrană, iar bruma de grâu ce se va face să-l ridice integral. [...]

CINE AU VOTAT ÎN CAPITALĂ

Joi, 24 mai

Alegerile continuă în liniște și fără surprize. [...] De la un Consilier de Curte ce a prezidat o secție de vot din Capitală, aflu azi secretul numărului mare de cetățeni ce au venit să-și exercite dreptul de vot, sub ocupația dușmană. S-au ridicat de la Judecătorii în bloc cărțile de alegător ale mobilizaților, morților și refugiaților. Ele au fost încredințate la echipe organizate de oameni fără căpătâi, câte 10 și 20 de persoană și cari s-au perindat pe la birouri votând de 10 sau 20 de ori. [...]

DOCTORUL ANTIPA NU SE OPUNE CA NEAMȚUL SĂ NE JEFUIASCĂ!

Vineri, 25 mai

Se crezuse un moment că, așa cum s-a semnat pacea, au fost salvate viile și producția viitoare de rechizițiune. În adevăr, se prevăzuse în tratat că vom vinde obligator Puterilor Centrale ceea ce și înainte de război România exporta, în materie de vinuri. Soluțiunea ne convenea. A fost însă probabil o greșală și o scăpare din vedere a nemților lăsarea libertății convențiunilor; de aceea, ca să îndrepte greșala, autoritatea lor economică a recurs la o mașinărie. Viile noastre nu trăiesc nestropite cu sulfat de cupru; acest sulfat de cupru România nu și-l poate procura astăzi decât de la inamic. Cine vrea sulfat de cupru

trebuie să se ducă să semneze un contract foarte oneros ce i se impune de komandatura economică germană, și prin care viticultorul se obligă să le vândă 70 la sută din recoltă. Concurență nu există, prețul îl fixează komandatura. Ce urma să facă proprietarii de vii? Să înghită și să semneze de voiesc să stropească via. Ei bine și aci gerantul Ministerului de Domenii, d. Antipa[1], a găsit ocazia să îndulcească hapul ce urma să înghită viticultorul, cu o pulbere imbecilă. El face să se publice următoarea înștiințare:

„*Ministerul Agriculturii și Domeniilor aduce la cunoștința viticultorilor că nu se opune (el Ministerul) la încheierea de contracte între viticultori și Administrația militară germană, pentru predarea vinului din recolta anului curent*".

Să nu te ții cu mâinile de burtă? Doctorul Antipa nu se opune ca nemții să ne ia vinul pe nimic, nu se opune ca viticultorii să-l predea. [...]

Dar ca să vadă lumea la ce anume d. Antipa nu se opune, iată în ce constă contractul pe care viticultorul e silit să semneze:

„*Autoritatea ocupantă va plăti ca preț 25 bani de litru și de grad de alcool, iar vinul îl va ridica pe alese. Ea nu va plăti statului român nici un impozit. Impozitele viticultorilor către stat vor fi fixate de komandatura germană de la sine putere cu 50 bani la litru și le va plăti viticultorul, Administrația militară va supraveghea cultura viei și va aprecia singură dacă se cultivă bine sau rău, putând expulza pe proprietar din vie și de la fabricație, când va crede de cuviință*".

Dacă asta se cheamă contract de vânzare de vin, și nu act de banditism, atunci s-a pierdut noțiunea lucrurilor. Avea dreptate atunci și d. dr. Antipa să se facă ridicol și să declare că statul nu se opune la așa târguială. Te trezești că mâine Ministerul de Justiție dă și el o circulară procurorilor, că nu se opune statul la jefuirea cetățenilor de către bandiți – dacă au calitatea să fie nemți – în calea să fie armonie deplină și logică între toți și toate. [...]

---

1. Grigore Antipa (1867–1944), om de știință, academician, multă vreme director al pescăriilor statului.

Sâmbătă, 26 mai

[...] Ieri s-au efectuat alegerile Colegiului al II-lea de Cameră. Fratele meu Mircea s-a ales la Bacău pe lista guvernului. Colegiul acesta a dat ceva surprize. Generalul Averescu a fost ales și în acest colegiu la Turnu Severin în contra candidaților oficiali. Cum se vede, generalul a devenit un simbol în actualele alegeri. Dacă i se punea candidatura în toată țara, în toată țara s-ar fi ales. Deocamdată deține două locuri în Senat și două în Cameră. E un record.

Surpriza a mai fost la Brăila și la Galați, unde au căzut guvernamentalii și au reușit niște independenți. La Galați n-a ieșit nici un guvernamental, toți sunt în balotaj. Surpriză a fost și la Iași, unde naționaliștii și antisemiții au ales pe A.C. Cuza.

Cum se vede, norocul guvernului a fost că opoziția s-a abținut.

Cauza?

Lumea e sătulă de război și s-ar concepe mai ușor dorința de pace, totuși în suflet pe fiecare îl roade pacea cu dușmanul cel rapace și, pentru ce nu am spune-o, prea sunt oameni de nimic candidații guvernului.

În Apus, ofensiva germană nu numai că a fost oprită, dar au început puternice contraatacuri ale aliaților, cu succese locale, deocamdată. [...]

Duminică, 27 mai

[...] În București liniște deplină, alegerile continuă. [...]

Luni, 28 mai

Am înmânat azi la Central Polizei Stelle cererea mea de prelungire a concediului medical. Mi s-a promis un răspuns înainte de 3 zile.

Alegerile s-au terminat cu Col. III-lea de Cameră. Colegiul țăranilor a fost cel mai interesant în surprize. Colegiu până înainte de război absolut lipsit de independență, a fost întotdeauna zestre guvernamentală, ceea ce determina ca candidații cei mai

obscuri și mai imposibil de sprijinit înaintea alegătorilor erau puși la acest colegiu. Acum guvernul n-a avut opoziție, iar acolo unde prin excepție s-a prezentat un independent sau opozant, candidatul guvernului a căzut și a căzut chiar la Colegiul al III-lea. Așa la Suceava s-a ales cu o imensă majoritate generalul Averescu și antisemitul Zelea Codreanu. La Bacău, unde de când avem lege electorală Col. III-lea n-a dat nici un opozant, s-a ales acum generalul Averescu și un alt tânăr fost liberal. Ambii candidați ai guvernului au căzut. La Galați, nefiind nici un candidat opozant, țăranii n-au vrut să vină la vot; din 3 200 alegători au votat numai 220. Sunt simptome că stăm pe un vulcan.

Îndreptare? Nici speranță de așa ceva. Urile se vor dezlănțui, pușcăriile se vor umple, dar binele nu văd de unde ar veni.

Marți, 29 mai

De două zile populația n-are pâine. Poți plăti 10 lei o pâine, nu se găsește nicăieri. E efectul ordonanței lui Mackensen de acum câteva zile, că pune la dispoziția populației pâine de făină adevărată, o pâine la 4 zile de fiecare individ. Toate cârciumile și băcăniile în cari se vindea pâinea pe cartele au pus afișe că nu se mai vinde pâine. Publicul nemâncat a spart geamurile și a devastat prăvăliile. Autoritatea le-a spus că brutarii sunt vinovați, atunci publicul a mers la brutării, unde negăsind pâinea a devastat și brutăriile. [...]

Miercuri, 30 mai

[...] Ieri, Ministerul de Externe, ce era ocupat de un spital turcesc, a fost evacuat și pus la dispoziția guvernului. Încolo, nimic alt decât că suntem la a treia zi de când nu avem pâine. Se prevăd tulburări mari dacă guvernul nu rezolvă chestiunea.

În Apus se dau lupte uriașe, atacuri și contraatacuri. Ofensiva în stil mare a fost iarăși oprită. [...]

LA IAȘI!

Joi, 31 mai

Membrii guvernului, cei ce locuiau în teritoriu ocupat, au părăsit Capitala și s-au instalat la Iași în vederea deschiderii Parlamentului, ce va avea loc luni. Membrii Parlamentului aleși în teritoriul ocupat vor pleca sâmbătă seara cu un tren special, pus la dispoziție de nemți, numit „*Trenul Parlamentar*".

Bejania asta îmi reamintește campania deșănțată a acelorași personagii ce au să plece în Moldova acum în calitate de miniștri, secretari generali, senatori și deputați în contra plecării în Moldova a guvernului, Parlamentului, ministerelor și Curții de Casație, la apropierea armatelor lui Mackensen și Falkenhayn[1]. Ce de huiduieli prin ziare, ce strigăte că fug lașii, fug canaliile, fug mizerabilii!

Și acum?

Acum, deși nu sunt grăbiți căci nu-i alungă nimeni, se duc tot la Iași. Pentru ce se duc la Iași și nu stau să siejeze în București? Mackensen nu mănâncă oameni. Nu mai e nici Mackensen inamicul din toamna lui 1916, acum avem pace încheiată cu neamul lui, d. Prim-ministru și ministrul de externe pretind că am devenit prieteni. Atunci pentru ce Rege, guvern, Parlament, ministere stau la Iași?

Pentru că în toiul luptei românul, în loc să fie patriot și să priceapă că un Rege, un guvern, un parlament ai unei țări nu se cade să rămână prizonieri dușmanului și că chiar când s-a încheiat pacea, dar inamicul mai ocupă o parte din țară, Suveranitatea națională îți dictează să-ți păstrezi demnitatea, să-ți ții independența neatinsă, în loc, zic, de asemeni cuminți lucruri, ne-am dat frâu liber urilor personale, am insultat și am învrăjbit lumea, ca să ajungem tot acolo să credem că locul Regelui, guvernului și Parlamentului e tot la Iași cu mai mare prestigiu, atâta timp cât Mackensen e încă la București.

---

1. Generalul Erich von Falkenhayn (1861–1922), comandant al Armatei a 9-a germane pe frontul din România (septembrie 1916–mai 1917).

Odată cu plecarea la Iași a trenului parlamentar, se anunță plecarea din Iași a „*Trenului Take Ionescu*". Ce este acest tren?

Take Ionescu, împreună cu mai mulți oameni politici și diplomați cari până în ultimul moment au fost contra semnării Păcii cu Germania vor să părăsească țara. De altfel germanii și-au dat consimțământul lor. Trenul va trece prin Austria în Elveția. Chestiunea durează cam de mult, acum pare că lucrul e hotărât.

Vineri, 1 iunie

Oberleutenentul Marx de la Central Polizei Stelle îmi comunică azi printr-o adresă că concediul meu medical se prelungește „*până la noi ordine*". Așadar am scăpat de scadența fixă. Cred că de astă dată se termină cu exilul meu. [...]

Chestia pâinii n-a primit nici până azi o soluțiune satisfăcătoare. Pe ici, pe colo, lumea capătă o pâine la 4 zile. Primăria are aerul că se frământă, dar soluție nu găsește. [...]

Sâmbătă, 2 iunie

Trăim într-o așteptare bolnăvicioasă. Atât s-a vorbit că ratificarea păcii va aduce o îmbunătățire în situația țării, și atâta nădejde a pus lumea în ea, încât când „*trenul parlamentar*" pleacă spre a duce guvernului la Iași instrumentul prin care se va fabrica ratificarea lumea stă cu respirația oprită. Și când mă gândesc în ce deziluzie va cădea lumea aceasta, după ratificare!

De pretutindeni nimic nou. [...]

Duminică, 3 iunie

[...] În București face mare impresie publicarea la Iași a unor articole semnate de generalul Averescu și prin care critică conducerea războiului nostru în prima lui fază. Articolele generalului, care azi poate vorbi totul fără a periclita operațiunile militare, sunt de o importanță considerabilă mai întâi că vin

de la unul din cei mai competenți militari din armata noastră, al doilea că vin de la unul din actorii de mâna întâi ce au jucat în Tragedia României. El afirmă: Mobilizarea generală s-a făcut la 14 august, la 13 august i s-a încredințat comanda Armatei a II-a fără să cunoască ceva din planul de operație. [...]

DESCHIDEREA NOULUI PARLAMENT LA IAȘI

Luni, 4 iunie

Când în toiul luptei electorale guvernamentale – căci opoziție n-a existat – vedeam afișate pe zidurile Capitalei listele de candidați, iar pe ele figurând în amestecătură: P.P. Carp lângă Stoian, iar între Bălăceanu Stolnici și Scarlat Lahovari pe C. Stere și D. Pătrășcanu, îmi ziceam în mine însumi că asta e o imoralitate pe care o va plăti scump d. Marghiloman, căci nu fără consecințe pot sta alături, într-o alegere legislativă, un boier latifundiar dinastic cu un boier antidinastic, iar între ei poporaniști revoluționari cu calfele lor, fără un sfanț în buzunar. Pe când unul strigă: *Jos dinastia! Trăiască marea proprietate!* celălalt va striga: *Trăiască republica și pământul să treacă muncitorilor!* Scadența acestui rezultat pare a fi scurtă, căci la Iași Parlamentul s-a deschis azi. Ce va fi în acest Parlament putem prevedea din ce scrie presa de aci.

D. Stere, după ce s-a ales pe lista guvernului, s-a stabilit solid în fotoliul revoluționar de la Chișinău, unde a început o propagandă pentru exproprierea radicală a marii proprietăți și crearea unei proprietăți exclusiv țărănești [...] și în fine pentru votul universal, egal, direct pentru toată lumea.

Nu-i era destul guvernului poporanismul generalului Averescu – pe care cel puțin l-a combătut? [...]

D. C. Stere vrea exproprierea radicală; d. Marghiloman e pentru o expropriere și o împroprietărire care să nu se facă din marea proprietate, care, după d-sa, este o necesitate socială, ci să se facă numai din proprietatea celui ce n-are mijloace să-și

cultive pământul, sau să o arendeze. De n-am trăi zilele triste de azi, am trebui să râdem. Și chiar acei ce n-au mijloace de a-și cultiva moșia, să nu li se ia proprietatea decât dacă, după ce statul le va da mijloace de cultură, nu vor reuși. La așa propuneri d. Stere se întreabă:

— Atunci cine va da pământ țăranilor? Frații Cantacuzino, având mijloace de cultură, vor păstra sutele de mii de pogoane, Neculai Ghika asemenea, Bălăceanu Stolnici asemenea, Carp asemenea. Iar țăranii de unde să ia pământ?

Cât pentru votul universal, d. Marghiloman ar conveni la un vot al știutorilor de carte. D. Stere a sărit ca prins pe jăratec și cere vot egal pentru toată ființa omenească, fără nici o distincțiune. De aci reciproce reproșuri prin ziarele lor, deocamdată cu aparentă măsură și politeță. Vor veni însă zile aspre pe care eu le-am întrevăzut când citeam pe ziduri numele dlui Stere cu două palme scris mai mare decât al celorlalți boieri. [...]

Marți, 5 iunie

La Iași s-a deschis Parlamentul. Formalitățile de validare și alegerea birourilor vor ține ca de obicei toată săptămâna. [...] Parlament mediocru a ales și președinți mediocri. Pretutindeni unde e un regim parlamentar, biroul cel puțin reprezintă un trecut parlamentar. Așa nu se concepe să alegi președinte al unei Camere pe un membru ce n-a fost niciodată în Parlament.

Ei bine, la Iași s-a întâmplat lucrul acesta. [...]

Lupta politică stă gata să înceapă. Ordinea de bătaie, ca la oștire, e fixată; fiecare are rolul lui determinant. Publicul așteaptă nerăbdător dezlănțuirea bătăliei. [...]

Miercuri, 6 iunie

Am stat azi mai mult de o oră de vorbă cu amicul meu Titu Frumușeanu, fost vicepreședinte al Camerei liberale, acum dizolvată. [...] Mi-a istorisit zvonuri grave despre situația guvernului Marghiloman, pe cari le știe de la cei din Iași, între

cari și faptul că Regele nu sprijină guvernul în campania răspunderilor, dusă contra guvernului ce a declarat războiul. Ca o dovadă e faptul că, deși chestia răspunderilor face parte din programul guvernului, Regele n-a pomenit nimic de ea în Mesajul de deschidere a Parlamentului. Acest lucru a determinat pe Primul-ministru ca la întrunirea majorităților să declare că chestia răspunderilor rămâne de competența inițiativei parlamentare, nu a guvernului.

Pentru un așa rol cred că Camera dlui Marghiloman nu e pregătită, deoarece ea n-are o unitate care să o lege; ce unitate de vederi și legătură politică poate fi [...] cu transfugii de pretutindeni și cu slabele vechi cadre pur conservatoare, rămase cinstite în jurul drapelului de reacțiune, și cari împreună formează majoritatea actualului Parlament?

În tineretul așa-zis conservator deja s-au ivit două curente de cari trebuie ținut seamă, căci vor face zile grele guvernului pe orice chestie, deoarece se vor dușmăni; curentul celor ce au răspuns la mobilizare urmând armata în Moldova [...] și cel al celor ce au rămas în teritoriul ocupat, sau cei ce ca prizonieri s-au pus în serviciul inamicului, pentru a propaga o politică alături de Germania, sub auspiciile Feldmareșalului Mackensen.

Aceste două grupuri s-au încăierat la luptă chiar din prima ședință a Camerei. [...]

În rezumat: d. Marghiloman, care a dorit un Parlament cu un rol mut și umilitor, cel de ratificator al unei păci recunoscută unanim de dezastruoasă, se trezește din prima zi cu un Parlament ce ridică coada. [...]

Joi, 7 iunie

[...] M-am întâlnit azi cu un personaj din anturajul dlui Take Ionescu venit din Moldova, mi-a povestit că șeful știe de situația mea, că mă compătimește, dar că îmi impută faptul că am rămas la București. Nu mă bucură asemenea reproșuri, pentru că știu că nu le merit. D. Take Ionescu știe că n-am fost dintre acei cărora li s-a pus la dispoziție să-și care familia, compartimente de drum de fier și vagoane pentru bagaje, și mai știe că

eram unul din cei ce, fugind, nu se putea bizui nici pe fondurile statului, nici pe misiuni destinate să mă hrănesc, iar personal nu aveam mijloace pentru refugiu, cu familia întreagă. Cred chiar că d. Take Ionescu nici la Iași nu mi-a făcut asemenea reproș, ci că m-a compătimit pur și simplu.

Am fost nevoit azi să iau masa în oraș, o notă originală – la birt nu se servește pâine, ci mămăligă, la orice fel de mâncare, așa că a trebuit să mănânc salată de maioneză cu mămăligă. De altfel nici acasă pâine nu s-a găsit de 6 zile.

Seceta se menține, recolta e literalmente pierdută. Ce ne așteaptă anul ce vine e o grozăvie așa de neînchipuit, că mintea refuză să o conceapă. [...]

CU CE SE OCUPĂ MACKENSEN ÎN ROMÂNIA

Vineri, 8 iunie

De multe ori m-am întrebat. Feldmareșalul Mackensen o fi el oare în realitate un mare general, sau a fost cândva și acum s-a răsuflat? [...]

Cât timp în Orient exista un front, rămânerea lui în România ocupată, chiar ca mare general, avea o justificare. Azi însă aci în Orient nu mai este front; de la Marea Baltică până la Marea Neagră e pace, pentru ce ar ține Germania în neacțiune un mare general, când în Italia se dau lupte mari, iar în Apus în ultimele ofensive destinate decisivei n-au luat nici Verdunul, nici Parisul, nici Calais.

Acolo e nevoie urgentă de mari capacități militare, de ce stă Mackensen în București? [...]

Eu tot cred că l-a pus la reformă și o fi știind ei pentru ce îl lasă să se odihnească bătrânul aci, unde casă bună are, masă bună are și mai presus de toate o nație bună, blândă și liniștită. Verdun îi trebuie lui?

Și cum își mai aduce câteodată aminte că a fost om de acțiune și azi n-are ce face, s-a pus bătrânul Feldmareșal să ne facă administrație și educațiune. Și pentru ca posteritatea să afle

ce făcea Feldmareșalul Mackensen în România în iunie 1918 am să public ordonanța ce a dat astăzi în Capitală și care poartă propria sa semnătură.

„Se ordonă!

I) Alimentele expuse în prăvălii spre vânzare să nu se pună pe raftul gol, ci pe hârtie.

II) E interzis publicului a pune mâna pe alimentele expuse vânzării şi cari trebuiesc mâncate aşa cum se vând ca: fructele, prăjiturile (Feldmareșalul crede că populația încă mănâncă prăjituri). *Să se ia cu lingura sau cu altceva la fel.*

III) E interzis publicului să guste din alimente cu scobitori uzate sau cu lingura prăvăliei.

IV) Alimentele trebuiesc acoperite de muşte.

V) Oltenii ce vând cu coşurile să n-aibă păduchi.

Contravenienţii se vor pedepsi... etc.“

Comandant suprem al armatei de ocupaţie
(ss) Feldmareșal Mackensen

Acum nu mă mai întreb de ce Mackensen, în loc să lupte să ia Parisul sau Verdunul, stă la București și păzește lumea să nu-și bage degetele nespălate în muștarul de la Ciobanu. Și dacă Feldmareșalul și-a lăsat ocupația războinică și s-a pus să ne facă educația, atunci are un larg câmp de activitate. El va putea în fine decide cari anume ziduri din Capitală pot purta inscripția *„Murdăria oprită“* și cari nu. S-ar putea ocupa de copii, să nu-și mai vâre degetele în nas, sau să prescrie la closetele publice hârtia căror ziare este permis a se întrebuința, *Steagul*? *Lumina*? sau *Gazeta Bucureştilor*. Să nu glumim. Mackensen are încă un rol social în România, de care noi nu ne dăm seama. [...]

În Bulgaria politica s-a tulburat de tot; Radoslavoff a demisionat, iar guvernul a fost încredințat lui Malinoff. [...] Numirea ca Prim-ministru a lui Malinoff este ca și cum Regele Ferdinand al României ar aduce azi la guvern în locul dlui Marghiloman pe d. Take Ionescu. Pentru ce a făcut Bulgaria gestul acesta? [...]

Sâmbătă, 9 iunie

[...] În București liniște, toată activitatea și frământările sunt la Iași. [...]

Polemica între generalii noștri ce au condus războiul profită mulțimei curioase de a afla adevărul, însă discreditează oștirea. Destăinuirile generalului Averescu și o polemică născută între el și generalul Prezan a degenerat într-o ceartă regretabilă. În Senat, generalii Culcer și Iancovescu au cerut guvernului să intervină și să interzică publicarea unor asemenea discuțiuni ce dezonorează oștirea. [...]

Duminică, 10 iunie

[...] Fiind sărbătoare am ieșit puțin pe stradă. Calea Victoriei și-a schimbat din nou aspectul, au reapărut vechile figuri cunoscute; lipsesc numai uniformele românești. În schimb, au dispărut aproape cu totul uniformele inamicilor noștri. Rar, ici, colo, se mai zărește câte una. [...]

Luni, 11 iunie

[...] Americanii au făcut minunea de a concentra o puternică armată în Europa, ce stă în așteptare. S-a spus mereu poporului, în statele Puterilor Centrale, că America e un moft, că armata ei va fi o poveste, iar că războiul submarin va distruge Englitera. Popoarele văd acum că totul a fost un bluf pentru gură cască. [...] Războiul submarin s-a defășurat cu cruzime în tot acest interval și n-am citit în presa germană că un singur vapor încărcat cu trupe ar fi fost scufundat. Iar acum deodată știrea: Întreaga armată, mai bine de un milion de oameni, a sosit în Franța. [...]

Marți, 12 iunie

Nesuccesele nemților pe fronturi se traduc în turbare contra noastră. Amenințări, percheziţiuni, măsuri umilitoare zilnice,

iar în Parlamentul din Berlin discuții pline de ură la adresa României. [...]

În Iași Parlamentul ține ședințe, dar deocamdată nu se ocupă nici de mesaj, nici de ratificare a păcii, nici de modificarea Constituției, nici de darea în judecată a guvernului liberal, ci se ceartă între ei ca orbeții pe chestia cari dintre ei sunt *numai dezertori* și cari *și trădători*. [...]

NEMȚII RECUNOSC CĂ PACEA NU VA VENI DIN VICTORIILE LOR

Miercuri, 13 iunie

Von Kühlmann sau a făcut o buletă, sau nemților le vine mintea la cap. În Reichstag secretarul de stat de la Externe, vorbind în chestiunea continuării războiului, a făcut o declarațiune uimitoare, care i-a atras pentru un moment huiduielile și fluierăturile deputaților din dreapta. El a afirmat că pacea nu se zărește la orizont; cine crede altfel se înșală. Mai mult decât atât, se înșală chiar acei ce cred că ea poate să vină prin vreo victorie militară, oricât de grandioasă ar fi această victorie.

Am avut așa victorii, cum încă n-a cunoscut omenirea, iar pacea n-am obținut-o.

El afirmă că pacea nu se poate obține decât prin tratări diplomatice secrete, și că în această direcție el este gata de a întinde din nou mâna adversarilor săi. [...]

Impresiunea ce va face în opinia publică germană această declarație va fi colosală. Nu e de mirat că și militarul de pe front să fie influențat, când i se spune de sus că imensele sacrificii de sânge ce face la comanda lui Hindenburg sunt inutile pentru obținerea păcii și că nu pe un colț de pământ se va decide lupta; că milioane de soldați, chiar înfrânți, lasă locul la alte milioane de noi soldați, pentru ca lupta să înceapă mereu de la capăt, fără învins și fără învingător. [...]

Joi, 14 iunie

Îmi dau seama că am deraiat în jurnalul meu. Alta a fost intențiunea mea și alta e rezultatul astăzi. Din impresiuni personale asupra evenimentelor din războiul nostru, am ajuns la un jurnal rezumativ al evenimentelor generale. Cauza e că aceste evenimente sunt strâns legate de viața noastră. În afară de ele, am notat tot stagiul prin care am trecut ca de la oameni și țară liberă să ajungem la sclavie. [...] Ce am făcut eu scriind aceste pagini n-o fi operă meritorie, nici pagini de literatură, însă a fost un act de o voință puțin obișnuită. Cu o tenacitate fără pereche, în timpuri grele și câteodată în dureri morale și, mai ales, fizice îngrozitoare, voința de a nu întrerupe o zi m-a făcut să țin condeiul și să pun pe hârtie cele mai dureroase lucruri. Nu pot iarăși să nu recunosc că au fost zile în cari scriind notele acestea îmi ușuram sufletul, dar au fost și zile de profundă scârbă în care simțeam că ceea ce fac echivalează cu o adevărată muncă silnică. [...]

PROGRAM ȘI POLEMICI GUVERNAMENTALE LA IAȘI

Vineri, 15 iunie

La Iași, Camera Deputaților s-a ocupat cu discuțiunea la Mesaj, răspunsul a și fost votat. Impresia ce se degajează din această discuție e că ne găsim pentru prima oară în fața unui Parlament cu un nivel ceva mai jos de mediocru; un Parlament de neparlamentari în toate înțelesurile cuvântului. În locul fruntașilor cu experiență, de altădată, a venit o lume nouă, nouă n-ar fi un defect, dar e și nepregătită, care dacă nu are talentul celor vechi, are în schimb toate defectele lor. Pe buze toți au binele public și asanarea moravurilor, de fapt însă fiecare din ei aproape are de regulat cu autoritățile judiciare, penale sau militare fie o chestie de onoare, fie o chestie de nepatriotism. [...]

Primul-ministru a spus: „*Unirea am făcut-o eu, ea mi se datorează mie*". Ministrul de externe a spus: „*Basarabenii au făcut*

unirea". Pe amândoi, generalul Averescu i-a pus în poziție de a se explica în fața Camerei. Delicată situație; guvernul a scăpat prin tangentă, a răspuns că generalul Averescu n-are cuvânt în această chestie, deoarece atunci când i s-a oferit Basarabia a refuzat-o sub cuvânt că e infestată de bolșevism. Din toată discuția asta, basarabenilor le-a rămas un spin. Cu răspunsurile acestea ei nu pot fi mulțumiți. Oamenii aceștia dacă în sufletul lor au avut ceva din sângele cald al naționalismului și al idealului creării unui singur stat, al fraților moldoveni, trebuie să fie azi profund dezamăgiți. Aci în România au găsit nu domnind fraternitatea, ci o cumplită ură de clasă și mai ales de oameni. Dacă ar exista la noi spânzurătoarea, din ceea ce aud, jumătate dintre conducători ar fi candidați ștreangului, iar cealaltă judecători, pentru ca să-și schimbe rolurile cu schimbarea regimului. Au găsit la noi un spirit de ură, o atmosferă de răzbunare, cunoscută de ei doar sub regimul scuturat prin revoluție. Ce a putut atunci să le încălzească entuziasmul?

Bunăvoința manifestată de guvernul român la început, că deși s-a făcut unirea ei vor mai păstra revendicările obținute prin revoluție, nu mai poate continua. Un regim unic trebuie să domnească în România reîntregită. Autonomia acordată trebuie pusă în armonie cu regimul din regat, și de aceea guvernul a numit un guvernator în persoana generalului Văitoianu. Basarabenii au sărit în sus și au amenințat cu ruptura.

Deja? Cei doi miniștri din guvern, Inculeț și Ciugureanu, și-au prezentat demisiile. Guvernul a reușit însă să obțină un acord. Generalul Văitoianu nu se va numi *guvernator*, ci *comisar al guvernului* – ca la Petersburg. Muscalii – pardon basarabenii, și-au retras demisiile.

Vom avea ceva de furcă cu frații noștri până ne vom obișnui că suntem frați. Ce ar fi fost dacă băteam Austro-Ungaria și luam și celelalte teritorii?

Frăția necultivată nu face două cepe degerate!

Sâmbătă, 16 iunie

[...] Camera de la Iași a ratificat tratatul de pace, fără nici o discuțiune. La votul pentru luarea în considerație s-au abținut:

Generalul Averescu și încă 4 deputați. La votarea în total a legii au fost 135 bile albe din 135 votanți. Unanimitate! Să le trăiască!

Se crede că joi Senatul va încheia și el ultima formalitate. Gazetele guvernului anunță că imediat Primul-ministru va pleca la Viena, unde se va îndeplini ultima formalitate.

Trenul Take Ionescu, care urma să plece din Iași în Elveția prin București–Vârciorova și care se contramandează de o lună de zile, a trecut în fine prin Chitila, fără a intra în Gara de Nord.

CUM AM REVĂZUT AZI PE MIȘU ANTONESCU

Duminică, 17 iunie

Trecând azi pe Calea Victoriei la întretăierea cu B-dul Elisabeta, atenția îmi este atrasă de un domn cu părul alb, urmat de o sentinelă germană; îl priveam din spate deoarece mergea în aceeași direcție, înaintea mea. Gârbov, îmbrăcat – deși vară – într-o redingotă lungă, înverzită de uz și înălbită de praful pus pe petele de grăsime. Bătrânul mergea târând picioarele de oboseală sau de slăbiciune, împiedicat și de niște pantaloni cam lungi, în care călca. Părul alb are o aparență murdară de neîngrijire, iar pe cap poartă o pălărie neagră melon, mult prea mare pentru el și plină de praf. Mi-a făcut milă bătrânul acesta înainte de a-i vedea fața; sentinela ce îl întovărășește, bagajul ce își poartă singur îmi explică situația în care se găsește. La un moment dat, se oprește și se adresează unui birjar ce stă la marginea trotuarului neocupat să-l ducă până la komandatură; birjarul l-a refuzat. I-am auzit însă glasul, și în memoria mea s-a răscolit vremuri trecute, era o voce cunoscută, prietenească chiar. Acest lucru m-a făcut să grăbesc pasul și să trec înaintea lui și să-i văd fața.

Era Mișu Antonescu, fostul nostru decan.

E de nerecunoscut. Ați văzut vreodată oameni ce au fost ceva în societate, dar cari s-au pierdut în vițiuri sau în boli

cum e nebunia sau pe cari o condemnațiune infamantă i-a scos din rândul oamenilor? I-ați văzut umblând străzile, murdari, nespălați, puhavi, cu părul neîngrijit, cu barba nerasă, groaznici la vedere? Ei bine, mie această impresie mi-a făcut azi bietul Mișu Antonescu.

Iată cum aduc nemții din lagărele lor un om cult, inteligent, avut și fost vicepreședinte de Senat.

L-am oprit, l-am întrebat de unde vine și unde se duce? Mi-a răspuns că a fost readus din lagărul de la Holzminden ca să-l libereze, în urma semnării Păcii.

— Uite în ce hal ne revedem!

Atât mi-a putut spune. I-am strâns mâna și l-am lăsat să se ducă cât mai repede, să ajungă acolo unde nemții i-au pus capăt calvarului. Amândoi aveam lacrimi în ochi. [...]

Luni, 18 iunie

[...] Austriecii s-au decis să recunoască că mănâncă bătaie pe frontul italian. [...]

ZIARUL *STEAGUL* ȘI ALEX. BĂDĂRĂU

Marți, 19 iunie

Încă o mică concesiune, ni s-a redat dreptul a uza și noi cetățenii români de telegraf chiar cu Moldova, dacă direcțiunea poștei (care e militară și germană) va găsi că trimiterea e justificată de o mare și urgentă necesitate. [...]

Găsesc azi în presa guvernamentală că cu ocazia discuțiunilor parlamentare de la Iași se aduc mari laude și cinste unui om ce nu e nou, Alexandru Bădărău. Eu îl cunosc de mult, și îl cunosc așa cum îl descrie azi *Steagul* dlui Marghiloman, iar ceea ce mă uimește este faptul că trăii să aud aceste laude din gura unor oameni pentru cari până azi țara românească nu avusese un ticălos mai mare și un om mai necinstit decât pe Conu Alecu Bădărău.

A fost cel mai de frunte partizan al dlui Take Ionescu; mi-a fost prieten, mă simpatiza mult, și l-am considerat întotdeauna ca pe un om superior, inteligent, muncitor cum nu am cunoscut pe un altul, și chiar cinstit. A fost în schimb omul cel mai atacat prin presă și cel mai maltratat de adversarii lui politici. Pentru acești adversari, în fruntea cărora era d. Marghiloman, Bădărău era un simplu escroc, falsificator sau hoț. L-a atacat presa cum n-a mai atacat pe un alt om politic, aș putea zice că atacurile în contra lui erau excesive pe atât, pe cât în presa noastră era ignorată personalitatea și necinstea unui Alecu Constantinescu, iar în opiniunea publică, cea mai grea tară a politicii dlui Take Ionescu a fost acest om. Ajunsese chiar unii partizani să nu mai simtă solidaritatea alături de Al. Bădărău în partid. Era urât și calomniat. Istoria politică va spune mai târziu adevărul, Bădărău avea ca orice om slăbiciuni, era însă om de partid, iar în interesul de a sprijini partidul a închis de multe ori ochii și a tolerat unele lucruri, defect de care a profitat unii partizani, abuzând. Din necorectitudinile abuzivilor a plătit el cu campaniile deșănțate ale adversarilor. […]

Dar de ce *Steagul* scrie azi asemeni laude?

Bădărău se încurcase financiarmente în ultimul timp, cumpărând pe datorie o mare moșie, pe care spera să o plătească muncind. Anii agricoli răi l-a împiedicat să achite procentele mari, iar campaniile politice duse intensiv în contra lui prin 1913–1914 îi zdruncinase și creditul pe la bănci. Așa l-a surprins anul 1914. Din divergența de păreri cu șeful lui, Take Ionescu, în ce privește politica externă, el fiind filo-german, Bădărău și-a plasat bine recoltele, în anii neutralității, Puterilor Centrale. Această operație i-a îmbunătățit situația financiară, dar l-a făcut să se retragă din partidul takist. S-a ales acum în Cameră ca independent la Iași și propagă o concentrare conservatoare cu vădită înclinație către Marghiloman în caz de nereușită. Iată secretul laudelor din *Steagul*. […]

Miercuri, 20 iunie

Azi am lucrat la Soc. Româno-Americană cu un jurisconsult german, cu căpitanul Rappe, profesor la Universitatea din

Bonn; o sumedenie de evrei și austriaci ne-au dat în judecata Tribunalului german cerându-ne milioane pentru fapte și contracte necunoscute azi de nimeni în societate, deoarece tot contenciosul nostru e în Moldova, așa că este pericol să plătească pe nedrept milioane la indivizi cari n-au a lua nimic. Și e și un sistem, angajează acești reclamanți avocați militari germani cu trecere, cari propun tranzacții ce se sparg în paguba noastră. Văd la nemți o mare teamă în administrarea avutului și capitalului american, contrar de ce fac cu celelalte averi ce administrează aci. Explicația e în teama răspunderii, chiar în cazul când ar rămâne victorioși. În America capitalul german confiscat se urcă la miliarde, pe când aci, în România, capitalul american confiscat abia trece de 100 de milioane, au deci interes să nu tolereze jaful, căci va fi pe spinarea lor. [...]

Joi, 21 iunie

Deși ieri Senatul trebuia să voteze ratificarea păcii, până seara lucrul nu s-a confirmat. [...] E sigur că starea de pace ce va urma după ratificare nu ne va readuce la starea de înainte de război, tot ce se șoptește la urechea publicului, că va fi bine, sunt minciuni. [...]

Vineri, 22 iunie

[...] Am văzut azi pe un fost tovarăș de la Colțea, pe sublocot. Rădulescu, dus în Germania pe vremuri, într-un lagăr de prizonieri unde a stat un an de zile, iar acum a fost readus și liberat. Am stat cu el de povestiri mai bine de două ore. [...]

Mi-a descris și viața din lagăr, care este zugrăvită chiar pe fața lui galbenă și slăbită. Cauza? Nemâncarea. [...] Soldatul pus la munci grele nu era hrănit, așa că se sfârșea în adevărat schelet. Nu de boli infecțioase, ci de foame au murit în lagărele din Germania zeci de mii de prizonieri români. [...]

Sâmbătă, 23 iunie

A votat și Senatul ratificarea păcii. Cu aceasta, România a terminat formele ce depindeau de ea, vom vedea acum dacă prietenii ce ni s-au impus cu sila vor fi la rândul lor tot așa de expeditivi. [...]

Duminică, 24 iunie

[...] În teritoriul ocupat nimic nou. După seceta ce a distrus recoltele, avem acum ploi zilnice, cari doar porumburilor se mai profite.

Au reapărut fructele, dar scumpetea le-a cuprins și pe ele, ca și cum ar fi aduse de peste ocean, nu de prin livezile mărginașe ale Capitalei. [...]

Luni, 25 iunie

Reichstagul a votat și el ratificarea păcii cu România. [...]

GENERALUL AVERESCU
ȘI RATIFICAREA PĂCII DE LA BUCUREȘTI

Marți, 26 iunie

Pentru noi cei rămași în teritoriul ocupat și pentru cari a fost strict interzis să aflăm cele ce se scriu și se discută în Moldova, era o enigmă situația de azi a generalului Averescu. General de mare valoare pe câmp, l-am văzut deodată luând guvernul, ca să semneze pacea cu inamicul; l-am văzut pe urmă lăsând guvernul cu pacea nesemnată, iarăși fără să știm pentru ce. L-am văzut pe urmă părăsind oștirea și punându-se în fruntea unui partid democrat. Cum au decurs toate acestea, noi habar n-am avut, atâta am văzut, că guvernul care a semnat pacea, pe care el nu o semnase, îl ține de rău că a vrut să semneze pacea și că azi se găsesc în luptă. Trimis în Parlament de 6 co-

legii electorale, cu o popularitate remarcabilă și neîntrecută de alții în istoria politică a țării, nu ne-am dat socoteală de ce e atacat cu atâta înverșunare. Toată presa de aci n-are alt cal de bătaie decât generalul Averescu. Dacă pacea ce a încheiat d. Marghiloman și Arion e rea și dezastruoasă, vinovatul este generalul. Dacă nemții azi au încă mari pretenții contra noastră, cauza este tot generalul. [...] Un prieten mi-a dat un număr din ziarul *Evenimentul* din Iași, strecurat prin contrabandă și în care găsesc publicată după notele stenografice declarația făcută de Averescu cu ocazia ratificării tratatului de pace. [...]

După ce l-am citit l-am răspândit și eu la toți cei ce sunt amicii noștri, și fără excepție au fost mândri de conduita generalului. Acum pricepem și de ce presa guvernului și cea nemțească turbează. [...]

Miercuri, 27 iunie

O servitoare de la noi, fiind concediată și fiind supusă a Puterilor Centrale, a făcut un denunț Poliției nemțești că avem aramă ascunsă și nedeclarată. Un militar s-a prezentat azi și ne-a răsturnat casa cu josul în sus într-o minuțioasă percheziție, ca să găsească un cazan de rufe, de aramă. Cum n-am avut în gospodăria mea așa ceva și nici altă aramă decât cea încorporată clădirii, neamțul în două ceasuri de răscoleală n-a găsit nimic. El s-a ales cu enervarea și noi cu răscoleala. Și ce percheziție! Un cazan de rufe nu se poate ascunde nici în buzunarul unei veste, nici în sertarul unui birou, ei bine, a scotocit toate odăile, dulapurile, sertarele, biroul, biblioteca, salonul, sufrageria, baia, pod, subsol, calorifere etc. Și din toată percheziția mi-a găsit un ibric de cafea, de alamă, un sfeșnic de bronz și o piuliță de bucătărie. A făcut proces-verbal și mi-a dat ordin să le duc până mâine, la un anumit birou. Cum n-am de gând să le duc, nici n-am reținut numele nemțesc al acelui birou.

Ziarele din Capitală anunță sosirea dlui Take Ionescu în Elveția. [...]

Kühlmann a demisionat. [...] Demisiunea a întârziat o săptămână, dar s-a produs. [...]

Joi, 28 iunie

Nu mă întâlnesc cu un cunoscut care să nu mă oprească și să mă întrebe pe mine, cum explic eu că nemții și guvernul Marghiloman a permis dlui Take Ionescu să iasă din țară și să se ducă în Apus, trecând chiar pe teritoriul lor? Cum eu însumi până acum nu m-am întrebat, nu pot da nici curioșilor vreo părere. Totuși mă întreb acum, cum au făcut nemții o prostie ca aceasta, căci pentru ei e o prostie.

Take Ionescu, izolat în Moldova, cu starea de asediu, cu neamțul ce dictează la București, cu cenzura dlui Marghiloman la Iași și a lui Mackensen la București, nu constituia nici un pericol pentru guvernanții de azi ai țării românești, după cum nu va constitui nici d. Ionel Brătianu, care a rămas.

Din contră, rupând blocada și mergând în Franța și Anglia, el devine un element periculos politicii duse aci de Puterile Centrale, față de opiniunea publică de pretutindeni. El este cel mai însemnat om de stat al României din cei ce au vrut și au făcut războiul, el este și cel mai cunoscut de la noi, lumii politice din Apus. [...] Om de o muncă prodigioasă, orator apreciat de mâna întâi, chiar în Apus, ziarist, îndemânatic, cunoscând tot așa de bine limbile franceză și engleză ca și pe a lui natală, așa că va deveni un propagator de fiece zi a intereselor românești. [...]

Atunci cum se explică că nemții l-au transportat acolo cu propriile lor vagoane?

E un mister.

Pe d. Marghiloman îl înțeleg; pentru politica lui, prezența lui Brătianu, Take Ionescu sau Averescu la Iași e mai dezagreabilă decât în Apus. D. Marghiloman a mărturisit, și am notat faptul la timp, că în primele cereri ale nemților când s-a tratat pacea a fost expulzarea din țară și a lui Take Ionescu, și a lui Ionel Brătianu; și cum constituționalicește lucrul era imposibil, dânsul a promis nemților că dacă au o așa dorință va propune acestor oameni ca benevol să părăsească țara. Take Ionescu a înțeles prostia neamțului și a acceptat imediat să plece; Brătianu a refuzat. [...]

Vineri, 29 iunie

Guvernul la Iași a dat prima satisfacție cerută de nemți și-o lovitură adversarilor politici. Parlamentul adunat din toate fărâmiturile de partide, din dezertorii de pe front ce încă nu și-au justificat situația militară la Curțile Marțiale, a cerut prin inițiativa lui darea în judecată a guvernului ce a făcut războiul pentru dezrobirea neamului. Propunerea a fost semnată de 20 de deputați, în parte foști liberali și foști takiști. În țara noastră e pentru a treia oară când urile politice duc la darea guvernelor în judecată, și primul când lucrul e cerut de inamicii din afară. [...]

În cazul de azi, d. Marghiloman, șeful guvernului, n-a avut curajul răspunderii, a promis-o nemților când i-a cerut-o, le-o dă, dar răspunderea o pune în seama inițiativei parlamentare cu alte vorbe: Țara!

Ce batjocură! [...]

De la început cererea de trimitere în judecată păcătuiește prin aceea că nu întregul cabinet este tras la răspundere. Cererea privește numai pe: Ionel Brătianu, Vintilă Brătianu, Alecu Constantinescu, Emil Costinescu, Victor Antonescu[1], dr. C. Anghelescu, V.G. Morțun și Take Ionescu. [...]

Sâmbătă, 30 iunie

Prin alegerea în Cameră a doctorului meu curant, starea mea s-a înrăutățit așa, că sunt nevoit a nu mai părăsi casa. [...]

Duminică, 1 iulie

În Capitală, prin împrejurările cari am trecut și trecem, mentalitatea celor rămași în teritoriul ocupat a făcut ca vestea dării în judecată a guvernului ce a condus războiul să fie primită cu satisfacțiune. E o constatare de fapt, ce fac. În publicul acesta

1. Victor Antonescu (1871–1947), om politic liberal, ministru al justiției (1914–1916).

însă, dacă cauți să-i cunoști gândul, capeți credința că se află o mare doză de bun-simț, căci după el, darea în judecată a guvernului Brătianu a fost necesitată de dorința de a se pedepsi toți acei ce s-au îmbogățit traficând asupra nenorocirii țării, prin sprijinul oamenilor sus-puși, ce dețineau guvernul. Nu vei auzi un singur om spunându-ți că el se bucură că va fi tras la răspundere Brătianu sau Take Ionescu că n-au mers în război cu nemții, ci pentru că se vor pedepsi hoții. Și dacă personal nu aprob darea în judecată a fostului guvern pentru capetele de acuzație politice, pentru că o cere inamicul, mă bucură campania de tragere la răspundere a fraudatorilor și a celor ce au protejat fraudele.

Am aplaudat azi de asemenea știrea că s-a depus pe biroul Camerei un proiect de lege destinat revizuirii averilor dobândite în ultimul timp de funcționarii publici. Proiectul însă e necomplet. Revizuirea averilor e o operă de înaltă asanare morală, ea însă nu trebuie limitată numai la funcționarii publici, ci trebuie întinsă la toți acei ce în ultimii ani au deținut o misiune publică cu decret sau eligibilă, deputați, senatori, consilieri comunali, membrii consiliilor de administrație de pe lângă instituțiile statului, în comisiile de licitație, de aprovizionare, de import, de export, de verificări etc. etc., oameni cari în calitatea însărcinării ce aveau au mânuit sau controlat banul public, sau de aprobarea cărora a depins contracte de cumpărături, vânzări, furnituri sau constituiri de drepturi, împreună cu toți acei ce au avut însărcinarea de a-i supraveghea și controla.

Toată lumea aceasta să-și justifice averea ce posedă; cei ce nu o vor putea face în mod onorabil, să li se confisce averea ca produs al unui delict, delict care să-i scoată pentru totdeauna din viața publică. Ce operă de asanare morală!

Și dacă am o mâhnire, e convingerea mea că nimeni nu se va găsi care să lovească fără milă, căci de ce să ne înșelăm singuri? Nu e om de care să depindă asanarea, care să nu aibă interesul să acopere ticăloșia cuiva de aproape sau din anturajul lui. Asta o vorbesc despre cei mai buni dintre politicienii țării aceștia; cu atât mai mult nu mă pot aștepta de la cei ce formează azi Parlamentul. [...]

Luni, 2 iulie

[...] În Occident nimic la orizont. [...]

D. MARGHILOMAN ÎN SITUAȚIUNI PENIBILE

Marți, 3 iulie

[...] Ca răspuns la cererea de dare în judecată numai a unora din miniștrii fostului guvern Brătianu–Take Ionescu, s-a prezentat Camerei o petițiune de foștii miniștri omiși: Mih. Ferekide, Em. Porumbaru, I. Duca, G. Mârzescu, Mih. Cantacuzino și Dem. Greceanu, cari cer să figureze alături de fostul guvern, cu care se solidarizează. Justificarea pe care a dat-o guvernul Marghiloman pentru a explica de ce aceștia din urmă au fost omiși e neserioasă – dacă nu chiar o insultă că aceștia n-au avut nici un rol în guvern; or, dacă ar fi o zeflemea la adresa dlui Em. Porumbaru și un adevăr pentru I. Duca și Georgel Mârzescu, nu tot așa e cu d. Ferekide și Mih. Cantacuzino.

Adevărul pare a fi însă altul. Legături de familie între dnii Marghiloman și Ferekide, cum și între Griguță Cantacuzino și Mișu Cantacuzino, au făcut pe bizantini să facă o distincțiune arbitrară și jignitoare.

Cel puțin acum vor fi toți o apă. Curios va fi că numai Titulescu, ce lipsește din țară, nu va figura pe banca acuzaților, pentru că n-a putut semna cererea de mai sus. [...]

Un indiscret a întrebat tot în Cameră, pe dl Marghiloman, ce e cu ratificarea de la Viena? D-sa a scăpat răspunzând printr-o tangentă.

— Nu pot lua angajamente în numele statelor străine.

Desigur că Primul-ministru al României nu poate lua angajamente în numele statelor străine, dar nu asta este chestiunea ce i s-a pus. Poporul vrea să știe, dacă ai semnat în numele țării un contract, pentru ce acest contract nu ți se respectă? Sunt sau nu obligatorii angajamentele luate de foștii noștri inamici, prin actul prin care noi am acceptat sacrificiul României?

La acest lucru dl Prim-ministru era dator ca să răspunză. Știu că nu din nepatriotism nu cere nemților ratificarea, ci pentru că nu o poate cere; a promis nemților că va face oarecari gesturi ce nu puteau fi puse în tratat, iar azi, pentru că încă forța e în mâna dușmanilor, fac șantaj și cer înainte de ratificare: să-mi amnestiați pe cei ce i-ați considerat trădători – pentru că ne-au fost prieteni.

Ce le poate răspunde dl Prim-ministru? Ceea ce a și răspuns Camerei:

— După ce vom vota drepturile evreilor și amnestia, sper să întâmpin mai multă bunăvoință pentru grăbirea schimbului de ratificări de la Viena. [...]

ULTIMA ÎNCERCARE DE OFENSIVĂ GERMANĂ ÎN APUS

Miercuri, 4 iulie

Noua ofensivă germană în Apus se confirmă. Acest nou și formidabil atac are loc în Champagne, la răsărit și la apus de Reims. [...]

Pretutindeni rezistența franceză e dârză, iar câștigul german neînsemnat. [...]

Joi, 5 iulie

Camera Deputaților a votat cu unanimitatea celor prezenți darea în judecată a fostului guvern. [...]

Vineri, 6 iulie

În Iași febrilă activitate cu procesul deschis fostului guvern. Comisiunea de anchetă parlamentară are 10 zile spre a-și depune raportul. E o grabă în ce se face pe care lumea o suspectează. [...]

Adevărul nu poate fi decât acesta: Germania ne-a cerut expres și hotărât darea în judecată a guvernului ce a declarat

războiul. Dl Marghiloman pentru motive de politică internă n-a vrut să pară că a lucrat din ordinul inamicului, de aci inițiativa parlamentară, pe care opinia publică n-o crede în legătură directă cu Guvernământul Militar german. [...] Să nu facem confuzie între dreptul pe care îl are țara de a trage la răspundere pe cei ce au guvernat-o, drept pe care îl recunosc întreg și fără nici o restricție, mai ales când este vorba de a pedepsi jaful și risipa banului public, și între ceea ce a făcut Primul nostru ministru. Să fi lăsat să plece dușmanul din țară și să fi deschis judecată largă; dar să supui judecății un guvern român, la cererea dușmanului, dându-i judecători un Parlament ales sub baioneta lui, ca să se pronunțe dacă sutele de mii de soldați ce și-au vărsat sângele pentru dezrobirea neamului trebuie să fie scris în istorie în cartea de aur sau în cartea neagră, asta nu i se va ierta niciodată, oricari va fi politica noastră viitoare. [...]

Sâmbătă, 7 iulie

Un arendaș venit de la țară îmi istorisește severitatea cu care se ridică grânele de la agricultori.

Se știe că, din cauza secetei, toate păioasele au fost aproape pierdute. Cu mare cheltuială se poate pe unele locuri smulge sământa necesară anului viitor. Dar atât. Nemții prin tratatul de pace se obligase să ne lase, pe lângă sământa necesară, și stocul necesar consumațiunii interne și să nu ridice decât ceea ce și înainte exportam, singura deosebire era că cumpărător nu putea fi altul decât ei. Nevoia și lipsa de grâne i-a făcut însă să nu respecte obligația, iar acum ne ia tot ceea ce s-a putut recolta. De stocul necesar hranei populației nici nu mai poate fi vorba, ridică chiar sământa. La fiecare agricultor la moșie a fost postată gardă militară care stă la gura batozei; tot ce se treieră e înregistrat și ridicat de ei. Agricultorul nu poate ridica nici un sac de grâu pentru nevoile lui.

Ce ne vom face, e greu de închipuit. Ploile dese ce cad acum ne dă oarecari speranțe în porumb, însă golul din aprovizionarea Puterilor Centrale pentru iarna viitoare e așa de mare, încât ne va lua și porumbul. Semănăturile de toamnă sunt periclitate prin lipsa de sământă. Nemții de când au ocupat Țara

Românească au dat mare interes culturii; ce explicație poate fi că nu se mai interesează de cultura viitoare? Simt că se termină anul acesta războiul? Sau au mare încredere în reușita ofensivei, sau foamea îi va decide să ceară pace, altă explicație nu există. [...]

Duminică, 8 iulie

Administrația militară e hotărâtă să ne redea Poșta și Telegraful. Vor dispare cu această ocazie mărcile poștale nemțești, austriace, bulgare și turcești, ce spre rușinea noastră vor fi în colecțiunile filateliștilor o mărturie de umilința ce ne-a impus ocupațiunea. Telefoanele rămân și pe viitor apanajul exclusiv al administrațiunii germane.

Curțile Marțiale în Moldova au căzut în ridicol. După ce în cursul campaniei au fost de o severitate rară, condamnând la moarte și executând sentințele, au început acum să judece din nou pe cei condamnați în lipsă pentru trădare și toți sunt scoși basma curată și achitați. [...]

Luni, 9 iulie

Azi a venit din Moldova fratele meu Mircea. Revederea unui frate, după doi ani de despărțire și de zile negre, mi-a produs o nespusă bucurie și mângâiere. [...]

Ziarele de azi aduc știrea că într-un oraș din Siberia, în care Țarul Neculai[1] și familia fusese deportați, au fost cu toții uciși de soldați. [...]

Marți, 10 iulie

Impresia celui ce vine din Moldova și vede târgul nostru, cu prăvăliile deschise și cari încă vând mărfuri, e că încă trăim

1. Țarul Nicolae II (1894–1917) a fost ucis de bolșevici, în noaptea de 16/17 iulie 1918, la Ekaterinburg, împreună cu soția și cei cinci copii.

în rai față de ce e în Moldova, unde toate prăvăliile sunt goale și închise. Și noi cari credeam că mai rău nu se poate. Aviz negustorilor la urcarea prețurilor. [...]

Miercuri, 11 iulie

Sunt profund mâhnit că fratele meu pleacă cu impresiunea așa de rea despre starea sănătății mele. Deși am căutat să ascund cât mai mult adevărul, nervii m-au doborât literalmente.

DNUL C.C. ARION ȘI DREPTURILE EVREILOR

Joi, 12 iulie

[...] Senatul la Iași a votat proiectul de lege al împământenirii evreilor și a celor mobilizați – în masă[1].

Deși soluțiunea e neconstituțională – să le fie de bine! Sunt de azi înainte și de drept egali cu noi, până azi erau numai de fapt; acum cel puțin când le vom spune pe față că sunt ticăloși și trădători, nu se va mai pretinde că îi persecutăm ca nație; vom demasca o parte din neamul românesc – pentru asta cred că vom avea tot dreptul. Nu blamez acordarea drepturilor cetățenești evreilor, ci faptul că li s-a dat aceste drepturi sub presiunea inamicului cu caracter de pedeapsă, ca o consecință a înfrângerii. Această împrejurare nu le va crea simpatii, ci din contră, li se va crea o situație din cele mai delicate. Poporul românesc nu va uita niciodată că noii concetățeni n-au intrat pe ușă, ci pe fereastră. Un singur incident de lașitate s-a produs în Senat cu ocazia acestui vot. Legea n-a fost combătută de nimeni, câțiva senatori a susținut-o, iar unul singur a spus timid că regretă *„că încetățenirea se face sub presiunea inamicului"*. La această îndrăzneală, un mameluc a protestat. Protestul

1. În Vechiul Regat, împământenirea evreilor s-a făcut individual, prin votul ambelor Camere.

acesta n-ar fi atras atenția nimănui, dacă nu s-ar fi sculat de pe banca ministerială ministrul de externe și cu masca omului revoltat a protestat și tăgăduit violent că Germania ne-a impus încetățenirea evreilor. [...]

Gestul dlui ministru Arion e fals și lipsit de curaj. N-are curajul să spună adevărul, ordinul i s-a dat de la Berlin, iar revolta sufletească ce a căutat să-și manifeste, dacă i s-ar fi impus împământenirea evreilor, e falsă. [...] Că ni s-a impus o spune însuși tratatul de pace pe care l-a semnat d. C.C. Arion. Atunci pentru ce o tăgăduiește cu revoltă? Dacă nu ni se impunea, ar fi acordat d. Marghiloman drepturi evreilor, benevol? Dar din ce act, din ce gest politic înainte de război, d-sa sau partidul d-sale s-a manifestat pentru acordarea acestor drepturi? Din nici unul, pentru că acestea erau și sentimentele adevărate ale poporului român.

Și dacă erau acestea înainte de război, cu atât mai mult azi, când poporul i-a văzut la lucru în timpul ocupațiunii și chiar pe front. Sunt adevăruri ce nu se pot ascunde, oricât de mari ar fi necesitățile statului român să rezolve această chestie, ca o compensație pentru obținerea altor drepturi, chiar în cazul când Pacea de la București s-ar anula. [...]

Vineri, 13 iulie

Guvernul a dobândit scuza unei explicații neașteptate în ce privește întârzierea ratificării de la Viena. Întârzierea provine nu din partea noastră, ci din cauza demisiei guvernului austriac. [...]

În Apus luptele continuă a se desfășura favorabil Înțelegerii. Nemții nu ies din afirmațiunea că frontul lor n-a fost spart. Nici o lămurire despre localitățile unde se dau luptele. [...]

Sâmbătă, 14 iulie

La Iași comisiunile parlamentare au început anchetarea fraudelor protejate de guvernul dat judecății; presa guvernamentală promite lucruri surprinzătoare. Campania aceasta are

un defect, ea se duce paralel cu campania reabilitării dezertorilor și trădătorilor. În această chestie guvernul pare a nu se mulțumi numai cu decretarea amnestiei, ci ține să reabiliteze amicii, iar țara să le dea certificate de oameni onorabili și patrioți, ca la rândul lor să ceară ei asanarea moravurilor. [...]

Duminică, 15 iulie

Monitorul Oficial publică un jurnal al Consiliului de miniștri prin care se desființează obligațiunea străinilor de a se prezenta lunar la viza biletelor de liberă trecere în România, în același timp în teritoriul ocupat cetățenii români sunt obligați a se prezenta lunar la birourile nemțești de control pentru viza ausweisurilor; măsura s-a întins și la demobilizații veniți din Moldova.

Ce reciprocitate!

Încă una; se desființează dreptul guvernului român de a impune supușilor statelor cu cari am fost în război domicilii forțate. În schimb acest drept și-l menține Mackensen în teritoriul ocupat în contra românilor.

Cu toate acestea dnii Marghiloman și Arion au iluzia că guvernează în România.

Luni, 16 iulie

Starea mea fizică și morală e așa de deprimată pe ziua de azi, că n-am curajul a lua condeiul și hârtia.

Marți, 17 iulie

N-am părăsit nici azi patul, totuși sănătatea azi ceva mai puțin iritată. Am putut citi gazetele. Se publică raportul in extenso, de dare în judecată a guvernului Brătianu. [...]

Iată acum și ce găinării se găsesc constatate în raportul comisiunii de cercetare:

În toiul retragerii în Moldova, din lipsă de mijloace suficiente de transport, guvernul a abandonat în teritoriul ce urma să fie ocupat de inamic imense bunuri de ale statului, depozite de

aprovizionare, depozite de medicamente, s-a dat chiar foc alimentelor aprovizionate de armată; în același timp direcția C.F.R. a pus la dispoziția firmei comerciale *„Vinurile Fraților Brătianu“* o întreagă echipă de trenuri pentru a-și transporta vinurile la Galați și de acolo în Basarabia.

De asemeni, în aceeași epocă, când din lipsă de vagoane și trenuri s-a evacuat populația și chiar cercetașii pe jos, s-a pus la dispoziția dlui Alecu Constantinescu un întreg tren, pentru a-și transporta nuntașii. Acest tren cu nuntă găsindu-se pe linia principală de evacuare a răniților și defectându-i-se mașina, au degajat o mașină de la un tren sanitar, ca să poată călători nuntașii, și au lăsat 24 de ore trenul cu răniți în ger, pe o linie de garaj, până i s-a reîntors mașina.

N-am motive să cred că comisiunea a inventat asemeni lucruri, cari desigur că sunt cele mai neînsemnate din lăcomia foștilor guvernanți; ele erau la ordinea zilei și considerate ca lucruri fără importanță, căci abuzul era generalizat. Îmi reamintesc că la epoca la care lumea se strivea căutând să ocupe un loc pe scările unui vagon, sau pe acoperișul lui, fără a-și putea lua ca bagaj nici perna pe care avea să-și pună capul în pribegie, d. dr. Anghelescu și d. V.G. Morțun, ambii miniștri în guvern, au obținut vagoane să-și poată transporta în Moldova obiectele lor de artă și tablourile din colecțiune. Iată de ce nu mă impresionează constatările comisiunii; pentru că am convingerea că, dacă în locul acestor amatori de tablouri sau de petreceri, s-ar fi găsit în guvern amatori de cai de curse, desigur că primul lucru ce ar fi salvat cu același abuz ar fi fost hergheliile lor. [...]

Miercuri, 18 iulie

[...] În orașe, în Capitală, guvernatorul Von Tülff și Feldmareșalul Mackensen se plimbă singuri și pe jos, în mijlocul mulțimii vexate și jefuite, fără nici o frică și fără nici un accident.

E un act de cumințenie sau un act de lașitate această răbdare și această sinucidere morală? Istoria îl va explica. Ceea ce voiesc eu să rețin din această constatare e că popor ca al nostru neamțul n-a mai găsit aiurea. [...]

Joi, 19 iulie

De câteva zile presa austriacă se ocupă de o întrevedere ce a avut loc în Moldova între Regele nostru și un împuternicit al Împăratului Carol[1]. Noi aflasem aci de întâlnirea de la Focșani dintre Rege și contele Czernin, însă fără nici un alt comentar. De astă dată ziarele vieneze ne dau oarecari preciziuni. Ele afirmă că mai întâi guvernul român a acceptat ca un trimis al Împăratului să vină la Iași. Acest ambasador ce a și fost la Iași e un colonel austriac cu numele Randa, fost înainte de război, mult timp, atașat militar al Austriei la București. În această întrevedere s-a propus României pacea separată, cu avantajul menținerii pe tron a dinastiei. Cum însă la Berlin această întrevedere a dat loc la comentarii dezagreabile, contele Czernin s-a decis să vorbească el însuși. El afirmă că întrevederea a avut loc, că Împăratul Carol a convenit la această întrevedere în urma propunerii făcută de el, așa că ia întreaga răspundere a faptului. Nu o spune precis, dar din vorbele sale ar reieși că, în această întrevedere, Împăratul a garantat Regelui Ferdinand tronul României și că numai așa Regele a acceptat cedarea Dobrogei, a Carpaților și a celor alte concesiuni.

Scopul pentru care se fac azi asemeni destăinuiri e vădit. Față cu campania ce duce în Apus d. Take Ionescu, e necesară compromiterea Regelui României față de Înțelegere; pentru asta contele Czernin s-a pus la dispoziția presei vieneze.

Și cum raporturile dintre Czernin și Primul nostru ministru sunt cunoscute, nu e exclusă și mâna dlui Marghiloman, care se zice că a început a simți răceală la Curtea Regală.

Mari sunt minunile diplomației!

Azi se împlinesc 4 ani de la declararea războiului mondial. [...]

Vineri, 20 iulie

Am ajuns timpuri că guvernele nu ne mai pot guverna decât prin teroare. D. Al. Marghiloman e chemat să guverneze azi un popor care *„a voit războiul“*, care a fost învins înainte ca

1. Carol I (1887–1922), ultimul monarh al Austro-Ungariei (1916–1918).

aliații săi să fi dezarmat, care încă speră să iasă triumfător, dar care în așteptare are să privească cum din ordinul inamicului va fi judecat guvernul căruia el poporul i-a acordat încredere. Pe acest popor nu-l poate liniști decât teroarea. În teritoriul încă ocupat de Mackensen lucrul e mai ușor, neamțul e cel ce ordonă; la ce ordonă el, nimeni n-are dreptul să crâcnească sau să-și manifeste opiniunea altfel decât spre lauda lui. Din cauza aceasta, lumea s-a resemnat și suportă teroarea.

Nu tot așa stau lucrurile în Moldova. La Iași încă gândirea se mai poate exprima și spiritele mai se resimt de libertate; la Iași sunt concentrați foștii noștri războinici. E explicabil ca ultimele succese ale Înțelegerii pe frontul franco-englez să miște sufletele lor, să reîmbărbăteze voințele paralizate de înfrângere și să producă agitațiuni. În contra lor guvernul e silit să uzeze de teroare. [...]

Partidul Liberal a răspuns acțiunii Camerei printr-o întâmpinare scrisă prin care declară că nu recunoaște legalitatea Parlamentului actual, deci nici darea în judecată a fostului guvern. [...]

Sâmbătă, 21 iulie

Evreii din România au devenit cetățeni români. Camera a votat și ea proiectul guvernului. Această încetățenire așa cum s-a făcut va păstra în ea stigmatul că dușmanul ne-a învins. Nu cred că asta va fi vreo calitate în viitor. Dacă la Senat proiectul a trecut neobservat și cu unanimitate, la Cameră a produs scandal. Deputatul A.C. Cuza, într-un discurs de 2 zile, a arătat, documentat și cu competența sa în această materie, ce este evreul român. [...]

Și acum obține-va dl Prim-ministru ratificarea, iar nemții vor pleca din țară?

Nici vorbă de așa ceva, mai sunt trădătorii de reabilitat.

În Capitală, atmosfera și starea spiritelor s-a mai schimbat ceva. Cei reveniți din Moldova umplu străzile și localurile publice și treptat, treptat, cu succesele din Apus dispar și filo-germanii noștri. În tot cazul stau ascunși. [...]

GESTUL NECUVIINCIOS AL UNUI PREFECT

Duminică, 22 iulie

Sub pretențiosul titlu „*Începe a se face educația maselor*" ziarele nemțești din Capitală publică azi o circulară dată de prefectul județului Iași, A. Stroja, către primarii comunelor rurale, circulară prin care într-un mod necuviincios – ca să nu zic obraznic – dă ordin a se scoate din localurile Primăriilor portretul fostului ministru de interne, Take Ionescu.

Și până azi ticăloșia politicianismului nostru făcea ca portretele oamenilor ce au guvernat țara, ce se găseau prin școli, primării și subprefecturi, se ridicau sau se puneau pe pereți imediat ce guvernele își schimbau conducătorii. [...]

Luni, 23 iulie

Nemții mănâncă bătaie!

Tot ce ne înconjoară ne-o spune. Nimic nu mai ocupă pe bucureștean și spiritul public decât luptele din Apus. Fiecare în felul lui, n-are altă ocupație; războinicul patriot recapătă viață, renaște la ideea că se poate întâmpla minunea ca nemții să fie bătuți; ceilalți, filo-boșii, sunt agitați, în suflet li se strecoară groaza că neamțul înfrânt va pleca și că piedestalul pe care s-au urcat atâția se va prăbuși. De aceea și ochii, și urechile tuturor sunt numai la Apus. [...]

Marți, 24 iulie

[...] În București nemțofilii au simțit nevoia de a reîncepe o propagandă nouă pentru Germania. Succesele din Apus au făcut un mare reveriment în opinia publică din teritoriul ocupat. Acest reveriment e crezut periculos, de aceea *Lumina* ne sfătuiește să nu ne intre cumva în cap credința că Germania ar putea cândva să fie bătută. [...]

MI SE DĂ ÎN FINE LIBERTATEA

Miercuri, 25 iulie

Probabil că în urma polemicii dintre *L'Indépendance roumaine* și Mackensen, acesta din urmă s-a decis să execute tratatul de pace și să libereze pe toți cei declarați prizonieri civili politici cu domicilii forțate, deoarece azi mi s-a înmânat următoarea adresă oficială:

Politische Polizei Bukarest den 2.8.1918
C.K.M.

„Dlui VASILE T. CANCICOV
Bukarest
Șoseaua Bonaparte 10

În urma Ordinului de amnistiare a dlui general feldmareșal, se ridică măsura privitoare la domiciliul d-voastră forțat.

Prin aceasta, libertatea d-voastră nu va mai avea de suferit.

Permisul de concediu ce vi s-a acordat rămâne deci fără valoare“.

A.B.
(ss.) Marx Oberleutenant

18 decembrie 1916–2 august 1918! E ceva în sărmana mea viață, e timpul cât am fost lipsit de libertate. [...]

La Iași Camera a votat darea în judecată a guvernului Brătianu–Take Ionescu. Votul s-a făcut individual pe miniștri. Toți au avut unanimitatea de 110 voturi, afară de Take Ionescu și Victor Antonescu, cari au avut câte un vot contra.

Senatul a votat o lege prin care miniștrii dați judecății pot fi arestați în prevenție, cu învoirea Camerei.

Dacă mai ține mult învrăjbirea acestor oameni, vor ajunge la pugilat.

Lansarea manifestului liberal a fost taxat ca delict; răspândirea lui e interzisă, chiar păstrarea sau deținerea lui constituie delictul. Nu mai vorbesc de teritoriul ocupat, unde ai putea să fii chiar împușcat. [...]

ÎNTÂMPINAREA FOȘTILOR MINIȘTRI LIBERALI, LA DAREA LOR ÎN JUDECATĂ

Joi, 26 iulie

Senatul s-a asociat și el Camerei în votarea dării în judecată a fostului guvern; el însă a înlăturat unanimitatea. A votat pentru 57 senatori, au votat contra doi, din care unul a fost Alexandru Bădărău; șase s-au obținut, între ei Mitropolitul Pimen și doi Episcopi. Totuși ședința a fost agitată. [...]

În fine, [...] am pus și eu mâna pe întâmpinarea liberalilor de la Iași făcută Camerei Deputaților, ca răspuns la darea în judecată a guvernului Brătianu–Take Ionescu.

E în adevăr un document destinat posterității și [...] înțeleg turbarea guvernului de azi. [...]

Iată-l:

„Domnule Președinte,

Războiul pentru care se cere să fim pedepsiți este fapta firească a dezvoltării noastre naționale.

Oricari ar fi durerile și încercările trecătoare, așteptăm cu încredere consecințele lui definitive și cu mândrie judecata istoriei.

Prin el, pentru prima oară în lumea modernă, am înfățișat limpede și cu jertfă de sânge am dobândit să fie recunoscut dreptul românilor la unitatea lor națională.

Înainte de pacea generală care trebuie să hotărască rezultatele acțiunii noastre, nu se vor putea cerceta sincer și de-a-ntregul împrejurările în cari războiul a fost pregătit, declarat și purtat, și răspunderea jertfelor ce el a impus, fără a primejdui însăși roadele lui cele mari.

Până atunci, dezbaterea și publicarea actelor nu s-ar face decât în folos străin și în dauna intereselor superioare ale statului român.

Nimic nu ne poate sili a contribui la o asemenea întreprindere.

De altmintrelea nu recunoaștem nici autoritatea morală, nici cea legală a celor cari pretind să judece azi politica și faptele noastre.

Contestăm autoritatea morală a unei judecăți ordonate de străinii contra cărora am ridicat armele. Declarațiile din Reischtagul german și chiar mărturisirea din expunerea de motive a Parlamentului român arată destul de clar adevăratul caracter a încercării ce se face împotriva noastră de către acei cari, în același timp, amnestiază criminalii contra patriei și a dreptului și colaborează cu toți trădătorii și cu toți dezertorii.

Contestăm autoritatea legală a unui Parlament ales fără participarea Dobrogei, printr-un sistem de vot contrar prescripțiunilor formale ale Constituției, cu două treimi ale țării sub stăpânirea directă a baionetelor străine, în cari candidații n-au avut voie a pătrunde decât cu autorizarea individuală a komandaturilor străine, fără ca cea mai mare parte a cetățenilor să fi avut putința materială de a-și exercita drepturile și sub un regim general în stare de asediu și cenzură în care nici nu ne-a fost permis a ne exprima părerile și credințele.

A recunoaște vreo aparență de autoritate morală sau legală hotărârilor pe cari actualul Parlament e astfel chemat să le dea ar fi totodată o înjosire a situațiunii pe care am avut cinstea să o reprezentăm într-o fază istorică a neamului nostru.

Grija intereselor naționale, ca o datorie imperioasă de patriotism, ne silește a ne feri de tot ce ar putea vătăma roadele jertfelor glorioase ce și-a impus țara.

De aceea suntem hotărâți a nu înlesni întru nimic încercarea ce se face, a nu răspunde nici unor întrebări și a nu opune înaintea Comisiunilor parlamentare vreo altă apărare învinuirilor ce se ridică împotriva noastră nici chiar în privința acelor puncte prin care se caută a se da ființă celor mai îndrăznețe plăsmuiri. Ne mărginim numai a denunța scopul și caracterul acestor

înscenări, și temeiul ce se poate pune pe dovezi făurite în asemeni împrejurări.

Stăpânitorii zilei impun acum hotărârile lor.

Cu o înaltă mulțumire vedem în ele o nouă manifestare a legăturii noastre cu cele mai sfinte aspirații ale neamului. Judecata noastră nu o va face decât conștiința națională când se va putea liber rosti și istoria care va dezvolta roadele binecuvântate ale jertfelor de azi".

Semnați: *I.I.C. Brătianu, Em. Costinescu, V.G. Morțun, A. Constantinescu, Vintilă Brătianu.*

Am spus-o și o repet, calea luată de dl Marghiloman a fost și greșită, și periculoasă. Din două, una; sau nemții i-au impus darea în judecată, așa cum a făcut-o, și atunci trebuia el, șef de partid în România și Prim-ministru a Regelui Ferdinand, de formă să lase răspunderea actului inițiativei parlamentare, ca o mască a ticăloșiei cerută de dușmanii țării la strâmtoare, și nu să se declare el inspiratorul; sau nu i-au cerut nemții acest lucru și în adevăr purcede de la el, în acest caz trebuia să aibă înțelepciunea de a nu confunda răspunderea de a fi făcut războiul – chiar nenorocit – pe o chestie ca cea a unității naționale cu a celor ce au făcut sau tolerat ticăloșiile fie în pregătirea războiului, fie în gestiunea banului public, ce au infectat țara de sus și până jos.

Pe marea chestiune politică a războiului, pe chestia trecerii rușilor în Dobrogea, a evacuării, a ducerii tezaurului în Rusia, dl Marghiloman va fi învins, căci nici un suflet de român nu-l va urma. Au dreptate liberalii, nu e timpul azi de a răspunde la o acțiune ce depindea de soarta războiului european, când acest război e încă în curs și mai ales când așa mari speranțe se nasc din acțiunea ce se desfășoară azi în Apus. Asemeni răspunderi nu se judecă sub baioneta inamicului, ele aparțin judecății libere a națiunii, nu a unei țări din care două treimi e sub ocupație străină și dușmană. [...]

Vineri, 27 iulie

[...] Capitala e calmă; se mulţumeşte cu spectacolul ce se desfăşură la Iaşi, unde lupta internă se înăspreşte zi cu zi. [...]

NEMŢII MĂNÂNCĂ BĂTAIE

Sâmbătă, 28 iulie

Noutăţi de la Iaşi. Delegaţi din comisiunea parlamentară, asistaţi de procuror şi judecător de instrucţie, au făcut percheziţii domiciliare la domnii Ionel Brătianu, Vintilă Brătianu, Georgel Mârzescu şi la Clubul liberal. Rezultatul acestei activităţi ţariste se ţine deocamdată secret.

Detaliuri: Ionel Brătianu n-a permis să intre în domiciliul său membrilor comisiei parlamentare, ci numai magistraţilor, declarând că nu recunoaşte legalitatea Parlamentului actual.

Ion Panaitescu, fostul şef al Siguranţei Generale a Statului, a fost arestat la monastirea Văratec şi adus în Iaşi, unde este ţinut de Poliţie la dispoziţia justiţiei. S-a făcut percheziţie şi la locuinţa lui, unde guvernul spera să găsească oarecari dosare politice ce ar fi dispărut de unde trebuiau să se găsească.

E curios; arestarea lui Panaitescu a produs o satisfacţie generală, fără distincţie de păreri politice; un om ce a ţinut în mâinile lui siguranţa statului şi a cetăţenilor ar fi normal să se bucure de simpatia tuturor oamenilor cinstiţi, cu toate acestea e pe dos. Întrebând azi pe un bun al lui prieten cauza, mi-a răspuns:

— E secretul lui Panaitescu!

În Apus luptele iau o întorsătură gravă. [...]

Pe când Germania a concentrat tot ce a putut şi a utilizat disponibilităţile în ultimele patru ofensive, Foch are la spatele lui imensa rezervă a armatei americane. Atacaţi azi de pretutindeni cu forţe bine concentrate, bine comandate de o singură gândire cu mijloace noi de luptă, cu noi tancuri mici şi repezi

și cu efecte de nebănuit de inamic, nemții și-au pierdut inițiativa și moralul. Și doar ce știm noi nu e din presa franco-engleză, ci numai și numai din cea a Puterilor Centrale. E natural ca să ne entuziasmăm de consecințe, de aci multe imprudențe în discuțiuni. *Gazeta Bucureștilor* cere guvernului și Guvernământului Imperial urgente represalii în contra celor ce discută și comentează exagerat luptele din Apus. De ce nu? E ultima ticăloșie la care mai au timpul să se dedea. [...]

Duminică, 29 iulie

Lupta aprigă din Occident continuă. [...]

Luni, 30 iulie

În lipsă de noi evenimente mă opresc o zi la revista traiului nostru imposibil.

Prin legătură cu Moldova traiul populației s-a îngreuiat; negustorii, ca să nu le spun pe numele lor cel adevărat, au aflat că scumpetea de aci, față de cea din Moldova, e o floare la ureche, așa că au dat jafului un nou avânt.

Iată în rezumat cum stăm cu piața: Carnea, rar când se găsește, e 10 lei kilo, făinoasele 18 lei, zahărul 35 lei, vinul 13 lei sticla, găina 20 lei bucata, puii 18 lei perechea, untura 35 lei kilo, untul presat 40 lei, brânza albă 16 lei, cea de burduf 28 lei kilo; oțetul 5 lei sticla, o lămâie 12 lei, ceapa 2 lei kilo, fasolea verde 4 lei, cartofii 2,75, tomatele 4 lei kilo, varza 2 lei bucata, ardeii 6 la un leu și doar sfârșim iulie. Cât plătim azi zarzavatul unei săptămâni plăteam altădată pentru o iarnă. Fructele au ajuns un scandal: 12 lei kilo de struguri, 7 lei kilo de mere văratice, 10 lei kilo de pere, 3,50 kilo de prune, 14 lei kilo de caise, 5 lei un pepene verde, cât pumnul. Nici o măsură și nici o explicație, de nicăieri. [...]

În ce privește îmbrăcămintea e ca din basme. Perechea de ghete a ajuns 600 lei, iar costumul de haine 1 500 lei, exact cu cât se îmbrăca un om 15 ani, făcându-și ghete și haine în fiecare an.

De rufărie cel puțin, nu se mai poate apropia nimeni. E atâta lume ce s-a reîntors din pribegie și care n-a mai găsit nimic în casele lor, și riscă să umble în zdrențe. Am văzut oameni cumsecade cerând de pe la prieteni un costum de haine vechi sau rufărie. Nu mai e nici jenă, nici rușine, pentru mulți asemeni lucruri sunt ca și cum nu s-ar mai găsi în comerț.

Cei cunoscători cred că ce ne așteaptă va fi și mai rău.

Marți, 31 iulie

Voind să profit de libertatea ce mi s-a redat pe hârtie, am făcut diferite demersuri să pot trece pentru 3 zile în Moldova. Ce problemă! Trenurile circulă, căci legătura e făcută, lumea se duce și revine zilnic, oamenii și de treabă, și cei de nimic n-au nici o piedică; totuși pentru mine, cetățean român și eu, lucrul nu e cu putință. Cum? De ce? Atât se răspunde:

— Imposibil. [...]

Miercuri, 1 august

La Iași, Comisiunea de anchetă parlamentară s-a mai potolit. Descinderile și percheziţiile au încetat, se vede că cele deja efectuate nu le-a dat nici un rezultat.

Guvernul uzând tot de inițiativa parlamentară a obținut anularea sentințelor date de Curțile Marțiale, așa că amicii guvernului nu se vor bucura numai de amnistia lui Mackensen, ci vor avea și un certificat de bună purtare din partea guvernului român.

De ce nu? N-are guvernul refacerii României nevoie de caractere? Te trezești că altfel nu le găsește. [...]

Joi, 2 august

Nici în țară, nici în Capitală, nimic de seamă. [...]

Vineri, 3 august

De pretutindeni nimic nou.

Am cutreierat azi autoritățile românești pentru a putea obține învoirea să trec în Moldova. [...]

Abia săptămâna ce vine mi se va da un răspuns.

Sâmbătă, 4 august

Eram hotărât a încheia notele mele la semnarea păcii; cum pacea semnată ne-a menținut sclavia, cel puțin până la ratificare, mi-am zis să le continuu până la ratificare. Dar nici ratificare n-are de gând să mai sosească. Atunci? A scrie numai ca să capăt o încheiere e foarte greu. [...]

Iată de ce mă hotărăsc de a le încheia în ziua când se împlinesc 2 ani de la declararea războiului nostru.

Camera e în vacanță până luni; asta e și cauza că atacurile contra fostului guvern au mai slăbit.

Luni, după odihnă, se va relua târnăcopul și găleata cu lături. [...]

Duminică, 5 august

[...] Nu trebuie să uităm că, dacă constituționalicește Regele domnește și nu guvernează, de fapt a guvernat și a domnit servindu-se de oamenii politici a căror trimitere în judecată a efectuat-o inițiativa parlamentară numai ca o mască, iar în realitate a fost făcută din inițiativa dlui Marghiloman, după cererea Feldmareșalului de la București. Regele Ferdinand nu poate să aibă decât sentimente consecvente politicii dusă la începutul războiului, alături de Brătianu–Take Ionescu, până la armistițiu. Peste aceste sentimente călcând, Regele a fost nevoit să accepte un guvern Marghiloman. Conduita și programul acestui guvern nu convine Regelui Ferdinand; e mai clar ca lumina zilei.

De aceea, păstrând toată delicatețea, Regele s-a degajat de la orice participare a lui la darea în judecată a fostului guvern. [...]

Luni, 6 august

[...] În Franța se decide soarta războiului, deci nici un german nu mai pleacă de pe frontul apusean.

Și profanii ca mine sunt convinși de una ca asta.

Marți, 7 august

Am văzut azi un prieten ce revine din refugiu. Îmi povestește între altele că atmosfera nemulțumirilor din Moldova e foarte îngrijitoare. E teamă de o mare revoltă țărănească. Nici muncitorii orașelor nu se lasă mai prejos. [...]

Războiul ce am dus și pe care n-am știut să-l conducem a creat deja animozități din partea celor ce au fost carnea de tun în contra celor ce au guvernat. Asta indiferent de partidele politice. Clasa muncitoare, care și-a dat socoteala de ce utilă a fost la datorie, vrea astăzi drepturi. [...]

CE AU DEVENIT CERCETAȘII DUȘI ÎN MOLDOVA?

Miercuri, 8 august

Una din acuzațiunile cele mai grave și care a revoltat cu adevărat opiniunea publică în contra guvernului ce a condus războiul a fost aceea că în octombrie și noiembrie 1916, în timpul retragerii în Moldova, s-a ridicat din ordinul guvernului cohortele de cercetași din București și au fost duse pe jos în Moldova. S-a zis că, din aceste cohorte, parte au murit pe drumuri, iar parte au fost trecuți în Rusia, de unde în locul a 500 de copii au fost readuse 500 certificate de înmormântare.

Ce oroare! Cine nu a plâns pe bieții copii?

Aceste grozăvii, noi le-am auzit și citit chiar în ziarul oficios *Steagul*. Mai mult decât atât; în Cameră la Iași s-au făcut interpelări la cari guvernul n-a avut nimic de rectificat, ci s-a mulțumit să-și frece palmele cu satisfacție că au un nou capăt de

acuzație în contra celor cu războiul. Un singur om a protestat când s-a făcut interpelarea, d. Cădere, Secretarul general actual al Ministerului de Culte. Acest om, deși nu e nici liberal, nici takist, ci Secretar general de minister al dlui Marghiloman, a scris o scrisoare prin ziarele din Iași, ce aci n-a parvenit, prin care dezminte formal această crimă.

Dezertorii din Senat și Cameră s-au scandalizat că un slujbaș al statului îndrăznește să le spună că mint și au protestat în mod public. D. Simion Mehedinți, vrând și el să fie cinstit, a încercat să-și apere funcționarul, dar n-a reușit, iar Cădere și-a dat demisia. Ca răspuns la acest gest, citesc azi o scrisoare-apel, semnată de un alt om al școlii și fost Secretar general de minister, Gh. Adamescu, care face un sincer și călduros apel la publicul ce știe lucruri precise, la părinții și rudele acelor cercetași ce ar fi pierit în Rusia, să publice sub semnătura lor informațiile reale și nume proprii, deoarece el, membru în Comitetul Central al Cercetașilor, știe că de la București n-au plecat decât două echipe, una de 68 de tineri, ce a pornit spre Ploiești în ziua de 13 noiembrie 1916 sub conducerea dlui Mugur, iar alta de 42 băieți plecați în ziua de 15 noiembrie 1916, sub conducerea profesorului Murgoci. Aceste două echipe au ajuns pe jos la Ploiești, sănătoși fiind toți copiii. La Ploiești s-a făcut un triaj; au fost reținuți din ordin superior și retrimiși la București la părinți 23 de copii mai mici de 17 ani, iar restul au fost urcați în trenuri și duși în Moldova.

Părinților li s-a pus în vedere din timp greutățile ce vor îndura copiii în retragere, iar părinții au preferat ca copiii lor mai bine să plece decât să rămână la discreția nemților. [...]

D. Adamescu mai face apel la toți acei ce cunosc vreun caz de cercetaș plecat din București și mort pe șosele, sau vreunul din cei 500 ce ar fi pierit în Rusia, să vină la el să o spună sau să dea publicității.

Scrisoarea dlui Adamescu e în mod inteligent cea mai formală dezmințire a infamiei pusă la cale numai ca să facă atmosferă rea contra războinicilor. [...]

Joi, 9 august

Noi și puternice lupte au reînceput în Apus. Tactica mareșalului Foch pare să dea bune rezultate. Forțele netăgăduit superioare ale Înțelegerii sunt bine întrebuințate de Înaltul Comandament unic. Inițiativa le aparține. [...]

AFACEREA GÜNTHER ÎN PARLAMENTUL DE LA IAȘI

Vineri, 10 august

Afacerea Günther s-a ivit la orizont. S-a plictisit lumea de Brătieni și de Alecu Constantinești – iată-l acum și pe d. Al. Marghiloman.

La o societate de petrol din București, era înainte de război un director cu numele Günther, de naționalitate și sentimente neamț, dar care [...] era supus elvețian.

În ajunul războiului nostru, acest domn Günther a șters-o din România. Poliția, simțind cam ce rol a avut acest domn în țara noastră, la plecare i-a sigilat și apoi inventariat birourile.

Cu ocazia inventarierii, prefectul Poliției a găsit în acte și un document ce pare a fi copia unui raport făcut de el, unui important personaj politic german de la Berlin, relativ la politica dusă în România și mai ales o dare de seamă detaliată justificatoare a unor mari cheltuieli făcute în România cu scopul de propagandă filo-germană. Acest raport conține și o listă cu nume proprii, de oameni politici români, în dreptul cărora sunt trecute diverse sume de bani, ce ar fi încasat în scopul acestei propagande.

S-a pronunțat un singur nume, acela al dlui Marghiloman. [...]

Pe d. Marghiloman îl știu de o cinste exemplară în viața sa privată, dar cu prea puține scrupule în luptele politice. Dacă el personal nu poate fi bănuit de operațiuni rușinoase, ca om politic e în stare de orice, pentru a reuși în politica sa. [...]

Sâmbătă, 11 august

Nimic pe ziua de azi; călduri mari s-au lăsat din nou asupra Capitalei. A circula ziua pe stradă e o tortură. [...]

Duminică, 12 august

Singurul eveniment al zilei e că azi se împlinesc doi ani de când am început a scrie notele acestea, iar mâine doi ani de la declararea războiului României. Când am început a le scrie, în odaia de la hotel Caraiman, la 13 august 1916, eram plin de entuziasm. După doi ani de teribile frământări și decepții, ne găsim zdrobiți și umiliți ca țară, fără mari speranțe de mai bine. România liberă și cu imens prestigiu de la 13 august 1916 e o Românie îngenuncheată și fără independență. Deși am sacrificat o parte din teritoriul țării prin Pacea de la București, țara e încă sub călcâiul inamicului și ocupată militărește. Guvernul ce ne guvernează – în derâdere – în numele Regelui Ferdinand, deși compus din români, îndeplinește ordinele și poruncile ocupantului dușman, neputând face nimic în interesul României. Neputând lucra pentru țară, își trece vremea răzbunând uri personale, lucru pe care inamicul îl sprijină cu răutate: așa că, în momentul ce las condeiul, guvernul ce a visat unitatea noastră națională și a încercat să o realizeze merge la judecată, nu a inamicului învingător în contra căruia ne-am ridicat să ne dezrobim, ci a propriilor noștri concetățeni, ce spre rușinea neamului nostru se cheamă *români*.

Ce va aduce ziua de mâine e un mister pe care nimeni nu poate prevedea.

Las în Occident războiul în faza cea mai favorabilă ce a avut-o pentru aliații noștri, în toți cei 4 ani de lupte. Luptele ce se dau sunt formidabile, însă ele singure par a nu decide războiul.

Războiul va fi sfârșit de nervii popoarelor. E o speranță că ei să fie în descompunere cel puțin trei, din cei patru aliați ai Puterilor Centrale.

Dea Domnul ca zilele ce vor urma și cari nu vor mai figura în cartonul foilor acestora să fie mai fericite pentru neamul

românesc decât cele ce am așternut eu pe hârtie, în nopți teribile pentru sufletul unui om ce a simțit românește.

București, 12 august 1918. Ora 12 de noapte.

INTERMEZO

Când, în noaptea de 12 august 1918, am încheiat impresiunile mele, eram convins că am intrat într-o epocă banală ce nu mai putea inspira nici un interes de a mai fi notată. Mai contribuise la această încetare o oboseală ce-mi pricinuia nenorocita mea sănătate. Simt azi că am făcut o greșală, că nu a fost momentul de a încheia povestea, deoarece noi și mari evenimente stau să se desfășoare până să se lase cortina *„Tragediei românești“* și nu voi să lipsesc de la aceasta.

Reiau prin urmare firul întrerupt de un intermezo de 37 de zile, și după o sumară recapitulare a evenimentelor desfășurate în acest interval, voi relua jurnalul din trecut.

În politica internă românească, guvernul Marghiloman s-a menținut, iar Parlamentul său la Iași a votat o sumedenie de legi în legătură cu dezastrul României, cum și cele două legi promise nemților la semnarea Păcii: împământenirea evreilor și amnistia generală.

Amnistia a dat loc la oarecari zvârcoliri. Regele – cum era și de așteptat – a refuzat să semneze decretul de amnistie al trădătorilor. Cum guvernul se obligase a satisface această pretenție a dușmanilor a găsit soluția în *„inițiativa parlamentară“*, adică în *„ticăloșia fără răspundere“*.

Această mască a fost prezentată nemților sub forma pretențioasă, că gesturile mari și largi, umanitare, e mai bine să purceadă din sufletul larg al poporului, reprezentat prin Parlamentul de la Iași, decât din sufletul unui simplu Suveran. Această mașinărie politică a fost tulburată de un incident. Un senator guvernamental n-a vrut să acopere cu sufletul alegătorilor săi răspunderea unei prerogative regale, numai ca să menajeze

susceptibilitățile Majestății Sale. Acest senator a fost d. Victor Miclescu, unul din cei mai curați și demni dintre partizanii dlui Marghiloman, iar tema a fost ca Parlamentul să nu se transforme în paravanul Coroanei. Senatul se zice că a aplaudat. Primul-ministru a apărat Coroana și a obținut votul Senatului. Nu-i mai puțin adevărat că Regele a fost descoperit, iar în cercurile parlamentare ale celor ce au dezaprobat războiul această chestiune a născut oarecari neajunsuri Primului-ministru.

Parlamentul în tot acest interval a continuat ancheta sa în contra guvernului dat judecății. În București, un grup de parlamentari, în capul cărora se găsește d. N. Mitescu, lucrează pe față cu autoritățile nemțești pentru strângerea dovezilor contra fostului guvern. Nu știu dacă eu mă înșel în impresia mea, dar ea este că guvernul nu mai vede cu ochi buni zelul ce depune acest domn deputat. Așa un exemplu: După legile noastre, miniștrii răspunzători de actele lor nu pot fi arestați în prevenție. Nemții vor musai să-l aresteze pe Ionel Brătianu; au pus pe d. Mitescu de a formulat un proiect de lege și l-a depus Senatului, care a votat că miniștrii acuzați pot fi și arestați în cursul cercetărilor. Odată votată la Senat, legea trebuia să vină la Cameră, însă pentru asta avea nevoie de un decret regal, iar Regele refuză a da semnătura sa. Refuzul Regelui a devenit de notorietate publică. Nemții de la București, puși și ei la curent de d. Mitescu, au făcut presiuni asupra Primului-ministru, care nu știe cum să treacă puntea și cu capra, și cu varza.

Știu pertinamente din cel mai apropiat al său anturaj că e furios pe Mitescu; ca diplomat experimentat s-a dus la Rege și i-a explicat cum nu se poate refuza acest lucru nemților, dar că ar fi un mijloc de scăpare, sub aerul că i-a satisfăcut. Regele să semneze decretul de dus legea la Cameră; Camera va vota legea; guvernul nu o va aplica. În acest sens Regele a semnat decretul și legea s-a votat. Nici un ministru n-a fost arestat, ci numai complicii lor. Între ei ar fi I. Panaitescu, fostul șef al Siguranței, George Corbescu, fost prefect de Poliție, loc.-colonel Slăniceanu, fostul șef de cabinet al generalului Iliescu, și Rafael, fost inspector la Siguranță.

Că legea nu se va aplica se poate; dar că Mackensen va fi mulțumit, asta e altă chestie.

Miercuri, 19 septembrie

M-a vizitat azi un deputat, membru în Comisia Camerei de dare în judecată a fostului guvern, și mi-a istorisit că, în urma protestării și intervenţiunii germane că Camera nu arestează pe foștii miniștri, guvernul a hotărât să aresteze pe Al. Constantinescu; iar ca să nu pară că calcă promisiunea dată Regelui că nu va face uz de arestări în contra miniștrilor ce au făcut parte din guvernul ce a declarat războiul, au decis să-l aresteze nu pentru răspunderea politică, ci pentru abuzuri de drept comun.

Greaua situaţie a guvernului s-a mai înrăutățit în ultimele zile prin noi pretenţiuni ale Guvernământului Imperial de la București și printr-un incident neașteptat, de cea mai mare gravitate pentru noi. Prinţul moștenitor Carol s-a dus pe ascuns la Odesa și s-a căsătorit cu o d-ră[1] din București. Scandalul e enorm. [...]

La 13 august, când am întrerupt însemnările zilnice, ofensiva din Apus a franco-englezilor, începută la 16 iulie, era în curs; ea a progresat mereu și fără nici o întrerupere. [...] Mai mult decât atât, faimosul front de la Salonic ce pisează locului de atâția ani în fine s-a mișcat și el. Împreună cu sârbii, francezii au atacat între Cerna și Vardar, la nord de lacul Doiran, și au spart frontul bulgar. Bulgarii în debandadă fug spre nord. [...] În așa situaţie Bulgaria cere armistițiu. Vestea a căzut în Capitală ca un trăznet, acum trei zile. [...]

Din sursă antantistă aflu spre seară că Bulgaria a și semnat deja o cerere de pace separată. Deci situaţia e extraordinar de schimbată. Puterile Centrale au nevoie de timp și trupe să creeze un front în Balcani, cu excluderea Bulgariei. Unde poate fi acel front? Pentru România situaţia poate deveni de o gravitate excepțională. Dacă în Apus nu vine decisiva, prin poziția noastră geografică devenim la Dunăre teatru de război în Răsărit. Au nevoie Puterile Centrale să menţină România cu orice preț, pentru cereale și mai ales pentru petrol. În Moldova se pot produce mișcări mari, acolo spiritele sunt agitate din cauza succeselor foștilor noștri aliați. Guvernul deja slăbit prin cele ce am spus are un rol peste forțele sale. [...]

---

1. Ioana Zizi Lambrino.

ŞANDRAMAUA PUTERILOR CENTRALE E GATA A SE PRĂBUŞI

Joi, 20 septembrie

Trădarea Bulgariei se confirmă în toate cercurile Puterilor Centrale. [...]

Berlinul comunică presei din Bucureşti că condiţiile de pace ce se impun Bulgariei sunt groaznic de umilitoare. Să se fi speriat chiar cei ce au impus Pacea de la Brest-Litovsk şi Bucureşti? În tot cazul, aci această înştiinţare a produs ilaritate generală.

Tot Berlinul ne previne că dezertarea Bulgariei să nu ne bucure, deoarece ea nu va zdruncina situaţia Puterilor Centrale, iar decisiva va fi tot în Apus.

Ei au un imens interes să nu piardă legătura cu Turcia; or, această legătură e în pericol. [...]

Cancelarul Hertling a demisionat [...]. Ce va urma? Un guvern socialist? Un guvern pur parlamentar? [...]

La Iaşi, Camera Deputaţilor a decis arestarea lui Alecu Constantinescu, pentru girarea necinstită a departamentului său.

CONFLICTUL PREZIDENT STURZA—VASILIU BARNOSCHI

Vineri, 21 septembrie

Alecu Constantinescu, fostul ministru de interne, a fost depus în penitenciarul central din Iaşi. Nemţii au fost satisfăcuţi, dar în prim loc au fost satisfăcuţi oamenii de treabă. Motivele arestării sunt găinăriile acestui politician; în calitate de ministru şi spre sfidarea mulţimii, în retragere a uzat de trenuri şi locomotive în interes personal. Mai este acuzat că şi-a însuşit prin abuz şi transportat la moşia sa din jud. Bacău alimente

și vite aparținând statului. A mai întrebuințat în folos personal magaziile școlii de la Herăstrău și a dat fratelui său, generalul, pentru ferma sa, pomi și viță din pepinierele statului.

Și încă multe altele la fel. Am credința că, cu cât găinăriile sunt mai mici, cu atât scoboară mai mult pe omul public.

La interogatoriul ce i-a luat doi tineri deputați, membri ai Comisiunii de anchetă, a avut o atitudine sfidătoare. La întrebarea, ce avere posedă – n-a vrut să răspundă, dar la întrebarea: ce profesie are, a răspuns cu un cinism propriu poreclei ce i-a dat-o poporul:

— *Fost și viitor ministru în România*. [...]

A fost arestat, dat judecății și condamnat de Tribunalul german la 6 luni închisoare și apoi deportat până la Pacea generală d. Sturza, Președintele Sec. I de pe lângă Tribunalul Ilfov. [...] Președintele Sturza a fost ofițer de rezervă mobilizat. A îmbrăcat uniforma și s-a dus să-și facă datoria. În civil, în anii neutralității a fost un înfocat războinic. [...]

După încheierea Păcii, Președintele demobilizat a revenit la slujba lui. În una din zile, în mod demonstrativ, în cabinetul său, față de mai multă lume, a refuzat să dea mâna avocatului Vasiliu Barnoschi. Acest avocat în timpul neutralității a fost neamțofil; la mobilizarea generală a fost și el mobilizat, iar pe motive pe cari încă publicul nu le cunoaște, când nemții au ocupat Bucureștii, a rămas în Capitală. În Capitală nemții au mai găsit ofițeri români, pe unii i-a făcut prizonieri și i-a dus în lagăre în Germania; pe Barnoschi Vasiliu l-a păstrat aci și l-a făcut Prefect la Prahova.

Când a întins mâna lui Sturza, acesta i-a refuzat-o și i-a spus cam următoarele:

— D-ta nu știi că eu revin de pe front? Ca atare nu pot da mâna cu camarazii cari, în loc să urmeze drapelul, au rămas de bunăvoie în tovărășia neamțului și i-a adus servicii.

Avocatul Vasiliu n-a zis nimic, a părăsit cabinetul [...], s-a dus la komandatura germană și a reclamat pe magistratul Sturza pentru ofensa ce a adus amicilor Guvernământului Imperial. Acest act eu nu-l calific, căci n-am cuvinte. [...]

Neamţul l-a deferit Tribunalului german. Tribunalul Militar german l-a condamnat la 6 luni închisoare [...]. Feldmareşalului Mackensen i s-a părut pedeapsa prea mică, de aceea i-a agravat-o, pedepsindu-l, după facerea pedepsei, cu deportarea. [...]

Bulgaria a semnat la Salonic armistiţiul şi pacea preliminară. [...]

Sâmbătă, 22 septembrie

Ferdinand de Coburg a abdicat!

Parlamentul bulgar a proclamat rege pe principele Boris[1]. Noul rege a depus jurământul, iar primele lui acte politice sunt caracteristice: A respins demisia guvernului Malinoff. A decretat demobilizarea generală a armatei. [...]

La Berlin noul guvern s-a constituit cu intrarea a doi socialişti în minister, dintre cari unul este şeful lor, Scheidemann. [...]

PUTERILE CENTRALE CER ARMISTIŢIU ŞI PACE!

Duminică, 23 septembrie

[...] De cum s-a luminat de ziuă, vuiesc străzile de strigătul vânzătorilor: *Puterile Centrale au cerut armistiţiul!* E aşa de extraordinară ştirea luând ziarele, că nu te încrezi ochilor. Totuşi e adevărat, scrie negru pe alb gazeta nemţească că s-a cerut de Puterile Centrale armistiţiu prin vocea Austro-Ungariei. [...]

Când au cerut armistiţiu, au acceptat: Încetarea ostilităţilor, retrocedarea Alsaciei-Lorena către Franţa, reconstruirea Belgiei, evacuarea Rusiei, a României, a Serbiei, a Franţei ocupate, rectificarea graniţei Italiei, autonomia popoarelor din Austro-Ungaria, refacerea Poloniei.

Cu durere, dar le acceptă. Atunci cu adevărat vine pacea! [...]

---

1. Boris III (1894–1943), rege (ţar) al Bulgariei (1918–1943).

GERMANIA CERE ŞI EA PACEA

Luni, 24 septembrie

Germania, prin noul cancelar principele Max de Baden, a cerut și ea personal armistițiu președintelui Wilson, prin următoarea notă încredințată guvernului elvețian.

Berlin, 6 octombrie

„Guvernul german roagă pe Preşedintele Statelor Unite să ia asupra-şi restabilirea păcii, să pună toate statele beligerante în cunoştinţă cu această cerere şi să le ceară trimiterea de delegaţi la tratativele eventuale. Guvernul german primeşte ca bază pentru viitoarele tratative programul enunţat de Preşedintele Statelor Unite în mesajul adresat congresului în 8 ianuar 1918 şi în mesajele sale ulterioare, mai ales în discursul din 27 septembrie 1918.

Spre a evita alte vărsări de sânge, guvernul german cere încheierea imediată a unui armistiţiu general, pe apă şi pe uscat“.

Max
Principe de Baden
Cancelar al Imperiului

Am spus greșit când am spus că Germania cere armistițiu; Germania cere imediat pacea. [...]

Guvernul nostru se resimte de întorsătura ce iau lucrurile. Politica deșănțată de la Iași începe a se domoli. Opinia publică ridică din nou prestigiul lui Take Ionescu. Toți recunosc în el pe omul ce a văzut bine și deci pe omul viitorului.

Nu știu de ce, dar eu, admirator al lui, nu-l văd ca om al viitorului. Prea îmi cunosc țara și prea mari deziluzii am avut, ca să strevăd în viitor o Românie recunoscătoare pentru omul acesta. Din contră, prevăd pe ticăloși strecurându-se în fruntea treburilor și acoperiți cu penele altora vor întrebuința toate mijloacele să-i stea în cale și să-l doboare.

Să dea Dumnezeu să mă înșel. [...]

Marți, 25 septembrie

Un fenomen curios este nerăbdarea de azi a publicului nostru. Am zis fenomen curios, deoarece doi ani de zile publicul român a fost nu numai răbdător, dar chiar tembel. Nu sunt încă două luni de zile de când era dispus să îndure toate consecințele dezastrului fără să murmure. Acum că a întrezărit o rază de speranță, și-a pierdut răbdarea. Contactul cu inamicul a început să dea loc zilnic la scene regretabile; în consfătuiri intime, pe străzi sau în cafenele se strecoară fel de fel de idei și conjuncturi, cari dau naștere la zvonuri pe care neamțul le urmărește și le pedepsește. Toată lumea vrea acum să știe ce va răspunde Franța, ce va răspunde Anglia și mai ales Wilson ce va zice? [...]

Azi s-a dat trupelor un rescript imperial ce începe așa:

„*În mijlocul luptelor celor mai grele, frontul macedonean se prăbușește*“.

Iată adevărul pentru ce au cerut pacea. Turcia a fost izolată; linia ferată ce o unește cu Puterile Centrale trece prin Sofia, iar în Sofia domnește comandament militar francez. Sârbii au reintrat în Niș. Austriacii sunt la discreția Italiei. [...]

În țară liniștea – chiar cu nervi – se menține. [...]

O INTRIGĂ STUPIDĂ

Miercuri, 26 septembrie

Prăbușirea Bulgariei a devenit un obiect de intrigă în România, din partea nemților și nemțofililor. [...]

În așteptarea ca pacea să se facă, continuăm a duce viața imposibilă la care am ajuns. E începutul toamnei și e bine să recapitulez piața comercială.

Un costum de haine 1 500 lei, o pereche de ghete la cizmar 600 lei bărbătești, 1 000 lei pentru dame, un guler de cămașă 6 lei, o cămașă 100 lei, un săpun de spălat pe mâini 18 lei, cel

de rufe 30 lei kilo, untdelemnul 80 lei sticla, romul 80 lei litru, vinul 12 lei fără sticlă, scrobeala 30 lei kilo, zahărul 30 lei, carnea 8 lei, brânza albă 18 lei, de burduf 35, untul 40 lei, untura 40 lei kilogramul, ouăle 85 lei suta, lemnele 250 lei mia, mălaiul 4 lei kilo, pâinea neagră 3 lei, coala de hârtie 25 bani, ora cu trăsura 20 lei.

Nu mai e viață, ci chin; chin pentru cei ce trăiesc din munca lor, căci trăiești în grija continuă dacă poți câștiga ceea ce ai absolut nevoie ca să mănânci. Munca multor profesioniști se plătește cu aceeași monedă și valoare ca și înainte. Și nici o speranță de îndreptare.

Joi, 27 septembrie

Pentru un proces al Soc. „Româno-Americană" am fost azi la Ploiești. De la sosirea mea din Roșiorii de Vede în decembrie anul trecut, n-am mai călătorit cu drumul de fier. Este o oroare! Gara, menținută într-o murdărie excesivă, face impresia unui lagăr militar. [...] Trenurile, vagoane și mașini sunt tot cele germane, iar întreg personalul gării e german. Toate firmele, publicațiile, anunțurile, indicațiile indispensabile călătorilor, toate sunt în limba germană. De nicăieri și din nimic n-ai impresia că mai ești în țara românească. Într-un compartiment zdrențuit, de cl. II-a – peste complet –, am făcut drumul la Ploiești. E prima oară de la declararea războiului că călătoresc ziua, așa că pot privi afară. Prin gări, toate liniile de garaj sunt pline de vagoane germane. La rămpile tuturor stațiunilor, zeci de căruțe descarcă depozite imense de produse ce se clădesc ca lemnele, în metri cubi: varză, ceapă, dovleci. Sute de mii de kilograme aștept încărcarea în vagoane. E ceea ce se ridică de pe la țară. Trenuri cu munițiuni și în special tunuri staționează prin gări.

La Ploiești marea gară e o ruină. [...]

S-A PRĂBUȘIT ȘI TURCIA. INTRIGA CU DOBROGEA CONTINUĂ

Vineri, 28 septembrie

După prăbușirea Bulgariei, s-a prăbușit și Turcia. Șandramaua Puterilor Centrale se mai menține pe doi piloți, strâmbi și ei.

Prin trădarea Bulgariei, Turcia nu mai putea merge înainte; englezii le distrusese deja o mare parte din armată și din muniţiuni și în timp ce ei înaintau spre Beirut, orice legătură a Turciei cu aliații lor era tăiată. [...]

La noi intriga cu Dobrogea continuă a se țese. Un deputat, în Camera de la Iași a provocat guvernul să vorbească. C.C. Arion a răspuns:

— Să aveți răbdare! În urma trădării bulgarilor, cred că vom ieși bine, deoarece Puterile Centrale ne vor ajuta să obținem întreaga Dobroge.

E fenomenală credința ministrului nostru de externe în binele ce ne vrea Germania, pe pragul prăbușirii. [...]

Sâmbătă, 29 septembrie

Lupte groaznice continuă pe frontul apusean. Cererea de pace și armistițiu a nemților, înainte ca francezii să reușească a-i disloca cu totul de pe teritoriul lor, a îndârjit la extrem vitejia trupelor. E și omenesc. Succesele lor, cu cari ne-am obișnuit acum ca cu *„bună ziua"* de la 16 iulie încoace, continuă. [...]

Duminică, 30 septembrie

Exact ce s-a petrecut la noi se petrece azi în Bulgaria. Guvernul ocupațiunii în România a avut sarcina de a da judecății pe cei ce ne-au dus în război alături de Înțelegere; guvernul ocupațiunii în Bulgaria are sarcina să dea în judecată guvernul Radoslavoff pentru că a dus țara în război alături de Puterile Centrale. [...]

NEMȚII PRIMESC CONDIȚIILE LUI WILSON

Luni, 1 octombrie

Nădejdea că o să avem în curând pacea prinde rădăcini.

Nu numai că rațiunea ți-o spune, privind ultimele operații militare, dar manifestațiile ce fac Puterile Centrale ca să obțină grabnic un armistițiu sunt caracteristice.

Răspunsul Germaniei la întrebările lui Wilson, ce ni s-a comunicat azi, sunt o dovadă irefutabilă. [...]

Atât de umilitoare e pacea ce o acceptă nemții, încât nimănui nu-i vine să creadă în sinceritatea guvernului lor. [...]

Chestia putinței venirii păcii generale a avut o puternică influență asupra pieții Capitalei pe ziua de azi. Acaparatori de mărfuri le-au scos la iveală. Consecința: la 24 ore stofele au scăzut de la 300 la 100 lei metru. Costumul de haine scade de la 1 500 la 600 lei. Pielea, talpa, ghetele au avut și ele o mare scădere. Ciorapii, o marfă ce nu mai exista în comerț, așa că se plăteau cu sume fabuloase, au reapărut. Azi, toate prăvăliile, începând cu bărbierii și florarii și sfârșind cu cofetarii și librarii, expun în vitrinele lor ciorapi de damă, cu prețuri foarte mult reduse. [...]

Marți, 2 octombrie

Zile de intensivă așteptare, de mari speranțe, de mari iluziuni.

România îngenuncheată și zdrobită poate redeveni din nou țara liberă și independentă, ba încă, poate renaște ca o *Românie Mare*. Praful produs de prăbușirea ei a început a se risipi, iar în prăpastia în care a căzut o putem vedea căzută în picioare. Prin acceptarea păcii de către Germania și prin obținerea armistițiului, România va fi și ea evacuată și lăsată liberă. În cel mult o lună putem avea un guvern românesc, al țării. [...]

ACADEMIA ROMÂNĂ ÎN MARE DOLIU. A MURIT MANGRA

Miercuri, 3 octombrie

Trecând azi pe Calea Victoriei am văzut un imens drapel negru, semn de doliu, pe clădirea Academiei Române. Mi-am zis, a murit un „*nemuritor*". Seara am citit în gazetă că a murit Vasile Mangra, Mitropolitul Ardealului, membru al Academiei Române.

Vasile Mangra a fost un trist personagiu al neamului românesc și care n-a făcut multă cinste cupolei de pe care se desfășoară azi drapelul negru de doliu. Vasile Mangra a fost unul din luptătorii români de dincolo de Carpați, care, după Memorandum, a abandonat cauza națională românească, însușindu-și-o pe cea maghiară. Această purtare a popii Mangra a fost blamată pe vremuri de toate sufletele românești cinstite, atât din regat, cât și din Transilvania. El însă a înfruntat disprețul celor pe cari i-a trădat, cu o rară îndrăzneală.

Prin 1915, după declararea războiului european, Mangra a avut o activitate detestabilă în contra celor ce începuse lupta pentru idealul unei Românii Mari. Pentru purtarea lui, ungurii i-a dat scaunul de Mitropolit, iar românii, disprețul lor. [...]

Când la 14 august 1916 am declarat războiul pentru dezrobirea fraților și înfăptuirea României Mari, Vasile Mangra a ridicat din nou glasul întru sprijinirea Maghiarismului; lui i se datorește în coloanele ziarului *Pester Lloyd*, în timpul ce România era ocupată deja, cel mai scârbos articol scris în contra Regelui României. [...]

Acum, Mangra a murit. Biserica creștină, neamul românesc, Academia Română s-au liberat de un netrebnic; pentru ce atunci doliu mare pe cupola Academiei Române? Cine a făcut această necinste ilustrei instituțiuni ce poartă numele de „*românească*"? Cine ia răspunderea acestei rușini? [...]

Joi, 4 octombrie

Președintele Wilson a fost prompt, a trimis răspunsul la cea de a doua notă germană. [...] Cei ce au crezut că, atunci când Germania cere pace și armistițiu în plină retragere forțată a armatei sale, o face pentru a salva civilizația omenirii, și nu pentru că au ajuns ei pe marginea prăpastiei, s-au înșelat amar. Acest lucru îl știu Puterile Înțelegerii, de aceea, când au primit propunerea germană, au vrut să fixeze mai întâi chestia de fapt că tratează cu un inamic doborât. [...]

Dar în Germania ce se crede? Din telegramele de azi se vede că acolo toată lumea e unanimă în a crede că președintele Wilson le impune nu o pace a dreptății – sărmană dreptate! –, ci o pace a forței. [...]

ÎMPĂRATUL CAROL PE MARGINEA PRĂPASTIEI FAȚĂ DE POPOARELE SALE

Vineri, 5 octombrie

[...] În Austro-Ungaria cel puțin evenimentele se precipită uimitor de repede.

Împăratul a lansat un manifest tuturor popoarelor din imperiul său prin care le vestește de schimbarea formei de stat a Austriei. Ea se transformă în stat federal cuprinzând: un stat german, un stat ceho-slovac, un stat jugo-slav, un stat rutean, un stat polon, un stat italian și un stat român. Manifestul va fi publicat mâine.

Presa crede că chestia polonă, italiană și română nu va fi rezolvată până la o completă înțelegere cu Ungaria. Fiecare stat va avea autonomia lui și se va bucura de completa descentralizare. Ele nu vor avea comun decât afacerile externe și războiul – poate și finanțele.

Ungaria cere pentru ea o absolută independență, rămânând cu Austria numai în uniune personală. [...]

Alecu Constantinescu a fost și el liberat. [...]

Sâmbătă, 6 octombrie

[...] La noi în Capitală, pe la 8 ore dimineața, ne-a surprins un bombardament de artilerie antiaeriană. Lumea speriată stă iar prin curți cu ochii pe sus; cei de prin cafenele răspândesc știrile cele mai fantastice; după unii, aeroplane franceze venite din Bulgaria au bombardat orașul; după alții, au aruncat numai manifeste. Unii știu că Ramadanul[1] – din Giurgiu –, cu depozitele de petrol ale nemților, a fost distrus de artileria franceză din Rusciuk, iar alții mai bine informați știu că astă-noapte o escadrilă franceză, de aeroplane, a distrus sondele din Câmpina.

Voind să scap de prăpăstioși dau să fug spre casă, dar dau peste alții, ce mă opresc cu întrebarea:

— Ai aflat?

— Ce?

— Armata franceză a trecut Dunărea și a ocupat Craiova.

— Dar de unde știți?

— A venit lume ce a fugit din Craiova.

Știrea lumii fugită din Craiova a circulat până seara; fiecare cu care stai de vorbă a văzut, a vorbit personal cu acești fugari craioveni, dar nimeni nu precizează nici un nume.

La Capșa în colț, un domn cu barbișon alb mai știe ceva, că și Constanța și Calafatul a fost ocupat de francezi.

Mi-am pus mâinile la urechi și m-am dus acasă. Pe stradă, ofițerii germani se plimbă radioși și liniștiți ca și mai înainte.

Singurul lucru adevărat din tot ce a fost e că în adevăr aeroplane franceze au zburat azi deasupra Capitalei. [...]

ROMÂNII DIN ARDEAL ÎN FAȚA PRĂBUȘIRII UNGARIEI

Duminică, 7 octombrie

[...] În Ungaria, națiunile se frământă și ele. Românii s-au constituit într-un Comitet național și s-au adunat la Oradea

1. Portul din Giurgiu.

Mare, [...] pentru a-și clarifica situația lor față de națiunea și statul ungar, în urma manifestului imperial. În urma celor hotărâte la Oradea Mare, d. Vaida Voevod, deputat în Camera din Budapesta, a citit în Cameră rezoluțiunea adunării românești.

Pentru istoria neamului nostru, și pentru speranțele ce nasc în viitorul acestui neam, transcriu această rezoluție, așa cum ea ni s-a transmis nouă de presa germană.

„Față de situațiunea creată de războiul mondial, nația română cere dreptul să hotărască în mod cu totul liber și fără influență organizarea sa de stat și raporturile ei cu naționalitățile libere.

Organizarea națională a românilor din Ungaria și Transilvania nu recunoaște nici Parlamentului ungar, nici guvernului, nici unui alt factor străin dreptul de a reprezenta la Congresul general al păcii interesele națiunii române.

Afară de Adunarea Națională sau a organelor pe cari le va trimite aceasta și afară de actualul comitet executiv al Partidului Național Român, nimeni nu poate fi îndreptățit să trateze sau să ia vreo hotărâre asupra chestiunilor referitoare la situația politică a acestei națiuni".

Ce timpuri au sosit! Să audă zidurile Parlamentului din Budapesta asemeni pretențiuni, nepedepsite!

Tonul vorbelor lui Vaida e demn prin asprimea lui. Din el însă nu văd nimic care să-mi spuie inimii că Vaida de ieri s-a pocăit astăzi. Vaida nu e din cei ce doreau unirea cu regatul.

Dacă vom avea norocul ca neamțului să i se impună pacea unui învins? [...] Vom avea o Românie Mare, unită, sau transilvănenii combină vreo autonomie sub egida manifestului din Viena?

Eu, în mine însumi mă întreb, și mă îndoiesc. N-am pregătit – am spus-o – cu nimic o *România Mare*, ideală, tocmai pentru că era numai ideală, în care *nimeni* n-a crezut.

În Ardeal însă, în ultimul timp, se lucrase ceva și tocmai acest fapt dăduse naștere la o sciziune, pe de o parte oamenii *cuminți*, Mihali, Maniu, Vaida, Pop, luptători ai chestiei naționale, nu acceptau ideea unui regat unic; și pe de altă parte oamenii

nebuni, Vasile Lucaci, frații Goga, Tăzlăuanu și alții ce vroiau o asemenea unire. De aci și emigrarea tuturor acestora din urmă, din Ungaria, pe timpul campaniei din 1914–1916, ca să nu fie spânzurați. [...]

Luni, 8 octombrie

[...] Din București austriacii pleacă pe capete; zilnic se văd întregi convoiuri militare cu tot calabalâcul lor. [...]

Marți, 9 octombrie

[...] Germania a răspuns ultimei note americane. În acest răspuns, noi polemici, noi fraze destinate să apere o demnitate și onorabilitate ce nu se mai poate apăra. [...]

În țară nici un eveniment. Politicienii guvernamentali de la Iași au slăbit-o de tot. Toți arestații Comisiunii parlamentare au fost eliberați. [...]

Miercuri, 10 octombrie

Dacă dintre pietonii trotuarelor Căii Victoriei au dispărut mutrele și uniformele zdrențuite bulgare și turcești, și aproape toate cele austriace, în schimb s-a îndoit numărul uniformelor germane. Vin încă mulți nemți. De unde? Probabil din Bulgaria, și sunt așa de mulți, că nu numai au ocupat locurile celor plecați, dar au făcut multe și noi încartierări la particulari. [...]

Pentru a-și crea o atmosferă mai favorabilă la noi, nemții au răspândit zvonul că cu ocazia ratificării păcii cu România au să ne redea multe din drepturile pe cari le pierdusem cu ocazia semnării. În schimb presa guvernului a început a fi mai prudentă, tace și nu încurajează o asemenea credință. De altfel și guvernul a avut în ultimele zile senzația că va pleca cu o grea răspundere pe urma păcii ce a semnat. [...]

SE PRĂBUŞEŞTE ŞI GERMANIA

Joi, 11 octombrie

La ordinea zilei, cred că în omenirea întreagă, e o singură chestiune.

— E sau nu Germania pe punctul să primească pacea cea mai umilitoare ce a putut vreodată să se conceapă? [...] Cancelarul Max de Baden [...] a spus-o ieri, cu obrajii roșii de umilire.

„Ne rămâne un simţământ de amărăciune, care ne va paraliza timp de generaţiuni. Când am recunoscut că spiritul acestui război grozav este în primul rând nedreptatea, şi dacă nu ne opunem acestui spirit, ci ne supunem lui, vom găsi mijloacele spre a lecui rana de azi şi a reîmprospăta forţele în viitor. Pentru atingerea acestui scop, poporul german va lucra din răsputeri. N-avem decât să ne reamintim timpurile de acum 2 secole spre a găsi în noi toate resursele morale necesare noii dezvoltări".

E teribil, pentru un popor ca cel german, pe zidurile orașelor căruia mai stau afișate și azi placardele cu pumnul de fier, ilustrând vorba Împăratului lor *„că cu pumnul vom învinge*", să audă azi pe Cancelarul vorbind cele de mai sus.

Cu toate acestea pedeapsa ce le vine e justă; au avut nebunia să creadă că pumnul lor va impune mersul omenirii. Pentru asta nu s-au dat în lături de la nici o cruzime, de la nici o nelegiuire, destul ca să le aducă lor un avantaj. Războiul submarin înăsprit, zepelinurile, flăcările în tranșee, gazele asfixiante nu le dă azi dreptul să vorbească, cerșind favoarea ca pacea să nu le jignească demnitatea. [...]

CRUZIMEA CONDIȚIILOR PREȘEDINTELUI WILSON

Vineri, 12 octombrie

Produce mare senzație răspunsul președintelui Wilson la noua notă germană.

Clar, precis, de o cruzime înspăimântătoare, pune la zid monarhia germană. Dilema în care pune el poporul german n-are decât o singură soluție pentru popor.

— *„Zici că tu popor german guvernezi; ei bine, în acest caz voi trata cu tine pacea. Dar dacă nu e adevărat, și că cei ce au guvernat încă guvernează și azi, și va trebui cu ei să stau de vorbă, atunci nu vă acord pacea, ci vom supune Germania"*.

Se va solidariza în acest decisiv moment poporul cu Wilhelm al II-lea, cu Hindenburg și cu Ludendorff? Atunci războiul va continua încă până la înfrângere. Dacă însă poporul nu se solidarizează, pacea e ca și sosită.

Kaiserul n-are decât o soluție – abdicarea.

O va face singur, benevol și fără constrângere astăzi, sau va tărăgăna lucrurile până ce poporul îl va constrânge el? Aici stă singura chestie. [...]

Sâmbătă, 13 octombrie

[...] Cum a fost primit în omenire răspunsul de ieri a lui Wilson, noi încă n-am aflat. [...]

Duminică, 14 octombrie

O mare diversiune s-a făcut în politica noastră internă. De frica unui dezastru german, toți nemțofilii s-au liniștit și mulți sunt în căutarea formulei unui aranjament cât posibil mai elastic și mai acomodabil viitorului. A pronunța azi în București numele lui Take Ionescu sau Brătianu nu mai este o imposibilitate morală cum era până azi, deși încă Mackensen n-a părăsit Capitala. Mai ales Take Ionescu în opinia publică a devenit marea speranță a românismului reînviat. La Iași au început a se trata aranjamente în vederea guvernului ce va urma dlui Marghiloman în cazul când în Apus se acordă armistițiul cerut de Germania. [...]

Luni, 15 octombrie

Cum m-am și așteptat, Germania n-a rupt tratativele cu președintele Wilson, cum cereau naționaliștii germani, din contră, consideră principiile impuse ca acceptate și cere să i se trimită detaliat condițiunile de îndeplinit pentru acordarea armistițiului. [...]

Ca primă consecință a răspunsului guvernului german e demisia lui Ludendorff din fruntea Marelui Stat-Major. Generalul Ludendorff pentru un necunoscut e un simplu general a cărui nume nu spune mult; cine a urmărit războiul și politica Germaniei știe că Ludendorff a fost și conducătorul, și executorul lui. Hindenburg a fost o pavăză, în dosul lui a lucrat Ludendorff. Plecarea lui este o puternică lovitură dată militarismului german. [...]

AUSTRO-UNGARIA IMPLORĂ ÎN DISPERARE PACEA IMEDIATĂ

Marți, 16 octombrie

Deși răspunsul Germaniei a fost de natură să nu îndepărteze armistițiul, Austro-Ungaria a pierdut răbdarea și a telegrafiat la Washington cerând pace și armistițiu separat. Consecința pentru Germania e imensă. [...]

Una din cauzele grabei Austro-Ungariei stă într-o puternică ofensivă ce au luat-o italienii pe Piave. [...]

Sârbii la rândul lor sunt la nord de Kragujevatz și înaintează încă; nu e exclus ca în 48 ore sârbii să intre pe teritoriul austro-ungar. În Ungaria e anarhie; în Austria la fel. [...]

Regele Carol a delegat în locul său pentru Ungaria un „*homo regius*“ în persoana Arhiducelui Joseph. [...]

La noi guvernul e ca și cum nici n-ar mai exista; nu mai face nimic, căci nu știe încotro să o ia. S-a lăsat și de răzbunările politice și se vede că nici Mackensen nu mai e nici el așa de exigent. [...]

C. STERE ȘI CE VISAU STRĂBUNII NOȘTRI

Miercuri, 17 octombrie

[...] Politica la noi începe a fi umoristică. Am în mână ziarul *Lumina*, ce publică azi un articol semnat de d. Stere, l-am citit și nu știu ce să fac, să râd, sau să mă întristez. Se oferise ocazia ca Basarabia să se unească cu România: la cârma țării era atunci încă guvernul Brătianu–Take Ionescu. Îmi amintesc ce scria d. C. Stere atunci tot în *Lumina*, spumega de indignare la ideea alipirii Basarabiei prin îngăduirea dușmanului și termina cu vorbele:

„Așa au visat străbunii noștri să luăm Basarabia?".

Pe atunci, focul domnului Stere era dublu. Întâi că n-am mers cu nemții ca să o cucerim de la ruși cu arma în mână; al doilea, că o poate obține Ionel Brătianu.

Nu s-a făcut unirea; a căzut Brătianu și a venit generalul Averescu, nici sub el formele unirii nu s-au îndeplinit. A venit d. Marghiloman și, ca o consecință a păcii separate ce am semnat, Basarabia a putut îndeplini formele și s-a alipit Regatului Român, tot fără armă în mână și tot fără a merge să o cucerim în compania nemților. De astă dată, d. Stere n-a mai fost indignat, s-a dus personal în Basarabia, s-a pus în fruntea Sfatului Țării, a acceptat unirea, a considerat-o ca un eveniment fericit și s-a îmbrățișat în mod public cu d. Marghiloman. Luat-a d. Marghiloman Basarabia cu sabia de la ruși, cum o visa străbunii? Nu, și totuși d. Stere era fericit.

Acum iar s-au schimbat evenimentele prevăzute și ne trezim iar cu ce nu ne-am gândit nimeni; foștii noștri aliați au zdrobit Puterile Centrale; Bulgaria, Turcia și Austro-Ungaria fac pace separată – ceea ce va determina Germania să încline steagul. Ca consecință, s-a schimbat și soarta României și ne așteaptă extraordinare consecințe din punctul de vedere a neamului. D. C. Stere a reluat iar condeiul și scrie durerile lui.

Și ce scrie?

Că România a făcut o imensă greșală de a intra în război în grupul Înțelegerii, căci ia să presupunem – zice d-sa – că Rusia n-ar fi fost doborâtă de revoluție, nu e așa că după succesele de azi Rusia ne-ar fi înghițit, iar în cel mai bun caz n-am fi avut Basarabia? Pentru d-sa nu e nimic, chiar dacă cu o Rusie victorioasă și cu o Austro-Ungarie desființată am fi avut Bucovina, Ardealul și Banatul, dacă ne lipsea Basarabia. Spre norocul nostru însă, și spre marea deziluzie a dlui Stere, Rusia s-a descompus și ea, ne-a venit Basarabia, și acum, Doamne Sfinte, se poate să ne vină și restul celorlalte teritorii naționale.

Acest lucru pentru d. Stere nu e numai o deziluzie, e chiar o *durere*. Te trezești că tot Brătianu și Take Ionescu o să prezideze Unirea; la această serbare ioc sprijin nemțesc, ioc Mackensen, ioc Marghiloman!

Iată de ce iar a luat condeiul ca să-și puie pe hârtie mâhnirea că *„așa au visat strămoșii noștri să cucerim Ardealul?"*.

El era pentru forța armelor care consolidează stăpânirile.

„Voiam ca forța noastră militară să poată da prin puterea ei proprii maximum de rezultate pozitive și în același timp să fie afirmată voința noastră de viață și hotărârea de a nu renunța niciodată la cea mai mică fărâmă de pământ românesc ruptă din corpul națiunii". [...]

Prin înfrângerea Puterilor Centrale, prin dezastrul rusesc, [...] prin amiciția ce ne-o acordă încă foștii noștri aliați, cu toată pacea separată ce am semnat, România poate să-și realizeze ceea ce numai a visat – dacă realmente a fost măcar cineva care să o viseze – cu Basarabia, Bucovina, Transilvania, Banat, Maramureș și Crișana, păstrând Dobrogea și Cadrilaterul.

Pentru ce durerea dlui Stere pentru așa realizare, când numai pentru Basarabia s-a pupat cu d. Marghiloman? O spune singur și e concretizată în vorba trivială de *„ne vine de pomană!"*. Ce rușine!

Obținem o Românie Mare fără directa participare a noastră.

— *„Cum poate azi să fie hotărâtă soarta noastră, fără noi? Dacă așteptăm totul de la hotărârea altora, în situația că noi*

prin noi înşine nu mai putem face nimic, atunci cei ce vor hotărî chiar au dreptul să creadă că ce ni se dă este o pomană". [...]

D. Stere să se liniștească și să n-aibă nici o grijă. Acei ce vor hotărî soarta popoarelor și a aliaților lor nu vor avea necesitatea de a-și justifica în sufletele lor ca pomană revendicările unei țări ca România, deoarece în balanța cu care ne vor cântări nu vor figura elucubrațiunile d-sale, ci sângele vărsat de jumătate de milion de oameni ce s-au jertfit pentru idealul lor național. [...]

Joi, 18 octombrie

Și-ar închipui oare cineva, peste câteva zeci de ani, că în momentul ce se plămădește din sângele poporului vărsat în război România Mare – până azi numai visată, iar acum în preajma realizării – cu ce se ocupă clasa noastră conducătoare? Se ocupă, cum să facă, cum să dreagă ca cei ce ne-au dat pe mâna nemților să se unească cu vechea fracțiune boierească, ca să înlăture pentru viitor de la cârmuirea țării pe cei ce au văzut drept și ne-a îndrumat la o politică din care naște reîntregirea neamului.

Așa este, intriga este în curs. Cu scârbă, trebuie să asiști neputincios la o așa ticăloșie, căci neamțul e încă în țară și, deși în Apus grumazul îi este prins, aci în Orient picioarele îi sunt încă nelegate și încă poate arunca cu ele. Deci, lumea tace și privește. [...]

VAIDA VOEVOD LA ARHIDUCELE JOSEPH

Vineri, 19 octombrie

[...] La Budapesta, Arhiducele Joseph, „*homo regius*" pentru Ungaria, a primit într-o lungă audiență pe fruntașul român transilvănean Vaida Voevod. Iată cum relatează un ziar unguresc povestirea făcută de fruntașul român despre această audiență.

„*Alteța Sa Regală m-a invitat să explic părerea mea asupra situațiunii poporului român. M-am exprimat cu toată*

francheţea. În cursul audienţei de o oră, am amintit că de la 1886 sunt primul om politic român care a putut să se prezinte oficial înaintea unui Habsburg, căci guvernele ungare au găsit totdeauna mijlocul de a ţine pe conducătorii naţiunii române depărtaţi de tron. Situaţia actuală a monarhiei se datoreşte sfetnicilor răi ai Coroanei, şefii naţiunii române n-au nici o răspundere.

Starea de spirit morală a naţiunii române este cât se poate de amărâtă. Cu jertfele ei mari pentru dinastie şi patrie, ea a fost eliminată din viaţa statului şi drepturile ei istorice au rămas nerecunoscute. Iar când Majestatea Sa a acordat amnestie tuturor popoarelor austriace, românii, cari s-au aşteptat să fie trataţi la fel, au fost dezamăgiţi.

Naţiunea română stă pe temelia declaraţiei făcute în Parlament. Ea vrea să exercite dreptul de auto-determinare recunoscut de ministrul de externe al Monarhiei. Ea cere o viaţă naţională şi o viaţă de stat nelimitată, coordonată cu acea a celorlalte naţiuni, dreptul de a decide singură de soarta ei şi în raport cu aceasta, dreptul de a fi reprezentată la congres printr-un delegat al ei, deoarece, după experienţele făcute, ea nu poate avea încredere în factorii politici şi oamenii de stat străini. De altmintrelea dreptul de a lua o deciziune definitivă aparţine exclusiv Adunării Naţionale române. Descurcarea e posibilă numai prin bărbaţi necompromişi prin politica trecutului".

Pe fronturi lupte reduse. [...]

Sâmbătă, 20 octombrie

[...] Se cară cineva în grabă. Cine? Nemții. Pleacă și pleacă grăbiți. Pacea cu Austria le-a creat o grea situație; din cauza aceasta tot ce au adunat și n-au putut expedia ne va rămâne. [...]

ZIUA REÎNVIERII SUFLETELOR ROMÂNEȘTI

Duminică, 21 octombrie

Nu știu de va avea consecințe bune sau rele; nu știu dacă a fost un act prudent sau imprudent, dar am asistat azi la scene ce mi-au umplut sufletul de bucurie, de o bucurie sălbatică aș putea-o numi.

Zi de duminică și prin excepție o zi frumoasă, plină de soare cald, deși suntem pe pragul iernii. Am ieșit de-acasă de dimineață după noutăți. În piața și grădina Ateneului muzica militară germană cântă ca de obicei sărbătoarea, pentru Marele Cartier General, instalat la Athénée Palace. Oamenii aceștia cântă cu aceeași însuflețire ce o aveau când armata lor spărgea fronturi și suprimau națiuni, uitând că țara lor nu le mai poate ține prestigiul de neînvinși și neinvincibili.

Publicul de Calea Victoria, mai numeros mult ca de obicei, staționează în fața grădinii și în fața hotelului Athénée Palace, unde își are sediul Feldmareșalul Mackensen. Zvonurile răspândite încă de ieri azi s-au înrădăcinat în credința tuturor, că într-adevăr ar fi venit în București o misiune militară franceză din armata de peste Dunăre, ca să dezarmeze pe nemții din România, ca consecință a armistițiului cerut lui Wilson și care ar fi pe punctul de a le fi acordat. Publicul mai are credința că misiunea franceză se află în hotel la Athénée Palace. Această credință e întărită și de faptul că pentru prima oară circulă pe strade ofițeri de ai noștri în uniformă. Într-un grup ce staționează în fața hotelului, în care mă găsesc și eu, colonelul de Stat-Major Mihăescu confirmă zvonul că Germania a obținut armistițiu și că se tratează evacuarea. Nemții ar fi acceptat condițiile armistițiului de la 31 oct. st. n.

Știrea aceasta se întinde din om în om, ca boala molipsitoare pe teren propice; publicul capătă curaj și dă drumul entuziasmului înăbușit de doi ani de zile. Populația Capitalei, ce n-a crâcnit doi ani în fața neamțului, se simte deodată „*liberă*“; călușul ce îi astupa gura îi cade deodată; un entuziast „*La arme!*“ izbucnește din piepturile reînsuflețite.

O, cititorule, care vei citi rândurile acestea, nu vei putea avea atâta imaginație ca să-ți închipui cum a fost cântat și ce farmec a produs sufletelor noastre, celor cari am auzit imnul *La arme!* cântat la 21 octombrie 1918, sub ferestrele Feldmareșalului Mackensen, de populația din București!

A fost un delir! A fost o nebunie! [...]

Publicul, încurajat că nu i s-a întâmplat nimic, o schimbă în *Marsilieza*[1].

Din câteva sute, cât ai clipi, mulțimea s-a făcut mii. [...]

Ofițerii germani au început să fie fluierați și huiduiți, austriacii și câțiva turci ridicați pe brațe și aplaudați, în vederea că ei au cerut și obținut pacea.

La un moment dat apar agenții de poliție militară; se cunosc după banda culorilor naționale nemțești ce poartă la braț; sunt însă, în mod neobișnuit, fără arme. Publicul îi primește cu huiduieli.

Autoritatea germană nu ia deocamdată nici o măsură vizibilă, cel puțin așa crede publicul, fapt ce întărește curajul mulțimii. Faptul că soldații de poliție au venit fără puști dă publicului credința că într-adevăr au și fost dezarmați de francezi. Încep vociferări insultătoare:

— Jos bandiții cari ne-au jefuit! Jos barbarii! Afară boșii din țară!

— Jos Mackensen! Jos Mackensen!

În mijlocul acestor insulte, ieșite din mii de piepturi, își face apariția, într-un automobil ce n-are putință de a înainta pe Calea Victoriei, spre a intra în hotel, maiorul Volckman, cel de al doilea Comandant al „Cetății București“. Un *huido!* formidabil i se adresează personal, iar prin defileul mulțimii sute de bastoane se ridică amenințătoare, gata de a lovi. Volckman, impasibil ca și ochiul lui de sticlă, se face că nu vede amenințarea, nu aude insulta; din contră, salută respectuos mulțimea, când la dreapta, când la stânga, cu mâna la pălăria lui de vânător. [...]

După Volckman și-a făcut apariția generalul Koch, șeful Statului-Major al armatei de ocupație. Un *huido!* și mai formi-

1. Imnul național al Franței.

dabil a primit pe general. Antipatia mare de care se bucură în public e datorată nu numai faptului că a fost, prin rolul lui, unul din cei cari s-au purtat mai sever cu populația, dar și fizicul lui; e ca un măcelar și mai poartă niște mustăți groase cât doi morcovi porcești. Ce s-o fi petrecând în mintea generalului?

Mă întreb, pentru că nici în mintea mea nu sunt destul de lămurit când văd ceea ce văd, dar încă un general german din cei cari ne-au stăpânit doi ani de zile?

Cine ar fi crezut că publicul acesta al Capitalei, cari s-a supus fără a protesta și care a îndurat cu atâta lașitate doi ani de zile de vexațiuni, să se emancipeze într-o clipă?

Doi ani de zile, n-a fost nici măcar călcat pe bătătură un militar neamț din greșală, dar încă un *„du-te încolo“*, și acum să-l văd pe generalul Koch în halul în care își face drum să intre în Cartierul lui general? Ca surpriza lui Koch să fie și mai colosală, publicul cere muzicii militare să cânte *Marsilieza*.

— Piramidal! și-o fi zis capelmaistrul, dar a refuzat.

Publicul n-a așteptat mult și-a început să mânuiască bastoanele pe spinarea muzicanților cu căști de tranșee în cap. Bieții artiști se vede că nu erau din stofa celor de prin tranșee, căci au rupt-o la fugă, și cât ai clipi nu s-a mai zărit nici cască, nici instrumente, nici muzicanți! Publicul, în schimb, cântă el *Marsilieza* din nou.

La distanță de o sută de metri câteva camioane automobile descarcă, între Imperial și Palat, câteva plutoane de infanterie bavareză, de astă dată înarmate ca de campanie și cu puști mitraliere.

O nouă și formidabilă huiduire întovărășită de fluiere ce nu se mai sfârșesc e răspunsul publicului la vederea armatei. [...]

Trupa s-a format în rânduri, e cu baioneta la arme și în liniște vrea să împrăștie mulțimea.

E o nebunie ceea ce se poate desfășura! O sută de inși să fie toată această armată, iar publicul aproape 10 000. Ori gloanțe de mitralieră, ori să nu se amestece trupa, ar fi părerea unui comandant cuminte. Spre norocul nostru, comandantul n-a uzat de gloanțe. O încăierare însă s-a încins între public și armată. Publicul cu bastoane și pietre, armata cu patul puștii.

Am asistat la toată scena, n-am văzut soldat împungând cu baioneta, dar dând cu patul puștii lovituri teribile, asta am văzut.

În fața cafenelei High-Life un ofițer german e crunt bătut de mulțime. Trupa întărită cu noi oameni aduși în grabă cu camioane automobile au reușit să facă linia de baraj a străzii în mijlocul mulțimii, reușind prin această mișcare să degajeze mulțimea și să o despartă în două. Uzând de astă dată, ca amenințare, de baionetă, a putut să silească publicul să fugă în debandadă, parte spre Palatul Regal, parte spre șosea, parte pe strada Franklin.

Debandada publicului în manifestații și în conflict cu armata ne este cunoscută de la propriile noastre manifestații politice; mulți cad peste cap, alții se aleg cu bătaie, unii chiar cu oase frânte și capete sparte. Așa s-a întâmplat și azi. În învălmășeala generală, cu sistemul negustorilor de a trage obloanele la intrări, o mulțime de spectatori au căzut victime.

Noi automobile și noi trupe sosesc. Piața Ateneului și a Palatului Regal e deja golită de public și plină de armată. Patrule comandate de ofițeri fac arestări pe capete. [...]

Spre seară, aflu că sunt peste 100 de arestați.

Încă o dată repet ce am spus la început; nu știu dacă ceea ce s-a petrecut azi în Capitală e un bine sau un rău; în tot cazul era necesar să se întâmple. Poporul acesta german, îmbrăcat în uniformă, putea, după doi ani de conviețuire cu noi, să plece de aci fără să ne cunoască. După tot ce a făcut în calitatea lui de învingător, putea să plece din România acoperit de flori, tot așa după cum a și fost primit la 23 noiembrie 1916, fără ca să-și dea socoteală de cât era de urât de populația românească a țării acesteia. Acum va ști că, dacă poporul a tăcut și l-a răbdat, a fost din cauza prestigiului puterii lui legendare. Când a pierit legenda și l-a văzut lumea cerșind pacea de învins, a intrat și el în rândurile muritorilor. Va pleca din țară cu picioarele în spate. Și mai prevăd ceva, dacă Înțelegerea îi dezarmează înainte de a-i evacua, nu vor ieși teferi din granițele României; îi va ucide populația de la țară pe drumurile pe unde vor trece, plătind cu viața porumbul pe care i l-a mâncat doi ani de zile. [...]

C. STERE AR VREA SĂ UITĂM TRECUTUL

Luni, 22 octombrie

Un gest frumos vrea să facă azi d. C. Stere, dar care nu-l prinde. Sub propria-i semnătură în *Lumina* face un apel la toate partidele politice ca, în situația de azi a țării, în ajunul marilor evenimente ce ne pot aduce o *Românie Mare*, să lase deoparte răfuiala trecutului – ca să o facă mai târziu –, să uite deocamdată recriminările reciproce, și să se dea românilor de pretutindeni *„impresia unității"*.

Foarte drept și foarte frumos! [...]

Dar ce frumos ar fi stat ca toți să fi făcut gestul *„unirii"* și al *„solidarității naționale"* în ceasul în care sunase *„prăbușirea României"*! Atunci când inamicul pe cei din teritoriul ocupat ne sugruma, iar oștirea noastră în retragere era decimată de armamentul superior a lui, cine s-a ridicat, în sfidarea și disprețul celei mai elementare solidarități naționale, cerând socoteli imediate celor ce ne guvernase, declarase războiul și avusese îndrăzneala să lupte pentru o Românie Mare?

Cine mai mult ca acest domn Stere a contribuit ca în văzul și auzul dușmanului cotropitor să desfășoare toate nenorocitele personalități și păcate ale celor ce până atunci guvernase țara?

Cine, dacă nu d. Stere, a scuturat din bagajele lui politice, acte, documente, scrisori particulare, conversațiuni intime, destinate ca să convingă pe inamic de ticăloșia omului ce i-a fost șef, și a stat în fruntea treburilor țării în momentul ce România s-a decis să intre în război? Și cum? Fără putința ca acel om să se apere măcar.

Iar astăzi, că politica lui s-a prăbușit, când intrarea noastră în război și politica guvernului Brătianu–Take Ionescu e pe punctul să aducă fericirea neamului, prin unirea tuturor românilor în același stat, acea aberațiune în contra căreia guvernul Marghiloman–Arion a semnat o convenție cu Austro-Ungaria prin care guvernul român se obligă să creeze prin legi speciale *„crimă"* din faptul că un cetățean român din regatul României libere s-ar ocupa sau ar ajuta cu ceva la ridicarea culturală a

românilor de sub coroana Sf. Ștefan, e frumos, e patriotic, e bine să uităm recriminările, să ștergem cu buretele peste politica dlui Stere și a ziarului său *Lumina*, să uităm politica dusă de d. Carp, Beldiman, Marghiloman, Arion și să ne îmbrățișăm cu toții într-o iertare și amnestie generală!

Fie! Cum ea nu depinde de mine, să se facă, dar numai cu cei ce ar justifica cel puțin o bună-credință. [...]

PRIMUL GEST AL BUCOVINEI

Marți, 23 octombrie

Capitala e în plină frământare. Măsurile severe ale stării de asediu înăsprită se mențin. În circulațiunea de pe străzi predomină căratul. Nemții se mută. Zeci, sute de camioane și căruțe încarcă de zor și transportă lăzi. Cu ce în ele? Probabil cu arhive. În fața localurilor ocupate de ei și de unde se încarcă, stă lumea grămadă și cască gura. De pretutindeni auzi șoptind – duceți-vă cu Dumnezeu!

— Ducă-se! [...]

„*Dulcea Bucovină, vesela grădină*" a lui Vasile Alecsandri a făcut un sublim gest național. Adunarea ei Națională a proclamat liberarea țării de sub jug străin și unirea tuturor românilor într-un stat național.

Transcriu ca prețios document această nemuritoare hotărâre, așa cum ne-a fost comunicată nouă.

„I. Reprezentanții poporului român din Bucovina, adunați astăzi la 27 octombrie (st. n.) 1918 în Capitala Bucovinei, se declară, pe baza suveranității naționale, drept Constituantă a țării românești.

II. Constituanta hotărește Unirea întregii Bucovine cu celelalte țări românești, constituite într-un stat național independent, și va merge în acest scop împreună, în solidaritatea cea mai deplină cu românii din Transilvania și Ungaria.

III. Pentru conducerea poporului român din Bucovina, şi pentru apărarea drepturilor sale, precum şi pentru înfiinţarea unor legături de unire cu toţi românii, alege Constituanta un consiliu naţional compus din 48 membri. Acest consiliu naţional ne va reprezenta prin împuterniciţi şi la Conferinţa de pace, şi afară de aceştia nu-i recunoaştem nimănui dreptul să scrie vreo decisiune sau să trateze în numele poporului român din Bucovina.

IV. Constituanta respinge orice tentativă de a se ciunti Bucovina, doreşte însă de-a se înţelege cu celelalte popoare conlocuitoare".

Preşedintele adunării
(ss) Iancu Cavaler de Flondor

E adevărat că această hotărâre, transmisă fără nici un comentar, a produs în mediul Capitalei oarecare confuziune – voită din partea unor anumite cercuri, ce privesc cu gelozie desfășurarea evenimentelor.

Care este sensul statului independent român, despre care vorbește adunarea bucovineană?

Se constituie ei în stat românesc împreună cu cei din Transilvania și Ungaria, cerând statul autonom de care s-a vorbit atâta timp, sau este statul național român unitar, împreună cu regatul?

Cu puțină bunăvoință, nu poate fi îndoială. Bucovina cea întâi proclamă lupta pentru statul român unitar și pentru care scop va merge solidar cu ceilalți dezrobiți.

Pentru moment gestul Bucovinei ne transportă de bucurie. Așa ne-au amețit surprizele evenimentelor ce se desfășoară, încât nu ne dăm socoteală de imensitatea norocului ce s-a abătut pe capul neamului românesc. Fi-va poporul acesta atâta de cuminte, ca măcar de azi încolo să-și priceapă situația și să știe să și-o mențină? Eu tare mă îndoiesc, am mai spus-o, că la vremurile acestea noi și mari, vom avea tot oameni mici. [...]

Miercuri, 24 octombrie

Printre populația evreiască din Capitală a intrat panica. Ei își dau acum bine seamă cum s-au purtat în timpul ocupațiunii,

de ce sprijin au dat inamicului, de ce servicii le-au adus în văzul și auzul tuturor prin komandaturi, ministere, birouri sau etape, și acum, natural, le e frică de revanșă. [...]

Pogromuri hotărât nu vor fi, dar vor fi cazuri individuale izolate de răsplătire, când se vor găsi față în față elemente și temperamente mai combative dintre cei ce în tot timpul ocupației și-au promis vreo întâlnire după ce vor pleca nemții. [...]

Armata română fiind chemată de Comitetul național român din fruntea statului independent al Bucovinei să o apere de bolșevism, a intrat să ocupe țara.

Cazul Basarabiei se repetă.

Iată cum anunță guvernul acest act:

„În Bucovina de sud s-a dezlănțuit o violentă mișcare bolșevică. Populația din Ițcani, Suceava, Gura Humorului și alte localități s-au refugiat în mare număr la noi, cerând ocrotire și adăpost. Dl Cavaler de Flondor, Președintele Comitetului național românesc, s-a adresat guvernului român cerându-i călduros să vină în ajutorul populației din Bucovina, căzută pradă bolșevismului.

Guvernul român a dat imediat curs acestei cereri și a ordonat trupelor de grăniceri și de jandarmi să treacă în număr suficient granița Bucovinei, pentru a restabili ordinea în partea de sud și a înainta oriunde necesitatea va cere".

Se poate să fie mișcări bolșevice, dar se mai poate să fie și o tactică care să justifice intrarea armatei noastre într-o țară destinată a ne fi atribuită. [...]

Joi, 25 octombrie

[...] Românii din Ardeal și-au constituit un comitet sub numele „*Consiliul național al românilor din Ungaria*". În fruntea acestui comitet e pus Mihali[1]. [...]

---

1. Teodor Mihali (1855–1934), avocat și unul dintre conducătorii luptei de eliberare a românilor transilvăneni, vicepreședinte al Marii Adunări Naționale de la 1 decembrie 1918.

DEMISIA GUVERNULUI MARGHILOMAN

Vineri, 26 octombrie

O bombă! Guvernul Marghiloman a demisionat; demisiunea a fost primită.

Să fie un gest de cavaler?

El știa în ce condițiuni a venit la cârma țării, l-a vrut și l-a impus Austria. El mai știa că Regele Ferdinand nu avea încotro, odată ce primise în principiu armistițiul, trebuia să-l accepte ca șef de guvern. Ce ar fi mai natural ca un gest cavaleresc, atunci când statul care te-a impus s-a prăbușit ca putere și când acel stat stă sub călcâiul cui? Sub călcâiul acelor în alianța cărora România a luptat contra Austriei. Nu numai cavaleresc era, dar și o datorie de conștiință era de a depune mandatul și a reda Regelui libertatea să-și aleagă el consilierii tronului, libertate ce i-o zălogise contele Czernin. Bănuim însă că la mijloc e altceva, a fost înlăturat pur și simplu. De ce bănuim asta? Deoarece în oraș, la Clubul lor, în cercurile intimilor și chiar al oficialilor, nimeni nu știa nimic, toți au fost surprinși, dl Marghiloman plecase la Iași cu nici un gând de a abandona puterea.

Că Regele Ferdinand a primit demisia, pricepe toată lumea. Orice se va spune mai târziu, pentru noi, românii, un lucru e necontestat, că Regele Ferdinand de Hohenzollern, când s-a pus în joc existența însăși a Germaniei, a patriei lui de sânge și a neamului lui, a ales o politică ce îl ducea la abandonarea intereselor și sentimentelor sale intime, ca să meargă să dezrobească mormintele voivozilor români, a lui Ștefan și Mihai.

Acest gest l-a dobândit istoriei neamului românesc. În această luptă el s-a sprijinit pe doi oameni ce l-au ajutat: pe Brătianu și pe Take Ionescu. Cu ei a visat succesul, dar cu ei a avut înfrângerea. Când a venit înfrângerea, necesitatea ca statul român să nu dispară, ci să viețuiască mai departe l-a făcut să accepte pacea umilitoare; pentru asta a trebuit să se despartă de sfetnicii de ieri și să ia pe unul ce-i era recomandat nu de vechile lui sentimente, ci de datoria ce-i dictează înfrângerea.

Acest om a primit să fie dl Alexandru Marghiloman; în așa sentimente Regele l-a suportat. Acum Puterile Centrale fiind înfrânte, România cată și ea să se ridice iar în picioare, iar ceea ce nu putuse reuși să obțină cu armele în mână, ni se împlinește azi prin victoria aliaților noștri. În rolul acesta de a ridica de jos România îngenuncheată, pe cine trebuie să se sprijine Suveranul? E limpede. Pe foștii lui tovarăși și sfătuitori. Cum însă germanii n-au evacuat România, iar prudența cere să se evite frecări aspre și inutile în acest moment, Regele a încredințat puterea unui om străin de politică, generalului Coandă. Generalul Coandă n-a făcut politică, dar are vădite simpatii pentru Brătianu. [...]

Am mai spus-o și o repet, România Mare, de se va înfăptui, va datora recunoștință pentru înfăptuirea ei:

Celor cinci sute de mii de soldați morți la datorie pentru patrie.

Regelui Ferdinand că a avut curajul să se decidă a vârî armata română în lupta pentru dezrobirea neamului românesc asuprit, în loc de a o vârî alături de cei ce aveau interesul de a întări pe tronul Germaniei familia de Hohenzollern.

Lui Take Ionescu în prim rând, lui Ionel Brătianu în al doilea rând, că au convins pe Regele Ferdinand să intre în război alături de cei ce luptau pentru civilizație și dezrobirea neamurilor.

Încolo, tot ce se spune e moft! [...]

REGELE FERDINAND VORBEȘTE IAR POPORULUI

Sâmbătă, 27 octombrie

Odată cu constituirea unui nou guvern la Iași prin voința liberă de astă dată a Suveranului, el s-a simțit dator să se adreseze țării, de aceea a lansat următoarea proclamațiune:

ROMÂNI!

„Împrejurările ne dau din nou putința să îndeplinim ceea ce v-am făgăduit și ceea ce sufletul meu n-a încetat să voiesc.

Reformele constituţionale cari asigură tuturor cetăţenilor proprietatea a 2 milioane de hectare din proprietatea mare particulară, precum şi moşiile Domeniului Coroanei, statului şi aşezămintelor de binefacere, guvernul meu le va înfăptui.

Pe temeiul lor vom asigura viaţa socială şi economică cu mai multă dreptate şi mai mult spor pentru cei ce muncesc.

Guvernul meu va lua fără întârziere măsurile cuvenite pentru ca aceste reforme să ia fiinţă.

În Vechiul Regat, voim ca cuvântul dat să se îndeplinească.

ROMÂNI!

Mai mult decât oricând, azi ţara are nevoie de unirea tuturor. Orice aţâţare la ură şi dezbinare e vătămătoare şi vinovată.

Numai prin concordie şi prin ordine vom putea îndeplini înaltele datorii obşteşti.

Mă îndreptez către voi cu dragoste şi credinţă, sigur că în voi găsesc aceleaşi sentimente de iubire şi încredere în Regele vostru, care prin unirea noastră va da scumpei noastre Românii putere şi propăşire“.

Dată în Iaşi azi 24 octombrie

FERDINAND

Preşedintele Consiliului de miniştri
General de Corp de Armată, adjutand
C. Coandă

Proclamaţia aceasta iese din uzul prerogativelor Coroanei. Regele se declară ca garant că guvernul său va înfăptui reformele votate de Constituantă, adică expropriere și votul obștesc. După ce a semnat Pacea de la București cu inamicul, roata lumii s-a întors, de aceea și Regele are nevoie de un sprijin puternic pentru ca greșala făcută să i se ierte; acest sprijin îl caută în popor și mai ales în țărănimea ce va profita din expropriere.

Cuvântul Regelui e în adevăr pentru ei o garanţie nepreţuită.

În București s-a aflat în fine că guvernul Marghiloman n-a demisionat, ci i s-a cerut demisiunea. [...] D. Alexandru Marghiloman a avut desigur mari merite în conduita sa. A primit, făcând sacrificiul personalității lui politice, să reprezinte

România înfrântă și să o îndrumeze pe o cale a unei politici ce fără voia lui s-a prăbușit astăzi, odată cu prăbușirea Imperiilor Centrale. La acest lucru d. Marghiloman nu se așteptase. El fusese de bună credință când a crezut că, lângă o Germanie ce a dictat omenirii întregi, viitorul ne poate fi și mai asigurat, și mai bun. Astăzi trebuie să recunoască că s-a înșelat în prevederile sale, că drumul pe care dorea să ne poarte – desigur, pentru fericirea noastră – s-a închis definitiv României și că el singur pe acest drum a fost învins și doborât, martir dacă vreți, al credinței lui.

Acesta i-a fost și sacrificiul. Dar atât. Istoria de aceasta va vorbi, de învinsul, nu de cuceritorul Marghiloman.

Noul guvern tratează cu Mackensen evacuarea țării de trupele germane. [...]

O ediție specială a ziarelor de seară anunță sosirea în Iași a lui Vaida Voevod, într-o misiune specială.

Misiunea e transparentă, e ultimul act spre întregirea neamului. După Basarabia, Bucovina; după Bucovina, Ardealul. [...]

POLEMICĂ: CUI DATORĂM BASARABIA?

Duminică, 28 octombrie

După doi ani de zile bucureșteanul revede pe zidurile orașului afișe și proclamațiuni semnate de guvernul român și de Regele Ferdinand. Mackensen ne-a făcut această favoare de a permite Regelui României să stea de vorbă cu poporul său. De altfel se zice că această mărinimie o face în momentul ce își face bagajul, neștiind încă precis de va ajunge sau nu liber în patria lui. Pretutindeni militarii germani sunt gata de pornire; sute de camioane automobile cară spre Gara de Nord bagaje. În oraș depozitele lor lichidează; se vând pe nimic: mașini, instalațiuni, instrumente agricole, alimente. O serie de samsari cunoscuți achiziționează imense stocuri. [...]

Onorabilii călători nu se limitează însă a vinde numai ceea ce le aparținea lor, vând tot ce au furat de prin casele oamenilor,

piane, tablouri, covoare, mobile, cărţi etc. Autorităţile n-au intervenit, limitându-se a aviza publicul să se abţină de la cumpărături, deoarece se expun faţă de proprietarii ce le-ar revendica. [...]

În lipsa completă de ştiri de aiurea, lumea se ocupă de Basarabia şi de modul cum am dobândit-o. [...] Al cui e meritul? Cine va avea statuie la Chişinău? [...]

Faptele sunt încă vii în conştiinţa fiecăruia din noi. Din cauza revoluţiunii, Basarabia s-a declarat singură stat independent. Înzestrată de bolşevism s-a oferit României mame, cerându-i protecţiunea, încă din timpul guvernului Brătianu şi cel al generalului Averescu. România şi-a trimis armata peste Prut fără să întrebe Germania, după cum nici Basarabia nu ceruse consimţământul lui Mackensen. Că formele unirii au găsit la cârma statului pe X sau pe Y, asta n-are nici o importanţă, cum n-are importanţă faptul că prima ofertă s-a făcut guvernului Brătianu. Ridicolul însă e mai evident în cazul Bucovinei. România a fost sesizată de cererea Bucovinei de a fi apărată de bolşevism în timp ce d. Marghiloman îşi pregătea geamandanele. Armata română a păşit pe pământul Bucovinei în timpul ce d. Marghiloman era încă Prim-ministru. Cine este liberatorul Bucovinei? Dacă este d. Marghiloman pentru că sub el a trecut graniţa oştirea noastră, atunci Basarabia a liberat-o Brătianu, căci sub el armata noastră a trecut Prutul.

Ridicolul e evident punând numai întrebarea: ce a făcut d. Marghiloman pentru ca România să obţină Bucovina?

Oferta Basarabiei de a se uni la România a găsit la cârma ţării pe generalul Averescu. La acea epocă pacea nu era încă încheiată; situaţia guvernului român era mult mai dificilă şi Basarabia în revoluţie putea să ne aducă mari greutăţi, de aceea Averescu a stat la îndoială dacă e momentul să accepte oferta. Avea încă front german pe Siret, iar Basarabia avea nevoie de forţe militare serioase; acceptarea putea să ne vâre într-o mare aventură. Pe când mâinile lui Averescu erau legate, ale lui Marghiloman erau libere prin semnarea păcii şi prin desfiinţarea frontului de pe Siret; de aceea el a putut în siguranţă primi oferta ce rămăsese în suspensiune. Acesta este adevărul; nici o contribuţie la ofertă, la acceptare, da.

Nici Germania nu a contribuit la ofertă. Contribuit-a măcar la acceptarea României?

Guvernul german a declarat formal că nu are a face nici o obiecțiune. Putea obiecta ceva? Cu noi, încheiase pace, iar armata română în Basarabia le servea lor ca siguranță pentru trupele lor din Ucraina. Basarabia liniștită, cu o armată românească în ea, era de mare serviciu Germaniei și armatelor ei. Iată de ce cred că e și drept, și patriotic să lăsăm basarabenilor tot meritul alipirii. Regatul român, poporul și oamenii săi politici vor avea cuvântul să-și arate contribuția la marele act al „*Unirii*", dacă soarta ne va ajuta să avem Transilvania; acolo da, vor fi oameni cu merit și îl așteptăm pe d. Marghiloman să-și producă dovezile contribuțiunii lui.

Răbdare și noroc. [...]

A DOUA MOBILIZARE A ROMÂNIEI

Luni, 29 octombrie

[...] Niciodată n-am simțit o intensitate de emoții ca ceea ce simt acum. Evenimentele s-au precipitat cu o grabă la care nimeni nu s-a așteptat; lumea e amețită, zăpăcită de bucurie; nu se întâlnesc doi cunoscuți să schimbe o vorbă fără să nu-i înece plânsul, plânsul bucuriei de astă dată.

Regele Ferdinand a decretat pe ziua de ieri din nou mobilizarea generală a armatei în contra Germaniei și a Puterilor Centrale, în contra inamicului ce ne subjugă de doi ani de zile. Din nou germanii ne-au devenit oficial dușmani; de astă dată însă se mai anunță că armata aliaților noștri, ce venea de la Salonic, a trecut și ea Dunărea venind spre Capitală să ne ajute să gonim pe Mackensen. De astă-noapte, francezii ar fi la Comana. [...]

După-amiază, aspectul Capitalei a luat o nouă înfățișare. Mahalalele au revărsat întreaga populație spre centru. Grupuri din ce în ce mai mari se formează și se agită; pretutindeni

oratori improvizați țin discursuri înflăcărate de ocazie. *Marsilieza* se cântă pretutindeni. E un vacarm nemaipomenit. Cu greu am putut străbate până la Palatul Regal. Aci mulțimea e imensă, de la Fundația Carol, întreaga piață, străzi și curtea Palatului e plină. De pretutindeni fâlfâie imense drapele tricolore. De pe scările Palatului, oratori – ce nu pot fi auziți în stradă – vorbesc mulțimii în delir. Manifestații ostile, fluierături și huiduieli întovărășesc din când în când trecerea a câte unui militar german grăbit să străbată această mulțime și să ajungă la gară. Probabil nesiguranța militarilor întârziați a determinat apariția unui pluton de gardă bavareză, înarmat până în dinți. Publicul într-un moment de nebunie patriotică îi întâmpină cu huiduieli, bastoane și bolovani. Armata făcu uz de baionetă și de cartușe. La primele focuri s-a produs cunoscuta panică. Lumea aleargă nebună, călcând unii peste alții în toate direcțiile, din fața Palatului Regal. Pe mine curentul m-a dus spre Ateneu. În fuga noastră, focurile de armă continuă în salve. N-am timpul să mă uit îndărăt să văd dacă lumea cade din tir, sau se trage în aer, am însă impresia că nemții, în disperarea prăbușirii lor, vor să facă un act de nebunie, un măcel. A intra undeva din înghesuiala mulțimii ce fuge e exclus, magazinele au tras obloanele la uși. În strada Franklin colț cu Grădina, peste drum de Jockey Club, văzând o mare mașină de topit asfaltul, m-am adăpostit după ea, e mai prudent decât a fugi în largul străzii, unde te pot ajunge gloanțele. De după mașină risc maximum să mă culeagă patrulele ce vor curăța străzile. Focurile n-au încetat și pleznesc ca și cum ar fi la doi pași de mine. Lumea risipită a dispărut, nu mai văd țipenie de om. Focurile au încetat; militari germani nu se mai văd. Ies din ascunzătoarea mea; lumea începe a se readuna. Pe două brancarde se transportă la farmacia Mihăilescu, doi oameni răniți. Armata s-a retras.

Publicul devine din nou compact; pe poarta Palatului s-a implântat un mare drapel românesc. Se cântă din nou „*La arme!*".

Toate casele din Calea Victoriei au scos drapelele românești. Un militar anunță publicul că armata a fost retrasă din ordin superior și că nu va mai apare. De altmintrelea toate focurile

au fost oarbe. Publicul prinde curaj și din nou se agită; toate firmele și placardele nemțești ce încă umplu străzile au fost smulse și călcate în picioare. Mulți blamează excesul mulțimii ca inutil. Eu nu blamez manifestațiile ce am văzut, poporul are suflet și neamțul trebuie să-l simtă, mă tem însă de excesele de la periferii să nu denatureze în bolșevism, căci e la modă, iar Poliția nulă și neputincioasă. Armată românească nu avem, iar cea franco-engleză e să vie, dar n-a venit. Dacă mahalalele află până diseară că armata germană de care avea teamă a plecat și în locul ei nu e nimeni, putem în noaptea aceasta cădea în anarhie. La acest lucru puțini s-au gândit. [...]

Nădejdea ne este că va intra imediat în oraș armata franceză. [...]

Orice legătură cu Moldova, telefonică, telegrafică sau de drum de fier, s-a întrerupt; nemții, ca să-și asigure retragerea, au distrus totul în urma lor.

Spre seară am reieșit în oraș. Străzile zac de lume, zeci de mii de oameni forfotesc în înghesuială pe străzile principale în așteptarea armatei franceze. Toate casele au garnisit balcoanele cu covoare, drapele și mai ales flori. Pietonii, bărbați și femei, au brațele pline de flori ca să le arunce la picioarele soldaților francezi. Nemții nu se mai văd nicăieri, cu o excepție neexplicabilă, garda și mitralierele de la Cercul Militar stau încă la posturile lor, cu toate fluierăturile și huiduielile mulțimii. Școlile aranjate pe căprării și studenții defilează în cântece de cor, cu drapele și flori. Publicul se menține liniștit, entuziasmat, dar cuminte.

În schimb, în mahalale și mai ales la Obor, mulțimea a năvălit asupra depozitelor nemțești abandonate, și le-a devastat. Fabricile de marmeladă și depozitele de alimente de la Obor au fost literalmente jefuite. Aveau nemții mari depozite de cazane de tablă, aduse să înlocuiască nevoia populației, în schimbul cazanelor de rufe de aramă ce nu au ridicat: toate au fost devastate și ridicate de mulțime. Spre seară, toate străzile ce dau la periferie erau pline de lume ce căra în spinare câte unu, două sau trei cazane de rufe. [...]

Gazeta Bucureștilor și *Bukarester Tagblatt* și-au încetat apariția.

Când intru acasă e noapte și armata franceză n-a sosit.

PRESA NEMȚOFILĂ UREAZĂ BUN VENIT ARMATEI FRANCEZE

Marți, 30 octombrie

[...] De dimineață încă, aspectul orașului e cu totul nou, nici urmă de uniformă germană. S-au dus toți. Numai austriaci se mai văd, iar un mare afiș al autorităților române invită publicul să-i menajeze, deoarece, în baza armistițiului ce au semnat, nu ne mai sunt dușmani. Pe la ora 9 dimineața, în dreptul Universității am întâlnit trei automobile ce mânau excesiv de repede, erau germane și pline de militari înarmați; în primul am zărit pe generalul Koch. Sunt probabil cei din urmă întârziați.

De armata franco-engleză, pe care publicul a așteptat-o ieri până noaptea târziu, nu se mai știe nimic. Cum autoritățile noastre nu mai există, cum autoritate militară nu avem în Capitală, cum liniile telefonice și telegrafice au fost tăiate de nemți, ne găsim și izolați, și în nesiguranță.

Lumea pe străzi e enorm de multă. [...] Zecile de mii de oameni, cu fel de fel de steaguri și cocarde în culorile aliaților, umplu străzile și cântă mereu. Nu s-a văzut de când e Bucureștiul atâtea flori aduse în stradă, nici la cele mai somptuoase bătăi de flori. Balcoanele și ferestrele sunt adevărate grădini. Mulțimea aceasta așteaptă să întâmpine armata franceză; și cum ea nu vine, lumea e răbdătoare și așteaptă. Manifestanți, adunați în grupuri, de școli, societăți sau corporațiuni, defilează cu drapele și placarde mari pe cari stau scrise numai cuvinte de bucurie. [...]

Nu e casă, nu e prăvălie care să nu fi arborat câte zece drapele, mai toate de hârtie. N-am văzut niciodată nicăieri așa mulțime de steaguri; e o adevărată beție. Pe fețele tuturor e veselia și mulțumirea. [...]

Localurile ziarelor nemțofile au fost sălbatic devastate. În Pasajul Imobiliara se află redacția ziarului dlui Marghiloman – *Steagul*. A fost devastată. Hârtia de maculatură, ruptă și arsă, umple literalmente întreg pasajul ca un gros strat de zăpadă; mobilierul și tipografia e făcută țăndări. Publicul a

plătit campania de laudă a inamicului, a acestei gazete, campanie ce tocmai azi a încetat. În adevăr, azi în fruntea *Steagului* și al *Luminei* stau articole cu litere de o șchioapă prin care se face elogiul armatei aliaților. [...]

Ziarul *Steagul* nu poartă glasul oricărui român, el reprezintă în țara noastră o politică determinată, ce nu începe de azi, dar care desigur sfârșește azi. Și sunt doar numai 24 de ore de când Feldmareșalul Mackensen a părăsit Capitala!

Se pot oare întoarce pe dos conștiințele în 24 de ore? [...]

Universul și-a făcut și el reapariția azi. În localul și tipografia *Adevărului*, abandonată de *Bukarester Tagblatt*, a apărut un ziar cu numele *Izbânda*. De ce religie o fi, încă nu se știe. [...]

Telegraful confirmă abdicarea Kaiserului. [...]

Se confirmă și abdicarea Împăratului Austriei.

În schimb, din țară și mai ales din Moldova nu știe nimeni nimic. Ce face armata noastră în urma noii mobilizări? [...]

Armata franceză, atât de așteptată, nu și-a făcut apariția nici azi. Lumea însă a rămas pe străzi în așteptare, cu brațele pline cu flori. [...]

Miercuri, 31 octombrie

Publicul este enervat; starea aceasta de spirit este explicabilă, e a treia zi de când stă în stradă și așteaptă armatele aliate să intre triumfătoare. Azi însă, lumea s-a liniștit și Capitala și-a reluat înfățișarea normală. Răspândirea și chiar afișarea zvonului că în jurul orașului e încă armată germană, care la un moment dat ar putea face o retragere pe străzi, a cumințit pe cei prudenți și mulți. Manifestațiile au încetat, Poliția a promis că, cu două ore înainte de intrarea trupelor franceze, publicul va fi anunțat prin alarma dată de clopotul cel mare al Mitropoliei. Cu aceasta se pune capăt tulburărilor și devastărilor ce au continuat și astă-noapte. [...]

Joi, 1 noiembrie

O ploaie deasă și rece face ca străzile azi să fie pustii. N-au noroc francezii; au avut trei zile splendide să-și facă intrarea

și să calce pe flori; n-au făcut-o, acum au să bălăcească în noroi. De altfel și entuziasmul publicului s-a mai răcit. Prea multă gălăgie, a răgușit lumea în strigăte și cântece; unii s-au ales numai cu coaste rupte sau picioare stâlcite, alții și-au dat și viața. Florile și drapelele au dispărut de pe la balcoane și ferestre. [...]

Vineri, 2 noiembrie

Iată o zi în care am uitat să mă întreb de ce nu vine armata franceză sau ce va fi când se va realiza România Mare. Am avut mari necazuri de gospodărie. Toată noaptea a viscolit și ne-am trezit dimineața cu o zăpadă mare și cu un viscol groaznic. În casă e un frig teribil. [...]

ORDINUL GENERALULUI BERTHELOT ADRESAT AUTORITĂȚILOR NOASTRE

Sâmbătă, 3 noiembrie

[...] O patrulă de ofițeri francezi și englezi au venit azi în Capitală să aducă ordine. Ordine? Da, căci generalul Berthelot a fost însărcinat de Regele României și de guvernul din Moldova să guverneze el în fostul teritoriu ocupat de dușmani, până ce guvernul român va putea relua legătura cu noi. [...]

Prin oraș s-a răspândit zvonul că dorința generalului Berthelot este ca armata aliată să nu intre în Capitală decât odată cu Regele și armata română. Se pare că zvonul este și purul adevăr. [...]

Duminică, 4 noiembrie

În vederea primirii oficiale a Regelui și a armatei, autoritățile comunale au luat măsuri de decorare a orașului; cum aceste lucrări n-au început încă a fi executate, căpătăm convingerea că solemnitatea e încă departe.

Comunicația Bucureștiului cu țara în toate direcțiunile e întreruptă din cauză că armata germană în retragere a distrus podurile, șoselele și liniile drumului de fier. [...]

Un trimis a generalului Berthelot a sosit aseară în Capitală; e colonelul român Rosetti, care odată cu plecarea „*Trenului Take Ionescu*“ s-a dus în Franța, unde s-a înrolat în armata franceză. Acum revine ca ofițer francez în armata de Dunăre. Studenții și publicul i-a făcut o manifestație de simpatie în curtea Ministerului de Interne. [...]

Luni, 5 noiembrie

[...] Armata română din Moldova a intrat să ocupe Ardealul. Comunicat oficial nu ni s-a dat, dar cenzura, cu toată strictețea ei, s-a hotărât să ne spună, sau mai bine a permis ca gazetele să ne spună, că armata noastră e în Transilvania.

Capitala din cauza vremii rele și a ploilor continue a luat o înfățișare liniștită. Chiar și drapelele au fost ridicate de pe la balcoane. În schimb, Comuna dă zor să plaseze vederii publice ridicola decorațiune veche a serbărilor de 10 Mai. Aceiași stâlpi, aceleași steaguri, aceleași embleme. Ce va fi mai mult sunt cele patru arcuri de triumf, meschine, de scânduri acoperite cu cârpe, ce au să fie ridicate în strâmtoarea Căii Victoria, probabil să ușureze cu ceva circulația. [...]

Marți, 6 noiembrie

Absolută liniște. Vremea rea face Bucureștiul pustiu. Numai cei ce lucrează scândurăria arcurilor de triumf de pe Calea Victoriei se mai frământă în stradă.

Nici o știre de nicăieri nici azi. [...]

Miercuri, 7 noiembrie

[...] Situația nemților în retragere e din cele mai grele. Singura țară prin care au putința de a se retrage de la noi e Unga-

ria și Austria, or, pe când ei încă n-au sfârșit de evacuat România, cele 15 zile acordate prin armistițiu Austriei și Ungariei de a nu se mai găsi pe teritoriul ei picior de soldat aliat Puterilor Centrale expiră. Întreaga armată Mackensen va fi făcută prizonieră. [...]

Din țară nici o noutate. Un strașnic regim de cenzură s-a stabilit. [...]

SĂRBĂTOAREA SFÂNTULUI MIHAIL ÎN 1918

Joi, 8 noiembrie

E ziua Sfântului Mihail, e ziua Marelui și simbolicului Mihai Viteazul. Evenimentele neașteptate și grandioase prin cari trecem dă zilei și sărbătorii de azi o mare strălucire. [...]

Lucrările pentru stabilirea legăturii între București și restul țării se continuă cu febrilitate în urma ordinului drastic al generalului Berthelot. Evacuarea nemților continuă. [...]

Armata engleză a debarcat la Constanța cu destinația să ocupe Dobrogea evacuând-o de bulgari. Armata ce a venit de peste Dunăre s-a oprit în satul Bragadiru și așteaptă ordine. O armată italiană a pornit spre Oltenia probabil cu destinație în Banat. Armata noastră parte e în Transilvania, parte va intra în Capitală și teritoriul evacuat. [...]

Vineri, 9 noiembrie

Cu ajutorul cenzurii ne menținem în aceeași ignoranță de tot ce se întâmplă peste șoseaua de centură a Capitalei. Nemții continuă evacuarea; vremea rea i-a surprins în defileurile Carpaților. Vai de mama lor! Trenuri n-au, o singură linie de retragere, șoselele desfundate de ploi îi fac să se scurgă tare încet. [...]

Încolo, nimic, decât frig afară, frig în casă, de a înghețat și sufletul din noi. Combustibil nici gând.

LA COȘUL LUCRURILOR NETREBNICE!

Sâmbătă, 10 noiembrie

Guvernul generalului Coandă a făcut o „lovitură de stat“. Printr-un simplu decret regal, dizolvând Parlamentul i-a anulat existența cu efect retroactiv de la înființarea lui, anulând toate actele sale.

O nouă Constituantă va fi aleasă prin vot universal egal, direct, secret și obligatoriu, atât în Vechiul Regat, cât și în Basarabia. [...]

Perturbarea, se înțelege, va fi mare. Desigur, guvernul va avea grijă ca publicul să nu sufere de anularea și a dispozițiunilor necesare deja luate și le va confirma prin decrete-legi, până la convocarea noilor Adunări, dar ce asanare morală!

Trădătorii rămân trădători. Colonelul Verzea[1], ce stătea liniștit și fără grijă la o vie a sa, a și fost arestat imediat. Va rămâne în analele oștirii ștearsă infamia că un militar trădător poate fi iertat din ordinul inamicului pe care l-a servit.

Publicarea decretului a produs în Capitală un efect neînchipuit. Dacă bunii români jubilează, sunt foarte mulți cari nu știu pe unde să aibă o ieșire. [...]

Duminică, 11 noiembrie

După 24 ore de când cunoaștem lovitura de la Iași, ne putem da socoteală ce efect a produs asupra lumii noastre politice. Mai întâi este cu ochi și cu sprâncene că această lovitură e dată de Ionel Brătianu în absolut acord cu Regele.

Generalul Coandă este paravanul sau mai corect zis tamponul – ca brutalitatea loviturii să se resimtă cât mai puțin. [...]

---

1. Colonelul Victor Verzea, personalitate controversată, primar al Capitalei (noiembrie 1916–iunie 1917). A condus serviciul de spionaj în timpul neutralității, însă a lucrat și pentru Puterile Centrale. A fost acuzat de trădare și condamnat, după război, la moarte, pedeapsă comutată în închisoare pe viață. A fost totuși eliberat în 1925, dar s-a sinucis la scurtă vreme după aceea.

Conferința Păcii a fost decisă să fie ținută la Paris, și anume în Palatul de la Versailles. [...]

O delegațiune ardeleană a sosit în Iași cu mandatul de a propune „*Unirea*“ cu Regatul Român. [...] Delegațiunea a mai comunicat guvernului că pentru începutul lunii decembrie a fost convocat un *Consiliu național* la Alba Iulia, la care va lua parte Ardealul, Banatul, Maramureșul și Crișana, ca să dea un vot decisiv soartei lor. Acest vot va fi dat pentru unirea definitivă și necondiționată la regatul României libere, la fel cum a făcut Bucovina și Basarabia. [...]

VIAȚA IMPOSIBILĂ

Luni, 12 noiembrie

[...] Iarna s-a stabilit de-a binelea cu îngheț, cu viscol, cu zăpadă, iar lumea n-are un pic de combustibil. Nu sunt lemne, nu sunt cărbuni, nu sunt nici speranțe că vor veni de undeva. [...] Toată lumea – cu mici excepții – stă în frig. [...]

Iar pentru sfidarea bunului-simț, în vederea lumii înfrigurate, se ridică în Calea Victoriei patru mari clădiri de lemn, ca pe sub ele să treacă Regele și oștirea victorioasă. Sute de mii de kilograme de lemne se imobilizează acolo. Sunt și patriot, și entuziasmat de victoriile oștirii, dar îmi spune bunul-simț să mă întreb: adaugă această lemnărie, azi când populația moare de frig, ceva la recunoștința țării pentru Regele său și pentru armată? Fie sigur guvernul că cântărește mai mult entuziasmul ce va manifesta poporul pentru armata ce va defila decât toată lemnăria ce se clădește în cele 4 colțuri de stradă, ca să ia ochii lui „*gură-cască*“. [...]

Marți, 13 noiembrie

[...] Cu toată ploaia și noroiul de pe străzi Bucureștiul și-a schimbat din nou aspectul. În locul nesfârșitelor convoiuri de

prizonieri români și ruși, cu fețele supte și îngălbenite de foame și mizerie, cu hainele în zdrențe, târâți de doi soldați nemți curat și bine îmbrăcați și cu obrajii rumeni de sănătate, cu cari vederea noastră se obișnuise zilnic, au apărut acum alte convoiuri, tot așa de lungi și dese, dar cu înfățișarea schimbată. Cei mulți de azi sunt îngâmfații de ieri, cei cu obrajii rumeni, cei cu haine și cizme bune, și pare că cu atât le este în ochi umilirea mai mare cu cât trec sub privirile celor pe cari dânșii îi umilise în trecut. Merg agale, mânați de o singură santinelă românească. La noi o mare economie de santinele, conduce unul singur la 5 pași în urma convoiului sute de prizonieri nemți. [...]

Ca o compensație că nemții și-au pierdut în Capitală libertatea, s-au liberat câinii. [...] Nu știu pentru ce, dar n-a fost animal mai persecutat în România de reprezentanții Kaiserului, ca câinii. Îi distrusese completamente. [...]

ÎNTRE COLEGII DIN BAROU

Miercuri, 14 noiembrie

Restabilindu-se legătura telegrafică cu Iașii, se comunică că în timp cât am fost izolați s-a făcut acolo în mod oficial unirea Bucovinei la regatul României. Un comunicat în acest sens a fost dat de guvern. [...]

E necesar a spune că atmosfera în baroul Capitalei și în Palatul de Justiție e de câtva timp încărcată. Baroul a pierdut în război mulți din membrii săi, mulți au revenit de pe front răniți sau mutilați. Cei reveniți au regăsit colegii ce în timpul ocupațiunii au sprijinit în mod real pe inamicul ocupant. Ei cer cu insistență ca aceștia din urmă să rămână stigmatizați. Deocamdată a fost afișată pe săli și în sala pașilor pierduți o listă cu 36 nume ale avocaților ce au pledat înaintea Tribunalului german, instalat cum se știe chiar în Palatul de Justiție. [...]

În afară de cei 36 ce au pledat în fața Tribunalului german, mai sunt avocați acuzați de fapte și mai grave, cum ar fi cei ce

au sprijinit inamicul fraternizând cu el, făcând delațiuni contra compatrioților sau colegilor și unii făcând chiar spionaj. [...]

Din lumea largă, vești puține, dar de seamă.

Europa e pe punctul de a fi ocupată militărește de Puterile Înțelegerii, cu marele rol de a restabili ordinea, de a distruge bolșevismul și a readuce pacea nu numai între popoare, ci și în popoare. [...]

Președintele Wilson s-a decis să vină în persoană în Europa și să prezideze Conferința Păcii. [...]

Joi, 15 noiembrie

Capitala și-a schimbat din nou aspectul. Mișună din nou automobile militare, iuți și grăbite; nu mai sunt enormele mașini de culoare gri și cu fluierătoare ale nemților, ci niște mașini mici, solide și cu un tricolor francez la cârmă. Și multe trebuie să mai fie în armata franceză, văd pe unul astăzi un număr peste două sute cincizeci de mii. Pe lângă automobilele militare mai circulă pe străzi mii de militari francezi, englezi și americani. Francezii sunt în genere mici de statură, englezii și americanii înalți și bine legați. Vorba elegantă franceză se aude de pretutindeni, sunt soldații francezi; e antiteza neamțului cu vorba lui aspră și brutală.

Pe la amiază, generalul Berthelot, întovărășit de un numeros Stat-Major, a descins la Athénée Palace. Lumea n-a prins de veste, așa că hotelul a rămas până seara degajat de public. [...]

Din Transilvania se dau știri semioficiale că în puține zile se va proclama oficial *„Unirea“*.

Generalul Prezan, Comandantul șef al trupelor ce ocupă Transilvania, a lansat următoarea proclamație:

„Din Înaltul Ordin al M.S. Regelui Ferdinand I, în urma chemării Comitetului Național Român, armata noastră a trecut Carpații pentru a desființa hotarele cari se ridicau între noi, rupând în două trupul aceluiași neam.

Pășind cu dragoste frățească pe pământul Transilvaniei, oștirea română vine în numele unor sfinte drepturi naționale și

omenești pentru a garanta libertatea deplină a tuturora. Însuflețiți de aceste gânduri, asigurăm pe toți locuitorii pământului românesc până la Tissa și Dunăre, fără deosebire de neam și de lege, că vom păzi cu credință viața și avutul tuturora.

Îndemnăm deci întreaga populație ca sub paza oastei române să-și continue ocupațiile obișnuite, astfel ca viața normală în sate și orașe să nu sufere nici o tulburare.

Fiecărui locuitor i se va respecta libera exercitare a drepturilor sale cetățenești, dar în același timp se pune în vedere tuturora că orice încercare de a provoca dezordine, de a săvârși acte de violență sau de nesupunere se va pedepsi cu toată severitatea.

ROMÂNI!

Pe câmpiile Turdei, unde deodată cu trupul Marelui Mihai a căzut înfrânt și visul nostru secular, azi flutură din nou mândrele flamuri române, înfăptuind pentru veșnicie Unirea Tuturor Românilor".

Șeful Stat-Majorului General al Armatei
General Pressan

În București măsurile pentru asanarea morală continuă. [...] *Viitorul* anunță că măsurile acestea se vor generaliza la toți cei vinovați. Numai să se țină de cuvânt și să-i vedem atinși nu numai pe cei mici, ci și pe cei de sus. [...]

Vineri, 16 noiembrie

[...] În București o ploaie rece cade de două zile încontinuu, de să nu dai pe ușă afară un câine, totuși pentru duminică 18 noiembrie e fixată intrarea Regelui și a armatei. În vederea acestui eveniment, Primul-ministru cu întregul guvern, corpul diplomatic, ministerele, Înalta Curte de Casație și o sumedenie de ofițeri superiori au sosit și și-au luat reședința în Capitală. Au mai sosit drapelele tuturor regimentelor cu escortele lor ca să ia parte la defilare.

În Transilvania marele eveniment e în frământare. Pentru duminică e convocată la Alba Iulia Marea Adunare Românească.

Comitetul Național a lansat un manifest în toate ținuturile românești, pentru a arăta importanța actului ce se va desăvârși peste două zile. Apelul cere ca pe lângă delegații oficiali să vină tot poporul ce va putea și cât va putea veni. Va fi în adevăr ceva măreț. [...]

Sâmbătă, 17 noiembrie

E preziua intrării triumfale a Regelui și a armatei.

Cortejul va veni dinspre Băneasa pe Șoseaua Kiseleff și va parcurge Calea Victoriei. Ploaia torențială a continuat și azi. Lucrările decorative încă nu sunt terminate, iar cele terminate spânzură de greutatea apei.

Am avut azi surpriza de a mă întâlni pe stradă cu amicul meu de ieri și marele erou de azi, generalul Eremia Grigorescu, ministrul de război. Cu toată jena dictată de ultima noastră situație în chestia lui intimă, a divorțului și recăsătoriei, pentru care îmi ceruse un sfat și pe care i l-am dat defavorabil, ne-am îmbrățișat în plină Piață a Teatrului, spre marea curiozitate a pietonilor ce se țineau după el, ca după urs, deoarece vedea pentru prima oară pe învingătorul de la Mărășești. [...]

În chestiunile publice, nimic nou afară de o tendință vădită la liberali de a scădea orice merit și prestigiu rolului avut de Take Ionescu în evenimentele din care va ieși *România Mare*. [...]

REINTRAREA TRIUMFALĂ A REGELUI ÎN CAPITALĂ

Duminică, 18 noiembrie

101 tunuri anunță în zorii zilei că astăzi reintră în Capitală M.S. Regele Ferdinand, în fruntea armatei române și a aliaților noștri, după o lipsă de doi ani de zile.

Deși de câteva zile ploua torențial și încontinuu, ca prin farmec soarele a răsărit pe un cer fără nori. Un rece uscat a mai ușurat a se da pavajului de pe străzi o înfățișare acceptabilă

și să permită publicului să umple drumurile de la Băneasa până la Mitropolie.

E o nebunie de lume. A spune că rar Capitala a văzut așa aglomerație de public ar fi banal, nu rar, dar niciodată nu s-a văzut așa ceva. De la rondul al doilea al Șoselei Kiseleff până în Piața Victoriei, iar de aci pe Calea Victoriei până la Cercul Militar din Piața Sărindar; de la Cercul Militar la Statuia lui Mihai Viteazul, iar de acolo până sus în Dealul Mitropoliei, o mare de capete, înșirate pe ambele părți ale drumului, ocupând literalmente piețele, agită steaguri, pancarte, batiste, flori în cinstea celor ce revin din război teferi.

Am privit cortegiul din dreptul Ministerului de Industrie. La ora 10, Regele, Regina, Principele Neculai și generalul Berthelot călări sosesc în fruntea cortegiului de armată; după ei urmează un strălucit Stat-Major călare, din toate armele și armatele. Publicul aclama în delir. Drumul este numai un covor de flori.

Armata ce a urmat s-a prezentat excelent de bine și ca fizic, și ca îmbrăcăminte, și ca munițiuni.

Culoarea gri a noilor uniforme, ce noi le vedem întâiași dată, ce li s-a dat în refacere, le schimba cu totul înfățișarea cu care eram deprinși a-i vedea; lipsește dorobanțul, roșiorul și vânătorul. Casca de fier, acoperișul de tranșee, dă la toți o uniformitate severă și războinică. A dispărut uniforma de paradă.

Un imens cortegiu de drapele ale tuturor regimentelor armatei, fiecare condus de o gardă de onoare în capul căreia e colonelul regimentului, face o impresiune eroică de nedescris. A urmat apoi multe regimente din toate armele, iar după ele câteva regimente de infanterie franceză, un batalion de infanterie engleză și câteva baterii de artilerie engleză au închis cortegiul.

Principele Carol, moștenitorul tronului, a defilat în fruntea vânătorilor din regimentul său.

Regele s-a oprit în fața statuii lui Mihai Viteazul și de aci a primit defilarea trupelor în fruntea cărora a intrat în Capitală. După defilare și-a continuat drumul la Mitropolie, unde s-a slujit un *Te Deum* și unde ministrul de rezbel, generalul Eremia

Grigorescu, i-a înmânat un document și *Bastonul de Mareșal* oferit de armata română. [...]

Restul zilei Capitala a rămas în sărbătoare. Muzici militare au cântat prin piețele publice și parcuri, iar seara un mare banchet s-a dat cavalerilor Ordinului *„Mihai Viteazu“* la Palatul Regal.

Luni, 19 noiembrie

Odată cu reîntoarcerea guvernului și a celor mari, s-au întors și fruntașii noștri politici, așa că pentru azi am fost convocați la o consfătuire politică la Clubul conservator. Zic Conservator, deoarece nu mai sunt la curent cu politica partidului meu și încă nu sunt lămurit de ce titlu mai poartă. Se numea înainte de război: *„Conservator democrat“*, denumire ce își luase în 1908. Când în vederea războiului s-a contopit cu ramura veche conservatoare Filipescu–Cantacuzino, numele partidului se schimbase în *„Conservator naționalist“*. [...]

Au vorbit numai *„boierii“*, democrații numai au ascultat. [...]

Au făcut *„boierii“* atâtea laude și elogiuri dlui Take Ionescu, șeful meu, că spun drept, eu m-am simțit jenat, eu care în douăzeci de ani i-am auzit vorbind atâta rău despre el, când pe unii, când pe alții. [...]

Mișu Cantacuzino ne-a istorisit o dramatică scenă politică petrecută la Iași într-un Consiliu de Miniștri.

La un moment dat Moldova era în întregime ocupată de armata rusească. Întregul front de asemeni era în mâna lor. În Rusia bolșevicii reușise să formeze guvernul Lenin–Trotzki. Rușii din Moldova erau comandați de generalul Șcerbacev, militar anti-bolșevic și care rămăsese credincios politicii aliaților noștri. Armata însă începuse a nu-l mai asculta. Un complot pentru asasinarea lui este descoperit. Iașul era prizonier armatei rusești, Șcerbacev asasinat, cădeam în mâna bolșevicilor. Regele a fost nevoit să fugă și să stea ascuns într-o anumită parte a frontului român, câtva timp. Într-o seară pe la ora 1 noaptea Șcerbacev comunică guvernului că dacă până la ora 8 dimineața nu se decide ca armata română – atâta cât

este – să dezarmeze armata rusă ce s-a revoltat, el e nevoit să se retragă din comandă și să fugă, pentru că nu mai poate face față pretențiilor sovieturilor. Imediat miniștrii au fost adunați în consiliu, deși toți se culcaseră. Cu revolverele în buzunare, expuși în tot momentul ca bandele bolșevice să năvălească în sala consiliului, au deliberat. La ora 4 d. Ionel Brătianu a fost delegat să meargă la Rege, să-l scoale și să-l pună la curent cu marea nenorocire ce ne așteaptă în zorii zilei; a respinge propunerea lui Șcerbacev era sinuciderea țării, a doua zi ne mai fiind Șcerbacev în capul armatei ruse, țara ar fi fost în foc, frontul abandonat, nemții intrând ca la ei acasă ca salvatorii noștri. Din contră, acceptând propunerea lui Șcerbacev ar fi fost o nebunie; câteva zeci de mii de oameni, atât putea în acel moment da armata română Iașului, în contra a câtorva sute de mii de ruși. Aveam însă în favoarea noastră un „dacă“ pe care Șcerbacev conta, dacă armata rusă nu s-ar fi opus la dezarmare.

La ora 7 dimineața Brătianu s-a reîntors cu răspunsul Regelui: dezarmarea rușilor!

La ora 8 Șcerbacev cu sprijinul armatei noastre a început operația, care spre fericirea noastră a reușit. Rușii s-au supus ca oile la abatoriu și România a fost salvată.

E de neînchipuit!

BUCOVINA SE ALIPEȘTE LA REGATUL ROMÂNIEI

Marți, 20 noiembrie

Congresul românilor bucovineni a votat, cum am spus, joia trecută, Unirea cu România.

Știrea aceasta a venit în Capitală cu oarecare întârziere. Azi am căpătat însuși textul oficial al hotărârii luate de Adunarea prezidată de Cavalerul de Flondor. Iată-o:

„Congresul general al Bucovinei întrunit azi joi, 15 (28) noiembrie 1918 în sala sinodală din Cernăuți, considerând că de

la fundarea Principatelor române Bucovina, care cuprinde vechile ţinuturi ale Sucevei şi Cernăuţilor, au făcut pururea parte din Moldova, care în jurul ei s-a închegat ca stat; că în cuprinsul hotarelor acestei ţări se găseşte vechiul scaun de domnie de la Suceava, gropniţele domneşti de la Rădăuţi, Putna şi Suceviţa, precum şi multe alte urme şi amintiri scumpe din trecutul Moldovei; că fiii acestei ţări, umăr la umăr cu fraţii lor din Moldova şi sub conducerea aceloraşi domnitori, au apărat de-a lungul veacurilor fiinţa neamului, împotriva tuturor încălcărilor din afară şi cotropirii păgâne; că în 1774 prin vicleşug Bucovina a fost smulsă din trupul Moldovei şi cu de-a sila alipită Coroanei Habsburgilor; că 144 de ani, poporul bucovinean a îndurat suferinţele unei ocârmuiri străine care îi nesocotea drepturile naţionale şi cari prin strâmbătăţi şi persecuţii căuta să-i înstrăineze firea şi să-i învrăjbească cu celelalte neamuri cu cari el voieşte să trăiască ca frate; că în scurgerea de 144 de ani bucovinenii au luptat ca nişte mucenici pe toate câmpiile de bătălie din Europa, sub steag străin, pentru a menţine slava şi mărirea asupritorilor lor şi că ei, drept răsplată, aveau să îndure micşorarea drepturilor moştenite, izgonirea limbii lor din viaţa publică, din şcoală şi chiar din biserică; că în acelaşi timp poporul băştinaş a fost împiedicat sistematic de a se folosi de bogăţiile şi izvoarele de câştig ale acestei ţări, şi despoiat în mare parte de vechea sa moştenire; dar că, cu toate acestea, bucovinenii n-au pierdut nădejdea că ceasul mântuirii, aşteptat cu atâta dor şi suferinţă, va sosi şi că moştenirea lor străbună, tăiată prin graniţe nelegiuite, se va reîntregi prin realipirea Bucovinei la Moldova lui Ştefan, ci au nutrit veşnic credinţa că marele vis al neamului se va înfăptui prin unirea tuturor ţărilor române dintre Nistru şi Tissa într-un stat naţional unitar; constată că ceasul acesta mare a sunat!

Astăzi când după sforţări şi jertfe uriaşe din partea României şi a puternicilor şi nobililor ei aliaţi s-a întronat în lume principiile de drept şi umanitate pentru toate neamurile, şi când în urma loviturilor zdrobitoare Monarhia austro-ungară s-a zguduit în temeliile ei şi s-a prăbuşit şi toate neamurile încătuşate în cuprinsul ei şi-au câştigat dreptul de liberă hotărâre de sine, cel

dintâi gând al Bucovinei dezrobite se îndreaptă către regatul României, de care întotdeauna am legat nădejdea dezrobirii noastre.

Drept aceea, Noi, Congresul general al Bucovinei, întrupând suprema putere a țării și fiind învestit singur cu putere legiuitoare, în numele Suveranității naționale

HOTĂRÂM:

Unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare, până la Ceremuș, Colaciu și Nistru, cu regatul României.

Acest act, votat în unanimitate, reprezentând hotărârea liberă a poporului bucovinean se va înmâna de către o delegație Majestății Sale Regelui Ferdinand I al României și se va aduce la cunoștința reprezentanților Puterilor aliate".

Nu știu de ce și pentru ce, am impresia că nici una din declarațiunile ce s-au făcut și se vor mai face de către frații dezrobiți nu sună și nu va suna mai sincer, mai cu inimă și mai cu justificare ca documentul acesta al Bucovinei.

La Alba Iulia s-au adunat duminică peste 100 000 de delegați transilvăneni și bănățeni pentru a lua și ei o hotărâre solemnă. Rezultatul încă nu se cunoaște. Regele, la banchetul ce l-a avut la Palat duminică seara, a anunțat pe comeseni că o telegramă l-a vestit că la Alba Iulia s-a desăvârșit „*Unirea*".

Miercuri, 21 noiembrie

Sunt zvonuri, dar pornite din surse serioase, că între măsurile ce se vor lua de guvern în contra celor ce au pactizat cu inamicul în timpul ocupațiunii ar fi și înlăturarea din scaunul mitropolitan al Primatului României, iar din scaunele lor, o sumă de episcopi și arhierei. Ei sunt acuzați că, la epoca în care armata noastră lupta luptă homerică pe Siret în contra cotropitorilor spre a apăra Moldova, s-a aruncat de nemți în tranșeele armatei române un apel prin care se făcea îndemnarea de a nu mai lupta, a depune armele, a accepta ca Moldova să fie și ea ocupată de nemți deoarece acesta ar fi interesul țării românești și al populațiunii. [...]

Din Alba Iulia n-a sosit nimic oficial. [...]

ADUNAREA DE LA ALBA IULIA

Joi, 22 noiembrie

În fine, ceea ce numai în vis s-a întrezărit în veacuri de neamul românesc, s-a realizat în anul mântuirii 1918. S-a desăvârșit *unirea tuturor românilor!*

Generația noastră a avut șansa de a asista la acest act măreț, căci nu am curajul încă de a afirma meritele generației noastre la o așa înfăptuire, ca să nu se găsească nedreptățit „*norocul*".

De la Alba Iulia a sosit în fine documentul oficial. O adunare de peste 100 000 de români în unanimitate au proclamat: *Unirea cu România liberă*. Nici un glas răzleț, nici un gest de dezunire; cele două curente bine cunoscute de înainte de război și chiar din perioada războiului până la înfrângerea Austro-Ungariei și alungarea de pe tron a Habsburgilor s-au contopit într-unul singur: *înfrățirea tuturor românilor sub o singură domnie și administrație.* Maniu, Mihali, Vaida, Lucaci, Goga au fost un singur glas.

Să trăiască!

Să trăiască de-a pururi unirea proclamată la Alba Iulia!

Îmi fac o datorie de a înregistra și acest ultim act istoric, în întregimea lui, așa cum guvernul ni l-a făcut cunoscut astăzi:

„REZOLUȚIE

1) Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți, la Alba Iulia, în ziua de 18 noiembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii, cu România. Adunarea Națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul cuprins între râurile Murăș, Tissa și Dunăre.

2) Adunarea Națională rezervă teritoriilor sus indicate autonomie provizorie până la întrunirea Constituantei aleasă pe baza votului universal.

3) În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului stat român, Adunarea Națională proclamă următoarele:

a) Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în Corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce îl alcătuiesc.

b) Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională, pentru toate confesiunile de stat.

c) Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic pe toate terenurile vieții publice. Votul obștesc, direct, egal, secret, pe comune, județe ori Parlament.

d) Desăvârșită libertate a presei, asociare și întrunire; libera propagandă a tuturor gândurilor omenești.

e) Reforma agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietății mari.

În baza acestei conscrieri, desființând fideicomisele și în temeiul dreptului de a micșora după trebuință latifundiile, i se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arător, pășune, pădure) cel puțin atât cât să o poată munci el și familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare e pe de o parte promovarea nivelării sociale, pe de altă parte potențarea producțiunii.

f) Muncitorimii industriale i se asigură aceleași drepturi și avantagii cari sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus.

4) Adunarea Națională dă expresiune dorinței sale ca Congresul de Pace să înfăptuiască comuniunea națiunilor libere, în așa chip, ca dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici, deopotrivă, iar în viitor să se elimineze războiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale.

5) Românii adunați în această Adunare Națională salută pe frații lor din Bucovina scăpați din jugul Monarhiei austro-ungare și uniți cu țara mumă România.

6) Adunarea Națională salută cu iubire și entuziasm liberarea națiunilor subjugate până azi în Monarhia austro-ungară, anume națiunile: ceho-slovacă, austro-germană, jugo-slavă,

polonă şi ruteană, şi hotărăşte ca acest salut al său să se aducă la cunoştinţa tuturor acelor naţiuni.

7) Adunarea Naţională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi români cari în acest război şi-au vărsat sângele pentru înfăptuirea idealului nostru murind pentru libertatea şi unitatea naţiunii române.

8) Adunarea Naţională dă expresiune mulţumirii şi admiraţiunii sale tuturor Puterilor Aliate cari prin strălucitele lupte purtate cu cerbicie împotriva unui duşman pregătit de multe decenii pentru război au scăpat civilizaţiunea din ghiarele barbariei.

9) Pentru conlucrarea mai departe a afacerilor naţiunii române din Transilvania, Banat şi Ţara ungurească, Adunarea Naţională hotărăşte instituirea unui mare stat naţional român, care va avea toată îndreptăţirea să reprezinte naţiunea română oricând şi pretutindeni faţă de toate naţiunile lumii şi să ia toate dispoziţiile pe cari le va afla necesare în interesul Naţiunii".

Importanța acestui act stă nu numai în hotărârea „*Unirii*", stă și în aceea că această țară de țărani, ieșită de sub asuprire, înainte de a se uni cu noi și a primi politica Regatului a ținut să-și exprime voința unui program de viitor, a unui program democrat.

Vom vedea după unire cum se va topi în practică această dorință în moravurile politicii regatului.

O delegațiune de fruntași ardeleni și bănățeni a plecat spre București pentru a înmâna Regelui și guvernului în mod solemn hotărârea Adunării Naționale din Alba Iulia.

Vineri, 23 noiembrie

Azi se împlinesc doi ani de la ocuparea Bucureștilor de armata germană. Am fi putut zice nu doi ani, ci o veșnicie, dacă D-zeu nu ne-ar fi dat să-i vedem sfârșitul cu ochii.

Doi ani și ce deosebire!

23 noiembrie 1916 zdrobiți, umiliți și desființați. Germania în apogeul ei, puternică și învingătoarea Europei!

23 noiembrie 1918 România desfiinţată a reînviat într-o „*Românie Mare*"; neamul românesc reîntregit, Dacia Traiană renăscută. Imperiul german prăbuşit, Germania umilită şi secătuită ca naţiune. Ce film de cinematograf trăit în aceşti doi ani de zile! Cu câte lacrimi amare am asistat la desfăşurarea lui, cu ce frecături de nervi, cu ce deznădejde uneori, cu ce nădejde înspre sfârşit!

Numai doi ani, zicem azi; o eternitate credeam atunci.

Doi ani, din ruină şi cenuşă – *România Mare!*

Şi ce mărire nevisată şi nebănuită! Neamul nostru liber creşte de la 8 milioane la 16 milioane şi constituie azi cel mai puternic stat european din Răsărit, după Rusia. Asta încă n-ar fi extraordinar în catastrofa petrecută, dar am rămas ţară de ordine în haosul de anarhie în care se zvârcolesc atâtea popoare. Asta este marea fericire, numai de n-aş vorbi într-un ceas rău. Prea să sâcâie şi se amăgeşte mulţimea, prea multă demagogie fac unii şi prea ne batjocorim între noi clasa ce am fost conducătoare, şi asta în văzul şi auzul celor ce uşor pot să se rătăcească, şi asta nu e bine.

La legaţia Franţei a fost ieri un banchet la care a luat parte şi Regele. S-a vorbit mult de realizarea idealului nostru naţional şi prea ne-a fericit toată lumea. De nu ne-ar auzi răuvoitorii, căci la drept vorbind, nu văd ţară sau naţiune care să iasă din acest război cu mai mult profit ca România. Am făcut, ce e drept, sacrificii mari, dar nu le-am făcut noi pe cele mai mari.

De-or şti cei ce ne reprezintă să se mai lase puţin de lăcomie.

Încolo, nimic nou. [...]

Sâmbătă, 24 noiembrie

Se confirmă oficial ştirea că întreaga armată Mackensen a fost făcută prizonieră în Ungaria. [...]

Graţie cenzurii nu mai ştiu nimic din ce se mai petrece în afară de barierele oraşului; atât se mai ştie că trupele noastre din Transilvania merg spre Odorhei.

PENTRU GENERAȚIA TÂNĂRĂ

Duminică, 25 noiembrie

[...] E un lucru tare curios în cele ce se petrec în partidele noastre politice, tinerii n-au nici un rol. Și eu am fost de tânăr intrat în partid și poate că n-am fost cel mai nepriceput, totuși după 21 de ani de stagiu, cuvântul meu are tot atâta greutate cât a celui din urmă alegător anonim din mahala. Nu pentru că prin priceperea și cunoștințele mele n-aș fi putut vreodată fi de vreun folos, dar printr-un devotament și disciplină înțeleasă în sensul de supunere absolută la tot ce credeau și hotărau șefii ce i-am avut. Nici o idee, nici o manifestare a individualității n-am avut ocazia să arăt, ci veșnic am fost soldat devotat. Toți acei ce au înțeles așa devotamentul către șefi și partid au pățit ca mine, au rămas soldați, iar partidul și politica n-a profitat cu nimic de pe urma lor. Cunosc tineri de seamă ce s-au pierdut așa până s-au scârbit și au plecat aiurea, sau au părăsit politica. Cei ce însă au înțeles devotamentul impunându-și pretențiunile pe căi lăturalnice, deși n-au crâcnit, cum n-am crâcnit nici eu, au ajuns să însemneze ceva și pe mulți îi văd figurând fruntași la sfaturi.

Ei bine, începem să trăim vremuri noi, o lume nouă va veni să ia locul celei de ieri. De unde va veni? E singurul lucru ce nu știu, dar că trebuie să vină și că va veni asta este sigur. Această lume va avea în treburile publice un rol pe care noi tinerii de ieri nu l-am cunoscut. [...]

E un imens câmp de activitate. Prin unirea tuturor românilor, prin acordarea votului obștesc, prin transformarea radicală a proprietății rurale, vor veni noi probleme, noi organizări sociale, în toate manifestațiunile vieții. Cine vor fi îndrumătorii și meșterii acestei mari opere? Iarăși un singur om? Iarăși numai șefii partidelor? [...]

LA REINSTALAREA CURȚII DE CASAȚIE

Luni, 26 noiembrie

Înalta Curte de Casație și Justiție reîntoarsă de la Iași și din pribegie s-a reinstalat în lăcașul ei, cu care ocazie a ținut o ședință solemnă. În completul ei, cu decorul sălii, cu robele lor cele roșii și cu cele ce s-au spus azi acolo, ședința a fost impunătoare și istorică. Întreaga magistratură a fost invitată expres a lua parte ca asistență la această solemnitate. De pe fotoliul său prezidențial, Corneliu Manolescu Râmniceanu, Primul Președinte al Înaltei Curți, a ținut o cuvântare care n-a mai fost *juridică*, ci mai bine s-ar putea numi *politică*. [...]

Primul Președinte al Înaltei Curți a mai avut în discursul său și o parte absolut senzațională, el a confirmat zvonul cu manifestul Mitropolitului Primat ce ar fi fost împrăștiat la Mărășești de către Mackensen în tranșeele românești. El a citit chiar adunării pasagii din acel manifest pe care l-a calificat de *criminal*. [...]

Ministrul de război îmi spunea aseară că guvernul a fost înștiințat că Mitropolitul Conon[1] a recunoscut că a semnat acel manifest, dar că i-ar fi fost impusă semnarea de către dnii Lupu Costache și Virgil Arion, autorii redacțiunii lui. Ministrul mi-a dat și o copie după manifest, pe care țin a-l transcrie aci ca un monument de rușine națională, căci am impresiunea că pentru istoria neamului e bine ca posteritatea să cunoască nu numai faptele mărețe, ci și ticăloșiile cele mari.

Deși în ce privește conduita magistraturii am avut curajul să demonstrez că nu putem să ne comparăm cu patriotismul belgienilor, în ce privește fapta Sfinților prelați români, o consider așa de odioasă, încât am pretenția să o consider că nu are pereche nici în putrezicimea Rusiei.

Data manifestului mărește crima. E 27 iulie 1917. E ajunul sforțărilor inamicului de a cuceri Moldova ca să desăvârșească

1. Conon Arămescu-Donici (1837–1922), mitropolit primat al României (1912–1918).

îngenuncherea României, e momentul acela în care dincoace de Mărășești se concentrase toată ticăloșia criminală a inamicilor, iar dincolo de Mărășești se jertfea pentru apărarea pământului strămoșesc ce-am avut noi mai nobil, mai bun și mai de inimă. E data momentului de apogeu a patriotismului românesc, e ziua în care armata întreagă a țării e în picioare, cu sufletul grijit, gata de moarte. În acest înălțător moment Sfinții părinți, cei mai sfinți și mai înalți, varsă din potirul împărtășaniei în sufletul credincioșilor săi otrava manifestului.

Și acum ascultați-o:

„Români moldoveni și voi români de pretutindeni, adunați între Carpați și Prut, auziți glasul fraților voștri din România ocupată.

Oștile Puterilor Centrale sunt în trecătorile Carpaților, sunt la porțile de sus și la porțile de jos ale Moldovei. Ele înaintează și țara va fi din nou cruntată în sângele ei.

Noi Mitropolitul Primat al Românie am îngenuncheat dinaintea altarului și ne-am rugat Domnului pentru mântuirea poporului nostru și s-a umplut biserica de Lumina măririi Domnului și asupra noastră a venit duhul cel bun ca să sfătuim Sfat de pace în cetatea noastră.

Țara vrea pace! Prea mult a fost pus spre pustiire cuprinsul țării. Peste cele patru aripi ale pământului a venit asupra noastră sfârșitul nostru.

Celelalte ale țării au pierit; puterea noastră s-a surpat; mulți din fiii țării au fost uciși; alții s-au risipit prin țări străine, unde cuprinși de foame se sfârșesc.

Dar Domnul Dumnezeu s-a îndurat de țara aceasta. El a îmblânzit inima biruitorului către noi și a făcut dintr-însul tovarășul nostru de muncă pentru mântuirea României.

Țărani, târgoveți, slujbași orice ați fi, aveți bună încredințare că biruitorul care intră în Moldova nu e setos de răzbunare, nu ucide, nu jefuiește, nu dă foc, nu pustiește!

Aci în Muntenia, averile, casele, cinstea noastră a tuturor a fost respectată.

Laolaltă noi am muncit câmpiile ţării şi ele au dat roadă. Dumnezeu a potolit mânia războinicului şi a binecuvântat munca noastră comună.

Nu vă temeţi fraţilor şi nu apucaţi drumul pribegiei.

Cu dor şi gând de pace ne întoarcem către voi şi vă trimitem îndemn stăruitor să staţi şi să rămâneţi cu toţii la locurile voastre.

Aţi apărat ţara cu vrednicie. Datoria v-aţi făcut-o pe deplin. Mulţi dintre voi au căzut apărând moşia strămoşească. Astăzi puterile voastre sunt frânte. O singură datorie către ţară mai aveţi: să nu părăsiţi pământul ţării, să nu lipsiţi România de puterile voastre, să nu puneţi braţul vostru în slujba unei cauze străine.

Staţi pe loc fraţilor!

Rămâneţi între Carpaţi şi Prut, nu faceţi din acest râu românesc hotarul despărţitor între inimile voastre!

Rămâneţi pe pământul strămoşesc, lângă bisericile clădite de Ştefan Vodă cel sfânt; rămâneţi lângă mormintele străbunilor şi ale fraţilor voştri de luptă, lângă holdele cari şi de aci înainte vor hrăni neamul nostru.

Aveţi încredere în Marele şi milostivul Dumnezeu. Aveţi încredere în pronia lui minunată care ridică pe cel surpat şi din dărâmături scoate din nou la faţa soarelui viaţa şi mai frumoasă ca mai înainte!

Aveţi încredere în viitorul tulpinii româneşti!

Bucureşti 24 iulie 1917".

(Semnaţi): Dr. Konon Ar. Donici, *Arhiepiscop şi Mitropolit Primat*

Teofil M. Ploeșteanu, *Vicar*

Arhiereul Valerian Râmniceanu, *Vicar al Sf. Episcopii de Buzău*

Arhiereul Meletie Constănțeanu, *Vicar al Sf. Episcopii a Dunărei de jos*

Iosif, *Arhimandritul de scaun al Sf. Mitropolii*

Econom Ovidiu Musceleanu, *Director al Cancelariei Sf. Sinod şi al Consistorului Bisericesc*

Econom G.I. Gibescu, *Directorul Cancelariei Sf. Mitropolit*

Arhimandritul Scriban, *Directorul și Profesor al Seminarului Central București*

Biserica românească în trecutul ei nu cred să fi înregistrat o rușine mai mare. [...]

Marți, 27 noiembrie

[...] Capitala a avut ocazia să salute azi un nou oaspe, pe Comandantul fostei armate a Salonicului, generalul Franchet d'Esperey, căruia datorăm meritul prăbușirii frontului bulgar, care a determinat decisiva catastrofei Puterilor Centrale.

Deși trenurile circulă, deși telegraful și-a reluat activitatea, guvernul nu dă presei nicì o știre de ce s-a mai petrecut peste centura Capitalei.

În Capitală muncitorimea se frământă în greve. Căile ferate și Regia Monopolurilor Statului sunt în grevă. [...]

De două zile Capitala n-are pâine.

Miercuri, 28 noiembrie

Delegațiunea trimisă de Adunarea Națională de la Alba Iulia n-a sosit încă în București. [...]

Din Basarabia o veste îmbucurătoare. *Sfatul Țării*, după ce a votat legea agrară, a primit să fie dizolvat, aderând Basarabia la unirea cu Regatul necondiționat, schimbând baza autonomiei sub care se făcuse în timpul dintâi unirea. E un pas înainte spre *unirea reală*. *Sfatul Țării* a și fost dizolvat. Basarabia va fi reprezentată direct în Parlamentul din București.

Zvonuri persistente că suntem în ajunul constituirii unui guvern pur liberal. [...]

Joi, 29 noiembrie

[...] Ediții speciale de seară anunță că guvernul Coandă a demisionat, iar d. Ionel Brătianu a fost însărcinat cu formarea noului guvern.

Vineri, 30 noiembrie

Guvernul Brătianu s-a și constituit și a depus jurământul. El e în compunerea următoare:

Ionel Brătianu, Președinte și Externele; Alecu Constantinescu, Industria; Mișu Ferichide, fără portofoliu; I.G. Duca, Culte și Instrucția Publică; George Mârzescu, Internele; generalul Văitoianu, Războiul; Mitică Buzdugan, Justiția; Fotin Enescu, Domeniile; Salignyi, Lucrările Publice; Oscar Chiriacescu, Finanțele; I. Ianculeț, basarabean, fără portofoliu; Ciugureanu idem.

Impresia în public este detestabilă. Mai întâi că nici acest guvern calificat liberal și fără paravan nu are caracterul de guvern definitiv. Singurul lucru pozitiv este reinstalarea pe față a dlui Brătianu cu Alecu Constantinescu la guvernarea țării; ei însă ocupă ca partid numai 5 locuri din 12, restul sunt 2 basarabeni, un militar și patru funcționari de carieră. E vădit că sunt măsuri rezervate unei înțelegeri cu Take Ionescu, ce lipsește din țară și pe lângă care se șoptește că s-ar fi făcut oarecari demersuri.

Caracteristica noului guvern după mine este reapariția în guvern a lui Alecu Constantinescu; e o mare și neiertată îndrăzneală de care se va resimți Partidul Liberal, căci nu e admisibil să sfidezi nepedepsit în așa hal opinia publică, vârând în guvern pe fostul ministru dus în pușcărie pentru găinării ordinare, de cari încă nu s-a justificat. [...]

Spre seară a sosit în Capitală delegația de la Alba Iulia. Deși de cu vreme foi volante împărțite pe străzi au adus la cunoștința publicului marele eveniment, totuși o ploaie rece și o întârziere de două ore a trenului a scăzut entuziasmul lumii ce se grăbise să primească pe distinșii oaspeți, așa că trebuie să fi avut o impresiune nu tocmai plăcută solii unirii.

DACIA TRAIANĂ RECONSTITUITĂ

Sâmbătă, 1 decembrie

Astăzi s-a desăvârșit ultimul act al reconstituirii *„Daciei lui Traian“* și pe care oficial o vom întâlni ca *„România Mare“*.

Delegațiunea transilvăneană sosită aseară și compusă din: Episcopul Miron Cristea, din Caransebeș, Episcopul Hossu, din Gherla, Alexandru Vaida Voevod și Vasile Goldiș, a înmânat azi Regelui, într-o audiență solemnă, documentul Adunării de la Alba Iulia. [...]

Regele a mulțumit cu o scurtă și de ce să nu o spun – banală cuvântare.

Și cu asta, s-a desăvârșit *Unirea* – visul a o mie de ani. Rămâne acum să obținem confirmarea aliaților și garantarea existenței ei, pe lângă ocuparea noastră efectivă, lucru ce până în momentul de față nu este îndeplinit. După puținele știri venite de la Statul-Major, trupele noastre nu sunt tocmai înaintate.

Oamenii noștri politici au un rol imens de îndeplinit la clădirea organismului noului stat român; cooperarea tuturor provinciilor la un loc, cu legi deosebite, cu moravuri neasemănătoare și mai ales cu o mare parte de populațiune străină ce nu cunoaște limba românească, va provoca dificultăți ce pentru oamenii noștri deja *„mici“* vor fi insurmontabile.

Insist asupra aprecierii mele de *„oameni mici“* când e vorba de oamenii noștri publici. Mici la suflet, mici la minte, în evenimentele neașteptate ce ne-au cuprins, va ști posteritatea oare cu ce se ocupă ei în momentele acestea așa de înălțătoare pentru neamul românesc? Se ocupă de dimineață până înnoptează de cum să atragă în cercurile și cluburile lor politice pe oamenii fruntași ai provinciilor alipite și cum să facă ca să înlăture de la treburile noului stat român pe cea mai clară, mai cu experiență și mai prevăzătoare inteligență românească, a omului grație căruia s-a redeșteptat și s-a ținut entuziasmul neamului pentru realizarea unirii prin război. O singură țintă au în activitatea lor de azi oamenii noștri politici:

— În lături Take Ionescu!

Înlături un om, în orice țară din lume, nu însemnează nimic. Înlături un om întreg, într-o țară în cari toți câți sunt poți să-i numeri pe degetele unei mâini, e extraordinar. [...]

Duminică, 2 decembrie

Capitala sărbătorește Unirea.

Te-deumuri, recepții, banchete, manifestațiuni și discursuri pe la statui, muzici ce cântă în piețele publice, hori ce se încing la toate răspântiile dă impresiunea unei veselii generale.

Astăzi fiind zi de duminică, au manifestat școlile de copii; nu se poate o mai fericită idee. La această înălțătoare manifestație a luat parte și delegațiunea ardeleană și publicul Capitalei. În fața Palatului Regal am privit și eu hora ce se juca, iar în horă pe cine credeți că am văzut prins și jucând, cu mâna după gâtul lui Corbescu, prefectul de Poliție? Pe Primul-ministru, pe d. Ionel Brătianu, cu o căciulă țuguiată de jumătate de metru pe cap. Nu știu pentru ce, dar am avut impresiunea unui gest ridicol. Prezența în mijlocul mulțimii entuziasmate a unor personagii publice cari în trecutul lor recent au disprețuit orice manifestațiune naționalistă constituie pentru mine azi un sacrilegiu, de a se vârî în hora copiilor inocenți și entuziaști. Oamenii politici au ocazia pentru patriotismul lor să facă gesturi mari, altele decât să joace țonțoroiul în piața publică, căci pentru public, ei poartă în aripile lor o țară ce nu se poate uita. [...]

Adică la drept vorbind, n-ar fi stat mai frumos dlui Ionel Brătianu să ne lase în 1916 să alegem în Camera românească deputați pe Popa Lucaci[1] și Octavian Goga[2], ca un simbol al idealului de îndeplinit, decât să joace azi hora în piață de gâtul polițaiului pe care îl întrebuința să terorizeze alegătorul să nu dea vot ardelenilor?

---

1. Vasile Lucaciu (1852–1922), preot și deținut politic în Austro-Ungaria, unul dintre conducătorii luptei de eliberare a românilor transilvăneni.

2. Octavian Goga (1881–1938), poet, publicist și deținut politic în Austro-Ungaria, luptător înflăcărat pentru eliberarea românilor transilvăneni, prim-ministru al României (1938).

Eu așa cred, și ca mine am auzit că mai cred și alții.

Foștii: deputați, senatori, secretari generali, prefecți, primari etc. ce fac parte din partidul de sub șefia dlui Take Ionescu am fost convocați pentru azi la ora 6 la Clubul conservator. O curiozitate, încă n-am putut afla precis cum se mai numește partidul nostru.

M-am dus la convocare cu nerăbdarea omului ce așteaptă o explicație ce singur nu și-o poate da. [...]

Tema cuvântărilor a fost aceeași: N-avem nimic nou de comunicat, nu știm nimic, șeful nostru e la Paris și nu putem avea încă cu el nici o legătură. [...]

Adevărul din nenorocire e altul. Partidul e șeful și șeful e partidul; a plecat șeful, aci a rămas un mare zero, iar cu zero Regele nu-și pierde vremea, nici Brătianu nu se sinchisește, și își face mendrele cum îi este placul, nestingherit de nimic. [...]

Luni, 3 decembrie

În ziua de Sfântul Neculai se va oficia un parastas și un pelerinagiu la mormântul lui Neculai Filipescu[1] pentru pomenirea lui în momentele mari naționale prin care trece țara.

Nu se poate pomenire mai la locul ei. Cercul de studii a partidului nostru m-a rugat aseară să vorbesc eu în numele tineretului conservator-naționalist cu această ocaziune. [...] Voi vorbi deci la mormântul lui Filipescu.

Cu intrarea triumfală a Regelui, a francezilor, cu reîntoarcerea guvernului de la Iași, cu primirea delegaților țărilor ce se alipesc României, s-a produs o diversiune în ce privește viața și traiul nostru de toate zilele, care în ultimul timp a devenit și mai greu și mai imposibil de suportat. [...]

În lumea muncitoare domnește anarhia; toți lucrătorii sunt în greve și nu vor să mai muncească. [...]

1. Nicolae Filipescu (1862–1916), publicist și om politic conservator, primar al Capitalei (1893–1895), ministru de război (1910–1912). Se remarcă prin energia cu care susține, în timpul neutralității, intrarea României în război, pentru eliberarea Transilvaniei.

Neputința, lipsa de energie a guvernului împiedică prima necesitate a refacerii, putința reluării transporturilor. [...]

Marți, 4 decembrie

Guvernul a răspândit azi o adevărată panică în populație. Printr-o simplă dispoziție ministerială toată lumea e invitată ca până la 1 ianuarie să-și prezinte la administrația financiară toți banii ce posedă în hârtie de a Băncii Generale pentru a fi ștampilați; cei ce vor rămâne neștampilați de la 1 ianuarie nu mai au nici o valoare legală.

Probabil că ideea ștampilării este bună și o mai fi fost efectuată și aiurea; nu e mai puțin adevărat că pentru noi e o noutate ce ne surprinde, iar cu moravurile și nepriceperea noastră, măsura poate deveni nu numai vexatorie, dar și foarte periculoasă. [...]

Și desigur nu greșesc dacă întreb, câte ghișee vor avea deschise publicului aceste administrații financiare? Căci n-au uitat să spună că operația se face între anumite ore. Mai puneți și incuria funcționarilor și tembelismul publicului, ca să vă dați socoteală de ce va fi. [...]

Miercuri, 5 decembrie

Armata noastră destinată să ocupe Ardealul a ajuns la Blaj. Grevele muncitorilor se generalizează. [...]

LA PARASTASUL LUI NECULAI FILIPESCU

Joi, 6 decembrie

[...] Parastasul a avut loc la 10 ore dimineața în biserica Crețulescu. O lume imensă a asistat și din cea mai selectă. Delegația de la Alba Iulia era în completul ei și în primele rânduri.

Biserica neîncăpătoare a lăsat curtea și strada plină de admiratorii marelui român dispărut. După ce slujba religioasă s-a terminat, a vorbit d. Lucasievici, fostul Secretar general al lui Filipescu și prieten personal al lui; al doilea am vorbit eu. După mine a vorbit un partizan politic din provincie, Brăescu de la Râmnicu Sărat, apoi Vasile Goldiș, din delegația ardeleană, și a încheiat generalul Averescu. Cuvântarea mea rar și tare, spusă cu multă dispoziție, a făcut o excelentă impresie. [...]

Vineri, 7 decembrie

Un comunicat al Marelui Stat-Major ne face cunoscut că armata română ce înaintează să ocupe Transilvania a ajuns la *Alba Iulia*. Vestea a fost primită cu entuziasm, deoarece *Alba Iulia* pentru noi cei din regat a fost totdeauna un simbol. [...]

Delegațiunea ardeleană ce se găsește încă în Capitală a ajuns un fel de paiață în mâna guvernului liberal. Oamenii aceștia veniți la noi cu un rol politic extrem de important, atât pentru prezent, cât și pentru viitor, au fost literalmente sechestrați și izolați de orice contact cu oamenii noștri publici, alții decât cei dictați de la Clubul liberal. [...]

Au menținut cenzura nu pentru ca să împiedice pericolul unui interes de stat, ci pentru ca să poată dirija ei critica și propaganda celor ce au făurit noua Românie. Nu e permis a se scrie decât că ei, adică partidul și Clubul liberal, au făcut războiul. [...]

SITUAȚIA PENIBILĂ A UNOR DOMNI

Sâmbătă, 8 decembrie

Cu schimbările neașteptate ce au adus evenimentele, multă lume se găsește într-o situație penibilă. Mă explic; mulți oameni politici din vechile partide, rămași în teritoriul ocupat, au dezertat de la vechile lor credințe, fie din cauză de lașitate, ca să nu

sufere ceva de la nemți, fie că au fost convinși că neamțul va rămâne triumfător până la sfârșit, și s-au apropiat de boșofili.

Unii mai hotărâți au intrat pe față în partidul dlui Marghiloman sau Carp, alții s-au mulțumit să scrie articole plăcute lui Von Tülff la *Gazeta Bucureştilor*, iar alții s-au limitat în a înjura și amenința la colțul străzilor sau în localurile publice pe foștii lor șefi. Cum azi lucrurile s-au răsturnat cu josul în sus, cum nemții au fost goniți și boșofilii au dispărut prin găuri, iar la sacul cu grăunțe au revenit șefii blăstămați, toți cei de mai sus au sfeclit-o. Și aci după firea și temperamentul fiecăruia au fost urmările. Unii s-au resemnat, primesc înfrângerea și așteaptă iertarea atât de caracteristică românului; aceștia sunt cei mai puțini. Alții sunt dispuși la orice scuze și compromisuri invocând amnistia; sunt însă și neobrăzați cari își iau aerul că nici usturoi n-au mâncat, nici gura nu le miroase. [...]

Duminică, 9 decembrie

E timpul să zicem că am intrat în bolșevism-guvernamental. E plină anarhie, în loc de legi, Constituție ce aveam ieri, sunt acum decrete-legi ce au desființat și desființează tot ce constituia până acum garanția dezvoltării unei vieți pașnice. Nimeni nu mai este sigur pe avutul și produsul muncii lui. [...]

Statul, administrația lui, e complet dezorganizat; căile de transport în plină descompunere. Ei bine, în loc să vedem un apel la muncă, la colaborarea intensivă a tuturor forțelor de activitate, asistăm la cancanuri stupide de politiciani. [...]

Luni, 10 decembrie

Se vorbește în cercurile bine informate că d. Take Ionescu a propus Regelui chemarea la cârma statului a unui guvern național, compus din oameni politici ai tuturor partidelor ce au sprijinit războiul și din fruntași ai noilor provincii alipite. Regele a răspuns de fapt la această propunere cu un guvern pur liberal. Brătianu nu ascunde că ar primi colaborarea cu Take Ionescu, și chiar e posibil că în acest moment se fac la Paris demersuri personale pe lângă șeful nostru. Mișu Cantacuzino

crede a ști că aceste propuneri vor fi categoric refuzate, Take Ionescu fiind ferm hotărât a nu mai colabora cu liberalii decât într-un guvern național, sub prezidenția unui ardelean. La rândul său Brătianu știe că azi guvernul liberal pur nu se mai poate, de aceea, în vederea refuzului ce ar întâmpina din partea dlui Take Ionescu, vrea să se asigure de concursul ardelenilor. Sunt simptome că ardelenii, cu toată confiscarea la care au fost supuși, nu vor să colaboreze la un guvern al României Mari în care ar figura numai liberali. [...]

Marți, 11 decembrie

[...] Toate ziarele au apărut azi cu întregi coloane albe. Cenzura își face de cap; în schimb grevele și manifestațiile turbulente pe străzi se țin lanț.

Miercuri, 12 decembrie

[...] Presa oficioasă anunță că dorita remaniere a guvernului s-a făcut. Și în ce consistă ea? Iată:

I.G. Duca ia Domeniile și d-rul Anghelescu Cultele și Instrucția publică. Atât! Funcționarii rămân miniștri, ardelenii și Take Ionescu rămân pe dinafară. [...]

Guvernul deci stă rău și nu poate avea nici un prestigiu, nici în țară, nici în afară. Starea de asediu de care uzează produce efect față de presă și față de lumea inofensivă, n-are efect față de muncitorimea ce a dezorganizat munca și care periclitează însuși existența statului. [...]

GRAVE TULBURĂRI MUNCITOREȘTI

Joi, 13 decembrie

La propunerea de unire a Transilvaniei și Banatului prin votul de la Alba Iulia, Regatul răspunde în mod oficial astăzi

că primește unirea până la consfințirea ei de către Adunarea Constituantă. [...]

Armata română a ocupat Clujul.

Dacă chestiunea României Mari merge din ce în ce mai bine și ne umple de bucurie, chestia internă a Vechiului Regat merge din ce în ce mai rău și fără speranță de îndreptare.

Să fim în ajunul bolșevismului?

Trecând azi spre casă pe la ora 1 pe Calea Victoriei, am văzut Ministerul de Industrie – Casa Vernescu – complet înconjurat, curte și stradă, de o imensă mulțime turbulentă. Erau greviștii Capitalei. Nici urmă de autoritate. Pe poarta mare a intrării era înfipt un imens steag roșu. Pe ușa de intrare în Minister era fixată o placardă de câțiva metri lungime, tot de pânză roșie, pe care stă scris cu litere de o palmă: *„Trăiască republica socialistă“*. Pe zidurile clădirii și pe tot lungul grilajului de fier erau înfipte alte placarde roșii, toate purtând revendicările bolșevicilor de la Petrograd și Moscova. [...]

— Jos ciocoii! Jos cu burghezia capitalistă! Jos Regele! Trăiască comunismul internațional!

Acestea sunt zbierătele ce aud în urma mea.

Am ajuns oare ca Petrogradul? Oricum, ce este nu e bine. Lumea aceasta era și încurajată de lașitatea publicului și mai ales a autorității ce e datoare a menține ordinea. Slăbiciunea guvernului încurajează anarhia. La fel a fost în Rusia. Avem și Constituție, avem și stare de asediu, ambele nu permit scenele ce am văzut azi. Unde este forța publică? [...]

Lucrurile degenerând în cursul zilei, către seară guvernul s-a hotărât să intervină cu armata. Pe la orele 6 mă găseam la Consulatul danez în aleea Carmen Silva, când deodată, ferestrele răsună de o salvă de arme. În apropiere e strada Câmpineanu, unde e cuibul de anarhie. Deschidem fereastra și zărim o imensă mulțime de lume ce fuge în dezordine spre Știrbei Vodă. Am ieșit imediat, deși în stradă e mare pericol, deoarece focuri de armă încă se trag izolate, în lungul străzii Câmpineanu. Din depărtare se aud huiduieli și fluierături. De la cei ce fug am aflat că muncitorii greviști ce se găseau în fața Clubului socialist s-au ciocnit cu armata. [...]

Până seara târziu, strada Câmpineanu a fost baricadată de oștire. [...]

Trecând spre casă, văd la Finanțe lumină mare; miniștrii sunt în Consiliu.

Vineri, 14 decembrie

Prima consecință a tulburărilor de ieri a fost proclamarea din nou a stării de asediu înăsprită. [...]

Ziua a fost liniștită. Guvernul comunică oficial recolta din Câmpineanu de aseară, 6 morți și 15 răniți. Nici aci guvernul n-are curajul răspunderii faptelor sale, victimele sunt mai numeroase, medicul de la Morgă îmi spunea aseară că i se adusese lui 10 cadavre din Câmpineanu. Și nu toate vor fi fost duse la Morgă și apoi mai mor răniții și pe acasă, nu numai instantaneu în stradă. [...]

Sâmbătă, 15 decembrie

[...] Ca un răspuns la tulburările muncitorești guvernul a publicat azi decretul-lege al împroprietăririi țăranilor, a mărit lefurile funcționarilor publici și în fine a luat o măsură ce trebuia luată de mult, de a procura muncitorilor din fabrici și ateliere alimente cu prețuri mici.

Duminică, 16 decembrie

La noi, nimic de seamă. [...]

NE MAI PUTEM BIZUI PE LEGI?

Luni, 17 decembrie

Am recitit azi noul decret-lege al exproprierii proprietății rurale mari, în folosul țăranilor. Desigur trăim vremuri noi, desigur

rigiditatea principiilor ce până azi garantau legile și Constituția se va mai mlădia în fața dreptului de necesitate, dar ce citesc în acest decret-lege e o confiscare a proprietății, asemănătoare cu cea radicală aplicată de maximaliști în Rusia. [...]

Marți, 18 decembrie

Mult așteptatul răspuns de la Paris al dlui Take Ionescu pare să fi sosit. Deși guvernul și presa lui tace, totuși culisele nu și-au putut ține gura și a transpirat că Take Ionescu opune un refuz categoric la o colaborare într-un guvern altul decât cel național propus de el și neprezidat de d. Ionel Brătianu.

Consecința va fi că guvernul va lua în compunerea lui un caracter și mai liberal. Se zice că lista e deja prezentată Regelui.

Grevele muncitorești n-au putut fi aplanate.

Miercuri, 19 decembrie

Un decret-lege apărut azi consfințește pentru totdeauna unirea Bucovinei cu România. Odată cu această consfințire se hotărăște și modul de administrație provizorie a acestei provincii; ea va avea doi miniștri în guvernul român, fără portofolii; unul va avea reședința permanentă la Cernăuți și celălalt va lua parte în guvernul din București; ca miniștri au fost numiți dnii Iancu Cavaler de Flondor și Ion Nistor.

Prin consfințirea unui guvern pur liberal și fără colaborarea dlui Take Ionescu au fost numiți miniștri ai Ardealului, fără portofolii: Al. Vaida, Vasile Goldiș și Ștefan C. Pop. [...]

UN RECHIZITORIU

Joi, 20 decembrie

Un articol de ziar, un adevărat rechizitoriu semnat de generalul Alexandru Averescu, publicat de ziarul *Îndreptarea*, a

făcut azi mare impresie asupra celor ce se mai ocup cu trebu-rile publice.

Generalul, fost Prim-ministru și fost Comandant superior al armatei în război, acuză formal pe d. Ionel Brătianu și Parti-dul Liberal de nepregătirea armatei, cu toate rapoartele făcute de el guvernului dintre anii 1908–1913. Acuză pe Ionel Brătianu că l-a scos în 1913 din fruntea Statului-Major al armatei, urmând răzbunări personale, punând în fruntea Statului-Major pe tot timpul necesar pregătirii războiului ce a declarat, între anii 1914–1916, un figurant, fără nici o pregătire, ofițer din ca-drele rezervei, concentrat în dispreţul legii și a bunului-simț și pe care la mobilizarea generală l-a lăsat la partea sedentară. (E generalul Zotu[1], care s-a și sinucis de frica aeroplanelor.)

Mai acuză pe d. Brătianu că a încredințat conducerea răz-boiului unor oameni nepregătiți pentru așa ceva. Că a organi-zat și tolerat propaganda în Transilvania în anii 1914–1916, ca românii să lupte în contra Rusiei și alături de Austro-Ungaria. Îl acuză că n-a intrat în război în momentul când România putea să împiedice zdrobirea Serbiei. Îl acuză că a tolerat în țară propaganda nemțească în timp ce aliații noștri luptau. Îl acuză că a semnat cu Rusia o convențiune necorespunzătoare situațiunii României și în necunoștință de nevoile ei militare; în fine, îl acuză că n-a ținut seamă de rapoartele lui după Tur-tucaia, care fapt, după generalul Averescu, ne-a dus la comple-tarea dezastrului cu pierderea Munteniei.

Urmează apoi o lungă serie de acuzări relative la politica internă.

Cum am spus mai sus, publicarea acestui articol a produs o profundă impresie având-se în vedere personalitatea gene-ralului, care netăgăduit se bucură azi de o mare încredere în masele populare. [...]

1. Generalul Vasile Zottu (1853–1916) a fost, mai mult formal, șef al Marelui Stat-Major în perioada neutralității. S-a sinucis după înfrângerea de la Turtucaia, în circumstanțe care au dat naștere multor interpretări.

DE CE TAKE IONESCU REFUZĂ COLABORAREA CU BRĂTIANU

Vineri, 21 decembrie

Am astăzi textul autentic al răspunsului dat de d. Take Ionescu dlui Brătianu. Când l-a primit d. Brătianu, l-a pus în buzunar și nu l-a mai comunicat probabil decât intimilor săi și, desigur, Regelui; a sperat că publicul va rămâne chinez. [...]

Take Ionescu, știind însă cu cine are a face și că în țară lumea va fi curioasă să afle dacă d. Brătianu i s-a adresat sau nu și lui pentru o colaborare în noul guvern, a avut prudența de a trimite imediat în țară dlui Mih. Cantacuzino o copie după răspunsul ce a dat Primului-ministru, ca publicul să cântărească în cunoștință de cauză patriotismul și cumințenia fiecăruia din ei. Scrisoarea are o importanță vădită; refuzul de a se primi soluția șefului nostru poate avea în viitor consecințe rele, dacă nu ireparabile. Viitorul ne-o va spune, deocamdată eu sunt bucuros să o pot înregistra în notele mele. Iată-o:

„Îmi propuneți aceeași combinație ca și în luna iunie, combinațiune pe care am fost silit să o primesc atunci, din cauza primejdiei de care ne amenința prăbușirea frontului rusesc – care combinație a luat sfârșit după cum știți – în urma unei adânci divergențe asupra unei chestiuni politice.

Sunt convins că marea operă a constituirii țării, azi când avem sufragiul universal și exproprierea – operă pe care Constituanta se impunea să o desăvârșească, e să înfăptuiască o Românie cu totul nouă. Până atunci, țara are nevoie de un guvern, care să o conducă până la Pace, dar acest guvern trebuie să fie sincer național, ceea ce înseamnă că el nu trebuie nici prin compunerea lui să fie un guvern de partid, nici măcar un guvern de coaliție între două partide.

Acest guvern trebuie să reprezinte pe toți românii la fel cum au lucrat jugo-slavii. Procedând astfel, ne vom prezenta înaintea străinătății ca o țară românească unită. La un asemenea guvern, sunt gata să particip cu condițiunea însă ca ambele noastre partide să fie reprezentate într-însul în mod egal“.

Cu alte vorbe d. Take Ionescu vrea un guvern cu adevărat național, nu ca cel ce a guvernat înainte de semnarea Păcii de la București și care a prezidat războiul. În guvernul în care ar lua parte toate partidele ce au sprijinit războiul, să fie și reprezentanții provinciilor alipite. Nici un partid politic să nu aibă preponderență în guvern, Partidul Liberal să fie reprezentat în mod egal cu Partidul Conservator Naționalist. [...]

Așadar, în urma refuzului său de a colabora într-un guvern cu preponderență liberală, Brătianu triumfă, iar Take Ionescu, omul cel mai sincer și devotat politicei ce a dus regatul la România Mare, rămâne un învins.

Va servi asta la ceva pentru refacerea României?

În Capitală nimic nou. Campania electorală de abia începută s-a suspendat prin amânarea alegerilor. Lumea face toată ziua coadă pe la administrațiile financiare ca să ștampileze hârtia Băncii Generale. [...]

A CUI OPERĂ A FOST ACCEPTAREA ARMISTIȚIULUI NOSTRU?

Sâmbătă, 22 decembrie

Noi, cei rămași în teritoriul ocupat, suntem încă nelămuriți asupra chestiunii cine a provocat armistițiu, sau, cari sunt autorii acceptării lui dacă el a purces de la inamic? Suntem în absolută necunoștință de rolul avut în această chestie de Brătianu, generalul Averescu, Take Ionescu și Rege. Încet, încet însă, lucrurile se vor lămuri și pentru noi. Deocamdată Take Ionescu lipsește din țară, iar cei ce îl înlocuiesc n-au prestigiul a-i lămuri situația, de altfel nici nu se încearcă să o facă. Brătianu la rândul lui, personal tace, cum a făcut toată viața lui politică, dar lasă presa lui să înrădăcineze ideea că armistițiul și Pacea de la București este opera generalului Averescu și Al. Marghiloman, iar d. Brătianu n-a avut nici un amestec. La rândul lui generalul Averescu, zgândărit de *Viitorul*, afirmă că armistițiul e opera – în ce privește acceptarea – dlui Ionel Brătianu. [...]

Duminică, 23 decembrie

În ordinea zilei e Take Ionescu. Purtarea dlui Ionel Brătianu a atras o simpatie generală către omul acesta, fără distincție de partide politice. Cât va ține această simpatie, asta e altă chestie. [...]

Luni, 24 decembrie

Suntem în ajunul Crăciunului. E prima sărbătoare sfântă ce o serbăm iar ca oameni liberi. De altfel, a o denumi sărbătoare e impropriu cu traiul imposibil de azi și cu mizeria în care se scaldă populația. Ce se vede la vitrinele magazinelor de alimente de pe străzile principale e o sfidare a câtorva îmbogățiți, sfidare aruncată muncitorilor și slujbașilor țării. Lumea degeră de frig. Puținele lemne ce se găsesc se plătesc cu 380–400 lei mia de kilograme, iar lignitul cu 800 lei tona. Asta ca publicul să aibă de o fiertură. Iar la fiert ce să pună să fiarbă? Fasolea a ajuns 6 lei kilo, mălaiul 4 lei, crapul 40 lei kilo și oul 2 lei bucata. Cu 100 lei pe zi încă un om se poate hrăni cu nevasta lui, dar ca să poată cheltui 100 lei pe zi de hrană, îi trebuie să aibă un milion capital. Stau și mă întreb, ce-o fi făcând populația nevoiașă și mai ales slujbașii?

Cu toate acestea, prăvăliile au vândut azi mult și au făcut încasări încă necunoscute de comercianți până azi. Lumea și-a dat toți banii pe mâncare și băutură; de tradiționalele cadouri însă, lumea s-a lăsat, spre marea dezolare a negustorilor de așa marfă.

Probabil în vederea Crăciunului, și cancanurile politice s-au mai astâmpărat. [...]

Marți, 25 decembrie

E ziua de Crăciun, al treilea de când suntem în război. Fără să vrei ți le reamintești pe fiecare, atâtea urme au săpat în conștiința noastră. Primul, cel din 1916 grozav, îl privesc ca pe un vis urât, abia prima săptămână de la încarcerarea mea și

cu nesiguranța însuși a vieții noastre. Ca țară, după dezastrul îndeplinit și sub rușinea subjugării învingătorilor. Al doilea an în 1917, în concediu din exilul de la Roșiorii de Vede, l-am trecut cu nesațiul celui ce își revede căminul, cu moralul însă zdrobit în nesiguranța viitorului. Ca țară, demoralizați nu numai de victoriile continue ale inamicilor, dar și de dezastrul rus deja îndeplinit. Al treilea cel de azi, redevenit liber, scăpați din lanțurile sclaviei, dar zdrobiți și neputincioși de consecințele trecutului, totuși cu sufletele înălțate în speranța viitorului României Mari, noi născute. Viața de familie încă nerestabilită în căminuri, legătura noastră cu Moldova se menține slabă din cauza neputinței circulațiunii, a poștei și a drumurilor de fier.

Am stat toată ziua în casă, afară e o vreme mizerabilă și umedă, iar în casă frig prin insuficiența combustibilului. Și totuși suntem în sărbătoare!

Miercuri, 26 decembrie

Din cauza urâtului m-am dus să văd pe generalul Grigorescu. I-am găsit curtea plină de muncitori și pe el în conversație cu o delegațiune venită să-i ceară sfatul și sprijinul față de stăpânire. În mentalitatea oamenilor acestora văd ideea că dacă Averescu, generalul de la Mărăști, s-a pus în capul unui partid politic și se amestecă în treburile publice, de ce n-ar face același lucru generalul de la Mărășești?

El le-a explicat de ce nu este același lucru, că Averescu nu mai este soldat, pe când el a rămas și deci nu le poate da alt sfat decât să se liniștească, să păstreze ordinea și să reintre fiecare la muncă. [...]

Joi, 27 decembrie

[...] Feldmareșalul Mackensen a fost transportat din Ungaria la Salonic [...]. Ionel Brătianu pleacă la Paris pentru a reprezenta România la Conferința Păcii; el pretinde că va reîncerca demersuri pe lângă Take Ionescu pentru a colabora în guvernul liberal. [...]

Vineri, 28 decembrie

[...] La noi politica se reduce la ura ce clocotește în contra dinastiei Brătianu și lăcomiei Partidului Liberal.

Jos de azi înainte, a tot puternicia lor pare o deviză de luptă, la țară și la orașe. [...]

Dl Prim-ministru n-a plecat, dar își face bagajul și își adună odraslele.

Sâmbătă, 29 decembrie

Liberalii au răspândit știrea că Brătianu este sigur de a obține la Paris colaborarea dlui Take Ionescu pentru guvernarea țării. Liberalii se înșală, ori guvern național așa cum l-a conceput el și cum e spre satisfacția nevoilor României Mari, ori se reîntoarce de la Paris așa cum s-a dus. [...]

Duminică, 30 decembrie

[...] Curtea Marțială a început interogarea politicienilor germanofili acuzați că ar fi dat sprijin inamicului în timpul ocupațiunii. [...]

Demisia Mitropolitului Primat a fost primită printr-un decret regal. [...]

ÎN CE CONDIȚII ROMÂNIA IA LOC LA CONFERINȚA PĂCII

Luni, 31 decembrie

Brătianu n-a plecat la Paris până ce n-a apărut în *Monitorul Oficial* decretul-lege de împământenire a evreilor. Șiret cum îi este firea, s-a asigurat cu un act ce crede el că îi va deschide multe uși la Paris. Tot șiretlicul l-a determinat să ia într-o comisiune destinată a lucra în Conferința Păcii, ca jurist din

partea României, pe avocatul Solomon Rosenthal, gesturi destinate să-l arate filosemit, când țara îl știe contrarul. Ce efect vor produce la Paris asemeni trucuri, nu știu, știu însă că în țară n-au înșelat pe nimeni. [...]

O curiozitate pe care nu voi să o omit. Noi românii știm deja cu cea mai mare preciziune cine va reprezenta Franța la Conferința Păcii, știm nu numai pe delegații, dar și pe secretarii delegaților Angliei, cunoaștem și numele de botez ai delegaților Japoniei, Jugo-Slaviei, Poloniei etc., un singur lucru nu cunoaștem, cine va reprezenta România, și doar Conferința se deschide.

Cum s-o fi numind asta în concepțiunea guvernanților noștri?

Țara a aflat un lucru, că pleacă d. Brătianu la Paris cu delegațiuni *„în alb“* în buzunar.

Țara a mai aflat că *omul șiret* pleacă să exercite un șantaj cu asemeni delegațiuni albe asupra dlui Take Ionescu, că i se va cere știu eu ce umilință, ca refuzând-o, să fie liber a completa delegațiunile albe cu inevitabilele personagii: Victor Antonescu, Corbescu, Ionică Pilat sau alt membru al dinastiei.

Mare batjocură pentru un neam ce s-a arătat așa de sus! [...]

Intrăm în revelion, anul 1918 s-a încheiat just în momentul ce scriu aceste rânduri. Anul 1918 va fi reținut în istoria tuturor popoarelor ca anul păcii; pentru noi românii va însemna reîntregirea neamului.

Pentru neînsemnata mea persoană seara asta are însemnătatea că pun jos condeiul și închei *„Impresiunile personale“*.

La 13 august 1916 am intrat în război, la 31 decembrie 1918 România ia loc la masa Conferinței de Pace. Ce s-a petrecut în acest răstimp este rostul celor ce am scris aci.

—FINE—

CUPRINS

1918: 1 ianuarie–31 decembrie

memorii | jurnale
călătorii | corespondență | portrete | convorbiri | biografii
reportaj | portrete în dialog

În ajunul intrării României în Marele Război, conștient că este martor al unor momente istorice, Vasile Th. Cancicov își începea seria impresiilor zilnice, care se vor întinde pe durata a 28 de luni. Pe lângă consemnarea suferințelor personale (mai mult sau mai puțin imaginare), jurnalul fostului deputat surprinde speranța, deznădejdea și ușurarea generației care a năzuit la România Mare. Rămas în teritoriul ocupat, privat de libertate și deținut politic, Vasile Cancicov radiografiază experiențele pe care războiul le-a impus populației civile. Este cronica mai puțin glorioasă a celor care „au viețuit, *fără demnitate*", alături de inamic, frământați de incertitudini și intrigi politicianiste. La un moment dat, deznădăjduit de soarta crudă a unei Românii înfrânte și cucerite, Vasile Cancicov renunță, pentru 37 de zile, să mai scrie în jurnal.

„Când, în noaptea de 12 august 1918, am încheiat impresiunile mele, eram convins că am intrat într-o epocă banală ce nu mai putea inspira nici un interes de a mai fi notată. Mai contribuise la această încetare o oboseală ce-mi pricinuia nenorocita mea sănătate. Simt azi că am făcut o greșală, că nu a fost momentul de a încheia povestea, deoarece noi și mari evenimente stau să se desfășoare până să se lase cortina «*Tragediei românești*» și nu voi să lipsesc de la aceasta."

Nu ne rămâne decât să-i fim recunoscători lui Vasile Th. Cancicov pentru îndârjirea de a zugrăvi, într-o bogăție de tonuri, miracolul înfăptuit la sfârșitul anului 1918.

——Daniel Cain